

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost
jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách

Dobroslav Orel and his Educational Activities
as One of the Paths to Implement the Caecilian Ideals in
Bohemia

DISERTAČNÍ PRÁCE

Autor:	Mgr. Kateřina Andršová
Studijní program:	P7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor:	7501V005 – Hudební teorie a pedagogika
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc.
Oponent práce:	Prof. Mgr. art. Irena Medňanská, PhD. PhDr. Stanislav Tesař

Zadání disertační práce

Autor: Mgr. Kateřina Andršová

Studium: P14P0974

Studijní program: P7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Hudební teorie a pedagogika

Název disertační práce: **Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách**

Název disertační práce AJ: Dobroslav Orel and his Educational Activities as One of the Paths to Implement the Caecilian Ideals in Bohemia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Hlavním cílem práce je prohloubení poznání osobnosti Dobroslava Orela, v předkládané práci nahlížené prizmatem pedagogické činnosti v církevních i světských institucích. V první fázi bádání bude sledován odraz cyrilského hnutí v kontextu výuky zpěvu na vybraných obecných a středních školách od druhé poloviny 19. století až do rozpadu habsburské monarchie v roce 1918. Druhou výzkumnou fází bude představovat analýza zachovaných materiálů vztahujících se přímo k Dobroslavu Orlovi. Z metodologického hlediska bude využita biografická metoda, jejímž cílem bude postihnout hudebně-pedagogických akcentů v Orlově biografii, a srovnávací analýza dokumentů písemné povahy.

ČALA, Antonín. Duchovní hudba. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1946, 227 s. Krystal; sv. 73.

OREL, Dobroslav a POTÚČEK, Juraj, ed. Príspevky k dejinám slovenskej hudby: antológia hudobných štúdií a príspevkov. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 1968. 124 s. Dokumenty k dejinám slov. hudby; XVIII. GAUSE, František. Počátky moderních proudů v naší hudební výchově. Praha: Supraphon, 1975, 99 s. Comenium musicum, sv. 13. JANEK, Marián. Dobroslav Orel: muzikológ, hudobný pedagóg, osvetový pracovník. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2007, 122 s. ISBN 978-80-8083-389-3. ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918. Praha: Libri, 2007, 215 s. Otazníky našich dějin, sv. 14. ISBN 978-80-7277-163-9. BUGALOVÁ, Edita. Poznámky k výstavě "Dobroslav Orel - československý muzikológ". In: Malé osobnosti velkých dějin - velké osobnosti malých dějin III. Zborník príspevkov z muzikologickej konferencie Bratislava 9.-10. novembra 2016. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum - Hudobné múzeum, 2017, s. 210-230. SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: Pocta Dobroslavu Orlovi. Praha: Akademie věd. 2015. V tisku. STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orela. In: Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská. 1940, roč. 66, č. 9-10, s. 97-99. SYCHRA, Cyrill. Dru Dobroslavu Orlovi in memoriam. In: Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská. 1942, roč. 68, č. 1-4, s. 2-3. SYCHRA, Cyrill. Prof. PhDr. Dobroslav Orel (Pokus o výstih díla a činnosti.). In: Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská. 1942, roč. 68, č. 5-6, s. 49-61; č. 7-10, s. 69-98. TESAR, Stanislav. Cyrilismus - administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii jednoho hnutí. In: BUGALOVÁ, Edita [ed.] Úloha spolkov, společností a združení v hudobných dejinách Európy. Trnava, 2001, s. 148-156. ISBN 80-85556-10-3.

Anotace:

Královéhradecký kněz prof. PhDr. Dobroslav Orel (1870-1942) patří k významným představitelům ceciliánského hnutí, od něhož se v českém a moravském prostředí oddělila jeho odnož, tzv. cyrilismus. Ve své době byl Orel uznávanou autoritou jako hudební vědec, redaktor, organizátor kulturního života, dirigent, sbormistr a pedagog na různých typech škol. Těžištěm předkládané práce je první období Orlova pedagogického působení uzavřené jeho odchodem na Slovensko (1919). Práce sleduje osobnostní a profesionální cestu Dobroslava Orela nazíranou prizmatem dobové pedagogiky a cyrilského hnutí. Interpretuje nové poznatky o jeho hudebně pedagogickém působení, usiluje o zasazení zjištěných skutečností do širšího historického kontextu a o zhodnocení Orlova přínosu pro hudební pedagogiku jako obor.

Garantující pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 16.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Hradec Králové 19. dubna 2019

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala za cenné rady i povzbuzení při vedení mé disertační práce svému školiteli, prof. PhDr. Stanislavu Bohadlovi, CSc. Dále chci poděkovat všem, kteří svou radou, velkorysostí i morální podporou přispěli ke zdárnému dokončení práce: zejména PhDr. Janě Vozkové, CSc., Mgr. Jakubu Michlovi, Ph.D., PhDr. Tomáši Slavickému, Ph.D., MgA. Jarmile Colombo, Jiřímu Kotoučovi, švagrovi Václavu Pelíškovi, a v neposlední řadě své trpělivé rodině, zejména manželovi Mgr. Zbyňkovi Andršovi, Ph.D., a dceři Bohdance.

Dále děkuji všem ředitelům a zaměstnancům paměťových institucí za vstřícnost a ochotu, s níž mi umožnili bádání ve fondech, které spravují, zejména PhDr. Markétě Kabelkové, Ph.D., vedoucí Hudebněhistorického oddělení Národního muzea – Českého muzea hudby za umožnění bádání v Orlově pozůstalosti.

Anotace

Mgr. ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 252 s. Disertační práce.

Královéhradecký kněz prof. PhDr. Dobroslav Orel (1870–1942) patří k významným představitelům cecilského hnutí, od něhož se v českém a moravském prostředí oddělila jeho odnož, tzv. cyrilismus. Ve své době byl Orel uznávanou autoritou jako hudební vědec, redaktor, organizátor kulturního života, dirigent, sbormistr a pedagog na různých typech škol. Těžištěm předkládané práce je první období Orlova pedagogického působení uzavřené jeho odchodem na Slovensko (1919). Práce sleduje osobnostní a profesionální cestu Dobroslava Orla nazíranou prizmatem dobové pedagogiky a cyrilského hnutí. Interpretuje nové poznatky o jeho hudebně pedagogickém působení, usiluje o zasazení zjištěných skutečností do širšího historického kontextu a o zhodnocení Orlova přínosu pro hudební pedagogiku jako obor.

KLÍČOVÁ SLOVA

Orel, Dobroslav, 1870–1942;
Hradec Králové;
cecilianismus;
cyrilismus;
chrámová hudba;
pedagogická osobnost;
hudební pedagogika

Annotation

Mgr. ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Dobroslav Orel and his Educational Activities as One of the Paths to Implement the Cecilian Ideals in Bohemia*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019, 252pp. Dissertation Thesis.

Prof. Dobroslav Orel, Ph.D. (1870–1942), Catholic priest and teacher, ranks among the most important representatives of the Caecilian Movement, specifically its Bohemian and Moravian version called Cyrillic Movement. In his time, Orel was a recognized authority as musicologist, editor, organizer of cultural life, conductor, choirmaster and teacher at schools of various types. This paper focuses on the first period of Orel's teaching profession until his transfer to Slovakia (1919), tracing both his personal and professional paths in terms of the contemporary education methods and the Cyrillic Movement. The paper interprets the newly acquired information on his music teaching profession, trying to put the discovered facts into a wider historical context and to appraise Orel's contribution to the field of the teaching music profession.

KEYWORDS

Dobroslav Orel, 1870–1842;
Hradec Králové;
Caecilian Movement;
Cyrillic Movement;
Church Music;
Educationalists;
Music Education

Prohlášení

Prohlašuji, že disertační práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod do problematiky	1
Cíle práce a výzkumné otázky	2
Metody řešení.....	2
Dosavadní stav bádání.....	4
Osobnost Dobroslava Orla pohledem současnosti	8
1 Ideály cecilianismu v českém prostředí	13
1.1 Odras cyrilského hnutí v českých školách	22
1.2 Škola ve službách monarchie a církve od druhé poloviny 19. století	24
1.3 Učitelé obecných škol a kostelní hudba	26
1.4 Postavení katechetů a učitelů zpěvu na středních školách.....	29
2 Historický a genealogický exkurs. Dobroslav Orel a jeho doba	38
2.1 Rodové kořeny	40
2.2 Rodinné zázemí Dobroslava Orla	45
2.2.1 František Orel, řídicí učitel a regenschori.....	49
3 Školní a studijní léta	62
3.1 Národní škola (1875–1881).....	62
3.2 Gymnaziální studia (1882–1890).....	64
3.3 Studium bohosloví (1891–1894).....	67
3.3.1 Biskup Edvard J. N. Brynych a královéhradecký seminář	72
3.3.2 Poměry v královéhradecké diecézi za Edvarda J. N. Brynychy	74
4 Působení v královéhradeckých církevních institucích a spolcích	78
4.1 Docent církevního zpěvu (1894–1902).....	81
4.2 Vicerektor v Boromeu (1894–1902)	85
4.3 Diecézní jednota cyrilská a Dobroslav Orel.....	89
4.3.1 Cyrilské exercicie v Hořicích 1896	96
4.3.2 Oltář a Rukověť. Počátky publikační činnosti.....	100
4.4 Osvětová a sbormistrovská činnost v Jednotě katolických tovaryšů	103
5 Středoškolským pedagogem (1899–1919)	107
5.1 C. k. vyšší reálná škola v Hradci Králové (1899–1905)	108
5.1.1 Boj o získání definitivy	111
5.1.2 Modlitby a zpěvy pro žáky c. a k. středních škol (1903).....	114
5.2 C. k. česká státní reálka v Praze, Holešovicích-Bubnech (1905–1919)....	116

5.2.1	Wagnerův Parsifal a sebevražda studenta Jana Nováka	123
5.3	Pražská konzervatoř (1910–1919).....	135
6	Cesta k pedagogickému reformismu a Battkeho intonační metodě	139
6.1	Předseda spolku <i>Hudební Budeč</i>	142
7	Cyrilistické a hudebněpedagogické aktivity v pražských spolcích	148
7.1	Hudebně pedagogické příspěvky v časopisu <i>Vychovatel</i>	151
7.1.1	Kostelní zpěv na školách středních – přednášky a studie.....	152
7.2	Hudebně pedagogické příspěvky v časopisu <i>Cyril</i>	158
8	Naplnění Orlových cyrilistických snah. Český kancionál (1921).....	162
9	Nové perspektivy – odchod na Slovensko.....	164
10	Návrat do Čech (1938–1942).....	167
Závěr		169
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY		172
ARCHIVNÍ PRAMENY A PAMĚŤOVÉ INSTITUCE		172
MONOGRAFIE A STUDIE		172
SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIE		175
SEZNAM CITOVANÝCH DOBOVÝCH PERIODIK		180
Denní tisk		180
Církevní periodika a almanachy		181
Pedagogická periodika		181
Hudební periodika:		182
Výroční zprávy škol a školní dokumentace:		182
Internetové odkazy:		183
PŘÍLOHY		185

Úvod do problematiky

Kněz, muzikolog, sbormistr a pedagog Dobroslav Orel (1870–1942) byl jednou z klíčových osobností české odnože cecilského hnutí, tzv. cyrilismu. Jako syn řídicího učitele a regenschoriho vstoupil sice do kněžského semináře, ale v průběhu života navázal na rodinnou tradici a propojil své kněžské poslání s různými pedagogickými aktivitami, od výuky zpěvu a sbormistrovství na střední škole, výuku liturgického zpěvu v kněžském semináři, přes vedení pěveckých sborů a pořádání osvětových přednášek v katolických spolcích, především v *Obecné jednotě cyrilské*, až po vysokoškolskou pedagogiku spojenou s naplněním zakladatelské role prvního ředitele hudebněvědného semináře v Bratislavě po svém odchodu na Slovensko (1919). Vznik samostatného Československa a s ním spojený přesun aktivit na Slovensko uzavřel Orlovu významnou životní etapu, v níž se jako středoškolský profesor náboženství snažil přispět prostřednictvím hudebněpedagogického působení na žáky ke zdokonalení lidového zpěvu v českých katolických kostelích v duchu cecilské reformy.

Těžištěm předkládané práce je zjišťování rozmanitých Orlových pedagogických aktivit až do doby jeho odchodu na Slovensko a jejich zasazení do širšího kontextu. Současně práce usiluje o zaplnění některých bílých míst v Orlově biografii. Zabývá se rodovým původem, rodinným prostředím a hledá jeho spojitosti s mimořádnými Orlovými schopnostmi a dovednostmi. Práce sleduje jeho sbormistrovské a organizátorské počiny propojované s pozicí středoškolského profesora náboženství. Dále zkoumá Orlovův přínos k hudební pedagogice jako takové, zejména se snaží postihnout jím využívané metody výuky a jeho pedagogické názory.

Po desetiletích totality, která duchovní hudbě ani katolické církvi nepřála, se Dobroslav Orel, kněz a propagátor kvalitní katolické liturgické hudby, stal mimo okruh badatelů, především hymnologů, téměř neznámým. K obnovení zájmu o jeho odkaz přispěla Mezinárodní konference *Poceta Dobroslavu Orlovi*, uskutečněná roku 2015 v Ronově nad Doubravou, Orlově rodišti. Konferenční příspěvky předních českých a zahraničních muzikologů tehdy otevřely celou řadu nových badatelských témat a poukázaly na aktuálnost i dluh vůči úctyhodnému dílu, které po sobě Orel zanechal. Za poskytnutí konferenčních příspěvků z dosud nevytištěného sborníku vděčím Stanislavu Bohadlovi, Tomáši Slavickému a Jakubu Michlovi.

Předkládaná práce může být podkladem pro další bádání už proto, že Orlovy myšlenky jsou nadčasové a mohou být inspirativní také pro současné pedagogy. Čerpá především z primárních pramenů uložených v paměťových institucích, z nichž má zásadní význam Orlova pozůstalost v Národním muzeu – Českém muzeu hudby (dále NM – ČMH). Dalším zdrojem je dochovaná tištěná i psaná školní dokumentace, dobová odborná i memoárová literatura a tisk.

Cíle práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem práce je prohloubit poznání osobnosti Dobroslava Orla, sledovat jeho osobnostní a profesionální cestu; především provázání pedagogické profese Dobroslava Orla (1870–1942) s jeho celoživotním kněžským posláním, muzikantskými i muzikologickými ambicemi a výjimečnými organizačními schopnostmi, jejichž vyjádřením byla jeho celoživotní aktivní účast v reformním puristickém, tzv. cecilském/cyrilském hnutí. Dalším cílem práce je přiblížení doby a poměrů, v níž žil, až do jeho odchodu na Slovensko (1919) a zasazení zjištěných skutečností do širšího historického kontextu.

Výsledkem bádání má být interpretace nových poznatků a zhodnocení Orlova přínosu pro hudební pedagogiku i pro naplňování ideálů cecilianismu (respektive cyrilismu), jejichž byl stoupencem a neúnavným šířitelem až do konce svého života.

Metody řešení

V první fázi bádání byl sledován odraz cyrilského hnutí v kontextu výuky zpěvu na vybraných obecných a středních školách od druhé poloviny 19. století až do rozpadu habsburské monarchie v roce 1918. Za tím účelem bylo potřeba porovnat školní dokumentaci obecných i středních škol s údaji uvedenými v relevantní odborné i dostupné dobové literatuře a periodikách. Vzhledem k bádanému tématu byl výběr zaměřen na školy přímo nebo nepřímo spojené s Dobroslavem Orlem nebo jeho otcem Františkem, který byl Dobroslavovým prvním učitelem a pedagogickým vzorem. Z takto získaných primárních pramenů byly do obecně zaměřené druhé kapitoly předkládané práce vybírány konkrétní příklady ilustrující aplikaci některých předpisů v dobové praxi, respektive na místech vztahujících se k Dobroslavu Orlovi nebo jeho otci.

Druhou výzkumnou fází představovala analýza zachovaných materiálů vztahujících se přímo k Dobroslavu Orlovi. Z metodologického hlediska převažovala biografická metoda, jejímž cílem je postihnouti hudebněpedagogických akcentů v Orlově biografii, a srovnávací analýza dokumentů písemné povahy. Přitom je potřeba brát v úvahu skutečnost, že Orel po sobě zanechal pouze profesní autobiografie. Životopisné medailony uveřejňované v dobovém tisku k významným výročím pravděpodobně nekorigoval, protože se v nich opakují mylné údaje. Z nekrologu od jeho nejbližšího žáka Bohumila Špidry¹ vyplývá, že ani on neměl bližší informace o Orlově minulosti a za místo jeho dětství i dospívání považoval Roveň. Metodologicky se při rekonstrukci minulosti Orlovy rodiny částečně dostáváme na pole mikrohistorie využívající metody poprvé představené ve druhé polovině 70. let Carlo Ginzburgem.²

Vzhledem k neprobádanosti tématu a opakujícím se mylným údajům v životopisných medailonech i slovníkových heslech byl věnován významnější prostor původu rodu, rodinnému zázemí i vlastnímu životopisu Dobroslava Orla. Za tím účelem byla provedena genealogická sonda v příslušných matrikách.

Hlavními primárními prameny jsou: osobní dokumenty a korespondence z Orlovy pozůstalosti, texty roztroušené v dobových periodikách a ikonografické materiály. Při práci s dobovými periodiky je třeba brát v potaz sníženou objektivitu jejich výpovědi. V katolických periodikách byly velmi pozitivně, až nekriticky, hodnoceny všechny počiny organizované spolky i jedinci spojenými s katolickou církví. Na druhé straně, při střetu s opozicí, se ani jedna strana nebála velmi nelítostných útoků, v nichž nešlo o skutečnou pravdu, ale o porážku nepřátelské strany.

Bádání bylo zaměřeno především na analýzu dokumentů z Orlovy pozůstalosti uložené v Českém muzeu hudby, z kronik, pamětních knih a školní dokumentace uložených ve fondech Státních okresních archivů v Hradci Králové a v Pardubicích, v pražském Památníku národního písemnictví a slovenských paměťových institucích, zejména ve fondech Slovenského národního muzea – Hudebního muzea v Bratislavě a v Dolní Krupé.

¹ Bohumil Špidra (18. 3. 1895 Praha – 16. 1. 1964 Praha). Špidra byl absolventem holešovické reálky, na níž Orel vyučoval náboženství a vedl vynikající pěvecký sbor. Špidra s Orlem celý život hudebně spolupracoval a obracel se k němu jako ke svému učiteli, což je patrné v jejich korespondenci.

² GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Praha: Argo, 2000, 223 s. Každodenní život; sv. 6. ISBN 80-7203-278-X.

Dosavadní stav bádání

Základním zdrojem informací o životě a díle Dobroslava Orla byla dosud hesla v hudebních slovnících a časopis *Cyril* zaměřený na propagaci cyrilského hnutí, který Orel řadu let redigoval. Při tvoření slovníkových hesel o Orlovi byly za hlavní zdroj poznatků považovány životopisné medailony uveřejňované při Orlových jubileích v časopise *Cyril*. Autorem nejrozsáhlejšího z nich je Josef Cyril Sychra, který se s Orlem intenzivně stýkal především v posledních letech jeho života. Za účelem sepsání biografie Sychra provedl důkladnou rešerši časopisu *Cyril* a zpracoval do ní informace získané osobním stykem. Při srovnání Sychrových údajů s výzkumem primárních pramenů narazíme na dílčí nepřesnosti a mylná tvrzení, která se bohužel opakují v heslech českých³ i zahraničních hudebních slovníků.⁴ Přesto je Sychrův životopis z roku 1942 nejobsáhlejším a pro jedinečné postřehy i ucelenost neopominutelným pramenem k orlovskému bádání. Medailon k sedmdesátinám, jehož autorem je Antonín Stríž, poskytuje velice cenné informace z Orlova osobního života i kariéry, které lze po srovnání s dokumenty z Orlovy pozůstalosti a s dalšími prameny klasifikovat jako věrohodné. Byl prvním, kdo v Orlových počinech upozornil na základní pedagogický „*výchovně praktický*“ motiv.⁵ Stríž se vyvaroval přesného časového ukotvení jednotlivých událostí, a tak se vyhnul možným omylům.

S Orlovým odkazem, zatíženým dobovou společenskou atmosférou, politickými událostmi třicátých a čtyřicátých let, ze subjektivního hlediska také s pocity

³ *Český hudební slovník osob a institucí*. Heslo: Dobroslav Orel, autor hesla Pavel Sýkora. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictory&task=record.record_detail&id=79

⁴ *The Oxford Dictionary of Music*. Grove Music Online, January 01, 2001, Oxford University Press. Heslo: Orel, Dobroslav, autor hesla John Tyrell [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000020424>

Osterreichisches biografisches Lexikon 1815–1950. Institut für Neuzeit- und Zeitgeschichtsforschung, sv. 7, s. 243. Heslo: Orel, Dobroslav, autor hesla J. Kadlec [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_O/Orel_Dobroslav_1870_1942.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=Orel*

⁵ STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orla. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97–99.

Je možné, že se jedná o tištěnou verzi proslovu, kterou v den Orlových narozenin, v neděli 15. 12. 1940, přednesl v rozhlasovém vysílání Antonín Stríž. Na jeho proslov navázal koncert sestavený z Orlových prepisů středověké duchovní hudby v provedení *Sdružení pro duchovní hudbu* řízeného Otto Albertem Tichým.

vzájemného neporozumění a křivdy, se musela vyrovnávat generace Orlových žáků i nová generace slovenských muzikologů. Ke dvacátému pátému výročí jeho úmrtí sestavil Juraj Potůček výběr patnácti Orlových hudebních studií a pěti příspěvků věnovaných jeho životu a dílu.⁶ V předmluvě Potůček vyzdvihuje Orlovy zásluhy a velmi taktně se dotýká také citlivých záležitostí: „*Objektívne však treba konštatovať, že vo svojej činnosti sa stretal s rôznymi objektívnymi ťažkosťami a tým sa jeho činnosť neobišla aj bez nedostatkov.*“⁷

Teprve Marián Janek se pod odborným vedením Jozefa Kresánka ujal velmi náročného úkolu a svou magisterskou práci na Univerzitě Mateje Belly v Banské Bystrici věnoval Dobroslavu Orlovi. Vznikla tak dosud jediná tiskem vydaná Orlova monografie, která ani po dvaceti letech svým rozsahem a komplexností nebyla překonána. Silnou stránkou Jankovy monografie jsou kapitoly věnované slovenskému období Orlova působení, při nichž vycházel z dokumentů uložených ve slovenských paměťových institucích, částečně z Orlovy pozůstalosti uložené v Českém muzeu hudby, z dobového tisku a ze vzpomínek Jozefa Kresánka. Naopak údaje vztahující se k Orlovu působení před příchodem na Slovensko vycházejí z tehdejšího stavu bádání, jsou nepřesné a opakují se v nich nesprávné informace přejaté z Orlových životopisů uveřejňovaných v časopisu *Cyril* a z hesla v Českém hudebním slovníku.⁸

Významný posun přinesla první mezinárodní konference *Pocta Dobroslavu Orlovi* uspořádaná k 145. výročí narození v Orlově rodném městě Ronov nad Doubravou v roce 2015. Organizátory konference byly tyto instituce: dnes již neexistující *Kabinet Hudební historie* při Etnologickém ústavu Akademie věd ČR, v jehož čele tehdy stála Jarmila Procházková, a město Ronov nad Doubravou, reprezentované v přípravné fázi konference starostou Mgr. Miroslavem Žítkem a následně jeho nástupcem Ing. Marcelem Lesákem. Konference se zúčastnili přední muzikologové z Čech, Slovenska, Rakouska a Nizozemí. Množství příspěvků a široký záběr především muzikologických témat poukázaly na nosnost a aktuálnost Orlova odkazu. V přípravné fázi konference se objevila potřeba zkatalogizovat a zpřístupnit Orlovu

⁶ OREL, Dobroslav a Juraj POTŮČEK (ed.). *Príspevky k dejinám slovenskej hudby: antológia hudobných štúdií a príspevkov*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 1968, 124 s. Dokumenty k dejinám slov. hudby, zv. 18.

⁷ Tamtéž, s. 2.

⁸ *Český hudební slovník osob a institucí*. Heslo: Dobroslav Orel, autor hesla Pavel Sýkora. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=79

pozůstalost, uloženou v Českém muzeu hudby. Katalogizaci z větší části provedla ještě před uskutečněním konference Veronika Mráčková, která uveřejnila první dílčí výsledky svého bádání v odborném tisku.⁹ Na její práci pak navázal Jakub Michl. Sborník z konference je bohužel stále v tisku.

V souvislosti s konferencí dostala veřejnost příležitost seznámit se s unikátními, dosud neuveřejněnými písemnými dokumenty a archiváliemi ikonografické povahy z Orlovy pozůstalosti. Součástí doprovodného programu konference byla vernisáž výstavy sestávající z jedenácti panelů mapujících Orlův život a hlavní obory jeho činnosti. Autorka konceptu výstavy Jana Vozková má významný podíl na tom, že se výstavu podařilo představit na všech místech Orlova působení: v Ronově nad Doubravou, v Praze, Bratislavě, kde byla stávající koncepce doplněna ředitelkou Slovenského národního muzea – Hudebního muzea Editou Bugalovou¹⁰ o řadu jedinečných dokumentů slovenské provenience, a konečně, na podzim roku 2017, byla výstava prezentována v prostorách Univerzity Hradec Králové. V této souvislosti byla sada doplněna o nový panel zaměřený na spolupráci Dobroslava Orla s lužickosrbským skladatelem Bjarnatem Krawcem, který vznikl v rámci grantu Specifického výzkumu Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové realizovaného autorkou předkládané práce. Panel současně představuje obrazovou podobu prezentace výzkumu, jehož dalším výsledkem je monografie *Lubodrohi přečelo! Korespondence Dobroslava Orla a Bjarnata Krawce*, dokumentující hudební počiny zaměřené na propagaci kultury Lužických Srbů v Bratislavě, k nimž vzešly významné impulzy díky přátelství mezi Orlem a lužickosrbským hudebním skladatelem, sborníkem, klavíristou a pedagogem Bjarnatem Krawcem.

Vlasta Reittererová se věnovala ve dvou studiích pozadí Orlových studií na Vídeňské univerzitě a sledovala vývoj vztahu Quido Adlera a jeho žáka Dobroslava Orla.¹¹ Autorem dvou studií zabývajících se muzikologickým přínosem Dobroslava

⁹ MRÁČKOVÁ, Veronika. Dobroslav Orel a jeho práce s hudebními rukopisy 14.–16. století (Dobroslav Orel and His Work with Musical Manuscripts of the 14th – 16th Centuries). *Musicalia*, 2015, roč. 7, č. 1–2, s. 16–27. ISSN 1803-7828.

¹⁰ BUGALOVÁ, Edita. Poznámky k výstavě „Dobroslav Orel – československý muzikológ. In: *Malé osobnosti veľkých dejín – veľké osobnosti malých dejín III. Zborník príspevkov z muzikologickej konferencie Bratislava 9. – 10. novembra 2016*. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum, 2017, s. 210-230.

¹¹ REITTEREROVÁ, Vlasta. Korespondence Guida Adlera a Dobroslava Orla. Svědectví vztahu učitele a žáka. (The Correspondence of Guido Adler and Dobroslav Orel. Testimony to the Teacher-Pupil Relationship). *Musicologica Slovaca*, 2016, roč. 7, č. 1, s. 94-131.

Orla k problematice nejstarších českých duchovních písní a rorátů je Tomáš Slavický.¹²

Z moderních historiků zaměřených na hudební pedagogiku se Orlovými hudebněpedagogickými názory jako první zabýval František Gause.¹³ Prezentoval jej jako jednoho z pedagogických reformistů a stoupenců intonační metody Maxe Battkeho. Upozornil na jeho hudebněpedagogické studie v časopise *Cyril*. Systematickému bádání zaměřenému na pedagogické stránky činnosti Dobroslava Orla se od roku 2012 věnuje autorka této práce. Její samostatné studie byly zaměřeny na Orlovu spolupráci s profesorkou Annou Dočkalovou¹⁴ a s Mons. PhDr. Aloisem Kolískem.¹⁵

REITTEREROVÁ, Vlasta. Proměny hudebněhistorické metody na příkladu vídeňských žáků Giuda Adlera. In *Miscellanea z výročních konferencí České společnosti pro hudební vědu 2007*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, Česká společnost pro hudební vědu, 2008, s. 11-36, zvláště s. 16.

¹² SLAVICKÝ, Tomáš. Píseň svatého Vojtěcha. Tradice písně Hospodine pomiluj ny, svatovojtěšská legenda a pražský Slovanský klášter. [The song of saint Adalbert. The tradition of the song Hospodine pomiluj ny (Lord, have mercy on us), Saint Adalbert legend and the Slavonic monastery in Prague.] In: KUBÍNOVÁ, Katřina a kol. (eds.). *Karel IV. a Emauzy. Liturgie – text – obraz*. Praha: Artefactum, 2017, s. 79-99.

SLAVICKÝ, Tomáš. Czech Rorate Chants, Missa Rorate, and Charles IV's Foundation of Votive Officium in Prague Cathedral: The Testament of Choral Melodies to the Long-Term Retention of Repertoire. *Hudební Věda*, 2018, roč. 55, č. 3–4, s. 239–264 [cit. 22. 3. 2019]. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=134590490&lang=cs&site=ehost-live>

Tomáši Slavickému současně děkuji za poskytnutí jeho příspěvku *Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská* ještě před jeho uveřejněním v konferenčním sborníku *Poceta Dobroslavu Orlovi*.

¹³ GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. Praha: Supraphon, 1975, 99 s. Comenium musicum, sv. 13.

¹⁴ Anna Dočkalová (17. 12. 1886 Bousín – 11. 6. 1949 Praha). Od roku 1929 vedla Orlovu domácnost. Jako středoškolská profesorka, pozdější lektorka hudební výchovy při *Univerzitě Komenského* v Bratislavě a uznávaná sbormistryně, navázala na Orlovu pedagogickou činnost. Podílela se na Orlově vědecké práci pořizováním snímků paleografických památek pro badatelské účely. Pro *Svatováclavský sborník* sestavila tabulku sekvencí. Po Orlově smrti jeho pozůstalost odevzdala do Národního muzea. Srov.:

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Sbornistryně a pedagožka Anna Dočkalová (1886–1949) – blízká spolupracovnice Dobroslava Orla. In: *Malé osobnosti velkých dejín – velké osobnosti malých dejín. Příspěvky k hudobnej religionistike IV*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum Bratislava a Slovenská muzikologická asociácia, 2018, s. 182–202.

¹⁵ Alois Kolísek (1. 4. 1868 Protivanov – 25. 8. 1931 Brno). Kněz, politik, po vzniku Československé republiky poslanec *Revolučního národního shromáždění*. Měl silné vazby na Slovensko. S Orlem se znal od sklonku 90. let z exercicií pořádaných *Cyrilskou jednotou*. Roku 1919 byl stejně jako Orel jmenován profesorem na nově založené Univerzitě Komenského v Bratislavě. Zde vytvořili velmi výkonný pracovní tandem.

Osobnost Dobroslava Orela pohledem současnosti

Žák Otokara Hostinského a Quido Adlera Dobroslav Orel (1870–1942) patří k zakladatelům československé muzikologie. Společně se Zdeňkem Nejedlým a Vladimírem Helfertem v období tzv. první republiky tvořili jakýsi triumvirát; každý z nich stál v čele hudebněvědného semináře. Na Karlově univerzitě to byl Zdeněk Nejedlý, na brněnské Masarykově univerzitě Vladimír Helfert a v Bratislavě na Univerzitě Komenského Dobroslav Orel. Ve své době patřil k uznávaným kapacitám. Dokonce mu bylo věnováno heslo o rozsahu šesti řádků v prestižním anglickém hudebním slovníku *A dictionary of modern music and musicians* z roku 1924.¹⁶ Za své celoživotní vědecké dílo *Hudební prvky Svatováclavské* Orel obdržel v roce 1937 Státní cenu. Ne náhodou Albert Pražák¹⁷ vyslovil v blahopřejném projevu při koncertu k Orlovým sedmdesátinám přesvědčení, že bude „učení abbé“ Orel oslavován budoucími generacemi za badatelský přínos v oblasti nejstarších hudebních památek podobně jako „modrý abbé“ Josef Dobrovský za bádání v nejstarších literárních památkách.¹⁸

Pražákova prorocká slova se nenaplnila. Z povědomí širší veřejnosti se Orlovo jméno zcela vytratilo. Jedním z důvodů byly poválečné změny ve střední Evropě a s nimi spojená ateisticky zaměřená ideologická indoktrinace. Dobroslav Orel byl katolickým knězem a celoživotně se zabýval především hudbou duchovní. V Čechách proto zůstal znám především okruhu badatelů zabývajících se hymnologii a nejstaršími

¹⁶ HULL, A. Eaglefield. 1924. *A dictionary of modern music and musicians*. London: J.M. Dent & Sons, 1924, s. 367. Heslo: Orel, Dobroslav, autor hesla Václav Štěpán.

Širší informace o citovaném slovníku podal včetně seznamu jmen všech hudebních skladatelů a muzikologů, jimž bylo ve slovníku věnováno heslo a kritický komentář, Jaromír Fiala. Konstatuje, že chybí hesla Česká lidová hudba, Moravská lidová hudba, že je za reprezentanta Slovenské lidové hudby považován Béla Bartók! Naopak jej těší, že je Fidelio Finke uveden jako žák Vítězslava Nováka.

FIALA, Jaromír. Česká hudba v „A Dictionary of modern Music and Musicians“. *Dalibor*. Praha: Hudební listy, 15. 12. 1925, roč. 41, č. 16–17, s. 375–376.

¹⁷ Albert Pražák (11. června 1880 Chroustovice – 19. září 1956 Praha). V období svých královéhradeckých studií byl ubytován v malém chlapeckém semináři, tzv. Borromaeu, kde byl v té době Dobroslav Orel vicerektorem. V letech 1921–1933 byli oba profesory na Univerzitě Komenského v Bratislavě.

¹⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 9. 12. 1940, roč. 80, č. 50, s. 2.

„Odborná publikační činnost byla v roce 1937 vyvrcholena mohutným svazkem Svatováclavského sborníku, v němž prof. Orel sleduje hudební prvky svatováclavské od pramenů staroslověnských a invokace *Kyrie eleison*, až do století XVI. Zjistil, že nejstarší duchovní píseň *Hospodine pomiluj ny* a píseň svatováclavská jsou nesporně původu románského a jejich dataci posunul zpět až do roku 1055. Jako katolický kněz vynikal prof. Orel vždy vzácnou nestranností a mnoho jeho objevů a prací se týká kancionálů kališnických.“ ... „Přítomný učení „abbé“, jak oslavence nazval prof. Pražák, poděkoval řečníkovi, zaslouženým umělcům a všem návštěvníkům.“

památkami české hudby. Bývá citován v souvislosti se svým raným pedagogicky zaměřeným dílem *Rukověť římského chorálu*¹⁹ a s monografií *Franusův kancionál (Kodex Franus)* uveřejňovanou na pokračování v letech 1922 v časopise *Cyril*. Pozornost bývá věnována i dalším Orlovým studiím muzikologické povahy publikovaným v časopisu *Cyril*. Hymnologové polemizují s Orlovými závěry v jeho životním díle *Hudební prvky svatováclavské*. Je známo, že se Orel celoživotně zabýval studiem *Kodexu Speciálník* a připravoval jej k vydání. Vžitý mýtus o Dobroslavu Orlovi jako náhodném nálezci této významné hudební památky v pražském antikvariátu vyvrátil Jan Baťa.²⁰ Orlovy prepisy některých skladeb z obou kodexů byly ještě za jeho života prezentovány pěveckými tělesy, především *Českými madrigalisty* řízenými Orlovým žákem Bohumilem Špidrou a dokonce byly zachyceny na gramofonové desky.²¹ V roce 1940 nastudoval a nahrál se seminaristy pražské Teologické fakulty Univerzity Karlovy nejstarší české duchovní písně *Hospodine pomiluj ny* a *Svatý Václave* dokonce sám Dobroslav Orel. Vyšly spolu s dalšími nahrávkami nejstarších památek české hudby jako součást kompletu gramofonových desek *Musicae Bohemiae Anthologia* v roce 1948 ve vydavatelství Supraphon.²²

Nejdéle se Orlovo jméno udrželo v povědomí veřejnosti ve spojitosti s *Českým kancionálem*. Připravil jej k vydání společně s básníkem Vladimírem Hornofem²³ a hudebníkem Václavem Vosykou.²⁴ Kancionál vyšel tiskem v roce 1921. Originalita Orlova přístupu spočívala ve způsobu výběru nářevů, které hledal v bohemikálních pramenech. Přes kritiku a nepochopení, s nimiž byl *Český kancionál* na počátku

¹⁹ OREL, Dobroslav (ed.). *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele cirk. zpěvu*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 1899, 236 s.

²⁰ V r. 1896 jej našel v pražském antikvariátu Karel Buchtela (6. 3. 1864 Nový Pavlov u Liberce – 19. 3. 1946 Praha), vrchní finanční rada Zemského finančního ředitelství v Praze, archeolog a sběratel. Kodex Speciálník je uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové pod signaturou II A 7. BAŤA, Jan. Quod non fecerunt Gothi, fecerunt Scoti aneb Dva příběhy z rudolfínské Prahy.

In: *Clavibus unitis*, 2014, č. 3. Dostupné z: http://www.acecs.cz/media/cu_2014_03.pdf [cit. 7. 1. 2019].

²¹ Přesný výčet všech nahrávek pořízených českými madrigalisty včetně katalogových čísel a jmen vydavatelů je uveřejněn v publikaci:

ŠPIDRA, Bohumil (ed.). *Čeští madrigalisté: jubilejní publ.: 30 let Pražského pěveckého komorního sdružení 1929–1959*. Praha: Práce, 1961, s. XV/3-4.

²² *Musicae Bohemicae Anthologia*. Praha, 1947. OSA 042808 MBA 13001, OSA 042446 13005, OSA 042447 13005, OSA 042754 MBA 13009, OSA 042753 13009.

Na tyto nahrávky upozornil ve svém referátu rovněž Tomáš Slavický:

SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

²³ Vladimír Hornof (10. 5. 1870 Holice – 26. 7. 1942 Praha).

²⁴ Václav Vosyka (16. 12. 1880 Řevničov u Rakovníka – 2. 1. 1953 Praha).

přijímán, lze tento počín hodnotit jako nejúspěšnější pokus o sjednocení repertoáru v českých farnostech. Kancionál pozbyl na aktuálnosti po druhé světové válce, kdy byl nahrazen *Českým kancionálem svatováclavským*.²⁵

Ve své době byl Dobroslav Orel považován za jednoho z nejvýznamnějších představitelů cyrilského hnutí, jehož hlavním cílem bylo dosáhnout zdokonalení liturgické hudby v českých a moravských farnostech. Orel byl na počátku svého kněžského působení pevně spjat s královéhradeckou *Diecézni jednotou cyrilskou* jako spoluorganizátor exercicií a kursů, dirigent, lektor i nadšený propagátor římského chorálu a české renesanční polyfonie. V roce 1909, čtyři roky po svém příchodu do Prahy, se ujal vedení redakce časopisu *Cyril*²⁶ a přetvořil jej v odborné muzikologické periodikum s výrazným hudebněpedagogickým akcentem zaměřeným na kvalitní hudební přípravu budoucích učitelů schopných své žáky vést v duchu ideálů cecilského hnutí.

Neprávem zůstává stranou zájmu Orlova činnost sbormistrovská a dirigentská. Sbornistrovskou činnost rozvíjel v Čechách i na Slovensku. Při C. k. vyšších reálných školách v Hradci Králové a následně také v Praze vychoval koncertní chlapecké pěvecké sbory schopné interpretovat nejnáročnější kompozice sborové literatury. V souvislosti s tehdejší Orlovou sbormistrovskou činností bývá připomínáno nastudování chlapeckých sborů z Wagnerovy opery *Parsifal* při jejím slavnostním uvedení v Národním divadle 1. 1. 1914. Jako sbormistr výborného dětského sboru je uveden také v anglickém slovníku *A dictionary of modern music and musicians*:

„*OREL, Dobroslav. Czechoslovak writer on music; b. Ronov, 1870. Ph.D.; music-teacher at a Prague school which has a fine children's choir; prof. of mus. science at Bratislava (Pressburg) Univ.; writer on Czech Middle Ages and church music. – V. St.*“²⁷

Na Slovensku založil univerzitní pěvecký sbor, jež Alois Jirásek v děkovném dopise nazval *Akademické pěvecké sdružení*. Tradice sboru, byť v transformované

²⁵ BOHÁČ, Jan Nepomuk (ed.). *Český kancionál svatováclavský* [hudebnina]. Praha: Universum, 1947, 205 s. 1 zpěvník.

²⁶ Orel stál v čele redakce v letech 1909–1913 a 1915–1919.

²⁷ HULL, A. Eaglefield. 1924. *A dictionary of modern music and musicians*. London: J.M. Dent & Sons, 1924, s. 367. Heslo: Orel, Dobroslav, autor hesla Václav Štěpán (12. 12. 1889 Pečky u Prahy – 24. 11. 1944 Praha).

podobě, trvá dodnes. Nejnáročnějším počinem v jeho historii bylo dvojí nastudování a scénické provedení Dvořákova oratoria *Svatá Ludmila*. První provedení v roce 1926²⁸ bylo připraveno ve spolupráci s vídeňským krajanským sborem *Lumír* vedeným sbormistrem Jaroslavem Jindrou.²⁹ K druhému nastudování se roku 1929³⁰ bratislavské *Akademické pěvecké sdružení* spojilo s prostějovskými sbory *Vlastimila* a *Orlice* se sbormistryní Annou Dočkalovou. Režie a sólových rolí se ujali členové Slovenského národního divadla. Všechna provedení *Svaté Ludmily* dirigoval Dobroslav Orel.

Přes nesporný význam Orla jako sbormistra, dirigenta i organizátora je jeho jméno opomíjeno ve sbormistrovské literatuře a nenajdeme je ani mezi dirigenty uvedenými na stránkách *Unie českých pěveckých sborů*, organizace navazující na činnost *Pěvecké obce československé*, jejímž byl Orel místopředsedou a jež Orla za jeho celoživotní zásluhy o sborový zpěv vyznamenala zlatou plaketou, dodnes uloženou v ikonografické části Orlovy pozůstalosti.

Mimo hlavní badatelský zájem dlouho zůstávala Orlova pedagogická činnost, zejména období 1899–1919, kdy působil jako středoškolský katecheta a vedlejší učitel zpěvu. Kromě již zmíněné sbormistrovské činnosti se v tomto období zabýval metodikou výuky zpěvu a způsoby provázání předmětů, které vyučoval. Jeho hlavním pedagogickým cílem bylo žáky připravit na aktivní hudební účast při liturgii v průběhu celého církevního roku podle zásad tehdejšího puristického cyrilského hnutí. Z tohoto českého období pocházejí Orlovy příspěvky a studie zaměřené na hudební pedagogiku. Vycházely nejen v časopisu *Cyril*,³¹ ale také v dobovém pedagogickém tisku určeném katechetům, vydávaném družstvem *Vlast*,³² především se jedná o časopisy *Vychovatel*, *Katechetský věstník* atd.

²⁸ V Bratislavě bylo oratorium provedeno scénicky, ve Vídni koncertně. Obě provedení nakonec řídil Dobroslav Orel. Následně bylo oratorium ještě uvedeno scénicky v Uherské Skalici.

70 let Lumíru ve Vídni, Vídeň: s. n., 1935, s. 116.

²⁹ Jaroslav Jindra (27. 5. 1890 Praha – 20. 10. 1970 Praha), učitel. Po roce 1918 byl zaměstnancem ministerstva zahraničí jako osobní tajemník Kamila Krofty. Ve Vídni působil jako sbormistr krajanského sboru *Lumír* v letech 1921–1932. Po zvolení Kamila Krofty ministrem zahraničí se s ním vrátil do Prahy. Stal se prvním jednatelem a organizátorem Společnosti pro hudební výchovu založené 11. 6. 1934.

70 let Lumíru ve Vídni, Vídeň: s. n., 1935, s. 111–112.

³⁰ Oratorium scénicky provedeno za řízení Dobroslava Orla třikrát, v Poznani, Praze a Prostějově.

³¹ Třem nejrozsáhlejším studiím uveřejněným v časopise *Cyril* se věnovala autorka této práce v příspěvku *Hudebně pedagogická koncepce Dobroslava Orla v kontextu současné hudební výchovy* předneseném na konferenci *Teorie a praxe hudební výchovy IV*. (2015).

³² Zakladatelem a po celou dobu jeho existence v letech 1884–1913 byl P. Tomáš Škrdle (9. 9. 1853 Pleše u Kardašovy Řečice – 29. 11. 1913 Praha).

Nezdokumentované jsou dosud Orlovy aktivity ve spolcích a organizacích sdružujících středoškolské katechety. Na jeho účast na prvním *Hudebně pedagogickém kongresu* ve Vídni roku 1911 upozornil ve svém konferenčním příspěvku Stanislav Bohadlo.³³ V rámci zdokonalování metody výuky zpěvu a intonace navázal spolupráci s pražským spolkem *Hudební Budeč*, jehož byl dokonce po dva roky předsedou. V této roli se v letech 1916 a 1917 podílel na organizaci dvou pěveckých kurzů zaměřených na propagaci Battkeho intonační metody a založil tzv. *Knihovnu Hudební Budče*.

Slovenské období patří díky zájmu slovenských muzikologů k těm nejprobádanějším. Jako první ředitel hudebněvědného semináře na nově zřízené Filozofické fakultě Univerzity Komenského naplnil Orel roli zakladatele slovenské muzikologie.³⁴ Jako pedagog se zaměřil na výchovu generace slovenských muzikologů. Kromě toho uplatnil své zkušenosti se středoškolskou hudební pedagogikou prostřednictvím svého vlivu ve *Společnosti pro hudební výchovu*, na jejímž založení 11. 6. 1934 se podílel. Jako ředitel slovenské odbočky činnost řídil a zasloužil se o vznik lektorátu hudební výchovy při Univerzitě Komenského, jehož cílem bylo připravovat do praxe budoucí hudební pedagogy. Orlovou nejbližší spolupracovnicí a také následovnicí byla od 30. let středoškolská profesorka a sbormistryně Anna Dočkalová, která po zřízení lektorátu stála v jeho čele.³⁵

³³ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

³⁴ Po Orlově odchodu ze Slovenska v roce 1939 došlo k dramatickým historickým změnám, které vedly k tomu, že po druhé světové válce musela být slovenská muzikologie prakticky ustanovena znovu. Za jejího druhého zakladatele je považován muzikolog a vysokoškolský pedagog Jozef Kresánek (20.12.1913 Čičmany – 14. 3. 1986 Bratislava).

³⁵ ANDRŠOVÁ, Kateřina. Význam Dobroslava Orla pro formování Společnosti pro hudební výchovu ve světle pramenů z jeho pozůstalosti. *Opus musicum*. Brno, 2018, roč. 50, č. 2, s. 6–18.

1 Ideály cecilianismu v českém prostředí

Od počátku devatenáctého století byly zakládány spolky usilující o zdokonalení chrámové hudby, zaštiťující se patroniemi sv. Cecílie – patronky hudebníků. Významným centrem reformního puristického hnutí za očištění chrámové hudby od hudebních vlivů uplynulých dvou staletí se stalo Řezno, z něhož se odštěpila česká odnož, pro niž se vžilo označení cyrilismus. Kapitola věnovaná české podobě cecilského hnutí vychází především z dobového tisku, studií dotýkajících se tohoto tématu a některých studentských prací, protože k dané problematice neexistuje monografie. Jedním z důvodů je nedostatek heuristických pramenů a neexistující archiv *Akademie křesťanské*, o jehož osudu se lze dohadovat. Jednu z cest, jak tento nedostatek do jisté míry překlenout ukázal Václav Babička ve své diplomové práci *Dějiny Akademie křesťanské 1875–1952*.³⁶ Při rekonstrukci dějin organizace, jejíž součástí byl hudební odbor, od roku 1879 transformovaný v *Obecnou jednotu cyrilskou*, čerpal Babička údaje o správní, vědecké a umělecké činnosti z rozmanité vydavatelské činnosti spolku a takto získané informace použil jako vodítko při hledání dalších stop v archivních fondech uložených v jiných paměťových institucích, například v Národním archivu v Praze, na Ministerstvu školství a národní osvěty, v Archivu pražského arcibiskupství atd.

Cennou studentskou prací přinášející nové poznatky o vytvoření české, po správní stránce na německém cecilském hnutí nezávislé, *Obecné jednoty cyrilské* je komentovaná edice korespondence pražských cyrilistů Franzi Xaveru Wittovi. Její autorka Anna Beránková sleduje názorovou odlišnost českých a německých představitelů cecilského hnutí vedoucí k odštěpení české větve od hlavního reformátorského proudu rozšířeného v německy mluvících zemích.³⁷

Na složitost cesty vedoucí k odpovědi na otázku, kdo byl hlavním nositelem a hybatelem cyrilského hnutí, upozornil v konferenčním příspěvku *Cyrlismus – administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii*

³⁶ BABIČKA, Václav. *Dějiny Akademie křesťanské 1875–1952*. Praha, 2009. Diplomová práce obhájená na KTF UK. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

³⁷ BĚRÁNKOVÁ, Anna. *Pražští cyrilisté a jejich vztah k řezenskému cecilianismu. Komentovaná edice korespondence pražských cyrilistů F. X. Wittovi*. Praha, 2010. Diplomová práce obhájená na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Slavický, Ph.D.

jednoho hnutí Stanislav Tesař.³⁸ Specifiky hudebního reformního hnutí v kontextu modernistických tendencí v katolické literatuře a výtvarném umění s poukázáním na estetické odlišnosti se zabývá Jarmila Gabrielová sledující příspěvky Romualda Perlíka a Dobroslava Orla v časopise *Nový život*.³⁹ Problematikou Orlových aktivit v *Obecné jednotě cyrilské* v letech 1905–1919 s detailním zaměřením na období, kdy redigoval časopis *Cyrl*, se zabýval v konferenčním příspěvku *Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská* Tomáš Slavický.⁴⁰

Dějínám cecilianismu podle řezenského vzoru a českomoravského cyrilismu byly věnovány četné příspěvky, často memoárové povahy, publikované v časopisech *Dalibor*, *Hudební listy* a *Cecílie/Cyrl*, jejichž cílem bylo hnutí propagovat a získávat nové přívržence. Tato skutečnost však ubírá některým nekriticky pozitivně vyznívajícím příspěvkům na objektivitě. O církevní hudbě, a tedy i o cyrilském hnutí, informovala od roku 1907 *Hudební revue*. Některé příspěvky *Hudební revue* vyvažují ohlasy všech počínů cyrilistů, uveřejňované v předchozích uvedených časopisech. Z nehudebně zaměřených periodik o dění v cyrilských jednotách informovaly katolické deníky *Čech*, *Lidové listy*, *Katolické listy*, *Našinec* a královéhradecká *Obnova*.

Ideály cecilského hnutí v duchu papežského *Motu proprio: Tre le sollecitudini* Pia X. ze dne 22. listopadu roku 1903 a možnými cestami jejich uskutečnění ve všech podobách duchovní hudby, tedy v hudbě liturgické, paraliturgické, lidovém duchovním zpěvu, a duchovní hudbou pro koncertní účely se v monografii *Duchovní hudba* z roku 1946 detailně zabývá Antonín Čala.⁴¹

Již v počátcích cecilského hnutí byla ve Vídni roku 1820 založena *Kirchenmusikvereine*, jež usilovala především o proměnu instrumentální hudby znějící při liturgii. Reformní snahy vyvrcholily v roce 1868 založením *Všeobecné cecilské jednoty – Allgemeinen deutschen Cäcilien-Verein* v Řezně především

³⁸ TESAŘ, Stanislav. Cyrilismus – administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii jednoho hnutí. In: BUGALOVÁ, Edita (ed.). *Úloha spolkov, spoločností a združení v hudobných dejinách Európy*. Trnava, 2001, s. 148–156.

³⁹ GABRIELOVÁ, Jarmila. Katolická moderna a hudba: Hudba na stránkách časopisu *Nový život*. In: MUSIL, Roman a Aleš FILIP (eds.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Praha: Argo, 2000, s. 251–266.

⁴⁰ SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴¹ ČALA, Antonín. *Duchovní hudba*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1946. Dominikánská edice Krystal, sv. 73.

z iniciativy Franze Xavera Witta.⁴² Ke zvýšenému zájmu o reformu přispělo její schválení pro německy mluvící země papežem Piem IX. ze 16. 12. 1870.⁴³ Z Německa se rozšířila do sousedních zemí a Spojených států amerických.

Obdobné tendence lze sledovat přibližně ve stejnou dobu také u nás. *Verein der Kunstfreunde für Kirchenmusik in Böhmen / Jednota pro zvelebení kostelní hudby v Čechách* byla založena původně jako německý spolek pod patronací šlechty v roce 1826.⁴⁴ *Jednota* se stala v roce 1830 zřizovatelem Varhanické školy v Praze.⁴⁵ Ve čtyřicátých letech vznikly ještě dva další spolky, zaměřené především na koncertní činnost: *Cecilská jednota*⁴⁶ a *Žofínská akademie*, která rovněž provozovala hudební školu.⁴⁷ Těmto spolkům věnovala svou studii Kateřina Maýrová.⁴⁸

Estetických kritérií cecilianismu se poukázáním na zásadní odlišnost cílů katolického hudebního reformního hnutí a dobových tendencí katolické literatury a výtvarného umění dotýká Jarmila Gabrielová ve studii sledující hudební příspěvky v modernistickém časopise *Nový život*:⁴⁹

⁴² Franz Xaver Witt (9. 12. 1834 Walderbach – 2. 12. 1888 Landshut).

⁴³ Breve papeže Pia IX. *Multum ad movendos animos* z 16. 12. 1870 potvrdilo statuta řezenské Všeobecné cecilské jednoty (Allgemeine Cäcilien-Verein).

⁴⁴ *Český hudební slovník osob a institucí*. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=5921 [cit. 10. 1. 2019].

Těž

D. O. [Dobroslav Orel]: Společnost přátel hudby duchovní. *Cyrlil*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1917, roč. 43, č. 7, s. 106.

⁴⁵ *Český hudební slovník osob a institucí*. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8128 [cit. 16. 2. 2019].

⁴⁶ Caecilieverein (1840–1865). Dějiny a činnost tohoto spolku rekonstruovala na základě nových nebo jen částečně známých pramenů ve své diplomové práci Martina Vídenová.

VÍDENOVÁ, Martina. *Cecilská jednota v pražském hudebním životě*. Praha, 2016. Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce prof. PhDr. Marta Ottlová. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/download/120238543> [cit. 10. 1. 2019].

⁴⁷ Žofínská akademie (1840–1899).

Český hudební slovník osob a institucí. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=3440 [cit. 10. 1. 2019].

⁴⁸ MAÝROVÁ, K.ateřina. Činnost hudebních spolků a sdružení z 19. století a 1. poloviny 20. století, jak je dokumentována ve sbírkovém fondu tiskové dokumentace Českého muzea hudby, s akcentací na hudební aktivitu tzv. Cecilské jednoty v Praze. In: BAŤA, Jan (ed.). *Miscellanea z výročních konferencí 2001 až 2005*, s. 144–183.

⁴⁹ GABRIELOVÁ, Jarmila. Katolická moderna a hudba: Hudba na stránkách časopisu *Nový život*. In: MUSIL, Roman a Aleš FILIP (eds.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Praha: Argo, 2000, s. 251–266.

„Tato hudba – katolická hudba, chceme-li – je totiž na rozdíl od katolické literatury a výtvarného umění bezprostředně a nerozlučitelně svázána s bohoslužebným obřadem, s liturgií.“⁵⁰ ... „Jinými slovy, na rozdíl od situace moderní katolické literatury a výtvarného umění zde nejde v první řadě o otázku umělecké kvality a estetické hodnoty či působivosti těchto děl a už vůbec ne o individualitu a jedinečnost uměleckého vyjádření, nýbrž přednostně a především o ‚hladké‘ a bezproblémové fungování uvnitř mimohudebního či mimouměleckého kontextu.“⁵¹

S tímto tvrzením rezonuje výrok spoluzakladatele královéhradecké *Diecézní jednoty cyrilské* Josefa Mrštíka, když si r. 1896 na řečnickou otázku „*Jaká má být církevní hudba?*“ odpověděl možná až příliš přímočaře, ale zároveň výstižně slovy: „*Círk[evní] hudba má býti taková, jakou sobě církev přeje.*“⁵²

Změněné estetické nároky na charakter chrámové hudby se staly inspirací pro české hudební skladatele, kteří vnímali cyrilské hnutí jako výzvu ke komponování nových skladeb. Mezi skladatele, kteří nejvíce obohatili českou proreformně orientovanou duchovní hudbu, patří Josef Foerster, Karel Stecker, Pavel Křížkovský, Josef Nešvera, Jan Evangelista Zelinka, Josef Leopold Zvonař, Zdeněk Skuherský a další. Stanislav Tesař upozorňuje na skutečnost, že „*s cecilianismem není trvale spojeno jméno žádného z velkých představitelů epochy... Ti své velké tvůrčí výpovědi nikdy nespojili se zásadami cecilianismu a tvorbu duchovní nechápali v administrativním duchu církevních dekretů, ale jako velkou humanistickou výpověď prezentovanou hudebním jazykem doby*“⁵³ V tomto smyslu je třeba chápat jedno

⁵⁰ GABRIELOVÁ, Jarmila. Katolická moderna a hudba: Hudba na stránkách časopisu *Nový život*. In: MUSIL, Roman a Aleš FILIP (eds.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Praha: Argo, 2000, s. 251–266.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² *Čech:politický týdeník katolický*, 22. 8. 1896, roč. 28, č. 192, s. 3.

Srov.: „*Církevní hudba má býti taková, jakou Církev máti chce; vůli svou Církev vyslovila jasnými a určitými předpisy, jimiž se stanoví obsah i forma skladeb kostelních, jakož i osoby, kterým úkol ten jest přikázán.*“

Cyrl. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 10, s. 73.

Úplné znění Mrštíkovy přednášky pronesené na Exerciích Královéhradecké diecézní cyrilské jednoty v Hořicích:

Cyrl. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1897, roč. 24, č. 2, s. 13–14.

Cyrl. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1897, roč. 24, č. 3–4, s. 24–26.

Cyrl. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1897, roč. 24, č. 5–6, s. 34–37.

⁵³ TESAŘ, Stanislav. Cyrilismus – administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii jednoho hnutí. In: BUGALOVÁ, Edita (ed.). *Úloha spolkov, spoločností a združení v hudobných dejinách Európy*. Trnava, 2001, s. 152–153.

ze stěžejních děl české duchovní hudební literatury devatenáctého století, Dvořákovo oratorium *Svatá Ludmila*,⁵⁴ jehož opakované hudební a scénické nastudování v letech 1926 a 1929 představuje jeden z vrcholných sbormistrovských, dirigentských i organizačních počinů Dobroslava Orla.

Nelehké, ale nadšenecké začátky a zásadní okamžiky v dějinách hnutí vylíčil sám zakladatel *Obecné jednoty cyrilské* a zakladatel časopisu *Cecilie/Cyryl*, P. Ferdinand Lehner. Rozsáhlá série jeho příspěvků na toto téma vycházela na pokračování v letech 1889 až 1894.⁵⁵ Lehner vzpomíná na své vnitřní pohnutky, které jej dovedly k rozvinutí mohutné aktivity v reformátorském díle. Připomíná, že reforma začala v jubilejním chrámu Páně sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, kam byl sám jako duchovní nečekaně v roce 1865 přeložen.⁵⁶ Popisuje, jak začal se svými novými farníky systematicky nacvičovat repertoár – nejprve staročeské roráty a následně písně z nově vydaného *Kancionálu svatojanského*, vydaného v roce 1863 k tisíciletému výročí příchodu věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje. V návaznosti na snahu po zdokonalení zpěvu laiků začal Lehner rozvíjet snahy o dosažení vyšší kvality zpěvu liturgického. Postupnými kroky dosáhl založení prvního „*Cyrilského sboru ochotnického v zemích koruny České*“.⁵⁷

V prvním čísle jubilejního padesátého ročníku časopisu *Cyryl* rekapituloval počátky cecilského hnutí v Čechách jeden z pozdějších předsedů *Obecné jednoty cyrilské* Antonín Wunsch, který byl jako student gymnázia přímým účastníkem Lehnerových začátků v Karlínském kostele.⁵⁸ Za oficiální popud k reformě Wunsch označil usnesení provinciální a diecézní pražské synody z let 1860 a 1863, v nichž jsou kněží nabádáni k pěstování gregoriánského chorálu, k obnově literátských sborů a k upuštění od písní „*bludných, nejasných a které na světské upomínajíce, mysl roztržitou činí*“.⁵⁹ Na první impulz k reformě církevního zpěvu daný pražskou

⁵⁴ Oratorium *Svatá Ludmila*. Premiéra 15. října 1886, Leeds, Anglie.

⁵⁵ Impulzem k jejímu vzniku bylo 25. výročí cyrilské činnosti a desetiletí činnosti *Obecné jednoty Cyrilské*.

⁵⁶ *Cyryl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1889, roč. 16, č. 8, s. 58.

⁵⁷ *Cyryl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1889, roč. 16, č. 8, s. 59.

⁵⁸ „*Lehner jako učitel hudby a dirigent byl plný obětavosti. Konal se svým četným sborem zkoušky dvakrát týdně. Napřed se začátečníky, dětmi se obíral. Učil je znáti noty, zpívati intervaly atd.*“ ... „*Byl jsem sám jako gymnasista svědkem celé té jeho činnosti. I lidový zpěv byl horlivě pěstován a po celý advent chodil Lehner a my chlupci na roráte na kůr; každý den hodinu jsme zpívali. Zkoušky konávaly se po léta v jeho kaplance.*“ ... „*Později cvičeno ve škole Karlínské*“.

Cyryl. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1924, roč. 50, č. 1, s. 3.

⁵⁹ *Cyryl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1924, roč. 50, č. 1, s. 2.

synodou roku 1860 poukazuje v *Českém bohovědném slovníku* také Dobroslav Orel, autor hesla *církevní zpěv*: „V Čechách zahájil reformu církevního (!) zpěvu Mons. Ferd. Lehner (1837–1914) na základě principů, stanovených synodou pražskou 1860...“.⁶⁰

Z Lehnerova líčení vyplývá, že se s německým cecilským hnutím setkal teprve koncem šedesátých let prostřednictvím periodik *Fliegende Blätter für katholische Kirchenmusik*⁶¹ a *Musicae sacra*,⁶² která vydával František Xaver Witt v Řezně. Myšlenka cecilského hnutí jej inspirovala a svou vlastní cestu k reformě začal vědomě koordinovat s hnutím německým. To se projevilo cíleným zaměřením na studium gregoriánského chorálu, polyfonie římské školy⁶³ a zaváděním nového repertoáru komponovaného podle estetických kritérií německého cecilianismu. Pozvolna se k němu připojovali osvěceni kněží a ředitelé kůrů v dalších kostelích. K přelomové události u nás došlo dne 29. září 1873, kdy se v kostele sv. Klimenta konaly slavnostní bohoslužby v rámci oslavy 900 let založení pražského biskupství. Předvedení liturgie podle cecilských zásad pod vedením ústředního představitele řezenské cecilské reformy Franze Xavera Witta před představiteli episkopátu a „*naprostý souhlas všech rozhodujících kruhů*“⁶⁴ byl pro Lehnera důvodem k prohlášení, že „v *týž den, 29. září 1873, slavila Obecná Jednota Cyrillská narozeniny své*.“⁶⁵ V rozporu s Lehnerovým nadšeneckým líčením kontrastují zjištění Anny Beránkové, odhalující, jakým způsobem se do zmíněné události promítaly národnostní spory, bojkot českých hudebníků a celkové Wittovo rozladění z průběhu vystoupení.⁶⁶

Každopádně od tohoto okamžiku začal Lehner usilovat o oficiální ustavení spolku *Cecilské jednoty v Čechách*. Jeho první žádost z téhož roku byla v důsledku napjaté vnitropolitické situace zamítnuta a založení české *Jednoty* bylo shledáno potenciálně nebezpečnou platformou pro rozdmýchávání národnostních sporů. Lehner se nevzdal

⁶⁰ PODLAHA, Antonín (ed.). *Český slovník bohovědný. Díl třetí*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926, s. 40–44.

⁶¹ Dostupné z: <https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/3868274/ft/bsb10527054?page=1> [cit. 4. 1. 2019].

⁶² Dostupné z: <https://www.musica-sacra-online.de/module.php5?mod=register&fid=17&id=1> [cit. 4. 1. 2019].

⁶³ Giovanni Pierluigi da Palestrina (kolem 1525? Palestrina – 2. února 1594 Řím).

⁶⁴ *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1898, roč. 25, č. 9–10, s. 66.

⁶⁵ *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1898, roč. 25, č. 9–10, s. 66.

⁶⁶ BĚRÁNKOVÁ, Anna. *Pražští cyrilisté a jejich vztah k řezenskému cecilianismu. Komentovaná edice korespondence pražských cyrilistů F. X. Wittovi*. Praha, 2010. Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Slavický, Ph.D., s. 32–33.

a od roku 1874 začal šířit myšlenky hnutí do jednotlivých farností prostřednictvím časopisu *Cecilie*. Současně se zaměřil na prosazování cecilských myšlenek na teologických učilištích, pro která pořádal přednášky a praktická cvičení. Jedním z prvních byl českobudějovický seminář: „*V postě r. 1874 zpíval již celý alumnát mši gregoriánskou. Vedle chorálu přednášival sbor cvičených zpěváků též skladby vicehlasé většinou z Kotheovy*⁶⁷ *sbírky.*“⁶⁸ Lehner v této souvislosti vzpomíná na zásluhu a horlivý zájem Josefa Mrštíka,⁶⁹ který se později zasloužil zásadní měrou o založení královéhradecké *Diecézní jednoty cyrilské* a byl pak jejím dlouholetým předsedou:⁷⁰ „*Duší čilého ruchu Cyrillského byl tehdejší bohoslovec Josef Mrštík, který za tou příčinou často si dopisoval s vypravovatelem.*“⁷¹

Pro vznik a další činnost *Obecné jednoty cyrilské* bylo zásadní založení *Akademie křesťanské* v roce 1875.⁷² Křesťanská akademie si kladla za cíl pěstovat vědu a umění v duchu ideálů katolické církve. Dětila se na tři obory: vědecký, hudební a výtvarný. *Obecná jednota cyrilská* se dne 29. listopadu 1878 vydělila z hudebního odboru *Akademie* a její vznik byl následně schválen také valnou hromadou *Akademie křesťanské*.⁷³ *Obecná jednota cyrilská* zůstala její součástí. V souvislosti se vznikem *Jednoty* došlo k přejmenování časopisu *Cecilie*. Lehner tuto skutečnost oznámil vzletnými slovy:

„*Aby Obecná Jednota Cyrillská a orgán Jednoty pod záštitou jednoho světce byly, odevzdává po půlšestiletí přípravě sv. Cecilie, všeobecná patronka hudby posvátné, list svůj ‚CECILII‘ domácím patronu hudby posvátné, sv. ‚CYRILLU‘. V měsíci červenci slavíme svátek našich svatých věrozvěstův a apoštolův Cyrilla a Methoděje.*

⁶⁷ Bernhard Kothe (12. 5. 1821 Gröbzig bei Leobschütz – 27. 7. 1897 Vratislav)

⁶⁸ *Cyrl.* Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 2.

⁶⁹ Josef Mrštík (17. 4. 1854 Sauersack (Rolava) – 4. 9. 1914 Poděbrady).

⁷⁰ „*Již od r. 1872 pracoval v tom směru horlivě, stojí po boku prvním průbojníkům myšlenky důstojné hudby chrámové u nás, hlavně Mons. Ferd. Lehnerovi, J. Foerstrovi atd.*“ ...*„Jako zakladatel a předseda diecézní Jednoty Cyrillské v Hradci Králové uspořádal celkem 26 cyrilských exercicií a sjezdů, na nichž horlivě sám přednášel. Hudební přednášky konal také na vikariatních poradách duchovenských. Na jeho popud a za jeho účasti zřízena celá řada farních Jednot Cyrillských. Za jeho součinnosti pořádány v Hradci Králové veliké koncerty duchovní; jeho redakcí vyšel diecézní zpěvník královéhradecký ‚Oltář‘. Dr. Mrštík zvolen po smrti Mons. Lehnera předsedou Obecné Jednoty Cyrillské a vstoupil roku loňského v čelo redakční rady ‚Cyrilla‘.*“

MÜLLER, Václav. *Th. Dr. Josef Mrštík. Časopis katolického duchovenstva*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1915, roč. 54, č. 3, s. 277.

⁷¹ *Cyrl.* Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 2.

⁷² Dějiny tohoto spolku vyčerpávajícím způsobem zpracoval Václav Babička:

BABIČKA, Václav. *Dějiny Akademie křesťanské 1875–1952*. Praha, 2009. Diplomová práce obhájená na KTF UK. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

⁷³ 15. 12. 1878.

*K jejich svátku přináší v dar ,Cecilie‘ sama sebe. Z lásky k svatému patronu vzdává se svého jména a přijímá jméno jeho. Příštím číslem začínaje vyměňuje ,Cecilie‘ dosavadní pojmenování své v název: CYRIL.*⁷⁴

Pro českou odnož cecilského hnutí se vžil název cyrilismus odkazující na všeslovanské cyrilometodějské ideje, živé především na Moravě.⁷⁵ Významným českým centrem reformy liturgického zpěvu se stal benediktinský klášter v pražských Emauzích, úzce propojený s benediktinským klášterem v Beuronu.⁷⁶ Čeští cyrilisté udržovali kontakt s cecilskými spolky v sousedních slovanských státech⁷⁷ a s českými krajany z Chicaga zejména prostřednictvím Aloise Mergla.⁷⁸

*„Zajisté jste zvědav, jak zde to dopadá v Chicagu ohledně církevní hudby. Je zde asi 10 českých osad. Schází se ke cvičení ředitelé kůru, i pak, když by osady mohly platit přiměřeně ke zdejším drahým poměrům.“ ... „Já zde mám chlapecký sbor na chorál, a smíšený zpívá lehké mše. České zpěvy při mši svaté u školní mládeže krásně se ujaly. Nebylo by konečně snad nemožné, abychom zde měli Cyrillský spolek v každé osadě.“*⁷⁹

O dění v Paříži na stánkách *Cyrila* pravidelně informoval varhaník, hudební skladatel a pedagog Otto Albert Tichý,⁸⁰ který od r. 1919 studoval na pařížské Schole

⁷⁴ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1879, roč. 6, č. 6, s. 41.

⁷⁵ V souvislosti s blízcími se oslavami tisíciletého výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje byl již v roce 1850 v Brně zřízen spolek „*Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*“ zaměřený na propagování všeslovanských idejí, cyrilometodějského kultu, hnutí za obnovu Velehradu a šíření kultury mezi lidovými vrstvami vydáváním poučné literatury. Spolek úzce spolupracoval s tzv. Sušilovou družinou. Na činnosti spolku se významně podíleli benediktini z Rajhradu.

⁷⁶ Emauzský klášter poskytoval od roku 1880 útočiště benediktinským mnichům kongregace sv. Martina z kláštera v Beuronu. V Německu v té době probíhal „*Kulturkampf*“ (1871–1887), boj pruského císařství proti římské církvi, a benediktinští mniši z Beuronu v důsledku tohoto boje museli opustit Německo.

⁷⁷ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1895, roč. 22, č. 10, s. 80.

Již v roce 1895 v Cyrilovi referoval o Varhanické škole cecilského spolku v Lublaňské diecézi její ředitel Antonín (Anton) Foerster (20. prosince 1837 Osenice – 17. června 1926 Novo mesto), mladší bratr Josefa Foerstera (22. února 1833 Osenice – 3. ledna 1907 Praha). Kromě řízení varhanické školy Antonín Foerster v Lublani působil také jako kapelník dómu a redaktor spolkového časopisu *Cerkveni glasbenik*. O dění ve Slovinsku jeho prostřednictvím pravidelně vycházely zprávy v časopise *Cyril*.

⁷⁸ Alois Emanuel Mergl (1871 Vysoké Mýto – 25. 10. 1943 Chicago). Správce české osady blahoslavené P. Marie Lurdké. Byl horlivým propagátorem cyrilských myšlenek. Zasadil se o rozšíření Českého kancionálu v krajanských katolických farnostech.

⁷⁹ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1912, roč. 38, č. 1, s. 15.

⁸⁰ Otto Albert Tichý (14. srpna 1890 Martínkov – 21. října 1973 Praha).

cantorum. Po svém návratu založil společně s Miroslavem Venhodou Scholu cantorum.⁸¹ Zůstal jedním z nejvěrnějších stoupenců cyrilského hnutí.

Periodizaci dějin Obecné jednoty cyrilské jako první provedl archivář a knihovník strahovského kláštera Romuald Rudolf Perlík⁸² v retrospektivní studii: *Půlstoletí církevní hudby v Čechách. K jubileu padesátiletého trvání Obecné jednoty Cyrilské*.⁸³ Jeho periodizace končí rokem oslav svatováclavského milénia v roce 1929. Tento rok také můžeme chápat jako vyvrcholení českého cyrilského hnutí v meziválečném období. Další mezníky v dějinách cyrilismu souvisí s historickými událostmi: druhou světovou válkou a politickým převratem v roce 1948.

Následující periodizace vychází z dělení Romualda Perlíka a je rozšířena tak, aby obsáhla celé období činnosti *Jednoty*:

1. Léta 1878–1894 Perlík označuje za období prvního nadšení, rozmachu reformy, zřízení časopisu, zvláštní pěvecké školy cyrilské, zakládání farních jednot a organizace cyrilských sjezdů. K tomu je třeba dodat, že právě toto období ovlivnilo tvorbu českých hudebních skladatelů: Josefa Foerstera, Karla Steckera, Josefa Cyrila Sychry, Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka a dalších.

2. Následující období 1894–1909 vnímá Perlík jako „*období ustrnutí*“. Časopis *Cyril* v roce 1908 přestal po 34 letech zcela vycházet. „*Pěstění myšlenky cyrilské koncentruje se v tomto období především do diecése královéhradecké.*“⁸⁴ V roce 1894 dovršil teologická studia v královéhradeckém semináři Dobroslav Orel. Od počátku spolupracoval se svými učiteli a hlavními představiteli *Diecézní jednoty cyrilské* Josefem Mrštíkem a Aloisem Frýdkem. Společně s dalšími členy předsednictva, podporováni biskupem Eduardem Janem Nepomukem Brynychem, vytvořili nesmírně výkonný organizátorský tým.

3. 1909–1919. Třetí období je spojeno s reorganizací *Jednoty*, již se podle Perlíkovy zprávy ujal Dobroslav Orel společně s Antonínem Wünschem,⁸⁵ Václavem Müllerem⁸⁶ a Františkem Hrubíkem.⁸⁷ Orel se roku 1909 stal hlavním redaktorem

⁸¹ Mezi poslední odchovance této soukromé internátní školy patřil před jejím definitivním uzavřením v roce 1950 hudebník, pedagog a propagátor Orffovy metody Pavel Jurkovič (18. 8. 1933 Starý Poddvorov – 4. 2. 2015 Praha).

⁸² Romuald Rudolf Perlík (11. března 1882 Mýto – 26. května 1947 Praha).

⁸³ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1929, roč. 55, č. 1, s. 6–7.

⁸⁴ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1929, roč. 55, č. 1, s. 7.

Právě v tomto období zde po svém vysvěcení působil Dobroslav Orel.

⁸⁵ kanovník Antonín Wunsch (15. 7. 1864 – ? 1953).

⁸⁶ kanovník Václav Müller (10. prosince 1865 Praha-Karlín – 15. listopadu 1931 Praha).

⁸⁷ Mons. ThDr. František Hrubík (8. 11. 1865 Praha – 15. 10. 1928 Poděbrady). Arcibiskupský sekretář. Cereoniář metropolitní kapituly, zaměstnán v archivu.

časopisu *Cyril*. Slibný rozmach hnutí zasáhlo vypuknutí první světové války v polovině roku 1914.

4. 1919–1929 (1939). Po převratu a vzniku Československé republiky došlo vlivem změněné společenské situace k dočasnému ochromení hnutí. Za hlavní úkol tohoto období Romuald Perlík považuje povzbuzení a dosažení opětovného rozmachu hnutí. *Obecná jednota cyrilská* se v čele s Antonínem Wünschem a Václavem Müllerem po skončení války orientovala především na záchranu zvonů a varhan, později začala pořádat dvouleté kurzy pro varhaníky. Orel působil od roku 1919 na Slovensku jako vysokoškolský profesor. I zde se snažil šířit myšlenky cyrilismu. Do velkolepých oslav svatováclavského milénia zapojil bratislavské *Akademické pěvecké sdružení* společně s prostějovskými sbory *Orlice* a *Vlastimila*, s nimiž nastudoval Dvořákovo oratorium *Svatá Ludmila*. Sólové party byly svěřeny pěvcům Slovenského národního divadla. Oratorium bylo provedeno scénicky 16. 9. 1929 ve Vinohradském divadle v Praze před nejvyššími představiteli katolické církve.⁸⁸

5. 1939–1945. V roce 1939 došlo k přerušení činnosti z důvodu okupace Československa.

6. 1945–1948 (1953). V poválečných letech došlo ke krátkodobému pokusu o obnovení činnosti. Jedním z uskutečněných posledních projektů bylo vydání *Českého kancionálu svatováclavského* (1947) a uspořádání *Hudebního kursu OJC* [Obecné jednoty cyrilské] *pro řádové sestry* ve dnech 17. – 19. 8. 1948!⁸⁹ V roce 1948 vyšla poslední čísla časopisu *Cyril* a činnost *Jednoty* byla zastavena. Oficiálně byla *Obecná jednota cyrilská* zrušena až na jaře roku 1953. Úřední dokument z 9. dubna 1953 o rozpuštění *Křesťanské Akademie* byl pouze úředním završením dřívějšího faktického ukončení činnosti.

1.1 Odras cyrilského hnutí v českých školách

Učilištěm primárně zaměřeným na kvalitní vzdělávání varhaníků a ředitelů kůrů v souladu s dobovými trendy a především církevními nařízeními byla od roku 1830

⁸⁸ Oratorium bylo v roce 1929 uvedeno celkem třikrát. V Poznani, v Praze a v Prostějově. Režisérem byl Zdeněk Ruth Markov a jeho asistentkou Anna Dočkalová.

⁸⁹ CMÍRAL, Adolf. Hudební kurs OJC pro řádové sestry. *Cyril*. Praha, 1948, roč. 73, č. 7–10, s. 104 a 105.

Varhanická škola v Praze.⁹⁰ Její absolventi působili především ve městech a v dobře zabezpečených farnostech. Zcela odlišná byla situace na venkově. Menší obce si často z ekonomických důvodů nemohly vlastního regenschoriho dovolit. Někteří učitelé z těchto důvodů působili paralelně jako ředitelé kůru a přímo tak ovlivňovali repertoár i kvalitu hudební produkce v katolických venkovských farnostech. Navazovali tak na starou tradici, v níž se prolínala profese učitelská a kantorská. Jak se dozvídáme z dobového tisku i kostelních hudebních inventářů, úroveň kostelní produkce byla velmi odlišná a někdy velmi diskutabilní. Tuto skutečnost měl patrně na mysli Antonín Wünsch, když zdůrazňoval význam zakládání *farních jednot cyrilských*.⁹¹ Cyrilské exercicie a další cyrilistické aktivity byly určeny kněžím, ředitelům kůrů a zájemcům z řad učitelstva. Potřebu uskutečňovat reformu kostelní hudby prostřednictvím působení na učitele a motivovat je ke zvyšování jejich kvalifikace si velice dobře uvědomoval Dobroslav Orel. Při převzetí redakce časopisu *Cyril* v roce 1909 poskytl prostor pro pedagogicky zaměřené příspěvky zabývající se mimo jiné metodikou výuky zpěvu, prací s pěveckým sborem a propagací Battkeho intonační metody. Rudolf Wünsch⁹² zde uveřejňoval na pokračování informace o podmínkách a obsahu výuky na učitelských ústavech v cyklu *Z pedagogií*,⁹³ rovněž na pokračování byly v *Cyrilovi* publikovány učební texty pro kandidáty učitelství potřebné ke zkouškám, například *Repetitorium dějin hudby* od Emila Bezecného⁹⁴ nebo *Paedagogický přehled literatury zpěvu* od Doubravky Branbergerové Černochové.⁹⁵

⁹⁰ Varhanická škola v Praze (die Orgelschule; později die Organistenschule; Ústav ku vzdělání varhaníků a ředitelů kůru; Škola pro hudbu církevní v Praze), hudebně vzdělávací instituce, zahájení činnosti 1. 10. 1830, Praha, ukončení činnosti 1891. Jejím zřizovatelem byla *Jednota pro zvelebení kostelní hudby v Čechách (Verein der Kustfreunde für Kirchenmusik in Böhmen)*. Studium bylo zprvu roční a od roku 1835 dvouleté.

Český hudební slovník osob a institucí. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z:

www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8128

⁹¹ WÜNSCH, Antonín. Po padesáti letech. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1924, roč. 50, č. 1, s. 2.

⁹² Rudolf Dalibor Wünsch (2. září 1880 Zlonice – 18. července 1955 Brno). Pseudonymy Štěpán Hlína a Viktor Náchodský.

⁹³ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1915, roč. 41, č. 8, s. 134–135.

Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 1, s. 5–8.

Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 8, s. 125–128.

⁹⁴ Emil Bezecný (16. 2. 1868 Praha – 4. 1. 1930 Praha).

⁹⁵ Doubravka Branbergerová (roz. Černochová) (10. 2. 1885 Praha – 2. 2. 1945 Praha).

1.2 Škola ve službách monarchie a církve od druhé poloviny 19. století

Od druhé poloviny 19. století až do vzniku Československé republiky došlo v rakouské monarchii k významným politickým a společenským změnám. Ty se projeví rovněž ve vztahu státu, církve a školství. Přes výrazné oslabení vlivu katolické církve lze konstatovat, že až do zániku habsburské monarchie přetrvával model tzv. austrokatolicismu. Výrazem propojení habsburské monarchie a katolické církve byl konkordát státu s církví z roku 1855,⁹⁶ považovaný za vrchol úspěchu Bachovy neoabsolutistické politiky. Po pádu Bachova neoabsolutismu v r. 1859⁹⁷ se uvolnily společenské poměry a otevřela se cesta ke konstituční monarchii. Byl vydán *Říjnový diplom*⁹⁸ a byla přijata tzv. *Schmerlingova*⁹⁹ *ústava*.¹⁰⁰ V této situaci byl vyhlášen tzv. *druhý toleranční patent* z 8. 4. 1861,¹⁰¹ který zaručoval rovnoprávnost protestantů s katolíky. Uzanou interkonfesijnost podpořily dva následující zákony, jejichž cílem bylo posílit vliv státu na školství a ovlivnit kvalitu změnami ve vzdělávání pedagogů. Vstřícné kroky státu vůči ostatním náboženským konfesím, šíření antiklerikalismu, nového, tzv. pokrokového hnutí „volné myšlenky“¹⁰² a levicového smýšlení významně oslabovaly vliv katolické církve. Později dokonce otevřely diskusi o tzv. volné škole oproti tradiční škole konfesijní. Katolická církev si sice zachovala až do pádu monarchie dominantní postavení, ale kritičnost své situace si plně uvědomovala a snažila se různými cestami o její

⁹⁶ Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm> [cit. 14. 1. 2019].

„čl. VII. V gymnasiích a středních školách pro katolickou mládež určených vůbec budou pouze katolíci jmenováni profesory a učitelé, a celé vyučování bude podle povahy předmětu k tomu přizpůsobeno, aby vstřípilo do srdcí zákon křesťanského života. Biskupové na základě společných porad určí, kterých knih má se používat na jmenovaných školách při přednášení náboženství. Ohledně ustanovení učitelů náboženství pro veřejné gymnasia a střední školy zůstane v platnosti to, co v této věci s prospěchem bylo ustanoveno.

čl. VIII. Všichni učitelé obecných škol pro katolíky určených budou podléhati církevnímu doзору. Jeho Veličenstvo bude jmenovati školní inspektory z mužů navržených biskupem. V případě, že není dostatečně postaráno ve jmenovaných školách o vyučování náboženství, může biskup ustanoviti duchovního, aby přednášel žákům katechismus. Víra a mravnost toho, kdo má býti ustanoven učitelem, musí býti bez poskvrny. Kdo sejde s pravé cesty, bude svého místa zbaven.“

⁹⁷ Alexander Freiherr von Bach (4. ledna 1813 Loosdorf – 13. září 1893 Unterwaltersdorf). Ministr vnitra. Jedním z následků prohrané bitvy u Solferina 24. 6. 1859 byl pád jeho vlády 21. 8. 1859.

⁹⁸ 20. 10. 1860.

⁹⁹ Anton (rytíř) von Schmerling (23. srpna 1805 Vídeň – 23. května 1893 Vídeň)

¹⁰⁰ 26. 2. 1861.

¹⁰¹ Císařský patent, protestantský patent, někdy uváděný jako druhý toleranční patent z 8. 4. 1861 č. 41 ř. z. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/41-1861.htm> [cit. 14. 1. 2019].

¹⁰² Antiklerikální a ateistické hnutí. Česká sekce založena roku 1904.

zlepšení. Cecilské hnutí za zkvalitnění a rozvoj liturgické hudby mělo být jednou z nich.

K další řadě změn oslabujících vliv katolické církve došlo po uzavření rakousko-uherského dualismu roku 1867 a následném vydání nové, tzv. *prosincové ústavy*.¹⁰³ Nejvýraznější změny se týkaly školství. Pod novými zákony byl podepsán nový ministr kultu a vyučování Leopold Hasner von Artha. Na základě prvního zákona z r. 1868¹⁰⁴ bylo stanoveno, že si bude každá církev zajišťovat výuku svého náboženství samostatně. Hlavní kontrolu nad školami získaly školní rady. Na tento zákon pak navazoval nový říšský zákon ze 14. května 1869.¹⁰⁵ O rok později vyšel školní a vyučovací řád z 20. 8. 1870.¹⁰⁶ Byla uzákoněna nová pravidla vyučování na elementárních i středních školách a nově byly ustanoveny i podmínky vzdělávání pedagogů. Byly zrušeny dosavadní učitelské přípravy, tzv. *preparandy* a veškerou zodpovědnost za přípravu budoucích pedagogů měly převzít učitelské ústavy. Nejstarší z nich se vyvinul z Císařské královské české školy v Praze, založené r. 1848 v Praze.¹⁰⁷ O přetvoření školy v proslulý učitelský ústav se zasloužil její ředitel a reformátor v oblasti pedagogiky a didaktiky MUDr. Karel Slavoj Amerling.¹⁰⁸

¹⁰³ 21. 12. 1867.

¹⁰⁴ Zákon č. 48/1868 ř. z. z 25. 5. 1868. Zákon, jímž se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/48-1868.htm> [cit. 6. 1. 2019].

Tímto zákonem byly školy otevřeny všem žákům bez rozdílu vyznání. Církev má právo dohlížet pouze na výuku náboženství. Nad výchovou a výukou převzal dohled stát. Ministrem vyučování a kultu byl v této době, kdy se nově definoval vztah školy a státu, pražský rodák Leopold Hasner von Artha (15. března 1818 Praha – 5. června 1891 Bad Ischl).

¹⁰⁵ Zákon č. 62/1869 ř. z. z 14. 5. 1869, tzv. Hasnerův nebo květnový.

Dostupné z:

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18690004&seite=00000277&size=45> [cit. 6. 1. 2019].

Základní školský zákon. Stanovil povinnou školní docházku na osmiletou, od šesti let věku dítěte. Povinnost zřizovat školu ukládala obcím za podmínky, že by v obci bylo více než 40 žáků, kterým by cesta do školy v jiné obci byla delší než 4 km nebo trvala déle než hodinu. Zákon byl novelizován zákonem č. 53/83 ze dne 2. 5. 1883 ř.z. Novela přinesla úlevy od povinné školní docházky.

¹⁰⁶ Zákon č. 105/1870 ř. z. z 20. 8. 1870. Školní a vyučovací řád pro obyčejné školy obecné. Obsahoval konkrétní pokyny k realizaci zákona z 14. 5. 1869. Představoval další oslabení vlivu katolické církve na školství. Hlavní odpovědnost za dodržování zákona měly školní rady. Zákon mimo jiné také rušil tělesné tresty.

Dostupné z:

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1870&size=45&page=249> [cit. 6. 1. 2019].

¹⁰⁷ Archivní pomůcky Archivu hlavního města Prahy. Amerlingův státní mužský ústav učitelský Praha II.

Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-550-amerlinguv-ustav.pdf>

¹⁰⁸ MUDr. Karel Slavoj Amerling (18. 9. 1807 Klatovy – 2. 11. 1884 Praha). Ředitelem školy byl v letech 1848–1868.

Obecně lze ale říci, že většina učitelských ústavů na našem území byla založena až po vydání zmíněných školských zákonů.

Významný zlom ve vztahu školství a církve znamenal zánik Rakouska-Uherska v roce 1918. Československé školy byly zestátněny a zbaveny dosavadního vlivu římskokatolické církve. Z repertoáru nových školních zpěvníků vymizely písně pro potřeby katolické liturgie. Pedagogické aktivity cyrilského hnutí se od roku 1918 uplatňovaly především uvnitř katolické církve, zejména při pořádání kurzů pro chrámové varhaníky. V roce 1920 se k nově nastalé situaci vyjádřil Dobroslav Orel na *Všeobecném sjezdu katolíků*. Ve svém proslovu vyzýval ke změně postoje církve vůči zajišťování chrámové hudby:

*„V dřívějších letech pěstovali zpěv duchovní staří učitelé; kněží se nemuseli o zpěv starati a také se nestarali. Proto se ani o něm nejednalo na sjezdech katolických. Nyní patrný jsou teprve chyby, které se daly tím přezíráním nejdůležitější části kostelního života – a chyby ty se chtějí léčit.“*¹⁰⁹

Přihlédneme-li k dobové protikatolicky zaměřené společenské atmosféře a vrcholícímu silnému poválečnému hnutí „*Pryč od Říma*“, kdy navíc v Čechách vrcholila krize uvnitř katolické církve, můžeme považovat za zázrak realizované vydání dlouho připravovaného kostelního i školního zpěvníku – *Českého kancionálu* v roce 1921, navíc vydaného ve Státním nakladatelství, s doporučeními Ministerstva školství a národní osvěty, *Spolku katechetů* i *Spolku středoškolských profesorů náboženství*. K tomu je třeba dodat, že za tento „zázrak“ vděčil *Český kancionál* především tehdejšímu poslanci revolučního národního shromáždění Mons. prof. PhDr. Aloisi Kolískovi.¹¹⁰

1.3 Učitelé obecných škol a kostelní hudba

Od učitelů se tradičně očekávalo, že se budou podílet na hudebním životě obce. Tato skutečnost se odrážela v učebních osnovách učitelských ústavů, tzv. *paedagogii*,

¹⁰⁹ OREL, Dobroslav. Lidový zpěv duchovní, jeho význam pro kulturní život národa. Referát přednesený na Všeobecném sjezdu katolíků v sekci pro křesťanskou osvětu dne 30. srpna 1920. *Cyrl.* Praha: Obecná jednota cyrilská, 1920, roč. 46, č. 7–8, s. 65.

¹¹⁰ Alois Kolísek (1. 4. 1868 Protivanov – 25. 8. 1931 Brno).

v nichž zaujímal hudební průprava významné místo. Učitelé měli v žácích probouzet lásku k vlasti, ke svému národu a měli být loajální k habsburské dynastii. Kdysi samozřejmý hudební podíl učitelů a žáků na produkcích v kostele se ve druhé polovině 19. století významně zmenšil. Na souvislost Hasnerových zákonů s úpadkem chrámové hudby poukázal Antonín Wunsch v souvislosti se zdůrazňováním nutnosti zakládat *farní jednoty cyrilské*: „učitelé, kteří až posud pěstovali hudbu na kůrech chrámových, počali opouštět kůry a hudební znalost učitelstva počala klesati.“¹¹¹ Ministerstvo kultu a vyučování se rozhodlo situaci vyřešit novým nařízením, jímž stanovilo účast na chrámové hudbě jako povinnou. Tuto skutečnost výstižně okomentoval František Orel, řídící učitel školy v Bělečku u Třebechovic (a otec Dobroslava Orla):

*„Poněvadž se pozoruje, že hudba chrámová klesá, vydáno ministerské vynesení ze dne 12. května 1877, kterým se pěstování hudby chrámové a zpěvu na kůru se strany učitelů na školách obecných, pak pěstování hudby vůbec v ústavech učitelských nařizuje.“*¹¹²

Rozdílnost úrovně kostelní hudby na českém venkově a její závislost na kvalitě učitele ilustrují následující vybrané dobové zprávy. První z nich popisuje tristní úroveň v Ronově nad Doubravou v 60. letech 19. století, kdy zde působil jako řídící učitel Václav Kopa:¹¹³

*„Chceme-li o stavu zdejší kostelní hudby pravdivou zprávu podati, musíme jej přezalostným nazvati. Pan ředitel kůru nestará se příliš o vývin kostelní hudby, ač má k ruce své prostředky, které mnohým našim městám chybí, jako dobré varhany a nové nástroje hudební... [Transliterováno i s chybami.]“*¹¹⁴

¹¹¹ WÜNSCH, Antonín. Po padesáti letech. *Cyrl.* Praha: Obecná jednota cyrilská, 1924, roč. 50, č. 1, s. 2–3.

¹¹² *Pamětní kniha školy Bělečské*. Městský úřad Býšť. 1826–1923. V letech 1886–1891 knihu vedl František Orel, který zpětně rekonstruoval dějiny školy podle dochovaných dokumentů a výpovědí současníků od roku 1878.

¹¹³ Václav Kopa řídil školu podle kroniky města Ronov nad Doubravou v letech 1845–1879. Poté odešel do zaslouženého odpočinku. Byl tedy prokazatelně nadřízeným Františka Orla. *Kronika města I. do roku 1848*. Městský úřad Ronov nad Doubravou, str. 38.

¹¹⁴ „... *Jak málo mu jeho povinnost co řediteli kůru na srdci leží, dosvědčuje okolnost, že školní děti ve zpěvu necvičí, o dobré tenoristy a basisty se nestará. Když nám po čase v neděli neb ve svátek leckterou mši předvede, není to ani k poslechnutí. Již jeho hra na varhany, svědčící o nesběhlosti ve hře*

Zcela odlišnou situaci můžeme sledovat v Žehušicích u Čáslavi. Místní řídící Jan Nepomuk Frčena¹¹⁵ byl příkladem učitele, který spojoval pedagogický talent s hudebním. Citované úryvky nekrologů líčí Frčenu jako zaníceného a obětavého praktického muzikanta i hudebního pedagoga:

„Jedinou radostí jeho byla škola a rodina, které obětoval všechn prázdný čas svůj, vyučuje po domích hudbě, aby tak dětem svým nutného mohl zjednatí vzdělání. A jako svědomitým byl učitelem, tak i horlivě dbal o zvelebení hudby chrámové, a vyučil si, hlavně v mladších létech, mnoho hudebníků a zpěváků.“¹¹⁶ ... „Jsa výborným hudebníkem, zanášel se velmi rád hudbou a vyučoval hudbě vždy s obzvláštní zálibou až do poslední chvíle.“¹¹⁷

Katolický deník *Čech* zdůrazňuje Frčenu věrnost církvi a zásluhy o rozvoj kostelní hudby: *„Církev ztrácí v něm upřímného syna, chrám Páně obětovného pěstitele zpěvu i hudby a škola učitele křesťanského, neunavného.“¹¹⁸*

Můžeme pouze spekulovat, nakolik Jan Frčena hudebně ovlivnil Orlova otce Františka a zda přispěl k jeho pozdějšímu rozhodnutí doplnit si hudební vzdělání na Varhanické škole v Praze. František Orel totiž v Žehušicích pod Frčenovým vedením v letech 1863–1865 začínal jako pomocný učitel svou pedagogickou dráhu.¹¹⁹

a chatrné známosti harmonie, je pouhé pitvoření se celého těla, provázené nejistým blouděním po klávesích, á důstojný počátek celého provozování mše. Housle, velmi slabě zastoupení, jen tenkrát lze uslyšeti, když basová trouba umlkne, přehlušivší dřívě i samé varhany, což při zdlouhavém tempu na kůru našem obvyklém není k poslechnutí. Častý zmatek mezi hudebníky panující je následek té okolnosti, že se žádné zkoušky nedržívají. Nepochopujeme, že vel. duchovenstvo se o to nepostará, aby této nepleše již se zadrželo, a že se raději jednoduchá kostelní píseň nezpívá, která by velebností svou, příznakem to našich krásných kostelních písni český lid k pobožnosti povzbuzovala, ne však vytrhovala, jako hudba taková na kůru našem. Panu učiteli radíme, aby se naučil znáti své povinnosti, a staral se o to, by sám sebe trochu lépe v hudbě vzdělal (příležitosti tomu se jemu poskytuje právě vyšlou Zvonařovou naukou o harmonii) především at' cvičí děti ve zpěvu. L.H.“ [Transliterováno i s chybami.]

Dalibor. Praha, 20. 10. 1861, roč. 4, č. 30, s. 243–244. Za upozornění na tento příspěvek na Mezinárodní muzikologické konferenci *Pocta Dobroslavu Orlovi* 23. dubna 2015 patří dík Jiřímu Kroupovi.

¹¹⁵ Jan Nepomuk Frčena (? 1812 Rosice u Chrasti – 8. 5. 1879 Žehušice).

¹¹⁶ *Beseda učitelská. Týdenník pro učitele a přátele školství národního*. Praha: Beseda učitelská, 5. 6. 1879, roč. 11, č. 23, s. 278.

¹¹⁷ *Čech: politický týdenník katolický*. Praha, 14. 5. 1879, roč. 11, č. 110, s. 2.

¹¹⁸ *Tamtéž*.

¹¹⁹ *Školník: časopis katolického učitelstva*. Hradec Králové, 1. 11. 1863, roč. 3, č. 31, s. 251.

1.4 Postavení katechetů a učitelů zpěvu na středních školách

Pro zkoumání problematiky středních škol v tomto období je zásadní *Sbírka normalií, platných pro české školy střední*,¹²⁰ v níž byly sumarizovány a detailně interpretovány do podoby více než tisícistránkového manuálu dobové hlavní výnosy a předpisy pro střední školy. Z těch nejzásadnějších jmenujme ústřední závazný dokument: *Organisační osnovu* vydanou 15. 9. 1849 pod č. 6467. Pro reálky pak vyšly dvě zvláštní *Osnovy pro reálky*, jedna z 28. 4. 1885 pod č. 7553, a druhá z 5. 5. 1895 pod č. 9826. Dalším závazným dokumentem byla *Autorisovaná sbírka ministerských nařízení a vynesení* sestavená Edmundem Oskarem von Marrenzellerem.¹²¹ Vyšla ve dvou dílech – první díl z roku 1884 byl určen pro gymnázia a druhý z roku 1888 pro reálky. Tato sbírka zůstala v platnosti až do roku 1911. Podmínkami přípravy a vzdělání středoškolských učitelů se zabývalo *Vade mecum für Kandidaten des Mittelschullehrante in Österreich* vydané roku 1894.

Vývojem středního školství ve sledovaném období, tedy od poloviny 19. století až do rozpadu habsburské monarchie se organizací studia, poměry středoškolských studentů i profesorů zabývala v monografii *Študáci a kantoři za starého Rakouska* Kateřina Řezníčková.¹²² Otázce výuky náboženství, zpěvu a postavení vyučujících těchto předmětů se z pochopitelných důvodů věnovala pouze okrajově. Zpěv totiž patřil od počátku mezi předměty nepovinné, jejich vyučující nebyli systemizováni, a dokonce pro ně bylo povoleno žádat o dispens od povinného pedagogického vzdělání. Katechetu sice dosazovala příslušná konzistoř, ale jinak byl řadovým členem pedagogického sboru, na nějž se vztahovala pravidla služebního postupu i platové tabulky shodné jako u ostatních státních zaměstnanců.

¹²⁰ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalií platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902.

¹²¹ Edmund Oskar von Marenzeller (6. 2. 1855 Vídeň – 7. 2. 1930 Vídeň). Rakouský právník, v letech 1882–1888 zaměstnaný na Ministerstvu kultu a vyučování.

Institut für Neuzeit- und Zeitgeschichtsforschung. *Österreichisches Biographisches Lexikon* [cit. 1. 2. 2019].

Dostupné z:

http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_M/Marenzeller_Edmund-Oskar_1855_1930.xml

EDLEN VON MARENZELLER, Edmund (ed.). *Normalien für die Gymnasien und Realschulen in Österreich. Theil 1: Gymnasien, Bd 1 (v. 2): Organisations-Entwurf und Normalien didaktisch-pädagogischen Inhalts*. Wien, 1889.

¹²² ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska, České střední školy v letech 1867–1918*. Praha: Libri, 2007.

1.4.1 Katecheta

Katecheta byl kněz, který získal osvědčení z konzistoře o vykonání řádných zkoušek, opravňujících ho k výuce náboženství. Zkoušky skládal z fundamentálního bohosloví, dogmatiky, morálky, liturgiky, pedagogiky, metodiky a katechetiky. Zodpovídal se řediteli školy a současně příslušné konzistoři; o dovolenou, možnost dalšího studia nebo o změnu místa mohl žádat teprve se svolením konzistoře. Jak bylo uvedeno výše, katecheta tvořil součást profesorského sboru a platily pro něj stejné podmínky služebního postupu a platové tabulky jako pro ostatní vyučující. V ministerském nařízení č. 10509 z 19. 7. 1856 je v bodu 2 výslovně uvedeno, že: „Mezi katechetou a ostatními učiteli není žádného rozdílu.“¹²³ Při získání definitivy bylo jeho jméno bez bližšího specifiky uvedeno mezi jmény ostatních vyučujících dané školy v ročence rakousko-uherské monarchie *Hof- und Staatshandbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie*.¹²⁴

Při jmenování skutečným učitelem byl povinen složit přísahu do rukou ředitele školy a musel se vzdát ostatních služebních závazků, včetně těch v církevních institucích. Vybízela k tomu zažitá formule obsažená přímo ve jmenovacím dekretu. Jako příklad je uvedena příslušná pasáž jmenovacího dekretu Dobroslava Orla skutečným učitelem na královéhradecké C. k. vyšší reálné škole:

„I vybízíme Vás, abyste, dostana sprostění z dosavadního úvazku služebního, v čas u reditelstva [!] jmenovaného ústavu k nastoupení úřadu a vykonání služební přísahy se přihlásil.“¹²⁵

Povinností katechety ve vztahu k biskupské (arcibiskupské) konzistoři bylo pravidelné podávání zpráv na konci školního roku. Zprávu dostal k dispozici

¹²³ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalíí platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, s. 268.

¹²⁴ Hof- und Staatshandbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Jahr 1897–1909, Wien 1896–1908 [cit. 5. 1. 2019]. Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/shb.htm>
V seznamech na rok 1903 je poprvé uveden mezi státními zaměstnanci jako člen profesorského sboru královéhradecké C. k. vyšší reálné školy také *Dobraslav [!] Orel*, který se stal skutečným učitelem v průběhu roku 1902 [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=shb&datum=1903&page=961&size=45>

¹²⁵ NM – ČMH. Pozůstalost Dobroslava Orla, krabice 31-B/1, sign. 7. Jmenování skutečným učitelem na státní reálce v Hradci Králové.

ředitel školy, který do ní mohl zanést vlastní poznámky. V případě zájmu si ji směli vyžádat k nahlédnutí ostatní pedagogové. V *Přehledu agendy ředitelské je Zpráva učitele náboženství* uvedena mezi povinnostmi konanými v červenci, ale konkrétní doba podání zprávy se mohla v jednotlivých diecézích lišit. V pozůstalosti Dobroslava Orla se například dochovalo pochvalné uznání konzistoře za jeho „*upřímnou snahu a horlivé přičinění*“¹²⁶ jako reakce na zprávu předloženou „*připisem zdejšími ze dne 16. října 1903, čís. 68, o nábožensko-mravném stavu studující mládeže na zdejší c. k. vyšší reálce za r. 1902/3*“.¹²⁷ Uznání konzistoře nebylo Orlovi zasláno přímo, ale tlumočeno prostřednictvím ředitelství reálky, formou oficiálního dopisu s kulatým razítkem.

Ve vztahu ke škole byl katecheta povinen vyučovat katolické náboženství, před mší svatou konat povzbuzující promluvy s kladným morálním dopadem, tzv. exhorty, a zpovídat žáky před přijímáním. Přijímání sv. svátosti zpovědi a oltářní se obvykle konala třikrát do roka.¹²⁸ Za tím účelem byl upravován rozvrh výuky. V případě většího počtu žáků nebo jejich přílišného věkového rozptýlu bylo na úplných gymnáziích a reálkách nařízeno rozdělení žáků a paralelní konání dvou exhort. Pro druhou exhortu musel být ustanoven jiný kněz; pomocný exhortátor nebo výpomocný katecheta. Mše svatá byla sloužena v neděli a ve sváteční dny. Pokud škola neměla vlastní kostel nebo kapli, museli být žáci odděleni od ostatních účastníků bohoslužeb. Chování žáků při bohoslužbách a exhortách mělo vliv na klasifikaci z mravů. Ostatní liturgické úkony, mezi něž patřily především pohřby zemřelých profesorů nebo žáků, spadaly pod pravomoc farnosti, do níž příslušná škola patřila. Obřady obvykle vedl farář, spravující danou farnost. Katecheta ústavu při pohřbu zpravidla vystupoval jako řečník:

„*Pohřeb † ředitele Karla Brože.*“ ... „*U vystavené rakve ve středu o 2. hod. odpol. v kapli školní promluvil katecheta ústavu Dobroslav Orel, nastíniv krátký životopis zesnulého.*“¹²⁹ ... „*Po církevních obřadech, které vykonal p. farář Nepil za četné*

¹²⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 19. Pochvala a uznání za vykonanou službu. 7. 11. 1903.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ V této době bylo eucharistické hnutí teprve v počátcích a žáci měli dokonce výslovně zakázaný vstup do českobudějovického eucharistického spolku.

¹²⁹ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 15. 5. 1908, roč. 33, č. 133, s. 4.

*assistance, vezena rakev na hřbitov olšanský, kde vykropil v Pánu zesnulého prof. Orel s prof. Žundálkem.*¹³⁰

Nebylo to ale nutným pravidlem. Například z výročních zpráv hodonínské C. k. vyšší reálné školy vyplývá, že pohřby žáků i členů profesorského sboru, dokonce i ve větších vzdálenostech od Hodonína, vykonával profesor náboženství ThDr. Alois Kolísek. Oznámení ve výročních zprávách školy pak mívala formu obdobnou následující zprávě:

*„Dne 8. dubna 1910 zemřel po delší nemoci snaživý žák III. třídy Ševela Josef. Pohřbu v neděli dne 10. dubna v Mutěnicích zúčastnilo se žactvo III. tř. i některých tříd jiných a za sbor profesorský třídní III. tr. Fr. Dokládala, Dr. Alois Kolísek a Meth. Zlámal. Obřady pohřební v Mutěnicích vykonal prof. náboženství P. Dr. Alois Kolísek, jenž také sloužil za zesnulého v pondělí 11. dubna rekviem za účasti veškerého žactva katolického – O. v. p.!”*¹³¹

Sbormistrovská úloha, již se někdy při pohřebních obřadech ujímal katecheta Dobroslav Orel, nebyla z obecného hlediska typická, spíše výjimečná:

*„Pohřeb † profesora Josefa Štěpánka¹³² konal se ve středu 31. března 1915 z jubilejního farního chrámu Páně sv. Antonína v Praze VII. ... Při pohřebních obřadech, jež vykonal veledúst. p. msgr. P. Antonín Nepil, farář v Praze VII., za assistance místního duchovenstva, zapěl pěvecký sbor žáků c. k. vyšší reálky v Praze VII., řízený prof. drem Dobroslavem Orlem, dojemné sbory a zahájil po vykonaných obřadech pohřební průvod, pějě cestou smuteční zpěvy, až do Korunní tř. v Bubenči, kdež zapěl ještě sbor na rozloučenou.”*¹³³

¹³⁰ Tamtéž, s. 5.

¹³¹ *Roční zpráva zemské vyšší české realky v Hodoníně za školní rok 1910.* Hodonín: Nákladem vlastním, s. 53.

¹³² Josef Štěpánek (7. 6. 1842 Skuteč – 29. 3. 1915 Praha). Pedagog, historik a spisovatel. Autor práce *Graduál litomyšlský*. Jeho přínosu v bádání v souvislosti s *Graduálem litomyšlským* je věnován prostor v nekrologu uveřejněném časopise *Cyril*. Autor není uveden, ale lze se domnívat, že jím byl Orel. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1915, roč. 41, č. 5, s. 94.

¹³³ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 2. 4. 1915, roč. 40, č. 92, s. 7–8.

Je zajímavé, že při definování pracovní náplně katechety není nikde přímo zmíněna povinnost organizačně se starat o hudební složku. Mezi jeho povinnosti patřily výslovně liturgické úkony a pedagogická činnost. Za zajištění společného zpěvu *Veni sancte* na začátku školního roku, *Te Deum* v jeho závěru a správnou interpretaci císařské hymny při loajálních příležitostech ručil ředitel školy. Ten měl v rozpočtu mezi *preliminovanými výdaji* pamatovat také na kostelní potřeby, tedy na veškeré výdaje spojené s hmotným i personálním zabezpečením výuky nekatolických náboženství, konáním bohoslužeb a remunerací¹³⁴ pro druhého exhortátora i pro varhaníka.¹³⁵ Konkrétní způsob, jakým probíhalo zajišťování hudební části liturgie, závisel na místních zvyklostech, na vztahu katechety k hudbě a na vedlejších učitelích nepovinného zpěvu.

1.4.2 Vedlejší učitel zpěvu

Již sám název vyučovaného předmětu vychází z předpokladu, že jeho cílem bylo vypěstování pěveckých dovedností. Cestu ke komplexnějšímu pojetí hudební výchovy a zapojení dalších hudebních činností – instrumentální, poslechové, případně pohybové – otevřel teprve pedagogický reformismus, který od počátku 20. století usiloval o novou definici hudební výuky v rakouských školách a v českém prostředí vyústil v zakládání hudebních škol, propagujících především Battkeho intonační metodu¹³⁶ a Dalcrozovu eurhythmii.

Plně kvalifikovaný pedagog musel před zkušební komisí prokázat *Způsobilost k vyučování zpěvu na školách středních*. Ministerské nařízení č. 5602 z 21. 8. 1871¹³⁷ definovalo obsah a způsob vykonání zkoušky. Sestávala z *části obecné*, teoretické, a z *části odborové* neboli praktické, při níž bylo třeba prokázat dovednost alespoň v jednom oboru. Examinovaní volili mezi zpěvem, hrou na housle, klavír nebo na varhany. Při zkoušce ze zpěvu museli ovládat pěveckou techniku, zpěv z listu, čtení ve všech klíčích, doprovázet se při zpěvu na klavír, prokázat pedagogické

¹³⁴ Finančních odměn.

¹³⁵ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalii platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, s. 233.

¹³⁶ Průkopníky Battkeho intonační metody u nás byli: Adolf Mikeš, František Spilka, Stanislav Jiránek a Doubavka Branbergerová.

¹³⁷ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalii platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, s. 844–847.

a sbormistrovské dovednosti. Instrumentální dovednosti měly společný základ: číst z listu, interpretovat skladby dříve zadané k nastudování a pedagogicky uchopit danou problematiku. Varhaníci museli navíc prokázat také pohotové čtení generálbasu a improvizaci (doslova: *praeludování, veršování a fugování o daných tématech*).¹³⁸ V tomto ohledu splnil Dobroslav Orel podmínky pro získání plné kvalifikace dvojnásobně. Nejprve složil s vyznamenáním zkoušky ze zpěvu¹³⁹ a o rok později ze hry na varhany.¹⁴⁰

V systému rakousko-uherského školství vedlejší učitelé nebyli systemizováni, tj. netvořili kmenovou sestavu pedagogického sboru. Často působil jako vedlejší učitel zpěvu místní regenschori nebo kapelník, případně do školy docházel vyučující místního učitelského ústavu. Pozici vedlejšího učitele zpěvu rovněž mohl zaujmout vyučující jiných, hlavních předmětů téže školy. Příkladu královéhradecké reálky, po odchodu regenschoriho Josefa Nešvery do Olomouce zde od roku 1884 řadu let velmi úspěšně vyučoval zpěv systemizovaný profesor matematiky a fyziky s kompozičními ambicemi Josef Vocásek.¹⁴¹ Propojení pozice katechety s pozicí vedlejšího učitele zpěvu bylo ojedinělé a současně ideální pro systematické vedení žáků k osvojování kostelního repertoáru pro různá období církevního roku. Toto propojení obou pedagogických rolí vytvářelo nejlepší platformu pro uplatňování ideálů cecilského hnutí. Komplikace mohla nastat při bohoslužbách, kdy měl katecheta sloužit mši a současně bylo třeba řídit hudební složku. V konceptech výročních zpráv královéhradecké reálky je popsán způsob, jakým byl tento problém řešen na tomto ústavu:

„Velmi často zpívali žáci za řízení učitele zpěvu katech. Dobr. Orla buď celé mše nebo vložky náležitě nacvičené. V takových případech sloužil mši sv. výp. katecheta V. Gyurkovicz. Nejednou provázeli žáci zpěv i hudbou. V exhortách [povzbuzujících promluvách s morálním dopadem] nabádali skut. uč. D. Orel a druhý exhortator

¹³⁸ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalíí platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, s. 845.

¹³⁹ 26. 4. 1901.

¹⁴⁰ 14. 10. 1902.

¹⁴¹ Josef Vocásek, pseudonym Josef Zaříčanský (22. 10. 1844 Zaříčany u Čáslavi – 9. 9. 1924 Hradec Králové).

Dr. Fr. Reyl žáky ke zbožnosti, budíce v nich smysl pro náležitý pořádek a úctu k představeným a úřadům. ¹⁴²

Jedním z cílů cecilského hnutí bylo přispět ke zdokonalení lidového zpěvu. Zde je třeba dodat, že osnovy¹⁴³ plnění těchto cílů významně usnadňovaly. Počítaly se získáním plné hudební gramotnosti a s osvojením interpretace gregoriánského chorálu i kostelního repertoáru jako takového. Jednou z doporučovaných učebnic byla *Cyrillská škola zpěvu* Františka Chluma.¹⁴⁴ Ojedinělého úspěchu se v tomto ohledu podařilo dosáhnout katechetovi a současně učiteli nepovinného zpěvu Dobroslavu Orlovi. Na královéhradecké, a později také na pražské reálce vytvořil kvalitní školní chlapecký pěvecký sbor, schopný interpretovat nejnáročnější díla duchovní i světské sborové literatury:

„Páteční lokálka o provedení Doušovy mše pěveckým sborem (150 zpěváky) c. k. reálky holešovické, vedením dra Orla za průvodu orchestru České Filharmonie a žáků varhaníků pražské konservatoře, slibovala požitek prvního řádku[!]; a skutečně nezklamala. Zažité okamžiky byly vyvrcholením nábožensko-uměleckých požadavků, jež církev žádá na hudebním umění, stojícím v jejích službách. ¹⁴⁵

Vlastní pedagogické zkušenosti Orla vedly k vytvoření středoškolské učebnice, která měla ke zdokonalení lidového zpěvu přispět. *Modlitby a zpěvy pro mládež c. a k. středních škol.*¹⁴⁶

Exkurs do středoškolských poměrů uzavře svědectví o hudební výuce na mimopražské střední škole zanechané odborným školním inspektorem zpěvu Václavem Vosykou,¹⁴⁷ spoluautorem *Českého kancionálu*. Ve vzpomínkové stati

¹⁴² SOKA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1904, inv. č. 16, s. 23.

¹⁴³ ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalii platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, s. 422–424.

¹⁴⁴ CHLUM, František. *Cyrillská škola zpěvu*. Praha: F. Chlum, 1882.

¹⁴⁵ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 29. 6. 1915, roč. 40, č. 178, s. 7.

¹⁴⁶ OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*. Praha: K. Reyl, 1903.

¹⁴⁷ Václav Vosyka (16. 12. 1880 Řevničov – 2. 1. 1953 Praha). Středoškolský profesor matematiky a hudebník (žák Vítězslava Nováka). Blízký spolupracovník Dobroslava Orla a autor varhanního doprovodu k *Českému kancionálu*. Od roku 1934 školní inspektor zpěvu.

detailně a výstižně popsal cíl, obsah a praxi při vyučování zpěvu na *C. k. vyšší reálce v Kostelci nad Orlicí*, na níž v letech 1904/1905–1906/1907 začínal svou pedagogickou praxi jako „*supplující učitel*“ matematiky a „*vedlejší učitel*“ nepovinného zpěvu.¹⁴⁸ Stať byla uveřejněna v almanachu vydaném k padesátému výročí školy.¹⁴⁹

„Zpěv na středních školách za Rakouska měl – podle vídeňských výnosů a osnov – hlavním cílem učiniti žáky obstarati zpěvy při povinných bohoslužbách a při loyálních oslavách. Provádělo se to tak, že do I. oddělení zpěvu chodili vlastně všichni primáni, naučili se zpívat z not v G-klíči asi do 4 křížků a 4 bé v tvrdých i měkkých tóninách v jednohlase. Ani počáteční cvičení ve dvojhlasu nečinila obtíží. Žáci dovedli intonačně bezvadně zazpívati všechny písně v kostelním zpěvníku studentském podle církevního roku. Vedle toho ovšem nacvičili několik desítek písní lidových i umělých. Do II. oddělení zpěvu chodili nemutující žáci – tedy sopránisté a altisté – z tříd II. – IV. (V Kostelci měl jsem za své praxe jediný výjimečný případ: ještě z kvinty solo-sopránistu. Engel se jmenoval.) Pokračovalo se tam v cvičeních sluchových, dechových, hlasových, intonačních a rytmických, hojná cvičení ve dvojhlasu i vícehlasu. Nacvičila se řada církevních i světských písní dvojhlasých i trojhlasých a pro svátky a školní slavnosti se intonačně připravily soprány a alty do smíšeného sboru. Smíšené sbory se pak docvičily spojením se III. oddělením zpěvu. Hodiny II. a III. oddělení zpěvu byly položeny za sebou na dvě jinak prázdná odpůldne... Ve III. oddělení zpěvu byli žáci po hlasové mutaci, tedy tenory a basy. Byli z nejvyšších tříd...“¹⁵⁰

Kladení důrazu na stálé sebevzdělávání, volání po odpovídajícím pracovním zařazení a s ním spojeném finančním ohodnocení učitelů zpěvu patří mezi klíčová témata Orlových hudebněpedagogicky zaměřených studií volajících po zkvalitnění

¹⁴⁸ *Výroční zprávy c. k. jubilejní vyšší reálky císaře a krále Františka Josefa I. v Kostelci nad Orlicí za školní roky 1905, 1906, 1907 a 1908.* Kostelec nad Orlicí.

¹⁴⁹ VOSYKA, Václav. Vzpomínky a úvahy bývalého učitele kostelecké reálky. In: REŽNÝ, Karel a kol. (eds.). *Padesát let Masarykova st. reálného gymnasia (dříve reálky) v Kostelci nad Orlicí: 1897-1947.* Kostelec nad Orlicí: Slavnostní výbor, 1947, s. 37–38.

¹⁵⁰ VOSYKA, Václav. Vzpomínky a úvahy bývalého učitele kostelecké reálky. In: REŽNÝ, Karel a kol. (eds.). *Padesát let Masarykova st. reálného gymnasia (dříve reálky) v Kostelci nad Orlicí: 1897-1947.* Kostelec nad Orlicí: Slavnostní výbor, 1947, s. 37–38.

výuky zpěvu, v níž Orel spatřoval hlavní cestu k naplnění požadavků reformního hnutí na zvýšení úrovně chrámové hudby, zejména lidového duchovního zpěvu.

2 Historický a genealogický exkurs. Dobroslav Orel a jeho doba

Orel žil a působil na rozhraní dvou historických epoch našich dějin. Více než polovinu¹⁵¹ své pedagogické a muzikologické kariéry prožil v období Rakouska-Uherska, nesen ideálem propojujícím vlastenectví a austrokatolicismus. Jako středoškolský pedagog a katecheta, který skládal přísahu věrnosti (loajality) do rukou ředitele školy byl spoluzodpovědný za průběh loajálních slavností, jejichž nedílnou součástí byly slavnostní bohoslužby. V konceptech výročních zpráv středních škol se péče o dostatečné projevy loajality zdůrazňovala: „*Ředitel, sbor učitelský i veškeré žactvo osvědčovalo při každé vhodné příležitosti loajální oddanost k Nejjasnějšímu trůnu panovnickému i k celé Nejjasnější dynastii.*“¹⁵² V tomto kontextu lze Orla označit za naprosto loajálního k církvi i k panovnickému rodu. Některé z Orlových nečetných vlastních kompozic, o nichž se dochovaly zmínky, byly zkomponovány právě pro tento druh oslav. Za první světové války sice Orel nebyl povolán na frontu, ale výtěžky z četných koncertů odevzdával na charitativní účely pro osoby postižené válkou. Za tuto činnost obdržel dvě vyznamenání, a to řád červeného kříže a válečný kříž Františka Josefa I. Po státním převratu, který měl za následek rozpad Rakouska-Uherska, se Orel jako kněz a katecheta ocitl na kritizované straně stoupenců předchozího režimu. Státní vyznamenání i jeho jméno zmiňuje negativně Zdeněk Nejedlý ve svém ostrém výpadu proti „českosti“ Josefa Suka. Nejedlého kritika Sukovy spolupráce s rakouským režimem se dostala až k soudu Maffie. Ta se postavila na umělcovu stranu a Nejedlý vzápětí reagoval vydáním spisku s názvem: „*Můj*“ *případ. K patologii české společnosti v republice*, v němž se ohradil proti rozhodnutí soudu:

„Ale to Maffie nerozřešila, jak se stalo, že ti jiní toto vyznamenání n e d o s t a l i, kdežto Suk a n o. Její referent si patrně ani nevzal do ruky Wiener Zeitung,¹⁵³ aby se přesvědčil, s k ý m Suk řád dostal, že to nebyl žádný Jirásek a žádný Rais, nýbrž že to byli dr. Vilém Zemanek, tehdy již svržený německý dirigent České

¹⁵¹ 1895–1918.

¹⁵² SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1904, inv. č. 16, s. 7.

¹⁵³ *Wiener-Zeitung*. Vídeň: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 28. 5. 1918, roč. 38, č. 120, s. 1.

Kromě uvedených v Nejedlého výčtu byla poctěna celá řada českých umělců, např. Adolf Heyduk, Josef (Jožka) Úprka, Josef Myslbek, Max Švabinský a další.

*Filharmonie, Oskar Nedbal, prof. D. Orel, prof. St. Suchý (tito dostali rytířský řád Františka Josefa) a prof. E. Bezečný (zlatý záslužný kříž s korunou), a nepodrobil ani nejmenší kritice tuto ,zvláštní společnost‘ ...*¹⁵⁴

Hudební revue Nejedlého útok označila za „*nejošklivější z jevů, které se kdy ve veřejném životě vyskytly*“ a zdůrazňovala *rafinovanost a nemravnost*, s níž byl proveden. Suka hájí dobovou dikcí namířenou nepřímou proti vyznamenaným, mezi něž patřil také Orel: „*Domníval se, že troufalým hozením Suka mezi ,klerikální a německé zrádce české věci‘ pošpiní čistý jeho štít...*“¹⁵⁵

Kritizované státní vyznamenání Orel obdržel na sklonku války, v květnu 1918. V tomto kontextu je překvapující uveřejnění Orlova jména mezi českými hudebními umělci a pedagogy, kteří vyjádřili poděkování a souhlas říšským poslancům za historický čin státoprávního prohlášení z června roku 1917!¹⁵⁶

V kontextu historických událostí je třeba sledovat Orlovy postoje po rozpadu Rakouska-Uherska. Katolická církev se ocitla v krizi. Čeští katoličtí kněží, organizovaní v *Jednotě katolického duchovenstva*, formulovali svoje požadavky a návrhy reforem. Neúspěch jejich delegace při jednání ve Vatikánu vyústil v otevřený rozkol. Důsledkem bylo vystoupení některých radikalizovaných kněží v čele s P. Karlem Farským z katolické církve a založení *Československé církve husitské*.

V době, kdy spory uvnitř katolické církve vrcholily, řešil Orel vlastní budoucnost, kterou po roce 1919 spojil se Slovenskem. Do své žádosti královéhradeckému biskupovi Kašparovi o svolení k přijetí místa ředitele hudebněvědného semináře na filozofické fakultě připojil slib věrnosti a poslušnosti:

*„V době nynějšího rozvratu považuji zvláště za nutné zdůrazniti, že i ve světském povolání bych zůstal vždy tím, čím jsem až dosud – totiž katolickým knězem se všemi důsledky a diecésanem Královéhradeckým.“*¹⁵⁷

¹⁵⁴ NEJEDLÝ, Zdeněk. „Můj“ případ. *K patologii české společnosti v republice*. Praha: časopis Smetana, 1919, Hudební knihovna časopisu Smetana, sv. 29, s.13–14.

¹⁵⁵ *Hudební revue*. Praha: Hudební odbor Umělecké Besedy, 1919, roč. 12, č. 5, s. 220.

¹⁵⁶ *Venkov*. Orgán České strany agrární. Praha, 12. 6. 1917, roč. 12, č. 138, s. 8.

¹⁵⁷ Dopis biskupu Karlu Kašparovi ze 14. 11. 1921. Za zprostředkování textu tohoto dopisu děkuji Matěji O. Havlovi.

Z dobových zpráv je zřejmé, že se Orel do činnosti *Jednoty katolického duchovenstva* zapojil.¹⁵⁸ Z jeho dalších postojů i osudů je evidentní, že nepatřil k radikálnímu křídlu a vnitřně rezonoval především s některými požadavky hnutí směřujícími ke změnám v liturgii. V návrhu podaném na schůzi liturgického odboru *Jednoty katolického duchovenstva* o zpěvu české písně při zpívané mši sv. Orel upozornil na problémy způsobené rekvizicemi nejdůležitějších píšťal z varhan. Současně navrhoval vznesení žádosti Apoštolské stolici o výjimečné povolení zpěvů mešních v národním jazyce se zdůvodněním „*pro nastalé poměry*“.¹⁵⁹ Z jeho dochovaných studií i přednášek dotýkajících se tématu liturgického zpěvu a liturgické řeči je zřejmé, že sám se zavedením češtiny jako liturgického jazyka nesouhlasil. Českou řeč připouštěl pouze v neliturgických částech bohoslužby a při lidovém zpěvu.¹⁶⁰

2.1 Rodové kořeny

Systematickým bádáním zaměřeným na rodový původ Dobroslava Orla se dosud zabýval pouze Jakub Michl,¹⁶¹ jenž sledoval mužskou linii rodu. Dospěl k závěru, že kořeny mužské linie směřují ke starobylému moravskému kantorskému rodu Orlů s kořeny na Jižní Moravě.¹⁶² Konstatuje, že nejstarším doloženým předkem je **Franz Orel (? 1760 – 20. 2. 1823)**, učitel a regenschori v Boršicích. Zde se narodil jeho syn, **Hynek Orel (15. 9. 1818 – 29. 7. 1855)**. Vyučil se pekařem, usadil se ve Velkých Bílovicích u Břeclavi a 12. 2. 1843 se oženil s Annou Dlabáčkovou, dcerou postilliona z Kolína. V Bílovicích se jim narodili čtyři synové: Heinrich (1. 6. 1844 – 29. 8. 1844), **František (2. 8. 1845 – 17. 7. 1919 – otec Dobroslava Orla)**, Ferdinand (29. 5. 1847 – ?) a Rudolf (11. 4. 1849 – 15. 10. 1860).

¹⁵⁸ TEPLÝ, František. *Ze života J. Š. Baara*. Praha: Novina, 1937, s. 343–344.

František Teplý, autor životopisu, věnoval významný prostor líčení vzniku a činnosti *Jednoty katolického duchovenstva*, jejímž byl Baar předsedou. Využil Baarem uschovanou dokumentaci organizace: „*Nejprve tedy u nás sepsány stanovy Jednoty (schváleny mimořádnou valnou hromadou až 23./6.1919) a zařízeny v Jednotě odbory, do nichž povoláni odborníci...*“ Orel je uveden mezi členy *Odboru liturgického* a *Odboru pro církevní umění*.

¹⁵⁹ OREL, Dobroslav. *Návrh. Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1919, roč. 45, č. 2, s. 29–30.

¹⁶⁰ D. O. [Dobroslav Orel]. *Refórma liturgie a liturgického zpěvu. Cyril*. 1918, roč. 44, č. 9, s. 138 až 140.

¹⁶¹ MICHL, Jakub. František Orel a jeho odkaz, In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

¹⁶² Tamtéž.

Postupující digitalizace matrik, digitální zpřístupňování publikací a periodik umožňuje výsledky Michlova bádání dále doplňovat o nové skutečnosti. V čáslavských matrikách se podařilo dohledat narození dalších dětí Hynka Orla a Anny rozené Dlabáčkové poté, co se rodina přestěhovala z Bílovic do Čáslavi. Prvním dítětem narozeným na novém místě byla podle záznamu v místní matrice narozených Antonie Anastázie. Narodila se 11. 6. 1851.¹⁶³ U jejího záznamu je přeškrtnuté datum narození a změněn měsíc květen na červen, ale podle okolních záznamů je správné datum 11. 6. Dále u jejího jména stojí dodatečný přípis provedený čáslavským farářem Františkem Krblichem¹⁶⁴ „zemřela v trestnici v Řepých[!]“. Dne 14. 9. 1853¹⁶⁵ se narodil ještě Jindřich Josef, ale ten zemřel ve věku dvou měsíců.¹⁶⁶ V čáslavských matrikách je Anna Dlabáčková uváděna důsledně jako dcera čáslavského měšťana z čp. 38. Bílovické matriky vycházejí z matričního záznamu o jejím narození v Kolíně.¹⁶⁷

Orlovým rodokmenem se zabývala rovněž Lydie Romanská¹⁶⁸ v monografii věnované ostravskému pedagogovi, sbormistrovi a hudebnímu skladateli Dobroslavu Lidmilovi, Orlovu prasynovci.¹⁶⁹ Úvodní kapitola, zaměřená na charakteristiku rodu Lidmilů, obsahuje informace o původu i životě rodiny, z níž pocházela Orlova matka Josefa. Autorka se opírala především o informace tradované v rodině, k níž měla jako manželka Dobroslava Lidmily velmi blízko. Tyto informace ověřovala pouze částečně, a proto je třeba některá její tvrzení uvést na pravou míru, například mýtus o francouzském původu rodiny.¹⁷⁰

„Dobroslav Lidmila dostal své křestní jméno po bratranci svého otce Dobroslavu Orlovi, jenž rovněž jako řídící učitel František Lidmila, Dobroslavův otec, pocházel

¹⁶³ SOKA Kutná Hora, Čáslav, Římskokatolická církev, Matrika narozených inv. č. 10, fol. 551–552.

¹⁶⁴ P. František Krblich byl z Čáslavi přeložen do Kladru nad Labem, kde měl příbuzné. Na škole, v níž byl řídícím učitelem František Orel, vyučoval náboženství.

¹⁶⁵ SOKA Kutná Hora, Čáslav, Římskokatolická církev, Matrika narozených, inv. č. 11, fol. 41–42.

¹⁶⁶ Tamtéž. 12. 12. 1853.

¹⁶⁷ SOA Kolín, Matriky narozených, sign. 10, fol. 298. Anna Fridriska Dlabaczek, nar. 4. 7. 1820 v Kolíně čp. 171, dcera postiliony.

¹⁶⁸ ROMANSKÁ, Lydie. *Dobroslav Lidmila, hudební skladatel, sbormistr, pedagog*. Ostrava: Repronis, 2006.

¹⁶⁹ Dobroslav Lidmila byl synem heřmaňského řídícího učitele a regenschoriho Františka Lidmily (8. 11. 1888 – 1967) a vnukem kožešníka Václava Lidmily (4. 1. 1841 Heřmanův Městec – 24. 1. 1918 Heřmaň), bratra Orlovy matky.

¹⁷⁰ ROMANSKÁ, Lydie. *Dobroslav Lidmila, hudební skladatel, sbormistr, pedagog*. Ostrava: Repronis, 2006, s. 14.

po matce¹⁷¹ z francouzských předků Rongeů, kteří přišli do Čech koncem osmnáctého století.¹⁷²

Přesvědčení, že příjmení Ronge je francouzského původu bylo sdíleno v širší rodině. Svědčí o tom nekrolog, jehož autorkou byla Anna Dočkalová, Orlova blízká spolupracovnice, jež v letech 1929–1942 vedla Orlovu domácnost. S příjmením Ronge spojuje dokonce šlechtický původ rodiny:

„A prof. dr. Orel jako člověk? Ušlechtilý, nejvyšší taktík, důstojně hrdý k nespravedlivým odpůrcům, zjev vznešený, nevšední krásy – tento vnuk francouzské emigrantky-šlechtičny Ronger de Malte; temperamentní a ohnivý za dirigentským pultem (po otci muzikantu, rodáku z moravsko-slováckých Bílovic), fascinující tisíce pěvců, jež řídil o pražském festivalu Pěvecké obce čes[koslovenské] v r. 1928.“¹⁷³

Zásadním zdrojem informací o Orlových rodových kořenech jsou matriky, jejichž pomocí lze ověřit pravdivost v rodině tradovaného tvrzení o francouzském a šlechtickém původu rodiny Orlovy babičky z matčiny strany. Jeho existenci lze vysvětlit mylným čtením latinského záznamu v heřmanoměstecké matrice o svatbě Orlova prapradědečka Jana Rongeho s Kateřinou Salfickou, ze dne 21. října 1787. Doslova je zde uvedeno:

„Ronge Ioannes Sponsus adolescens filius Ioannis Ronge ex Dominis oberliebich equitum de Malta cum sua sponsa virgine Catharina post Michaelem Salficky.“¹⁷⁴

Spojení *„Dominis oberliebich equitum de Malta“* je v matrice podtržené tužkou. Není to ovšem důkaz o šlechtických předcích, nýbrž poznámka o původu ženicha. Jan Ronge přišel do Heřmanova Městce z Horní Libchavy (něm. Oberliebich), kde se rozkládalo rozlehlé panství spravované Řádem maltézských rytířů. Oblast byla

¹⁷¹ Zde se Romanská mýlí – nikoliv po matce Marii roz. Jedličkové, ale po otci – Václavu Lidmilovi.

¹⁷² ROMANSKÁ, Lydie. *Dobroslav Lidmila, hudební skladatel, sbormistr, pedagog*. Ostrava: Repronis, 2006, s. 14.

¹⁷³ NM – ČMH, krabice 33-B/1–8, sign. 811. Koncept nekrologu. Za univerzitním profesorem dr. Dobroslavem Orlem. A. D. In: *Východočeský kraj*. Pardubice, 3. 4. 1942.

¹⁷⁴ SOA Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Heřmanův Městec, okr. Chrudim, sign. 859, fol. 232. (1771–1784).

osídlena především německým obyvatelstvem a příjmení Ronge patřilo v okolí Horní Libchavy a Volfartic k rozšířeným německým příjmením až do konce druhé světové války, kdy došlo k poválečnému odsunu německého obyvatelstva. Při bádání v matrikách farnosti Horní Libchava lze dohledat záznamy o předcích Jana (Johanna Geoga)¹⁷⁵ Rongeho i datum jeho křtu. Podle matričního záznamu byl Johann George Ronge, syn Johanna Geoga Rongeho z Dolní Libchavy pokřtěn dne 1. 12. 1757.¹⁷⁶

Velmi zajímavé je upozornění Lydie Romanské na příbuzenství s hudebním teoretikem Karlem Janečkem,¹⁷⁷ s nímž měl být Orel v živém kontaktu. Jako jejich společnou příbuznou Romanská uvádí Marii Jedličkovou, provdanou Lidmilovou, původem z Travné u Trhové Kamenice.¹⁷⁸ Současně míní, že jejich společní předkové pocházejí z rodu Rongeů z Heřmanova Městce. Na základě zkoumání matrik lze konstatovat, že tvrzení o společném původu rodu Jedličků a Lidmilů se nezakládá na pravdě. Je ale možné, že Dobroslava Horáková, první manželka Karla Janečka, byla dcerou některého ze synů Františka Horáka, řídícího učitele národní školy v Míčově. Za něho byla provdána Antonie Jedličková z Travné, sestra Marie Jedličkové. Všem jejich pěti dětem byl kmotrem Orlův otec František a nejstarší dva synové byli pokřtěni jmény poukazujícími na inspiraci Orlovou rodinou: František Dobroslav (*4. 8. 1872)¹⁷⁹ a Dobroslav Antonín (*7. 7. 1876).¹⁸⁰ Nejmladší syn Stanislav Horák (*29. 7. 1891)¹⁸¹ se stal středoškolským profesorem. Podle životopisu Karla Janečka v *Českém hudebním slovníku* byla Dobroslava Horáková dcerou ředitele pražské měšťanky. Další bádání v této oblasti se nevztahuje k tématu této práce.¹⁸²

Poněkud kuriozním svědectvím o vzdáleném příbuzenství rodiny Lidmilových s obrozeneckým básníkem a spisovatelem Václavem Vilémem Trnobranským,¹⁸³

¹⁷⁵ V hornolibchavských matrikách uváděn jako Johann Georg.

¹⁷⁶ SOA Litoměřice, Farní úřad Horní Libchava, sign. L43/2, fol. 116, inv. č. 2130 (1740-1771).

¹⁷⁷ Karel Janeček (20. 2. 1903 Čenstochová – 4. 1. 1974 Praha).

¹⁷⁸ Marie Jedličková (18. 2. 1854 Travná u Trhové Kamenice – ? 1944 Heřmaň) byla manželkou Václava Lidmily, bratra Orlovy matky Josefy.

¹⁷⁹ SOA Zámorsk, Chrudim (1869–1906), inv. č. 6981, fol. 9.

František Dobroslav Horák vystudoval královéhradecký seminář, 25. července 1895 byl vysvěcen na kněze. S rodinou Orlových udržoval kontakt a byl uveden mezi kněžími, kteří se účastnili pohřbu Orlovy matky Josefy. V matrice je uvedeno datum narození 14. 8. (oproti 13. 8. v Catalogu cleri).

¹⁸⁰ SOA Zámorsk, Chrudim (1869–1906), inv. č. 6981, fol. 21.

¹⁸¹ SOA Zámorsk, Chrudim (1869–1906), inv. č. 6981, fol. 56. Poznámka: „*Oddán 1. 3. 1924 s Marijí Drajerovou na Kr. Vinohradech u sv. Ludmily.*“

¹⁸² Český hudební slovník osob a institucí [cit. 17. 9. 2018]. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8333

¹⁸³ Václav Vilém Trnobranský (3. 11. 1819 Rosice u Chrastí – 27. 3. 1883 Opočno).

přítelem Karla Havlíčka Borovského, jsou dva spisovatelovy dopisy dochované v Orlově pozůstalosti.¹⁸⁴ Básníkův mladší bratr Jan¹⁸⁵ se jako třicetiletý vdovec oženil¹⁸⁶ s Eleonorou Lidmilovou,¹⁸⁷ starší sestrou Orlovy matky Josefy. Zmíněné dopisy jsou svědectvím eskalujícího majetkového dědického sporu obou bratří.

Z dosavadního bádání a průzkumu matričních záznamů vyplývá, že Orlovi předkové po otci i po matce byli katolíci, pouze Alois Dlabáček, bratr Orlovy babičky z otcovy strany, se oženil s evangeličkou a pokračování jeho větve rodu dále můžeme sledovat v evangelických matrikách. Po mužské linii pocházel rod Orlů z jihovýchodní Moravy, okolí Velkých Bílovic a Boršic. Hlavní rodovou profesí bylo kantorství. Orlův dědeček Hynek Orel na rodovou tradici nenavázal, vyučil se pekařem a oženil se s Annou Dlabáčkovou, dcerou kolínského postiliony. Rodina Dlabáčkových a posléze také rodina Hynka Orla se kolem roku 1850 přistěhovala do Čáslavi. Zde došlo k propojení s místním významným pekařským rodem Sázavských prostřednictvím sňatku sestry Anny Dlabáčkové Markéty s Janem Sázavským.¹⁸⁸ Jejich vnučka Josefa¹⁸⁹ se stala manželkou Antonína Rükla, majitele sklářské hutě¹⁹⁰ v Horním Bradle na Auerspergském panství. Tato část rodiny udržovala s Dobroslavem Orlem živý kontakt především prostřednictvím syna Josefy, Jana Václava Karla Rükla.¹⁹¹

Orlovi předkové z matčiny strany byli především živnostníci. Rod Lidmilů pocházel z Heřmanova Městce a jejich rodovou profesí bylo kožešnictví. Nejstarším doloženým předkem je heřmanoměstecký kožešník **Philipp Lidmila (?1770 – 8. 5. 1854)**. Jeho syn **Jan Lidmila (13. 10. 1811 – 1865?)**¹⁹² se oženil

¹⁸⁴ NM – ČMH, krabice 32-B/II, sign. 431, 432.

¹⁸⁵ Jan Trnobranský (11. 6. 1824 Rosice u Chrasti – ?).

¹⁸⁶ SOA Zámorsk, Heřmanův Městec, sign. 3693, fol. 160–161. V matrice je uvedeno datum svatby: 17. 10. 1854.

¹⁸⁷ Eleonora roz. Lidmilová (9. 1. 1836 – ?).

¹⁸⁸ SOKA Kutná Hora, Čáslav (1838–1859), inv. č. 21, fol. 149–150. Datum sňatku 31. 10. 1843.

¹⁸⁹ Josefa Emma Sázavská provdaná Rüklová (1. 6. 1884 – 27. 7. 1967) byla Orlovou prasněstřenicí. SOKA Kutná Hora, Čáslav (1880–1899), inv. č. 23, fol. 324. Matrika narozených.

¹⁹⁰ *Huť Vilemínina*.

¹⁹¹ JUDr. Jan Václav Karel Růkl (14. 5. 1906 – 22. 10. 1975)

¹⁹² Jan Lidmila byl původně kožešníkem v Heřmanově Městci. Na počátku 60. let 19. století se přestěhoval s celou rodinou do Heřmaně – Jeřišna, kde provozoval hospodu v domě čp. 4, 9 nebo 12 (viz rozdílné údaje v matričních záznamech SOA Zámorsk, sg. 2943, fol. 64; 16. února 1861 se narodila Elenora, otec neuveden, matka: “*Anna Lidmilová, manželská dcera Jana Lidmilly, hospodského v Jeřišně... Kmotry byli: František Lidmila, manželský syn Jana Lidmilly hospodského z Jeřišna č. 4 a Václav Lidmila – bratr jeho*”).

s Annou Kateřinou rozenou Ronge.¹⁹³ Jak již bylo uvedeno výše, její předek Johann Georg Ronge přišel do Heřmanova Městce z Horní Libchavy, z panství spravovaného řádem Maltézských rytířů. Rodovými profesemi Rongeů bylo sítařství a bednářství. Jan Lidmila měl s Annou Kateřinou celkem deset dětí, z nichž dospělosti se jich dožilo pět: Anna, Eleonora, František, Václav a **Josefa**,¹⁹⁴ matka Dobroslava Orla. Kolem roku 1858 Jan Lidmila přenechal heřmanoměstský dům rodině své dcery Eleonory, provdané Trnobranské, a se zbytkem rodiny se odstěhoval do Jeřišna, kde začal provozovat hospodu. Rodinné profesi kožešnictví se věnoval Lidmilův syn Václav. Usadil se v Heřmani, která je dnes součástí obce Jeřišno. Václavův syn František Lidmila se stal učitelem a později řídícím učitelem v nedaleké Vísce. Oženil se s dcerou regenschoriho z Nové Vsi u Chotěboře. Jejich jediný syn Dobroslav Lidmila zdědil po obou rodičích hudební nadání i lásku k hudbě a stal se sbormistrem, hudebním skladatelem a pedagogem. S manželkou založili ZUŠ v Ostravě-Svinově, která ještě donedávna nesla jeho jméno. I s touto částí rodiny zůstali Dobroslav Orel a obě jeho sestry v živém kontaktu.

2.2 Rodinné zázemí Dobroslava Orla

V Orlově pozůstalosti se nachází velice málo dokumentů, které by nám umožnily vytvořit si bližší představu o jeho rodině, rodinných vazbách a atmosféře, v níž vyrůstal. Nedochovala se žádná korespondence mezi ním a jeho rodiči. Na některé dokumenty z pozůstalosti Orlova otce Františka upozornil Jakub Michl. Jedná se například o sadu Musilových písanek z období školní docházky v Kladrubech. O to více je cenná dokumentace kladrubské obecné školy včetně hlavní matriky s opisy Dobroslavových vysvědčení. Překvapujícím zjištěním je, že se pedagogické profesi příležitostně věnovala také Orlova matka Josefa:

¹⁹³ Anna Kateřina Ronge provdaná Lidmilová (30. 8. 1809 Heřmanův Městec – 29. 11. 1874 Heřmaň) byla dcerou heřmanoměstského bednáře Josefa Václava Ronge (24. 8. 1785 Heřmanův Městec – 1. 3. 1832 Heřmanův Městec). V matričním záznamu narození Dobroslava Orla je uvedena jako jeho kmotra. SOA Zámorsk, Chrudim (1784–1833), inv. č. 880, fol. 67.

¹⁹⁴ Josefa Lidmilová provdaná Orlová (18. 4. 1845 Heřmanův Městec – 22. 7. 1904 Dolní Roveň). SOA Zámorsk, Chrudim (1833–1853), inv. č. 872, fol. 633.

„Dne 1. ledna 1877 zavedeno bylo při zdejší škole vyučování ručním pracím. Prozatimní industr[iální] učitelkou jmenována Josefa Orlová, manželka zd. učitele, s roční remunerací 39 zl. Týdně vyučuje se 3 hodiny.“¹⁹⁵

Podle *Pamětní knihy školy Bělečské* působila jeden rok jako industriální učitelka po přestěhování rodiny do Bělečka u Třebechovic:

„Koncem měsíce srpna [1886] propuštěna dosavadní výp[omocná] ind[ustriální] učitelka Marie Picková a na její místo ustanovena Josefina Orlová, manželka říd. učitele, s roční remunerací 39 zl...“¹⁹⁶

V této souvislosti je třeba si položit otázku, jaké měla Orlova matka vzdělání a kde jej nabyla. Současně je třeba si přiznat, že s výjimkou několika fotografií, úmrtního oznámení a záznamů v matrikách narozených a zemřelých dětí o ní nemáme žádné zprávy.

V ikonografické části Orlovy pozůstalosti uložené v Českém muzeu hudby se na tvrdém kartonu velikosti A4 dochovala fotografie Orlova rodného domu v Ronově nad Doubravou, několik fotografií rodičů, sester a jediná skupinová rodinná fotografie, na jejíž zadní straně je poznamenáno, že byla pořízena u příbuzných Rüklových v Horním Bradle na Chrudimsku. Mezi osobními dokumenty se zachoval nepřesný opis rodného listu a jeho německý překlad,¹⁹⁷ kompletní doklady o dosaženém vzdělání a několik profesních životopisů psaných Orlovou rukou. Ze všech těchto dokumentů se dozvídáme pouze úřední fakta. Ani v korespondenci nenajdeme téměř žádné zmínky o rodině. Výjimku tvoří dva korespondenční lístky od Aloise Kolíska¹⁹⁸ a pět dopisů. Dva z nich jsou od Orlových sester Marie

¹⁹⁵ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 31.

¹⁹⁶ Městský úřad Býšť, s. 22 a 28. *Pamětní kniha školy Bělečské*.

¹⁹⁷ SOA Zámorsk. Chrudim, sign. 133, fol. 394. V matričním záznamu je uvedeno, že byl opis křestního listu vystaven 21. 8. 1881 „*ke studiu*“. Německý překlad byl pořízen za účelem studia na Vídeňské univerzitě a je datován 2. 6. 1914. V opisu (i překladu) je mylně opsáno bydliště Orlovy kmotry – a současně jeho babičky Any [!] Lidmilové; v matrice je na rozdíl od opisů uvedeno, že žila v Heřmani čp. 14, a nikoliv v Heřmanově Městci.

¹⁹⁸ NM – ČMH, krabice 32-B/II, sign. 423. Řím, 11. 4. 1923. „*Z věčného města věčné pozdravy Vám i sestřičce. Dr. Al. Kolísek.*“

NM – ČMH, krabice 32-B/II, sign. 398. Prešov, 14. 6. 1930. „*Carissime! V příležitosti úmrtí v rodině vyslovuji svoji upřímnou soustrast. Nejoddanější Dr. Alois Kolísek.*“

a Lidmily; v jednom je zmínka, že se u nich „stavil Fráňa Lidmilů se Slávkem“. Fráňa neboli František Lidmila¹⁹⁹ byl jejich bratranec, žil v Heřmani – Jeřišně, kde působil jako řídící učitel na národní škole. Jeho otec Václav Lidmila byl bratrem Josefou Lidmilové, provdané Orlové. Slávek, plným jménem Dobroslav Lidmila, byl Františkovým synem. Autorem třetího dopisu adresovaného Dobroslavu Orlovi je řídící učitel z Hrochova Týnce Čeněk Pilný.²⁰⁰ Z dopisu vyplývá, že byl žákem jeho otce Františka.²⁰¹

„Vaše vážené jméno nedá mi, starci, spáti. Vždyť já jsem dobře znal říd. uč. Orla. Za mlada byl učitelským pomocníkem v Zehušicích [!] za principála Frčeny.²⁰² ... Vidím ho stále a obraz jeho mi nikdy nevymizí „starý, vlastenecký kantor“, kdy zemřel, nevím. ... A tak mi pořád zní jméno „Orel“ a považuji Vás za jeho syna a to tím více, že jste zrozen v Chitussiho [!]²⁰³ Ronově. Nyní mi však odpusťte, mýlím-li se. Jsem rodák z Bojman, rodiště Ferd. Šulce[!]²⁰⁴ znám dobře.“²⁰⁵

Shodou okolností se dochovala část Orlovy odpovědi s datem jejího odeslání. Byla uveřejněna v knize *Život starého kantora*. Na počest Čenka Pilného ji připravil k vydání jeho syn Jaromír. V kapitole *Úryvky z korespondence* jsou citovány pasáže z dopisů, které si Čeněk Pilný vyměňoval s významnými osobnostmi kulturního života. Mezi nimi je úryvek Orlovy odpovědi. Tato skutečnost nám umožňuje výše citovaný dopis alespoň přibližně datovat.

„... a proto mě Váš dopis svojí zajímavostí potěšil. Svoje práce Vám pošlu až ke konci dubna, odjíždím právě do ciziny. Přeji Vám mnoho zdaru v literární historii. Kantorské, staré rodiny udržovaly hodnotnou kulturu vždy mezi lidem. Škoda, že nemají nástupců v mladší generaci. V Bratislavě, 7. IV. 1933.“²⁰⁶

¹⁹⁹ František Lidmila (8. 11. 1888 – ? 1967).

²⁰⁰ Čeněk Pilný (4. 3. 1861 – 20. 11. 1938), pedagog a spisovatel.

²⁰¹ NM – ČMH, krabice 35B, dosud nepřidělena signatura.

²⁰² Jan Frčena (? 1812 – 8. 5. 1879).

²⁰³ Antonín Chittussi (1. 12. 1847 – 1. 5. 1891), rodák z Ronova nad Doubravou, český malíř – krajinář.

²⁰⁴ Narážka na Ronov nad Doubravou. Ferdinand Schulz (17. 1. 1835 – 16. 2. 1905), rodák z Ronova nad Doubravou (Korečnický mlýn), český vychovatel, novinář, kritik, spisovatel, politik. Jeho dcera Anežka Schulzová byla českou překladatelkou, kritičkou a autorkou tří libret k operám Zdeňka Fibicha.

²⁰⁵ NM – ČMH, krabice 35B, dosud nepřidělena signatura.

²⁰⁶ PILNÝ, Jaromír. *Život starého kantora: vzpomínky žáků a přátel*. Milevsko: J. Pilný, s. 122.

Poslední dva dopisy pocházejí od rodiny Růklů, majitelů sklářské hutě v Horním Bradle. Na první z nich bylo upozorněno v souvislosti s křišťálovým pohárem, který Orel u Růklů objednal a následně jej na jaře roku 1932 daroval jako „věčně putovní pohár rektora Dobroslava Orla“ pro vítěze běhu Děvín–Bratislava.²⁰⁷ Orel udržoval blízký kontakt s Janem Václavem Karlem Růklem, synem Josefy Sázavské provdané Růklové. Ten je autorem druhého dopisu.²⁰⁸ Líčí průběh rigorózních právnických zkoušek a současně Orlovi gratuluje k sedmdesátinám:

„Mnoho jsem myslel na Tebe. Mám znovu příležitost uvažovat o tom, že na tomto dokončení díla má tví podíl Tvoje dobrota, která mě bezpečně provedla Bratislavou, počínaje nezapomenutelnou Kapitulskou a na Dunajském náměstí konče. Zdá se mi to všechno jako sen. Prosím, přijmi při příležitosti Tvých dnešních slavných dní i tento list jako důkaz o tom, že i tu bylo dosaženo cíle Tvou zásluhou. Kdyby se měla sestavit mozaika z takových listů, jistě by byl Tvůj obraz velmi podobný skutečnosti. Radujeme se s Tebou z každého ocenění Tvého díla z úst povolanych. Kdo by neviděl, jakého rozmachu konečně dočkaly se Tvoje roráty! Není to zase důkazem, že v těžkých dobách hledají se jen opravdové hodnoty? Je v tom kus osobní pýchy, když si vzpomenu, že jsme je v Bubenči zpívali už v letech 1920–25. Kde jsou ty časy? Zůstávám Ti velkým dlužníkem a s přáním požehnaných Vánoc rukulíbá Tobě i pí prof.²⁰⁹ Tvůj vděčný Jenda R.“²¹⁰

Povahu vztahu Dobroslava Orla k rodině Růklových, zejména k Janu Václavu Karlovi Růklovi vystihuje dopis, který mi e-mailem poslal potomek sklářů, pan Jan Růkl.

„... jsem synem JUDr. Jana Růkla o kterém se zmiňujete ve vloženém listu. Otec měl dva bratry, staršího Antonína a mladšího Václava. Všichni dobře znali D. Orla. Otec absolvoval Arcibiskupské gymnázium v Praze-Bubenči a po své svatbě, protože

²⁰⁷ ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Lubodrohi přecelo! Korespondence Dobroslava Orla a Bjarnata Krawce*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2017, s. 30.

²⁰⁸ NM – ČMH, 32-B/III, sign. 640; dopis je datovaný 14. 12. 1940 a podepsaný Jenda R. Totožnost pisatele potvrdil jeho syn Jan Růkl.

²⁰⁹ Anně Dočkalové.

²¹⁰ NM – ČMH, 32-B/III, sign. 640.

byl existenčně zajištěn, následoval pozvání D. Orla do Bratislavy, kde studoval práva. Miloval dějiny, latinu, řečtinu. Byl silně věřící, nakloněn k Římu. Byl hudebně nadán a hrál na varhany v kostele. Víra, touha po vzdělání a hudební nadání jej velmi přiblížily k D. Orlovi. Viděl v něm úspěšného, všestranně nadaného člověka, který bez přípravy vítal latinsky dlouhou řečí nečekanou návštěvu z Vatikánu. V průběhu studií poznala D. Orla i matka, která jezdila za otcem do Bratislavy.

Po letech se rekreoval D. Orel v rodinném penzionu v Dolním Bradle a věnoval mnoho kancionálů s varhanním doprovodem²¹¹ bradelské kapli Panny Marie s hrobkou Růklů. Každý kancionál osobně podepsal a označil datumem, kdy se tak stalo.²¹²

Přes malou pramennou základnu a kusé informace je nepochybné, že byl Orel po celý život v živém spojení se svými blízkými, zejména sestrami a některými příbuznými z otcovy i matčiny strany.

2.2.1 František Orel, řídící učitel a regenschori²¹³

Orlův otec František navázal na rodovou kantorskou tradici. Analýza jeho pozůstalosti uložené v Českém muzeu hudby v Praze tvoří podstatnou část již zmíněné studie Jakuba Michla. Cílem jeho bádání byla snaha dohledat další, především hudební stopy na místech, kde působil v pozici ředitele kůru. Jakub Michl vycházel z předpokladu, že Dobroslav Orel získal pevné hudební základy především od svého otce. Tento předpoklad potvrzují údaje z třídních katalogů kladrubske školy²¹⁴ z let 1876/1877–1880/1881. Dobroslav Orel skutečně absolvoval národní školu ve třídách, v nichž vyučoval jeho otec, a ten se stal jeho prvním pedagogickým vzorem. Při pouhém pohledu na podpisy Františka i Dobroslava Orlových je nápadná jejich téměř identická podobnost. Freudem popsany mechanismus přenosu a protipřenosu

²¹¹ OREL, Dobroslav (ed.). *Český kancionál: průvod varhan* [hudebnina]. Praha: Státní nakladatelství, 1921. 2 sv.

²¹² Archiv autorky, e-mail z 6. 7. 2018, uveřejněn se souhlasem pisatele. Jan Růkl (nar. 7. 2. 1945) se ve svém dopise dotýká také osudu svého otce: „... Charakter mého otce prověřil nástup komunistické totality v roce 1948. Nevstoupil do strany a byl vyakčněn (jak jsem měl uveden ve svém posudku) a převeden do průmyslu k lopatě při výstavbě nové cementárny v Práchevicích.“

²¹³ František Orel (2. 8. 1845 Velké Bílovice – 17. 7. 1919 Dolní Roveň).

²¹⁴ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruba nad Labem, č. fondu 973.

lze podle Richarda Jedličky uplatnit v každém vztahu, „*kdy je subjekt odkázán na druhého vybaveného speciálními znalostmi, autoritou a mocí...*“²¹⁵ Jedlička z toho logicky vyvozuje, že tento mechanismus „...*lze objevit rovněž ve vztahu žák – učitel.*“²¹⁶ Vůči Dobroslavu Orlovi vystupoval jeho otec dokonce ve dvou vychovatelských rolích současně. Vzhledem k tomu, že různé formy pedagogické činnosti celý život provázely rovněž Dobroslava Orla, lze předpokládat, že se do jeho přístupu k žákům i způsobu volby metodických postupů výrazně promítal vliv jeho otce. Otcův vliv připomíná v Orlově nekrologu také Antonín Stríž:

„*Otec, řídicí učitel, výborný znalec kontrapunktu a horlivý varhaník, pěstoval od dětství hudební vlohy syna Dobroslava, jenž nejen záhy zpíval na kůru, ale již také brzy zasedal k varhanům.*“²¹⁷

To je důvod, proč je osobnosti a pedagogickému profilu Františka Orla věnován významnější prostor.

V Kladrubech nad Labem založil František Orel *Kroniku školní* a vedl ji v letech 1880–1886.²¹⁸ Vepsal do ní vlastní životopis,²¹⁹ cenný tím více, že informace o jeho životě jsou torzovité. Nejcennější jsou údaje o dosaženém vzdělání a výčet jeho působišť až do příchodu do Kladrub, významně doplňující bílá místa. Kromě toho se zachovala *Pamětní kniha školy bělečské* vedená po dobu působení Františka Orla v pozici řídicího učitele v Bělečku u Třebechovic. Na základě studia matrik a školní dokumentace lze částečně rekonstruovat jeho životopis:

František Orel se narodil 2. 8. 1845 ve Velkých Bílovicích u Břeclavi. Když mu bylo pět let, rodina se přestěhovala do Čáslavi, kde žili Dlabáčkoví –

²¹⁵ JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011, s. 120–122.

²¹⁶ JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011, s. 120–122.

²¹⁷ STRÍŽ, Antonín. Dr. Dobroslav Orel, průkopník obnovy chrámového zpěvu. *Lidové listy*, 22. 2. 1942. Výstřižek uložen v NM – ČMH. Srov.:

„*Vlohy a zálibu k hudbě zdědil Dobroslav Orel po svém otci, řídicím učiteli a regenschorim, jenž byl znám jako mistr kontrapunktu a vynikající varhaník. Dobroslav záhy účinkoval zpěvem i hrou na kůru, kdež se provozovaly vážné skladby hudebních mistrů.*“

STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orla. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97.

²¹⁸ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1.

²¹⁹ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 22 a 23.

prarodiče z matčiny strany. Jeho otec Hynek zde provozoval pekařskou živnost. Zemřel v době epidemie úplavice, když bylo Františkovi deset let. O ekonomických poměrech rodiny není nic bližšího známo. František vystudoval školu hlavní a nižší reálnou školu v Čáslavi, jejímž ředitelem byl v té době Josef Spudil,²²⁰ bývalý technický učitel na nižší reálné škole a učitel kreslení na hlavní škole v Plzni. Josef Spudil se zapsal do dějin Čáslavi jako vynikající kreslíř a architekt, podle jehož návrhů byly v Čáslavi a blízkém okolí postaveny významné budovy včetně Dusíkova divadla, pro které navíc namaloval oponu.²²¹ Je možné, že právě Spudilovou zásluhou si František Orel osvojil vynikající dovednosti v technickém kreslení. Tato skutečnost by mohla vysvětlovat existenci technického výkresu „Parostroj hlavní školy plzeňské“ vyhotovený 27. února 1860 a dochovaný v pozůstalosti Františka Orla, na nějž upozornil ve své studii Jakub Michl.²²² Za vlastnoručně vyrobené kartografické pomůcky František Orel později sklízel na pedagogických výstavách pochvalná uznání. V letech 1861–1863²²³ absolvoval *Dvourokový ústav ku vzdělání učitelů při C. k. 1. hlavní národní české škole v Čechách*,²²⁴ jehož zakladatelem a v té době také ředitelem byl MUDr. Karel Slavoj Amerling. Ve stejném ročníku jako František Orel studoval hudební pedagog, regenschori, skladatel, dirigent, sbormistr a organizátor hudebního dění Roman Nejedlý.²²⁵ Jeho vzpomínky umožňují vytvořit si představu o dobové atmosféře ústavu, vyučujících a vštěpovaných zásadách, které později František Orel důsledně uplatňoval při vlastní pedagogické praxi, jak to vyplývá z dochované školní dokumentace. Rukopis Nejedlého autobiografie se sice ztratil, ale měl jej prokazatelně k dispozici František Červinka,²²⁶ protože z něj hojně citoval:

²²⁰ Josef Spudil (18. 9. 1809 Klášterec nad Ohří – 26. 5. 1885 Čáslav).

²²¹ Ředitelem hlavní a nižší reálné školy byl ustanoven 12. října 1854.

SOA Praha, SOKA Kutná hora, archivní fond: Čáslav. Kronika města 1850–1897. (Nová pamětní kniha král. města Čáslavě), s. 45–46.

²²² MICHL, Jakub. František Orel a jeho odkaz. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

²²³ „Školu hlavní a nižší reálnou navštěvoval v Čáslavi (v Čechách), kamž se svými rodiči r. 1850 přesídlil. R. 1861–3 studoval na českém ústavě učitelském v Praze.“

SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní. 1841–1848. Sign. SK310. č. 1. fol. 22 a 23.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Roman Nejedlý (9. 4. 1844 Dětenice u Libáně – 25. 2. 1920 Mnichovo Hradiště). Učitel, hudební skladatel, organizátor kulturního života. Napsal vlastní autobiografii.

²²⁶ ČERVINKA, František. *Roman Nejedlý a Litomyšl: z tradic pedagogické a osvětové práce našich učitelů*. Pardubice: Krajský dům osvěty, 1958, s. 18.

„Amerlingova metoda názorného vyučování a metoda obrazů chtěla navazovat na zásady didaktiky J. A. Komenského, neboť také obsahovala vědy, umění i mravouku, a navíc se snažila, aby od počátku byl každý výklad spojen s částečnou praxí.“²²⁷

Tento rys můžeme později vysledovat také v postupech využívaných Františkem Orlem. Svědčí o tom jeho vlastní záznamy v třídních knihách kladrubské školy, z nichž je patrné, že při výuce matematiky se žáci učili vypočítávat úroky z půjčky, počítat daně, při výuce češtiny stylizovali různé druhy žádostí atd.

Stejně jako na Romana Nejedlého, tak i na Františka Orla působily i další významné osobnosti spojené s Amerlingovým ústavem.²²⁸ S Orlovým přístupem ke vzdělání a k žákům nejvíce rezonuje vzpomínka na vlasteneckého kněze Jana Karla Škodu: „Ze všech učitelů nejvýrazněji na Nejedlého zapůsobil pedagog Jan Karel Škoda, vlastenecký kněz.“²²⁹ Nejedlý o něm píše:

„Jan Karel Škoda bojoval až do svého existenčního sebezničení za nové pojetí národní výchovy.“²³⁰ ... „Škoda se nespokojil jen svými výklady, ale za záruku budoucího zdraví národa považoval novou, vlasteneckou a pokrokovou výuku mládeže od nejtělejšího dětství.“²³¹

Zda udržoval František Orel a Roman Nejedlý kontakt, není známo. Nedochovala se korespondence ani zmínky v dobovém tisku. Jedinou výjimku tvoří blahopřání otištěné k šedesátinám Dobroslava Orla ve *Věstníku pěveckém a hudebním*:²³² „Jeho otec absolvoval pražskou varhanickou školu současně se známým Rom. Nejedlým,

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ „... I řada ostatních učitelů Nejedlého byli lidé, kteří měli co dát nové učitelské generaci. Roman Nejedlý na většinu z nich vzpomínal s úctou: na učitele Františka Tesaře, redaktora pedagogického časopisu *Posel z Budče* a autora četných metodických příruček a spisků pro mládež, na učitele Josefa Bačkovu, znalce ruských a vůbec slovanských dějin, autora *Historie carství ruského*, na Vincence Bíbu, známého autora životopisu Jana Jakuba Ryby, na oblíbeného P. Mužáka, manžela Karoliny Světlé, i na všechny ostatní...“

ČERVINKA, František. *Roman Nejedlý a Litomyšl: z tradic pedagogické a osvětové práce našich učitelů*. Pardubice: Krajský dům osvěty, s. 18.

²²⁹ ČERVINKA, František. *Roman Nejedlý a Litomyšl: z tradic pedagogické a osvětové práce našich učitelů*. Pardubice: Krajský dům osvěty, s. 18.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž, s. 19.

²³² *Věstník Pěvecký a hudební*. Praha: Pěvecká obec československá, 15. 2. 1931, roč. 36, č. 5–6, s. 56.

otcem univ. prof. Dra Zd. Nejedlého. ²³³ V Slovenském národním muzeu – Hudebním muzeu se dochovala skupinová fotografie, na jejíž zadní straně fotografie je poznámka: „Absolventi varhanickej školy v Prahe. Medzi nimi František Orel a Roman Nejedlý.“ ²³⁴ V seznamech absolventů pražské varhanické školy je u Františka Orela uveden rok absolutoria 1869. ²³⁵ Jméno Romana Nejedlého v seznamech nenajdeme, protože Nejedlý vystudoval harmonii a hru na varhany v soukromé škole Františka Blažka, ²³⁶ nikoliv na pražské varhanické škole.

Podle dobového pedagogického tisku ²³⁷ začal František Orel vyučovat v roce 1863, bezprostředně po dovršení 18 let. První místo získal na národní škole v Žehušicích, vesnici ležící asi 10 km od Čáslavi. Řídícím učitelem zde byl vynikající hudebník a pedagog Jan Frčena. Ve vlastním životopise Orel udává přesná data: „Na to podučitelem se stal v Zehušicích [!], (okr. Čáslavský), kdež působil od 1. září 1863 do konce července 1865.“ ²³⁸ Z tohoto období pochází následující unikátní záznam o jeho *praktickém výstupu* a následném metodickém rozboru, který se uskutečnil při jedné z učitelských porad v Čáslavi. Účastnila se jí místní školní rada a mladší učitelé, nabádání, aby přistupovali k veřejným zkouškám.

„Po praktickém výstupu z I. čítanky ‚Otčina, národ, říše‘, který měl před dětmi p. Frant. Orel ze Zehušic, [!] podali jednotliví pp. poradníci své nálezy, a sice: Otázky buďte kladeny tak, aby děti samy na věc přišly; domov jest dětem milý, a proto působ, učiteli, při tomto článku v cit vlastenecký; nebud’ nikdy při výkladu skoupým v otazování; při poradě nejsme proto, aby dítky děle četly, a proto rozebírej článek

²³³ Zdeněk Nejedlý (10. 2. 1878 Litomyšl – 9. 3. 1962 Praha).

²³⁴ SNM-HM, Dolná Krupá, CLXXXI-300. Na tuto fotografii upozornila Edita Bugalová, viz pozn. č. 10.

²³⁵ Pražskou varhanickou školu studoval v letech 1867/1868–1868/1869. BRANBERGER, Jan. *Konzervatoř hudby v Praze – pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha: Konzervatoř hudby, s. 260.

²³⁶ František Blažek (21. 12. 1815 Veležice u Nového Bydžova – 23. 1. 1900 Praha)

²³⁷ *Školník: časopis katolického učitelstva*. Hradec Králové, 1. 11. 1863, roč. 3, č. 31, s. 251.

Věstník: ročenka pro Učitelstvo národních škol v diecési kralohradecké na rok Páně 1864. Hradec Králové, 1864, roč. 1., s. 12.

Žehušice, fil. č. 310 d., patr. hr. Thun – Jan Frčena, n. v Rosicích 1812, u. 1832. Fr. Orel, n. v Čáslavi [!] 1845, u. 1836.

Věstník: ročenka pro Učitelstvo národních škol v diecési kralohradecké na rok Páně 1865. Hradec Králové, 1865, roč. 2., s. 11.

Žehušice, fil. č. 300 d., pt. týž – Jan Frčena, n. v Rosicích 1812, u. 1832. Fr. Orel, n. v Čáslavi [!] 1845, u. 1836.

²³⁸ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 22 a 23.

hned. Při tom povstala otázka, má-li se článek dříve čísti v celosti a pak vykládati, anebo hned věta po větě rozebíratí. Já myslím, že se má vždy dříve hleděti k obsahu, a je-li to jenom povídka, čte se článek celý, protože se obsah lehce pamatuje; má-li ale článek látku přírodopisnou, kde se mnoho významů, a mnoho cizích věcí žákovi objevuje, probírá se článek částečně a teprv potom vezme se celek dohromady. Mohou býti dále též i v čítance mnohé vady; učitel musí tedy viděti i přes čítanku. Zevnějšek učitelův při výkladu budiž vždy slušný. _s. ‘‘²³⁹

V letech 1866–1868 František Orel působil jako pomocný učitel v Heřmani²⁴⁰ pod řídicím Františkem Budínským. Zde se nejpravděpodobněji seznámil se svou budoucí manželkou Josefou, dcerou jeříšského hospodského Jana Lidmily a jeho ženy Anny Kateřiny rozené Ronge. V roce 1868 se rozhodl doplnit si hudební vzdělání a přihlásil se na *Varhanickou školu v Praze*. Obdobím studií na varhanické škole v letech 1868–69 se zabýval Jakub Michl; v *Českém muzeu hudby* se dochovala cvičení z harmonie a první kompoziční pokusy. Ve vlastním životopise František Orel toto období opět přesně datuje a doplňuje další informace:

„Od 1. září 1863 do konce srpna 1868 působil v téže hodnosti [tj. jako podučitel] v Heřmani u Chotěboře. Na to odebral se opět do Prahy, kdež se stal učitelem první třídy soukromé hlavní a vyšší dívčí školy paní Vilemíny Šínové²⁴¹ a v měsíci květnu 1869 i učitelem na chl[apeckém] ústavě pana Vocela.²⁴² Při tom navštěvoval

²³⁹ *Školník: časopis katolického učitelstva*. Hradec Králové, 1. 9. 1864, roč. 4, č. 25, s. 196 a 197.

²⁴⁰ *Věstník: ročenka pro Učitelstvo národních škol v diecési kralohradecké na rok Páně 1866*. Hradec Králové, 1866, roč. 3., s. 10.

Heřmaň, far. č. 2015 d., pt. ob. – Fr. Budínský, n. v Habrech 1807, u. 1822, Fr. Orel, n. v Čáslavi [!] 1845, u. 1836.

Ročenka pro Učitelstvo národních škol v diecési kralohradecké na rok Páně 1867. Hradec Králové, 1867, roč. 3. Věstník chybí.

Věstník: ročenka pro Učitelstvo národních škol v diecési kralohradecké na rok Páně 1868. Hradec Králové, 1868, roč. 3., č. 3, s. 11.

Heřmaň, far. č. 205 d., pt. ob. – Fr. Budínský, n. v Habrech 1807, u. 1822. Fr. Orel, n. v Bilovicích 1845, u. 1863.

²⁴¹ Šínová (Šín) Vilemína, majitelka soukromé školy dívčí a dětské zahrádky. Praha 1, Senovážné nám. 21.

LEŠER, Václav. *Adressář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí: Bubenče, Holešovic-Buben, Karlína, Smíchova, Kr. Vinohradů a Žižkova*. Praha: Důchody obce pražské, 1884, s. 461.

²⁴² Alois Vocel/Votzel, majitel chlapeckého pensionátu a ředitel Hlavní školy a nižší reálky s právem veřejnosti, autor zpěvníku: VOCEL, Alois. *Gesangbuch. Eine Sammlung von 51 Jugendliedern für die Schule*. Praha, 1869.

varhanickou školu, kterou s výborným vysvědčením téhož roku /1869/ opustiv, podvolil se zkouškám učitelským.²⁴³

V *Hudebním průvodci* Emanuela Meliše z roku 1869 je uveden jako houslista a violista, frekventant varhanické školy.²⁴⁴ Výše uvedené informace vysvětlují, kde získal František Orel finanční zdroje, aby mohl dále studovat. Rokem 1869 završil své hudební i pedagogické vzdělání a stal se plně kvalifikovaným pro výkon pedagogické profese i ředitele kůru. Tím si otevřel cestu k dalšímu služebnímu postupu a mohl uvažovat o založení rodiny. Dle vlastního životopisu se stal od 1. září 1869 starším podučitelem v trojtřídce v Ronově nad Doubravou.²⁴⁵

Datum ani místo sňatku s Josefou Lidmilovou se zatím nepodařilo zjistit, ale pravděpodobně k němu došlo na přelomu roku 1869–1870. Dne 15. 12. 1870 se v Ronově mladým manželům narodil prvorozený syn Dobroslav František.²⁴⁶

Orlovi zůstali v Ronově až do konce července 1871.²⁴⁷ František Orel byl na podzim povýšen a stal se učitelem v nedalekém Kraskově, „*kdež s chvalným prospěchem – jak pochvalný list slavné ckr. [císařské královské] okresní škol. Rady v Čáslavi ze dne 10. srpna 1874 čís. 1874 tomu nasvědčuje – až do roku 1875 působil, odkudž vyzván jsa hlásiti se do Kladrub...*“²⁴⁸

Pohyb rodiny Orlových je možné sledovat rovněž v matričních záznamech narozených a zemřelých. Svědčí o tom, že změnám bydliště někdy předcházely

²⁴³ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 22 a 23.

²⁴⁴ Jako bydliště je uvedena ulice Žitnoblanská, nyní Žitná, čp. 461–11.

MELIŠ, Emanuel Antonín (ed.). *Průvodce hudební. Ročník druhý*. Praha: E. Meliš, 1869.

²⁴⁵ V dobovém pedagogickém tisku (*Beseda učitelská*) je rozhodnutí zemské školní rady o obsazení podučitelského místa v Ronově Františkem Orelm datováno 13. 5. 1871 a rozhodnutí o povýšení na učitele spojené s přestěhováním do Kraskova je podle v Besedy učitelské datováno až na prosinec téhož roku 1871. Nepřesnosti v dataci je možné vysvětlit přechodným obdobím spojeným s postupným zaváděním tzv. Hasnerových školských zákonů.

Viz: *Beseda učitelská*. Praha: Učitelská Beseda, 6. 7. 1871, roč. 3, č. 27, s.

„Školní kronika. Místa učitelská. Ustanovení jsou dne 13. května v šk. okresích: ... v čáslavském: p. Fr. Orel za poduč. v Ronově.“

Viz: *Beseda učitelská*. Praha: Učitelská Beseda, 21. 12. 1871, roč. 3, č. 51, s. 613–614.

„Ustanovení byli: ... za učitele (dne 14. listopadu) ... v okresu čáslavském: v Kraskově p. Fr. Orel...“

²⁴⁶ Matriční záznam SOA Zámorsk, Chrudim (1848–1870), sign. 133, fol. 394.

Dobroslav František Orel se narodil 15. 12. 1870, pokřtěn 17. 12. 1870, křtil jej kaplan František Tondl. Kmotry byli: František Lidmila, hostinský v Ransku č. 58 a Anna Lidmilová, vdova po Janu Lidmilovi, mistru kožešnickém, bytem v Heřmani č. 14.

²⁴⁷ Dle vlastního životopisu Františka Orela; podle dobového pedagogického tisku až 14. listopadu 1871.

²⁴⁸ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 23. Na titulní straně kroniky je tento kaligrafický nápis: „*Pamětní kniha školy v Kladrubech. Založil a sestavil Fr. H. Orel řídicí učitel 1880.*“

tragické rodinné události; z devíti dětí zůstaly naživu pouze tři.²⁴⁹ Během poměrně krátkého pobytu v Kraskově se manželům Orlovým narodily a zemřely dvě děti – syn Bohumil (1872–1874) a dcera Anna Lidmila (1874–1875). Brzy po smrti Anny Lidmily se rodina přestěhovala do Kladrub nad Labem, kde absolvoval školní docházku Dobroslav Orel i jeho dvě sestry.²⁵⁰ František Orel ve vlastním životopise vypočítává veškeré výhody nového místa:

*„... se služným 400 zl. správcem školy se stal. Mimo to stal se tu i ředitelem chóru, začož dekretem nejvyššího podkoního úřadu ve Vídni ze dne 31. srpna 1875 čís: 569 obdržel deputát na dvě krávy a 3 měřice polí k užívání. Deputát ten záleží z 65 centů vid. otavy, 21 centů slámy, letní pastvy a zelené píce pro dvě krávy; k tomu v hotovosti 23 zl r/č ročně.“*²⁵¹

V Kladrubech nahradil František Orel dne 28. 7. 1875 dosavadního učitele Václava Trojana. Nejprve byl jmenován správcem školy a v roce 1878 byl ustanoven řídícím učitelem.²⁵² Ze zápisů v kronice vyplývá, že paralelně s učitelským místem v Kladrubech přijal místo ředitele kůru. Kladrubská škola byla dvoutřídní. Ve *Školní kronice* je uveden statistický přehled žáků školy z let 1836–1882, z něhož vyplývá, že počet žáků se pohyboval mezi 124 až 159. Do obou tříd byli žáci rozděleni rovnoměrně věkově. Výuka byla uzpůsobena tak, aby se všichni naučili tzv. triviu –

²⁴⁹ Děti se narodily v následujícím pořadí:

1. Dobroslav František Orel (15. 12. 1870 Ronov nad Doubravou – 18. 2. 1942 Praha).

2. Bohumil Josef (14. 11. 1872 Kraskov – 20. 2. 1874 Kraskov, mrtvice mozku).

3. Anna Lidmila (27. 7. 1874 Kraskov – 8. 1. 1875 Kraskov, psotník).

SOA Zámorsk, Chrudim, Kraskov. Matrika zemřelých, sign. 8221, fol. 250, 251.

4. Lidmila Anna (21. 10. 1875 Kladruby n/L – 13. 10. 1951? Industriální učitelka, svobodná).

SOA Zámorsk, Pardubice, Kladruby n/L, sign. VII, fol. 42, 49.

5. Marie Josefa (5. 3. 1877 Kladruby n/L – ? Industriální učitelka, provdaná Formánková).

6. Bohumila (4. 8. 1879 Kladruby n/L – 29. 10. 1885 Kladruby n/L, záškrť).

7. Paulina Anna (28. 6. 1881 Kladruby n/L – 28. 9. 1881 Kladruby n/L, psotník, katar střevní).

8. Berta Teresie (22. 1. 1883 Kladruby n/L – 22. 10. 1885 Kladruby n/L, záškrť).

9. Růžena (17. 5. 1885 Kladruby n/L – 28. 5. 1885 Kladruby n/L, božec, psotník).

SOA Zámorsk, Pardubice, Kladruby n/L, sign. VII, fol. 61, 69, 72, 77. Matrika zemřelých, sign. 6553, fol. 67, 72, 73.

²⁵⁰ 1875–1886. „Ustanoveni byli: ... za učitele ... p. Fr. Orel v Kladrubech (okr. pardubic.)...“

Beseda učitelská. Praha: Beseda učitelská, 22. 4. 1875. roč. 7, č. 16, s. 192.

František Orel ve svém životopise uvádí datum stěhování 28. 7. 1875.

²⁵¹ SOA Zámorsk, SOA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1.

²⁵² „Ustanoveni byli za říd. uč. pp.: ... p. Fr. Orel v Kladrubech...“

Viz: Beseda učitelská. Praha: Beseda učitelská, 13. 6. 1878, roč. 10, č. 24, s. 283.

číst, psát, počítat – a aby byl v průběhu čtyř let probraný předepsaný objem učiva i z dalších předmětů. Ze školní dokumentace je patrné, že po odchodu dosavadního řídícího učitele došlo k významným změnám. S energií a nasazením sobě vlastním František Orel založil již zmíněnou *Školní kroniku*.²⁵³ V souladu s dobovou praxí se při zápisech do kroniky neomezoval pouze na události spojené se školou. Kladruby nad Labem měly jako obec výsadní postavení, protože tu byl umístěn císařský hřebčinec. To bylo jedním z hlavních důvodů, proč sem čas od času přijížděli členové císařské rodiny. Například na podzim roku 1874 se císař František Josef I. s císařovnou Alžbětou zúčastnili honu a bydleli v kladrubsčém zámku. O dva roky později do Kladrub zavítala ze stejných důvodů císařovna. V letech 1880 a 1881 poctil návštěvou Kladruby korunní princ Rudolf. O všech těchto událostech včetně slavností s takovými návštěvami spojenými se dočítáme v Orlem vedené *Školní kronice*.

Na základě rozhovorů s pamětníky a nejrůznějších dochovaných dokumentů František Orel rekonstruoval dějiny Kladrub samotných i školy. Tak se dozvídáme o rekonstrukci školní a farní budovy v roce 1877. Nová škola byla umístěna na faře a fara byla přemístěna do staré školy. František Orel s neskrývaným nadšením líčí mnohem vhodnější a prostornější uspořádání místností v nové škole.

Reorganizace školní dokumentace spočívala v zavedení hlavní školní matriky, František Orel změnil způsob nadepisování jednotlivých třídních knih i způsob zápisu probraného učiva. Na rozdíl od jeho předchůdce si lze z Orlových detailních záznamů udělat představu o konkrétním obsahu výuky. Školní dokumentace vypovídá o Františku Orlovi jako o vlasteneckém a současně loajálním učiteli, co do používaných metod osvíceném, praktickém pedagogovi, který dokázal vytvářet originální učební pomůcky a naplňovat Komenského zásady názorného vyučování i školy hrou.

František Orel do učebních plánů zapracoval osvojování znalostí potřebných pro život; například v rámci matematiky své žáky vzdělával ve finanční gramotnosti. O významu, jaký František Orel přikládal hudebnímu vedení žáků, svědčí následující příhoda: V roce 1884 byl Orlovi a jeho kolegovi Freudenbergovi *Přeloučskou Budčí* tlumočen úkol od okresní školní rady vypracovat nezávisle na sobě *učebné osnovy*

²⁵³ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 23.

pro školy dvoutrídni.²⁵⁴ Vypracované návrhy osnov byly přijaty s komentářem týkajícím se výuky zpěvu:

„Podotýkáme, že v elaborátech zmíněných navrhuje se, aby při cvičení zpěvu brán byl náležitý a pilný zřetel k písni vlasteneckým, národním a církevním, kteréž se až posud někde více někde méně zanedbávaly.“²⁵⁵

Ze záznamů v třídních knihách vyplývá, že sám František Orel se žáky pravidelně nacvičoval *písně školní i písně kostelní*.²⁵⁶ Obzvláštní péči věnoval nácvičování adventních – rorátů, jejichž studium a propagace se později staly jedním ze životních témat jeho syna Dobroslava.

V Kladrubech Orlovi prožili více než deset let. Narodilo se jim zde šest dcer, z nichž zůstaly naživu pouze Lidmila Anna (1875–1951) a Marie Josefa (1877–?). Kromě Jakubem Michlem zmíněné Paulíny (1881–1881) v Kladrubech zemřely v průběhu roku 1885 tři dcery, z toho dvě v rozmezí týdne na záškrt. Možná v souvislosti s těmito tragickými událostmi se Orlovi přestěhovali, když získal František Orel 29. 5. 1886²⁵⁷ místo řídícího učitele v Malé Bělči – dnes nazývané Bělečko u Třebechovic.²⁵⁸

Pamětní kniha školy Bělečské podhaluje atmosféru školy, kterou František Orel vedl a osvětlený způsob, jakým dotvářel její prostředí:

„K žádosti nového říd. učitele byly třídy šedozelenou barvou natřeny a chodby jakož i byt vymalovány. O prazdninách pak týž říd. učitel vymaloval na stěnách chodby v prvním poschodí 3 mapy: mapu okresu hejtmanství Pardubického, mapu Čech a mapu Moravy a Slezska na svůj náklad; na podzim pak zřídil celou školní zahradu,

²⁵⁴ *Beseda učitelská*. Praha: Beseda učitelská, 20. 3. 1884, roč. 16, č. 13, s. 178.

²⁵⁵ *Beseda učitelská*. Praha: Beseda učitelská, 20. 3. 1884, roč. 16, č. 13, s. 178.

²⁵⁶ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Výkazy prospěchu a žáků školy, 1875–1886 [léta působení Františka Orela].

²⁵⁷ Toto datum je uvedeno v *Pamětní knize školy Bělečské*, s. 20.

²⁵⁸ 1886–1891. V *Pamětní knize školy Bělečské* je uvedeno přesné datum příchodu Orlových do Kladrub a datum odchodu do Rovně:

s. 20: „Dne 29. května odstěhoval se dosavadní říd. učitel p. Josef Bleha do Třebosic ... a na jeho místo dosazen František Orel z Kladrub.“

„Dosavadní řídící učitel Fr. Orel jmenován vysokým výnosem Veleslavné okr. zemské školní Rady ze dne 23. prosince 1890, čís. 36471 řídícím učitelem v Rovni, kteréž místo dnem 1. března t. r. nastoupí.“

ve které mimo několik div. stromků a asi 30ti zakrslych pláňat švestkových ničeho nebylo.²⁵⁹

Líčení školního výletu dává ve Františku Orlovi tušit energického organizátora schopného své žáky prostřednictvím zábavy poučit v duchu Komenského zásady „škola hrou“:

„Dne 18. července uspořádán učitelstvem a. m. šk. radou šk. dítkám zdejším výlet do lesa u Hoděsovic. Vydeje kryty sbírkou, kterou uspořádala m. šk. rada, pivovar Třebechovický daroval ½ hl. piva. Při výletě provedeny rozličné hry a předneseny některé deklamace a písně. Veliké zábavy poskytlo malým i velikým lezení o závod po hlazené tyči, na které nacházely se rozličné věci, jako taška na učení, šátky a p. – Dítka poděleny byly uzenkami, houskami a pivem.“²⁶⁰

Posledním pedagogickým působištěm Františka Orla byla Dolní Roveň. Přišel sem jako řídicí učitel a současně jako regenschori 1. března 1891. Dobroslav v té době studoval prvním rokem v královéhradeckém teologickém semináři. Brzy poté se stal královéhradeckým biskupem Eduard Jan Nepomuk Brynych, který ve své diecézi podpořil rozmach cyrilského hnutí a inicioval založení *Diecézní jednoty cyrilské* na jaře 1894. Jedním z aktivních cyrilistů byl Dobroslav Orel a lze usuzovat, že toto hnutí bylo velmi blízké i jeho otcí. Z této doby pochází pozvánka na valnou schůzi Holické Budče na den 4. října 1894. V předem ohlášeném programu schůze je oznámeno, že: „*O chorálním zpěvu promluví pan Frant. Orel.*“²⁶¹

Z konce devadesátých let pochází několik zpráv o nepříjemnostech, kterým byl František Orel vystaven pro své veřejně deklarované katolictví a v souvislosti se svým členstvím v nově založené *Jednotě katolických učitelů* roku 1897. Založení jednoty předcházelo provolání „*Katolickému učitelstvu v zemích koruny svatováclavské*“.²⁶² František Orel se svým podpisem k výzvě připojil. Krátce poté se v královéhradeckém katolickém deníku *Obnova* objevila reakce zastupitelů Dolní

²⁵⁹ *Pamětní kniha školy Bělečské*. Městský úřad Býšť, s. 20-21.

²⁶⁰ *Pamětní kniha školy Bělečské*. Městský úřad Býšť, s. 21.

²⁶¹ *Beseda učitelská*. Praha: Beseda učitelská, 4. 10. 1894, roč. 26, č. 43, s. 569.

²⁶² Ke sjezdu klerikálních učitelů. *Národ a škola*. Velké Meziříčí, 19. 6. 1897, roč. 18, č. 16, s. 323.

Viz: *Katolickému učitelstvu v zemích koruny Svato-Václavské! Katolické listy*. Praha: Josef Kratochvíl, 1. 6. 1897, roč. 1, č. 151, s. 1.

Rovně a představitelů místní školní rady na kritiku nejmenovaného pana B –, který opakovaně napadl v tisku řídicího Orla za to, že vstoupil do *Jednoty katolických učitelů*. Otevřeným dopisem vyslovují svému řídicímu důvěru a podporu:

„Té straky na vrbě, že obec naše stane se terčem posměchu v Čechách, proto, že náš p. řídící jest členem spolku katolických učitelů, se nelekáme“ ... „Na konec vyslovujeme panu řídícímu našemu úplnou důvěru a ujištění, že mužným krokem svým v Rovni jen získal; nechť se těší tím, že není špatné ovoce to, na kterém vosy a sršni hlodají. V Rovni, dne 9. srpna 1897.“²⁶³

Ke konci téhož roku uspořádala *Jednota katolických mužů a jinochů* v Dolní Rovni přednášky otce i syna Orlových:²⁶⁴

„O svátcích vánočních líbila se nám také poutavá přednáška p. vicerektora bisk. Borromaea důst. Eud. Orla, O cestě po Dalmácii. K tomu řadí se praktická přednáška jeho velect. p. otce, zasloužilého řídicího učitele v Rovni, ve které ukázal „Jak se mají pěstovati živé ploty, zvláště hlohové.“²⁶⁵

Podle uveřejněných seznamů se řídicí Orel od konce devadesátých let účastnil některých cyrilských exercicií a kursů pořádaných královéhradeckou *Diecézní cyrilskou jednotou*, které jeho syn Dobroslav spoluorganizoval a na nichž se podílel jako přednášející.

Dne 22. 7. 1904 zemřela ve věku 59 let Josefa Orlová. Podle úmrtního oznámení Josefína Orlová rozená Ludmilová [!] „zesnula v Pánu po dlouhém utrpení, zaopatřena sv. svátostmi a zcela do vůle Boží odevzdána, v sobotu dne 23. července 1904 po 7. hod. ranní...“. Jako pozůstalí jsou na parte uvedeni Dobroslav Orel *professor c. k. reálky v Hradci Král.*, dcery Ludmila [!] a Marie Orlovy – učitelky, a František Orel, řídicí učitel.

²⁶³ *Obnova*. Hradec Králové, 13. 8. 1897, roč. 3, č. 127, s. 6.

²⁶⁴ V roce 1897 zasedal v roveňském výboru *Jednoty katolických mužů a jinochů* František Orel ve funkci pokladníka. V citovaném článku se objevuje rovněž informace o neúspěšných útocích místních a jejich pokusech *Jednotu* rozbit.

Srov.:

Obnova. Hradec Králové, 30. 7. 1897, roč. 3, č. 125, s. 5.

²⁶⁵ *Obnova*. Hradec Králové, 30. 7. 1897, roč. 3, č. 125, s. 5.

V téže době nastoupil František Orel na zasloužený odpočinek. I poté byl aktivní v roveňské *Jednotě katolických mužů a jinochů*. Veřejná poděkování uveřejňovala *Jednota* na stránkách katolického deníku *Obnova*. Jedno z nich je spojeno s uvedením Amerlingových Jesliček dne 26. 12. 1909 a je směřováno také na Dobroslava Orla, který roveňské při nastudování kusu podpořil:

„Díky velikými závázání jsme vlcp. [velectihodnému panu] Františku Orlovi, řídícímu v. v., jakož i vldp. [veledůstojnému panu] prof. D. Orlovi z Prahy za jejich lásku a obětavost, která velice přispěla k zdařilému provedení tohoto dojemného a vánoční náladu zvyšujícího kusu. Doufáme, že vlcp. řídící nám opět brzy tak milý a radostný okamžik připraví.“²⁶⁶

Svědectví z posledních let jeho života zanechal Čeněk Pilný: *„Posledně jsem se s ním rád stýkal v Udržalově²⁶⁷ Rovni, kde trávil zasloužený odpočinek. Chudák, na jedno oko slepý, ale kantorsky vesel stále a bafčil, jak říkáme ‚fest‘.“²⁶⁸*

František Orel žil v Dolní Rovni až do své smrti roku 1919. Byl pohřben do rodinné hrobky stojící na čestném místě proti vchodu do kostela sv. Kateřiny. Za své pozdější úspěchy Dobroslav Orel vděčil právě jemu a péči, s níž jako vynikající pedagog věnoval prvořadou pozornost jeho výchově a kvalitě vzdělání.

²⁶⁶ *Obnova*. Hradec Králové, 30. 12. 1909, roč. 15, č. 52, s. 4.

²⁶⁷ František Udržal (3. 1. 1866 – 24. 4. 1938), rodák z Dolní Rovně, český politik, meziválečný československý ministerský předseda, ministr národní obrany.

²⁶⁸ NM – ČMH, krabice 35B, dosud nepřidělena signatura. Dopis Čenka Pilného Dobroslavu Orlovi.

3 Školní a studijní léta

V návaznosti na výsledky muzikologicky zaměřeného bádání Jakuba Michla se stala cílem dalšího pátrání školní dokumentace z míst, na nichž František Orel působil jako učitel, zejména v období školní docházky jeho syna Dobroslava. V tomto směru lze bádání označit za úspěšné, protože jediným místem, z něhož se dochovala téměř kompletní školní dokumentace,²⁶⁹ tj. školní kronika vedená řídicím učitelem Orlem, katalogy žáků, hlavní matrika a třídní knihy s detailním záznamem probraného učiva, jsou Kladruby nad Labem, kam se rodina Františka Orla přestěhovala roku 1875 a kde Dobroslav vychodil národní školu.

Při rekonstrukci jeho gymnaziálních studií jsme odkázáni pouze na maturitní vysvědčení uložené v pozůstalosti,²⁷⁰ částečně dochovanou školní dokumentaci, kroniku města Kolína,²⁷¹ tištěné výroční zprávy a almanachy škol se vzpomínkami absolventů na školní poměry a některé pedagogy. Sám Orel žádné bližší informace nezanechal. Jubilejní medailonky a nekrology pouze zmiňují, že svá studia rozdělil mezi Kolín, Vídeň a Prahu. Na maturitním vysvědčení jsou přesně vymezena léta studií, ale názvy škol jsou uvedeny jen obecně, bez bližšího uvedení zvoleného oboru. Podle skladby předmětů lze usoudit, že si Orel zvolil klasický a nikoliv reálný obor. Pro sledování cesty jeho hudebního vzdělávání je třeba si uvědomit, že po ukončení středoškolských studií přišel do královéhradeckého hudebního semináře výborně hudebně vybaven. Z toho lze usuzovat, že byla jeho hudebnímu vzdělávání věnována zvláštní pozornost. Jednou z cest, jak se dozvědět více, je získání informací o jeho učitelích nepovinného zpěvu.

3.1 Národní škola (1875–1881)

Dobroslav Orel absolvoval obecnou školu v Kladrubech nad Labem. Přestože byl v katalogových listech řádně veden teprve od školního roku 1877–1878, jeho otec a učitel v katalogovém listu poznamenal, že začal školní docházku již 4. 9. 1875, tedy v necelých pěti letech. Z výpisů čtvrtletních i závěrečných vysvědčení vyplývá,

²⁶⁹ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973.

²⁷⁰ NM – ČMH, krabice 31-B/I, sign. 1. Maturitní vysvědčení.

²⁷¹ *Kronika města Kolína 1886–1900*. Oficiální webové stránky města Kolín [cit. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.mukolin.cz/cz/o-meste/kronika-mesta/>

že otec svého syna nijak nešetřil. Na jeho prvních vysvědčeních nechyběly trojky a chvalitebně byl hodnocen dokonce i ze zpěvu a náboženství. Výborně byl hodnocen teprve na vysvědčeních, která se přikládala k žádostem o přijetí na střední školu. Je nesporné, že vyrůstal obklopen hudbou, a je více než pravděpodobné, že u svého otce získal první hudební vzdělání a současně příležitost veřejně vystupovat na kůru i místních oslavách, jak to zmiňuje Antonín Stríž.²⁷² O jednom takovém vystoupení desetiletého Dobroslava se dozvídáme ze školní kroniky. Při příležitosti svatby následníka trůnu Rudolfa s belgickou princeznou Stefanií v květnu 1881 uspořádali kladrubští průvod s hudbou a lampiony:

„Průvod šel okolo fary, vedle bytu pana doktora, pak uličkou okolo domu p. starosty po silnici Semínské zpátky ku škole, odtud zpět okolo obytné p. Controlora na velké prostranství, kdež před zámkem vystaveny byly ověšené průsvitné obrazy Jejich Cís. a Král. Výsostí Korunního Prince Rudolfa a Princezny Stefanie. Zde postavil se průvod v půlkruh a zpívána cís. hymna. Na to přednesl žák II. třídy²⁷³ zdejší školy, Dobroslav Orel, krátký slavnostní proslov, po kterém zpívala školní mládež slavnostní píseň. Po této měl pan ck. dv. hosp. správce Frant. Hofbauer řeč, ve které vyložil význam slavnosti; ku konci provolána s nadšením ‚sláva‘ vznešeným novosnoubencům a hrána cís. hymna. Na to navrátil se průvod k hostinci, kde se rozešel. V 9 hodin uspořádán v cís. hostinci koncert. Všecky domy celé osady byly osvětleny, mimo dům ob. výbora J. Holického na Jeleništech; ve škole a v bytu říd. učitele byly pěkné průsvitné obrazy. Druhého dne o 5. hodině ranní procházela hudba obcí.“²⁷⁴

Ve škole, v níž byl jeho otec učitelem, správcem a později řídicím učitelem, se Orel vzdělával až do konce školního roku 1880–1881. Od následujícího školního roku začal studia na kolínské nižší reálce.

²⁷² STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orla. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97–99.

²⁷³ Žáci školy byli rozděleni do dvou tříd skupin věkově rovnoměrně vyvážených. Neznámá to tedy, že byl Dobroslav Orel žákem druhé třídy v dnešním slova smyslu.

²⁷⁴ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 37–38.

3.2 Gymnaziální studia (1882–1890)

První čtyři roky, tzv. nižší reálku, Orel studoval v letech 1881–1882 až 1884–1885 na *Obecním gymnasiu reálném v Kolíně*.²⁷⁵ Spekuluje-li o důvodu výběru právě této školy, je třeba vzít v potaz relativně malou vzdálenost Kolína od Kladruhu nad Labem (něco přes dvacet kilometrů) a blízkost železniční tratě Kolín–Pardubice. Tehdy bylo obvyklé, že studenti denně trávili čtyři až pět hodin dojížděním do školy.²⁷⁶ Z tohoto hlediska lze vnímat Kolín jako snadno dostupný. Je pravděpodobné, že možnost denního dojíždění sehrála při volbě školy významnou úlohu. Hypoteticky tak Orel mohl pokračovat další čtyři roky v hudebním vzdělávání u svého otce.

Podstatné informace o založení školy, významných událostech, personálním obsazení učitelských míst a statistické tabulky vyjadřující počet studujících v jednotlivých letech jsou zaneseny v kronice města Kolína.²⁷⁷ Podle poznámky o vyučujících nepovinných předmětu na gymnáziu vyučoval zpěv od roku 1878, tedy i v letech, kdy zde studoval Orel, známý hudební skladatel a kapelník František Kmoch.²⁷⁸ Dobroslav Orel jeho jméno zmínil jedinkrát, a to v nekrologu ředitele hudební školy v Přelouči a regenschoriho Františka Filipovského,²⁷⁹ kdy dával do kontrastu jejich přístup k lidové písni: „*Jestliže kolínský Kmoch píše lidové zneužíval, Filipovský ji využil a umělecky vybavil případným zbarvením orchestrovým. Jako ředitel kůru byl neúnavným pěstitelem figurální hudby...*“²⁸⁰

²⁷⁵ Tento název školy byl oficiálním v letech 1876–1884. Žáci volili mezi humanitní a reálnou větví. Později bylo gymnázium doplněno o vyšší třídy. V roce konání prvních maturitních zkoušek byl název školy změněn na: C. k. reálné a vyšší gymnasium v Kolíně.

²⁷⁶ ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867–1918*. Praha: Libri, 2007, s. 108.

Dobovou praxi podrobil kritice Karel Čupr o více než třicet let později ve svém příspěvku do *Věstníku českých profesorů*. Příčinu nárůstu počtu přespolních žáků na středních školách viděl ve stoupajících nárocích na vzdělání a ambici nemajetných rodičů umožnit dětem zajištěné budoucí postavení. Pro méně majetné rodiny bylo ekonomicky přijatelnější platit denní dojíždění, než financovat pobyt v místě školy.

Viz: ČUPR, Karel. Žáci přespolní a domácí. *Věstník českých profesorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1913, roč. 21, č. 2, s. 49–55.

²⁷⁷ *Kronika města Kolína 1886–1900*, s. 105.

²⁷⁸ František Kmoch. (1. 8. 1848 Zásmyky u Kolína – 30. 4. 1912 Kolín).

²⁷⁹ František Filipovský (? 1845 Rožmitál – 17. 10. 1919 Přelouč), absolvent pražské varhanické školy a ředitel hudební školy v Přelouči. Z nekrologu je patrné, že jej Orel velmi dobře osobně znal. Filipovský byl stejně starým vrstevníkem Františka Orla. Otec českého herce Františka Filipovského.

²⁸⁰ D. O. Úmrtí. František Filipovský. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1919, roč. 45, č. 9–10, s. 123.

Po ukončení nižšího gymnázia se na školní rok 1885–1886 za neznámých okolností podařilo pro Dobroslava Orela zajistit místo hospitanta ve IV. třídě na vídeňském C. k. akademickém gymnáziu. O vídeňském pobytu se nepodařilo dohledat žádné informace. V tištěných výročních zprávách gymnázia jsou jmenovitě uvedeni pouze řádní studenti.²⁸¹ Ze statistické tabulky vyplývá, že v té době školu navštěvovalo šest mimořádných žáků, z toho tři byli žáky IV. B.²⁸² Jako učitel zpěvu působil na vídeňském akademickém gymnáziu Julius Böhm,²⁸³ regenschori farního kostela v Oberdöblingu, učitel zpěvu v dolnorakouském slepeckém ústavu v Purkersdorfu, zodpovědný za hudební produkci při školních bohoslužbách.²⁸⁴ Výuka zpěvu probíhala ve dvou hodinách týdně. Žáci byli rozděleni podle svých schopností a dovedností na začátečníky a pokročilé.²⁸⁵

Po ukončení vídeňské stáže Orel od školního roku 1886–1887 pokračoval ve studiích na C. k. Českém realném a vyšším gymnásii v Praze ve Spálené ulici²⁸⁶ (od roku 1894 se sídlem v ulici Křemencové).²⁸⁷ Studium zakončil 11. července 1890 maturitní zkouškou s vyznamenáním.²⁸⁸ Zprávy o císařském království v Českém realném a vyšším gymnásii v Praze ve Spálené ulici obsahují přehledové tabulky pedagogů, vyučovaných předmětů, učební osnovy²⁸⁹ a rozpis učebnic po jednotlivých ročnících.

²⁸¹ SCHMIDT, Karl. *Jahres-Bericht über das K. K. Akademische Gymnasium in Wien für das Schuljahr 1885–86*. Vídeň, 1886 [cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z:

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=jag&datum=1886&size=45>

²⁸² Tamtéž, s. 22.

Außerordentliche Schüler.

²⁸³ Eva Vičarová jej uvádí jako jednoho z kandidátů při konkurzu na úřad regenschoriho při olomoucké katedrále roku 1884, které bylo nakonec obsazeno Josefem Nešverou.

VIČAROVÁ, Eva. In: LYKO, Petr (ed.). *Musicologica olomucensia 14.: In honorem Jiří Sehnal*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, s. 56.

²⁸⁴ SCHMIDT, Karl. *Jahres-Bericht über das K. K. Akademische Gymnasium in Wien für das Schuljahr 1885–86.*, 1886, s. 12.

„Chordirector an der 1. f. Pfarrkirche zu Oberdöbling und Gesangslehrer an der n. ö. Landesblindenanstalt in Purkersdorf, wöch. 4 St.; leitete außerdem den Chor beim Gottesdienste.“

²⁸⁵ SCHMIDT, Karl. *Jahres-Bericht über das K. K. Akademische Gymnasium in Wien für das Schuljahr 1885–86.*, 1886, s. 15.

Zpráva zmiňuje i výši školného – 25 zlatých za semestr (průměrné roční služné řídícího učitele na venkovské škole se pohybovalo v těch letech kolem 400 zlatých).

Tamtéž, s. 33.

²⁸⁶ *Zpráva o císařském království v Českém realném a vyšším gymnásii v Praze ve Spálené ulici*. Praha: nákl. vlastním, r. 1886–1890, č. 16-19.

²⁸⁷ Viz: Kolektiv SPŠCH (ed.). *100 let Křemencárny. Almanach ke 100 výročí školní budovy*. Praha: Střední průmyslová škola chemická, 1994 [cit. 31. 1. 2019]. Dostupné z:

<http://www.mssch.cz/sites/default/files/hromada/almanachy/almanach1994.pdf>

V almanachu je Dobroslav Orel jako student uveden na s. 91.

²⁸⁸ NM – ČMH, krabice 31-B/I, sign. 1. Maturitní vysvědčení.

²⁸⁹ Dnes plní tuto funkci tematické plány.

Podle nich zde v letech 1877–1901, tedy i v době, kdy zde studoval Dobroslav Orel, vyučoval nepovinnému zpěvu profesor varhanické školy a pozdější ředitel pražské konzervatoře Karel Knittl.²⁹⁰ Na jeho hodiny vzpomíná ve sborníku sestaveném k sedmdesátému pátému výročí školy Karel Hoffmeister,²⁹¹ který maturoval o tři roky dříve nežli Orel:

„Za dob mých studií kraloval zde ředitel Valenta.²⁹² To byl starý, klidný, mírný pán, s nímž jsme mnoho styků neměli. Jeho slabostí byl kostelní zpěv, který přál si mít co nejkrásnější. A skutečně dovedl si zde najít učitele ze schopných nejschopnějšího. Byl to profesor varhanické školy a tenkrát už svými výkony v hlaholském sboru slavný sbormistr Hlaholu Karel Knittl, pozdější ředitel konservatoře. Pod ním zpívalo se při našich školních mších v kostele u Trinitářů za doprovodu velmi dovedného varhanníka Fialy – jehož nástupcem jsem se po absolutoriu varhanické školy stal – zcela pěkně. Také náš katecheta, piarista P. Sekera velmi zpěvu přál a častým a hojným šňupečkem projevoval svoji spokojenost nad zvlášť dobrými výkony.“²⁹³

Dobroslav Orel měl ve srovnání se svými vrstevníky pocházejícími z podobných sociálně-ekonomických poměrů výjimečnou možnost poznat v průběhu svých gymnaziálních studií tři odlišná prostředí včetně hlavního města monarchie a hlavního města českého království. Paralelně rozvíjel své hudební vlohy, schopnosti a dovednosti, a to pod vedením předních hudebních odborníků té doby. Hospitantský

²⁹⁰ Karel Knittl (4. 10. 1853 Polná – 17. 3. 1907 Praha). Hudební skladatel, dirigent Hlaholu, pedagog na varhanické škole, na C. k. Českém reálném a vyšším gymnasiu v Praze ve Spálené ulici (od r. 1894 Křemencové). Od roku 1901 také na pražské konzervatoři, kde zastával funkci administrativního ředitele (artistickým ředitelem byl Antonín Dvořák)

„Karel Knittl byl rozeným paedagogem, jenž měl jemný smysl pro vzdělání mládeže. Pilná soukromá studia, hlavně theoreticko-aestetická, sesílila jeho vrozené schopnosti, jež věnoval nyní v plném rozsahu konservatoři.“

BRANBERGER, Jan. *Konservatoř hudby v Praze: pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha: Konzervatoř hudby, 1911, s. 150–151.

²⁹¹ Karel Hoffmeister (26. 9. 1868 Liblice – 23. 9. 1952 Hluboká nad Vltavou). Český klavírista, klavírní pedagog a hudební publicista.

²⁹² Do 17. června byl dlouholetým ředitelem ústavu Josef Valenta, který „dovršiv 70. rok svého věku, po své žádosti na trvalý odpočinek a udělen mu za tou příčinou rytířský kříž řádu Františka Josefa.“ Novým ředitelem gymnázia se od 1. září 1888 stal Matěj Trapl.

Viz: *Zpráva o cís. král. Českém reálném a vyšším gymnasiu v Praze ve Spálené ulici*, 1889.

²⁹³ ŠÍŠMA, František a kol. (eds.). *Sborník Masarykova Státního Reálného Gymnasia V Praze 2, Křemencova Ulice 1871–1946: Vzpomínky – Svědectví – Doklady – Vzory*. Praha: Sbor pro oslavu 75. výročí ústavu, 1948, s. 31.

pobyt na vídeňském gymnáziu významně přispěl ke zdokonalení v německém jazyce a k získání rozhledu potřebného k dalšímu naplňování jeho dalších životních cílů.

3.3 Studium bohosloví (1891–1894)

Fond *Biskupský seminář* uložený v královéhradeckém okresním archivu zůstal po skartacích za minulého režimu v torzovitém stavu. Z doby, kdy Orel studoval, máme k dispozici pouze katalog chovanců se záznamy o jejich vstupu do semináře, datu narození, povolání otce, o délce studia a průběžných výsledcích: *Album auditorum Theologiae in Instituto diocesano Reginaegradecensi incipiens ab anno scholastico 1803*.²⁹⁴

V pozůstalosti Dobroslava Orla se v souvislosti s jeho studiem teologie zachovaly pouze dva písemné doklady a jedna skupinová fotografie ze druhé poloviny třicátých let, na níž je vyfocen s některými bývalými spolužáky, představiteli biskupství a tehdejším biskupem Mořicem Píchou. Nejcennějším dochovaným dokumentem je *Liber testimonialis de frequentatione et progressu in disciplinis theologicis Reverendi Domini Eudoxii Orel, Boh. Ronov*,²⁹⁵ tedy index se záznamy názvů předmětů, jmen vyučujících, hodinové dotace a klasifikace. Druhým dokumentem je zpětně vydané potvrzení o absolvování teologického semináře s opisem studijních výsledků z 20. 1. 1899.²⁹⁶ Z indexu vyplývá, že Orel absolvoval rovněž pedagogicky zaměřené předměty. Ve druhém ročníku byla zařazena výuka obecné pedagogiky,²⁹⁷ ve třetím ročníku předmět zabývající se výukou hluchoněmých²⁹⁸ a v posledním ročníku probíhala pastorální teologie v hodinové dotaci 9 h týdně a katechetika 4 h týdně.²⁹⁹ Poslední dva uvedené předměty v semináři vyučoval prof. ThDr. Josef Mrštík,³⁰⁰ vynikající hudebník, zanícený cyrilista a později dlouholetý předseda

²⁹⁴ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond: Biskupský seminář Hradec Králové, sign. 7, fol. 315.

²⁹⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 54.

²⁹⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 28.

²⁹⁷ Paedagogica universalis, 2 h týdně, 1891–1892, 2. ročník studia, 1. a 2. semestr, prof. ThDr. Jan Nepomuk Soukup.

²⁹⁸ Ars instituendi surdomuthus, 2 h týdně, 1892–1893, 3. ročník studia, 1. a 2. semestr, prof. ThDr. Josef Beran.

²⁹⁹ Theologia pastoralis, 9 h týdně, 1893–1894, 4. ročník studia, 1. a 2. semestr, prof. ThDr. Josef Mrštík. Ars catechetica, 4 h týdně, 1893–1894, 4. ročník studia, 1. a 2. semestr, prof. ThDr. Josef Mrštík.

³⁰⁰ ThDr. Josef Mrštík přišel do Hradce Králové na počátku školního roku 1887–1888. V biskupském semináři začal vyučovat v roce 1893.

Viz: ŠULC, František: Pohřební řeč nad rakví zesnulého předsedy Ob. Jednoty Cyrillské Th. Dra. Josefa Mrštíka. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1914, roč. 40, č. 5. a 6., s. 70–73.

královéhradecké *Diecézní jednoty cyrilské*. Z indexu nevyplývá, že by se v semináři vyučoval liturgický zpěv jako zvláštní předmět, i když je nepochybné, že hudební příprava v semináři probíhala. Mimo jiné o tom svědčí i Orlovův titul *praefect chori*.³⁰¹

Konference uspořádané k 350. výročí založení královéhradecké diecéze³⁰² byla impulsem k vlně zájmu o bádání vztahujícímu se také k poměrům v teologickém učilišti. Výuku katechetiky v hradeckém semináři podle biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynychy analyzovala ve svém příspěvku Marie Zimmermannová.³⁰³ Výuce a významným osobnostem institutu věnoval svůj příspěvek Pavel Jäger.³⁰⁴ Poměry na královéhradeckém teologickém učilišti se rovněž zabývá příslušná pasáž v monografii Matěje O. Havla o ThDr. Františku Reylovi, s nímž Orel úzce spolupracoval.³⁰⁵ Zdrojem obecných informací o poměrech a přístupu k vedení budoucích kněží je rozsáhlá monografická práce Tomáše W. Pavlíčka *Výchova kněží v Čechách*.³⁰⁶ Casuisticky ovšem vychází téměř výhradně ze specifických poměrů v pražské arcidiecézi.

Z dobových tištěných pramenů je základním zdrojem *Catalogus cleri*.³⁰⁷ V *Catalogu cleri* a katalogu chovanců kněžského semináře jsou uvedena jména Orlových spolužáků. Od tří z nich se v Orlově pozůstalosti zachovaly dopisy a pohlednice. Pravidelně si dopisoval a stýkal se s Josefem Paloušem,³⁰⁸ vikářem ze Starých Ždánic. Poslední dopisy si vyměnili několik dní před Orlovou smrtí. Palouš byl jedním z řečníků na jeho pohřbu. Druhý spolužák, jehož blahopřání k sedmdesátinám najdeme v Orlově pozůstalosti, byl František Říb. Nejblíže

Viz: JÄGER, Pavel. Výuka a osobnosti diecézního teologického institutu ve 20. století. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. 2015. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 248.

³⁰¹ OREL Dobroslav. Výroční zprávy za rok 1893. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 52–53.

³⁰² KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015.

³⁰³ ZIMMERMANOVÁ, Markéta. Výuka katechetiky v hradeckém semináři podle biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynychy. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 253–262.

³⁰⁴ JÄGER, Pavel. Výuka a osobnosti diecézního teologického institutu ve 20. století. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 235–262.

³⁰⁵ HAVEL, Matěj. *František Reyl: kněz, vědec, politik*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, s. 45–49.

³⁰⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Academia, 2017.

³⁰⁷ *Catalogus alphabeticus personarum et locorum in dioecesi episcopali Reginae-Hradecensi, continens clerum in cura animarum expositum anno 1751–1942*, 1897, s. 14.

³⁰⁸ Josef Palouš (15. 8. 1870 Jablonec nad Jizerou – ? Staré Ždánice).

byl Orlovi Vladimír Hornof.³⁰⁹ Znali se ještě z doby před vstupem do semináře. Oba byli stejně staří. Jejich otcové, oba hluboce věřící katolíci, učitelé, absolventi Amerlingova učitelského ústavu a vynikající hudebníci, byli přátelé. Antonín Stříž připomíná, že: „*O mimořádných slavnostech si vypomáhali navzájem řídící Orel s holickým řídícím a regenschorim Hornofem...*“³¹⁰ Vladimír Hornof studoval ve vyšším ročníku než Orel, který si o rok prodloužil středoškolská studia hospitantským pobytem na vídeňském akademickém gymnáziu. U Hornofa převážily literární ambice. Přispíval svými verši do mnoha církevních časopisů a do širšího povědomí veřejnosti vstoupil jako spoluautor *Českého kancionálu*.

Dalším dobovým periodikem, z něž lze čerpat dílčí informace o kulturním dění v královéhradeckém semináři v době Orlových studií je bohoslovecký časopis *Museum*.³¹¹ Byly v něm zveřejňovány zprávy o činnosti literárních spolků jednotlivých diecézí. Hradecká jednota se zprvu zaštiťovala jménem kněze a literáta Václava Beneše Třebízského. V 90. letech, po příchodu biskupa Brynycha, došlo k rozšíření její činnosti a začal se používat nový název: *Literární a řečnická jednota*. Ze zpráv si lze udělat představu o její činnosti, odebíraných časopisech i aktivitách jednotlivých členů. Činnost *Jednoty* se dělila na vnitřní a vnější. Vnitřní činnost směřovala k budování vlastní knihovny a podpoře literární tvorby vlastních členů uveřejňované v pravidelně vydávaných vlastních *Sbornících literárního kroužku*. Jména autorů a jejich prací *Jednota* uveřejňovala ve zprávách v časopise *Museum*. Vnější činnost se projevovala pořádáním osvětové činnosti v podobě přednášek, zakládání venkovských knihoven a hudebních akademií, z nichž nejvýznamnější byla tradiční cecilská zábava 22. listopadu. Přímý doklad o členství Dobroslava Orla v *Jednotě Třebízské* nemáme, ale na stránkách *Musea* je zmínka o *Albu literárních prací bohoslovců králové-hradeckých*“³¹² sestaveném roku 1894 pro biskupa Brynycha. Je zde uveřejněn seznam všech přispěvatelů a mezi nimi Dobroslav Orel jako autor *Slavnostního sboru*.³¹³ Podle názvu se lze domnívat, že jde o kompozici. Album se bohužel nedochovalo, ani žádná jiná indicie, která by směřovala k jednoznačnému určení útvaru. Nepřímým dokladem o členství

³⁰⁹ Vladimír Hornof (10. 5. 1870 Holice – 26. 7. 1942 Praha).

³¹⁰ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97.

³¹¹ *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Brno: Růže Sušilova, 1866–1948.

³¹² *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Brno: Růže Sušilova. 1894–1895, roč. 29, č. 1, s. 38 a 39.

³¹³ Tamtéž, s. 39.

Dobroslava Orla v *Jednotě* jsou zmínky o hudebních aktivitách pocházející právě z jeho studijních let. Zde je třeba uvést, že Orel nebyl jediným zdatným hudebníkem v semináři. Od roku 1889 byl předsedou *Jednoty* František Reyl, který byl sám vynikající muzikant. Právě s ním je rozmach *Jednoty* v průběhu dalších let spojován.³¹⁴ Lze pouze předpokládat, že Orlovy sklony k organizační a sbormistrovské činnosti byly zřetelné a je pravděpodobné, že se projevíly bezprostředně po příchodu do semináře: „*Na oslavu Svat. Čecha pořádána byla 20. března [1891] akademie s bohatým programem. Číslo hudební a zpěvní provedena s precisností chvály hodnou...*“³¹⁵ Neobvyklou novinkou byl zpěv při schůzích *Jednoty*: „*Valná hromada zahájena a skončena slavnostními sbory (Bývali Čechové – S požárů dýmem).*“³¹⁶ Na hudební akademii k oslavě památky konsekrace biskupa Brynychy 26. března 1895 byl předveden bohatý a náročný program. Zásahu na jejím uskutečnění měl jednoznačně Dobroslav Orel, působící po svém vysvěcení jako vicerektor Boromea a docent kněžského zpěvu:

„*O zdařilé provedení akademie, již přítomností svou poctil nejdůstojnější pan biskup s vsdpp. kanovníky a duchovními hradeckými, největších zásluh si získali velebný pán Dobroslav Orel, vicerektor Borromea a Jos. Klepl, praefekt seminářského kůru.*“³¹⁷

Výrazem oddanosti mladých seminaristů biskupovi Brynychovi bylo vydání *Almanachu 1878–1898* ke dvacátému výročí *Literární řečnické jednoty*³¹⁸ s vepsaným věnováním: *svému veleknězi*. Censorem a supervisorem *Almanachu* byl ThDr. František Reyl. Tento *Almanach* je mimo jiné velmi cenným zdrojem poznatků o poměrech v semináři jako takovém. V úvodní kapitole *Náš seminář* se profesor ThDr. Jan Nepomuk Soukup zabývá historií, strukturou semináře, náplní výuky. Zdůrazňuje, že:

³¹⁴ HAVEL, Matěj. O. *ThDr. František Reyl: kněz, vědec, politik*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, s. 49.

³¹⁵ *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Brno: Růže Sušilova, 1891–1892, roč. 26, č. 2, s. 106.

³¹⁶ Tamtéž, 1893–1894, roč. 27, č. 1, s. 57.

³¹⁷ *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Brno: Růže Sušilova, 1894–1895, roč. 29, č. 3, s. 167.

³¹⁸ KASAL, Edvard, Václav LANKAŠ a František EISLER (eds.). *Almanach 1878–1898: na oslavu dvacetiletého trvání své literární řečnické Jednoty vydali bohoslovci královéhradečtí*. Hradec Králové, 1898.

Almanach je věnován biskupu Brynychovi a začíná básní od Vladimíra Hornofa: *Otče milovaný*.

„Přednášecí řeči jest po rozumu provinc[ionálního] sněmu pražského latina; v latině i zkoušky se konají. V praktických návodech užívá se obou jazyků zemských při přednášce i při zkoušce.“³¹⁹

Počátky výuky liturgického zpěvu Soukup překvapivě klade až do roku 1896: „Roku 1896 zavedeno též zvláštní učení zpěvu liturg. a chorálního.“³²⁰ V rozporu s tímto tvrzením vydala Dobroslavu Orlovi biskupská konzistoř jmenování docentem s příkazem výuky liturgického a chorálního zpěvu již od počátku zimního semestru akademického roku 1894–1895.³²¹

Do *Almanachu* napsal krátké provolání spoluzakladatel a předseda *Diecézní jednoty cyrilské* ThDr. Josef Mrštík. Budoucí kněze přesvědčuje o významu církevní hudby pro liturgii a vybízí je k podpoře hudební reformy:

„Proto obracím se důtklivě ke všem, kdož k tomu povolání jsou, by ve svatyni Boží na nábožensko-mravní vzdělání lidu působili, aby pozornost svou věnovali vznešené dceři nebes, hudbě církevní.“ ... „kdo pak způsobilost k tomu máš, chop se díla, a Bůh jistě Tobě dá své požehnání!“³²²

Dobroslav Orel přispěl do *Almanachu* poměrně rozsáhlým pojednáním *Pro které vydání chorálních knih máme se rozhodnouti?*³²³ V souladu s dobovými oficiálními ustanoveními upřednostňuje pro obecné využití pouze Pustetova řezenská vydání, zatímco nová vydání založená na paleografických výzkumech solesmeských benediktinů vnímá jako vhodná pouze pro odborníky. Svůj příspěvek Orel

³¹⁹ KASAL, Edvard, Václav LANKAŠ a František EISLER (eds.). *Almanach 1878–1898: na oslavu dvaceti letého trvání své literární řečnické Jednoty vydali bohoslovci královéhradečtí*. Hradec Králové, 1898, s. 12.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Později Orlovi konzistoř několikrát potvrdila, že vedl závaznou výuku pro všechny studenty v rozsahu 8 hodin týdně od 16. 9. 1894 do 15. 2. 1902.

³²² KASAL, Edvard, Václav LANKAŠ a František EISLER (eds.). *Almanach 1878–1898: Na oslavu dvaceti letého trvání své literární řečnické Jednoty vydali bohoslovci královéhradečtí*. Hradec Králové, 1898, s. 22.

³²³ Tamtéž, s. 139–149.

bez jakýchkoliv dodatečných zásahů uveřejnil pod stejným názvem ještě jednou, o dva roky později, v časopise *Cyril*, pouze jej rozdělil do dílů na pokračování.³²⁴

V posledním ročníku Orlova studia došlo k uskutečnění dlouho připravovaného záměru. V dubnu 1894 byla založena *Diecézní jednota cyrilská*. Dá se předpokládat, že se Orel zapojil do organizátorského týmu vedeného Aloisem Frýdkem³²⁵ a Josefem Mrštíkem. Svědčí o tom Orlova první uveřejněná zpráva v časopisu *Cyril* o „činnosti a pokrocích ve zpěvu církevním“ za rok 1893.³²⁶ Orel pod své jméno připojil informaci, že je bohoslovcem IV. ročníku a správcem *choru* v Hradci Králové. V jednom z dalších čísel časopisu *Cyril* rovněž najdeme informaci o Orlově studiu gregoriánského chorálu v Emauzském klášteře, v němž působil přední odborník na římský chorál Alban Schachleiter.³²⁷ Podle časových údajů muselo ke zmíněné stáži dojít ještě před ukončením studií: „za příčinou důkladnějšího vzdělání se ve zpěvu chorálním po dvakrát více téhodnů strávil v Emauzích, kdež chorální zpěv výhradně a co nejdokonaleji se pěstuje.“³²⁸

Ze zjištěného lze předpokládat, že se Orlův hudební a organizační talent začal výrazněji v církvi uplatňovat po příchodu biskupa Brynychy do Hradce Králové v roce 1893. Brynych zapojil Orela do svých plánů, umožnil mu další sebevzdělávání a poskytl mu vhodnou platformu pro seberealizaci i pro využití jeho hudebních i pedagogických schopností a získaných znalostí a dovedností.

3.3.1 Biskup Edvard J. N. Brynych a královéhradecký seminář

V době Orlova příchodu do Hradce Králové byl biskupem Josef Jan Hais,³²⁹ zastánce konzervativnějšího, prohabsbursky orientovaného směru, který věnoval

³²⁴ OREL, Dobroslav. Pro které vydání chorálních knih máme se rozhodnouti? Odpovídá Dobroslav Orel, učitel chorálního zpěvu. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1900–1901, roč. 27, č. 9–10, s. 75–77; roč. 27, č. 11–12, s. 86–89; roč. 28, č. 1–2, s. 10–12.

³²⁵ Mons. ThDr. Alois Frýdek (24. 12. 1832 Krchleby – 10. 7. 1910 Hradec Králové). Úplný výčet Frýdkových funkcí viz nekrolog.

Viz: *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové v Hradci Králové, 15. 10. 1910. roč. 16, č. 28, s. 1.

³²⁶ Výroční zprávy za rok 1893. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 52–53.

Srov.:

BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

³²⁷ Alban (Jakob) Schachleiter (20. ledna 1861 Mohuč – 20. června 1937 Feilnbach bei Rosenheim).

³²⁸ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 11, s. 87.

³²⁹ Josef Jan Evangelista Hais (9. 2. 1829 Buděčice u Sušice – 27. 10. 1892 Chrast u Chrudimi). Královéhradeckým biskupem byl od roku 1875.

značnou pozornost charitativním projektům. Biskup Hais 27. října 1892 zemřel a jeho nástupcem se stal Eduard Jan Nepomuk Brynych.³³⁰ Orel byl tou dobou studentem třetího, předposledního ročníku bohosloveckých studií. Není pochyb, že jej energický, cílevědomý a velmi charizmatičtý Brynych hluboce ovlivnil. S jeho příchodem došlo k významným změnám uvnitř diecéze i semináře. Brynych si velice dobře uvědomoval, že k prosazování svých záměrů potřebuje schopné a oddané spolupracovníky. Jako zkušený pedagog si byl dobře vědom, jaký v tomto směru skrývá potenciál bohoslovecký seminář. Proto seminaristům věnoval zvláštní pozornost: „*Seminář zaujímal v srdci Brynychově místo nejpřednější. Viděl v něm vydatnou zbrojnici, která mu usnadní dovršit vítězství nad vzmáhající se nevěrou.*“³³¹ V oslavném životopise autora je Brynychův vztah k budoucím kněžím popsán poněkud vzletnými, ale výstižnými slovy:

„*Ve výchově budoucích kněží mu prokazovaly neocenitelné služby jeho vlastní bohaté zkušenosti, které si získal jako profesor. Jedenáct let se díval na život v semináři zblízka a poznal, jak přímo úžasný vliv má na vyvíjející se duše bohoslovců představený, který jim ukáže aspoň trochu otcovské lásky a porozumění...*“³³²

V různých obměnách tento charakteristický způsob Brynychova prosazování vlastních záměrů a obcházení služebně starších představených biskupské konzistoře zmiňují i další Brynychovi životopisci:

„... *Brynych si jako profesor vychoval řadu mladých kněží, na něž bylo spolehnutí a jako biskup měl dosti síly proti všem postaviti je, ač mladí, na zodpovědná místa. Tato se pak stala jakýmisi pevnostmi pro široké okolí.*“³³³

Jak bude patrné dále na příkladu Dobroslava Orla, dokázal je nejen dosadit, ale také se jich významně zastat a ochránit je, když bylo potřeba. Jiljí Dubský

³³⁰ Eduard Jan Nepomuk Brynych (4. 5. 1846 Vlášnice-Drbohlavy – 20. 11. 1902 Chrast). Královéhradeckým biskupem byl vysvěcen 25. 3. 1893.

³³¹ DUBSKÝ, Jiljí. *Eduard Brynych. Biskup královéhradecký*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1941, s. 25.

³³² DUBSKÝ, Jiljí. *Eduard Brynych. Biskup královéhradecký*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1941, s. 25.

³³³ KRLÍN, Josef. *Eduard Jan Nep. Brynych*. Praha: Svaz katolických novinářů, 1932, s. 47.

poukazuje na to, jak tuto nestandardní personální politiku komentovali Brynychovi kritikové:

„Jeho pomocníky a rádci byli kněží mimo konsistoř, většinou jeho odchovanci, kteří pochopili biskupovy záměry. Říkalo se jim proto posměšně ‚venkovská konsistoř‘.“³³⁴

K Brynychovým nejbližším spolupracovníkům patřil František Reyl, kterého znal ještě jako studenta v době, kdy vyučoval v královéhradeckém semináři. Brynych jej pověřil v diecézi řadou významných funkcí. V oblasti vědy Reyl rozvíjel činnost především na poli sociologie. Jako jednomu z prvních kněží – sociologů se mu podařilo dosáhnout významných politických úspěchů. Při realizaci svého záměru vedoucího k hudební reformě v duchu cyrilského hnutí dokázal Brynych objevit a správně využít potenciál hudebně zdatného a organizačně schopného Dobroslava Orla.³³⁵

3.3.2 Poměry v královéhradecké diecézi za Edvarda J. N. Brynychy

V devadesátých letech se královéhradecká diecéze potýkala s řadou vnitřních problémů. Brynychova snaha vybudovat vnitřně silnou, jednotnou diecézi vyžadovala změnu celkové koncepce a přístupů k jejich řešení. Politickými, kulturními i společenskými poměry se v konferenčním příspěvku *Dobroslav Orel a Hradec Králové* zabýval Stanislav Bohadlo.³³⁶ Politizaci společnosti uvádí do přímé souvislosti s opadnutím pronárodního nadšení a orientací na činnost uzavřenou uvnitř spolků. V podpoře spolkové činnosti a osvětě prostřednictvím tisku viděl účinnou sílu v boji s ideovými nepřáteli také biskup Brynych. Zakládání a významná podpora již stávajících spolků byla jedním z pilířů jeho strategie. Královéhradecké katolické

³³⁴ DUBSKÝ, Jiljí. *Eduard Brynych. Biskup královéhradecký*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1941, s. 51.

³³⁵ Orlovy schopnosti jako důvod, proč jej biskup ponechal v sídelním městě diecéze uvádí rovněž Tomáš Slavický: SLAVICKÝ, Tomáš. *Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská*. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

³³⁶ BOHADLO, Stanislav. *Dobroslav Orel a Hradec Králové*. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

spolky zastřešovala *Ústřední jednota katolických jednot diecésních*, jejímž předsedou byl ThDr. Vincenc Ruth a jednatelem František Reyl.

V severovýchodních oblastech s převažující německou menšinou vrcholily národnostní, česko-německé spory. Jejich výrazem bylo opakované úsilí německy mluvících oblastí o zřízení vlastních biskupství. Brynychovi se podařilo intervencí u papeže Lva XIII. dosáhnout slibu, že diecéze nebude rozdělena. Vliv katolické církve v Podkrkonoší rovněž oslaboval tradiční silný protestantismus mající kořeny dokonce v době pohusitské. Do oblasti Novopacka a Jilemnicka navíc začal od devadesátých let pronikat módní spiritismus. Krátce před Brynychovým příchodem do Hradce Králové došlo v srpnu 1892 v Suchém Dole na Náchodsku k údajným opakovaným zjevením Panny Marie čtrnáctileté dívce Kristýně Ringlové. Biskup Brynych se ocitl pod silným tlakem, ale rázně svědectví odmítl jako nepravé a nikdy je neuznal. Přesto se místo stalo vyhledávaným poutním místem, a dokonce zde byla roku 1897 proti vůli biskupství postavena kaple. Tehdejší generální vikář Alois Frýdek jménem biskupství postavení nepovolené stavby odsoudil,³³⁷ ale místo bylo uctíváno dál.

Politický neúspěch staročeků roku 1891 přivedl k vítězství *Národní stranu svobodomyšlnou* s národním a liberálním programem. Mladočeši zaujímali tzv. antiklerikální, pokrokové postoje. V Hradci Králové bylo toto hnutí velmi silné. V pokrokovém tisku byl Brynych podrobován nemilosrdné kritice. Jeden z nejzávažnějších konfliktů se rozpoutal ve druhé polovině devadesátých let po uveřejnění sloupku odsuzujícího Brynychovo jednání, jehož autorem byl redaktor deníku *Osvěta lidu* Josef Stanislav Hevera.³³⁸ Několikaměsíční aféra vyústila v uveřejnění Brynychova úmyslu přestěhovat biskupství do Chrudimi nebo Pardubic. Starosta Hradce Králové František Ulrich a jeho náměstek se vydali za Brynychem,

³³⁷ Prohlášení královéhradeckého generálního vikáře dr. Aloise Frýdka k nepovolené výstavbě kaple v Suchém Dole. Viz: Ordinariátní list Královéhradecké diecéze. Příloha. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, díl VI. čís. 22., 1896-1900.

³³⁸ Josef Stanislav Hevera (7. 6. 1874 Praha – 25. 10. 1941 Praha). Novinář a spisovatel. Spor probíhal od 8. 8. 1896 do 6. března 1897, kdy uveřejnil starosta města Ulrich v deníku Ratibor smírný článek. Hevera osočil Brynychy z vypočítavosti, když jel do Vysokého Mýta na pohřeb tamního starosty, zatímco když zemřel vysokomýtský děkan, Brynych na pohřeb nejel. Brynych se bránil, že v době úmrtí děkana ještě nebyl biskupem. Celá aféra je detailně vyličená v Kronice města Hradec Králové.

Srov.:

SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Městský úřad, inv. č. 516, kniha č. 227, s. 101–104.

aby spor urovnali, protože si uvědomovali následky spojené se ztrátou ekonomicky silného investora a poklesu prestiže města v případě splnění Brynychovy vyhrůžky.

Rychlý růst protikatolického a levicového smýšlení se šířil především mezi dělnickou třídou. Tento obecný dobový sociální jev vyvolal snahy církve o působení na vnitřně různorodou, nově se tvořící městskou společenskou vrstvu, zaujímající nižší společenské postavení. Brynych získal za svého pražského působení zkušenosti s *Jednotou katolických tovaryšů*.³³⁹ Od roku 1888 se stal jejím předsedou a v roce 1891 byl dokonce jmenován generálním předsedou všech tovaryšských spolků v pražské arcidiecézi.³⁴⁰ Náboženskou a osvětovou podporu dělníků umocnilo vydání tzv. sociální encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum – O dělnické otázce*.³⁴¹ V souladu s tímto celocírkevním trendem začal Brynych po svém příchodu do Hradce aktivně podporovat zakládání a činnost katolických spolků, vydávat deník *Obnova* a tištěná pojednání *Časové úvahy*. K zájmu o tzv. sociální otázku podněcoval budoucí bohoslovce zřízením *sociálního kroužku* při *Literární a řečnické jednotě*. Do osvětové práce v královéhradecké *Jednotě katolických tovaryšů* se v letech 1895–1902 velice aktivně zapojil také Dobroslav Orel.

V březnu 1893, doslova několik dní před Brynychovým svěcením, byla v Hradci Králové úspěšně završena vleklá jednání otevírající poslední etapu bourání městských hradeb.³⁴² Otevřely se nové možnosti výstavby, které využil také biskup Brynych. Jeho životopisci zmiňují, že si v Hradci vystavěl čtyři pomníky: dokončil opravu chrámových věží katedrály Sv. Ducha, postavil *Rudolfinum* – nový ústav pro hluchoněmé, podpořil Františka Reyla v jeho dlouhodobém úsilí vystavět moderní budovu *Boromea*. V roce 1897, při příležitosti oslav stého výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha, svolal o Svatodušních svátcích do Hradce Králové první diecézní katolický sjezd. Vrcholnou událostí sjezdu bylo vysvěcení nově postavené spolkové budovy *Adalbertinum*,³⁴³ které se stalo novým sídlem *Tiskového družstva, Orla – župy*

³³⁹ První *Jednotu katolických tovaryšů* (*Elberfelder Gesellenverein*) založil roku 1846 Johann Gregor Breuer v dnešním Wuppertalu.

³⁴⁰ *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Brno: Růže Sušilova, 1895-1896, roč. 30, č. 3, s. 127.

³⁴¹ Encyklika vydána 15. 5. 1891 [cit. 24. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://librinostricatholica.cz/download/LeRerNovar.pdf>

³⁴² Na úspěšných jednáních měl velkou zásluhu královéhradecký knihtiskař a náměstek starosty Ladislav Jan Pospíšil (24. 12. 1848 Trutnov – 6. 3. 1893 Hradec Králové). Po jeho smrti odkoupilo od dědiců knihtiskárnu biskupství a Brynych v ní zřídil *Tiskové družstvo*, které se v následujících desetiletích stalo centrem bohaté ediční činnosti.

³⁴³ Budovu biskup Brynych vysvětil dne 22. 8. 1897.

Brynychovy, Jednoty katolických tovaryšů, Jednoty katolických učitelů, Diecézní jednoty cyrilské a dalších spolků.

4 Působení v královéhradeckých církevních institucích a spolcích

Po ukončení teologických studií Orel zůstal v Hradci Králové. Jmenovacím dekretem z 13. 9. 1894³⁴⁴ získal placené pedagogické zaměstnání v semináři jako docent gregoriánského chorálu a liturgického zpěvu. Současně byl jmenován vicerektorem Boromea, kde měl mít zajištěné ubytování, stravu a veškeré další zaopatření. K jmenování byl připojen zpovědnický dekret:

*„Konečně Vám zde připojujeme iurisdikční dekret zpovědnický v té naději, že zejména při zpovídání mládeže a při návalu kajícníků v jednom neb druhém zdejším chrámu Páně ochotně pomáhati budete.“*³⁴⁵

Ve vlastním výčtu *Činností před vstupem do státního poměru učitelského* si Orel poznamenal, že od 9. 4. 1895 působil půl roku jako kaplan na Pouchově.³⁴⁶ V jeho pozůstalosti se zachovalo oficiální pověření k této činnosti se jménem jeho nadřízeného P. Františka Jeřábka.³⁴⁷

V *Katolických listech* a královéhradeckém deníku *Obnova* se v letech 1895–1905 vyskytuje řada zmínek o Orlových hudebních a osvětových aktivitách. Četné jsou zmínky o jeho kompoziční a improvizaci činnosti. V dobovém tisku je zdůrazňováno jeho osobní nasazení, obětavost a preciznost při nácviu: *„Těž dp. vicerektor Orel mimo všechny nezměrné práce se studováním a řízením skladeb spojené zharmonisoval písně pro p. t. blažické kvarteto.“*³⁴⁸ Z roku 1902 pochází zatím jediná zmínka o provedení Orlovy kompozice jiným než Orlem řízeným hudebním tělesem. Zazněla v Českých Budějovicích 23. února při oslavách 25. výročí pontifikátu papeže Lva XIII. organizovaných katolicko-politickým spolkem a budějovickým biskupem Martinem Josefem Říhou:

³⁴⁴ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 23.

³⁴⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 23. Mílněna katedrála Sv. Ducha a kostel Panny Marie na Velkém náměstí.

³⁴⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 117. Osobní poznámky o detailním průběhu všech zaměstnání do r. 1917.

Pouchov (Bauschenhof) je místní část a současně katastrální území statutárního města Hradec Králové. Na farním hřbitově jsou pochováni významní představitelé diecéze.

³⁴⁷ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 34.

³⁴⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové v Hradci Králové, 17. 5. 1901, roč. 7, č. 20, s. 3.

„Po té naplnil jeviště mohutný zpěvácký sbor bohoslovců zdejšího bisk. kněžského semináře, kterýž mistrně zapěl velebný chorál ‚Sv. Otcí‘. (Slova od E. Kasala, složil Dobr. Orel.)“³⁴⁹

Následující zpráva o hudebním večeru v Adalbertinu pořádaném cyrilskou jednotou je mimo jiné svědectvím, jak Orel dokázal získat své kolegy a jednorázově s nimi vytvořit kněžské kvinteto:

„Tíhu celého večera neunavným průvodem na klavír při všech sborech i solových partiích nesl obdivuhodně dp. prof. Orel. Velmi vděčně přijaty byly Gaalovy suity na české a ruské písně, které na klavíru, harmoniu, houslích, viole a cellu přednesli pp. Orel, Sekera, Jurkovič, Dr. Reyl a Sahula. Po zdařilém tomto večírku vzdán byl též tribut velmoci masopustu několika ryčnými tanečky.“³⁵⁰

Nejvýznamnější aktivity tohoto typu jsou spojeny s *Diecézní jednotou cyrilskou*, ale Orel spolupracoval i s dalšími spolky. Od roku 1895 působil jako sbormistr hradecké *Jednoty katolických tovaryšů* a v letech 1900–1901 byl dokonce jejím místopředsedou. Příležitostně hudebně vypomáhal v internátu *Školských sester*, které měly mimo jiné na starosti péči o ekonomické zázemí Boromea. Pro jejich chovanky zkomponoval roku 1896 scénickou hudbu pro harmonium ke hře s živými obrazy *Radostný živý růženec*, inspirované básní *Růženec u Jesliček*. Úspěšného představení se dokonce zúčastnil biskup Brynych se členy kapituly.³⁵¹

Neméně pozoruhodná je jeho přednášková činnost. Dosud byla spojována pouze s aktivitami *Cyrilské jednoty*. Podle anoncí z deníku *Obnova* ale byla tato činnost mnohem širší. Například roku 1899 přednášel v „*Jednotě katolických tovaryšů po několik týdnů ‚O theorii zpěvu‘*“.³⁵² Tematicky se neomezoval pouze na hudbu. V tisku jsou zmínky o dvou cestopisných přednáškách pro *Jednotu katolických mužů a jinochů* v Rovni – první z roku 1897 „*O cestě po Dalmácii*“³⁵³ a druhá z roku 1905 nazvaná „*Česká pouť do Lurd*“.³⁵⁴ Na počátku roku 1900 deník *Obnova* ohlašoval

³⁴⁹ *Katolické listy*. Praha: Josef Kratochvíl, 4. 3. 1902, roč. 6, č. 62, s. 3.

³⁵⁰ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové v Hradci Králové, 20. 2. 1903, roč. 9, č. 8, s. 3.

³⁵¹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 14. 2. 1896, roč. 2, č. 48, s. 4.

³⁵² Tamtéž, 20. 1. 1899, roč. 5, č. 3, s. 3.

³⁵³ Tamtéž, 30. 7. 1897, roč. 3, č. 125, s. 5.

³⁵⁴ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, Příloha, 14. 4. 1905, roč. 11, č. 16, s. 2.

přednášku čerstvě zvoleného místopředsedy *Jednoty katolických tovaryšů* Dobroslava Orla na zcela překvapivé téma „*O živočišném magnetismu a spiritismu*“.³⁵⁵

První pedagogický spolek, jehož se stal Orel členem, byla *Jednota českého katolického učitelstva*³⁵⁶ v Hradci Králové. První zpráva o jeho členství pochází z roku 1898, kdy se stal členem nově založeného královéhradeckého oboru a současně byl zvolen pokladníkem. V této funkci zůstal až do svého odchodu z Hradce Králové. V roce 1904 změnil formu svého členství a stal se v *Jednotě českého katolického učitelstva* tzv. *činným členem*.³⁵⁷

Zcela mimo hudební obor směřovala Orlova aktivita ve *Spolku sv. Josefa pro nemocné kněží* se sídlem v Gorici.³⁵⁸ Zastupováním diecéze v tomto spolku jej roku 1903 pověřila královéhradecká konzistoř. V této funkci setrval dva roky.³⁵⁹

Pouze z nepřímých zmínek ve zprávách z valných hromad *Tiskového družstva* a z narážek v pokrokovém tisku lze předpokládat, že byl členem redakční rady deníku *Obnova*. Je otázkou, do jaké míry mohl v této pozici ovlivňovat četnost a obsah zpráv o akcích, jichž se sám účastnil nebo na jejichž organizaci se podílel.

Z výše uvedeného vyplývá, že Orel bezprostředně po ukončení semináře uplatňoval a dále rozvíjel své dříve nabyté praktické muzikantské dovednosti v královéhradeckých církevních vzdělávacích institucích a spolcích, zejména v *Diecézní jednotě cyrilské* a *Jednotě katolických tovaryšů*. Projevil se jako velice schopný dirigent, sbormistr a hráč na klávesové nástroje – klavír, harmonium, varhany. Příležitostně komponoval a upravoval skladby pro velkoryse pojaté akademie, na jejichž organizaci se významně podílel. Současně získával praxi jako kněz.

³⁵⁵ Tamtéž, 23. 2. 1900, roč. 6, č. 8, s. 4.

³⁵⁶ Tamtéž, 3. 6. 1898, roč. 4, č. 22, s. 3.

³⁵⁷ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1904, roč. 19, č. 10, s. 116.

³⁵⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 13. 3. 1903, roč. 9, č. 11, s. 5.

„Zástupcem královéhradecké diecéze od ndp. bisk. Konsistoře byl jmenován p. Dobroslav Orel, katecheta c. k. vyšší reálky v Hradci Králové, na nějž se obraťtež všichni p. t. členové v záležitostech spolku. Týž přijímá i nové členy.“

Dva měsíce po jmenování vyšel v deníku *Obnova* fejeton reflektující zážitek z cesty do Gorici, podepsaný pseudonymem *Franta*. Není jasné, zda se Orel cesty účastnil sám, ani zda je autorem zmíněného fejetonu, v němž je patrný vynikající pozorovací talent, snaha poučeně a co možná nejobektivněji vykreslit místní poměry a zasadit vyzorované jevy do širšího kontextu. Fejeton nepostrádá na britkosti, zejména při nemilosrdném líčení hygieny a životní úrovně obyvatel.

Viz: *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 22. 5. 1903, roč. 9, č. 21, s. 2–4.

³⁵⁹ Tamtéž, 19. 10. 1906, roč. 12, č. 42, s. 4.

„Od odchodu dp. prof. Orla do Prahy nemá diecéze Králové-hradecká resp. členové této diecéze ve spolku žádného diecézního zástupce. Kdo zná stanovy spolku a ve spolek sám trochu je zasvěcen zvláště v záležitostech posledních let, dobře ví, jak místo diecézního zástupce je důležité.“

Biskupská konzistoř jej příležitostně pověřovala činnostmi nesouvisejícími s jeho hudebním zaměřením.

4.1 Docent církevního zpěvu (1894–1902)

Od akademického roku 1894–1895 provedl biskup Brynych významnou změnu. Při kněžském semináři zřídil dvě docentury. Docentem *artem instr., surdom*[utorum] (způsobu vyučování hluchoněmých) byl jmenován správce a katecheta královéhradeckého ústavu pro hluchoněmé Vladislav Sekera.³⁶⁰ Druhá docentura *cant[ī] lit[urgiae] et chor[ī]* (kněžského liturgického zpěvu a chorálu) byla obsazena Dobroslavem Orlem. Oba vyučující byli v *Katalogu kléru* oficiálně uváděni jako *Adlati*, to jest jako pomocníci, a to teprve od roku 1897!³⁶¹ Nebyli systemizovanými členy pedagogického sboru semináře a jejich jména proto nenajdeme ani v ročenkách rakousko-uherské monarchie.³⁶² V tisku byla věnována pozornost především zřízení docentury kněžského zpěvu a Dobroslavu Orlovi:

*„Zdárny krok ku předu učiněn počátkem nového školního roku, kdy z vůle nejd. p. biskupa vykázano církevnímu zpěvu po dvou hodinách v témdni pro každý ročník. (Druhou hodinu týdenní mají vždy dva ročníky pospolu.) Vyučování převzal vicerektor Borromaea vp. Dobroslav Orel, který za příčinou důkladnějšího vzdělání se ve zpěvu chorálním po dvakráte více téhodnu strávil v Emauzích, kdež chorální zpěv výhradně a co nejdokonaleji se pěstuje.“*³⁶³

Citovaná zpráva vyšla v nepatrně pozměněné podobě také v katolickém deníku *Čech*.³⁶⁴ Zmiňuje navíc Orlovu účast na srpnovém hudebním kurzu v Liberci pořádaném litoměřickou *Diecézní jednotou cyrilskou*.³⁶⁵

³⁶⁰ Vladislav Sekera.

³⁶¹ *Catalogus alphabeticus personarum et locorum in dioecesi episcopali Reginae-Hradecensi, continens clerum in cura animarum expositum anno 1897–1902*, 1897, s. 14.

³⁶² Hof- und Staatshandbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Jahr 1897–1909, Wien 1896–1908 [cit. 5. 1. 2019]. Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/shb.htm>

³⁶³ *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 11, s. 87.

³⁶⁴ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 16. 10. 1894, roč. 26, č. 236, s. 1.

³⁶⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sig. 15. Z tohoto kurzu se v Orlově pozůstalosti zachovalo osvědčení o účasti („*Frequentations-Zeugniss*“) datované 25. 8. 1894 a podepsané vedoucím kurzu, předním ceciliánským hudebním skladatelem J[ohannem] B[aptistou] Molitorem a za DCJ Josephem Kowařem.

V Orlově pozůstalosti se nacházejí tři dokumenty spojené se zřízením docentury. Je jím jednak již zmíněný jmenovací dekret z 13. 9. 1894³⁶⁶ a dále dva zpětně vystavené doklady konzistoře o ustanovení docentem církevního zpěvu s přesným vymezením rozsahu a doby výkonu tohoto zaměstnání, a to z 23. 1. 1908³⁶⁷ a z 9. 1. 1910.³⁶⁸ Oba jsou podobného znění a odkazují se na jednacím číslo originálu jmenovacího dekretu. Doklad z roku 1910 nešetří superlativy. Vzhledem k dataci dokumentu se lze domnívat, že důvodem Orlovy žádosti o jeho vystavení byla jeho snaha získat místo profesora liturgiky na pražské konzervatoři.

*„Tuto docenturu theorie a praxe liturgického a chorálního zpěvu zastával Jste po sedm a půl roků t.j. od školního roku 1894/5 – do pololetí 1901/2 a to v osmi hodinách vyučovacích za týden vždy s nevšední pílí i s velkým úspěchem, jež dokazují zkoušky ze zpěvu gregoriánského i liturgického kterýmž bylo se podrobiti všem bohoslovcům k dosažení absolutoria.“*³⁶⁹

Detailní rozpis organizace a obsahu, metodiky výuky zpěvu v královéhradeckém semináři včetně výčtu používaných učebnic a učebních materiálů byl uveřejněn roku 1896 v časopisu *Cyril*. Podle něj se vyučovalo podle řezenské Haberlový učebnice *Magister choralis*³⁷⁰ a diktanda cvičitelova, *Ordinaria missae*, *Graduale*, *Vesperale*, *Hebdomadas sancta* a hudebnin doporučených časopisem *Cyril* a německou *Jednotou Cecilskou*. Naopak ve výčtu učebních materiálů není zmíněna Chlumova učebnice metodicky zaměřená na správné tvoření tónu, výcvik správné intonace podle notového zápisu a chorálního zpěvu.³⁷¹ Zvláštní pozornost byla při výuce věnována rorátům. Zimní semestr byl zakončen zkouškou, která se konala

³⁶⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 23.

³⁶⁷ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 30.

„Dobroslav Orel byl výnosem biskupského Ordinariatu ze dne 13. září 1894 č. 7417 ustanoven docentem církevního zpěvu při theologickém diecesním učelišti v Hradci králové, kterýžto úřad zastával ve školních rocích: 1894/5. 1896/7–1900/1 a o 1. pololetí šk. r. 1901/2, celkem 7 ½ roku. Přednášky jeho byly pro všechny posluchače theologie závaznými. Týdně po celých 7 ½ roků měl osm hodin vyučovacích.“

³⁶⁸ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 22.

³⁶⁹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 22.

³⁷⁰ HABERL, Franz Xaver. *Magister Choralis: theoretisch-praktische Anweisung zum Verständnis und Vortrag des authentischen römischen Choralgesanges*. 10. verm. und verb. Aufl. Regensburg: Friedrich Pustet, 1893. vi, 252 s.

³⁷¹ CHLUM, František. *Cyrillská škola zpěvu*. Praha: F. Chlum, 1882.

15. února před komisí, jíž předsedal biskup Brynych.³⁷² Členy zkušební komise byli Josef Mrštík jako profesor pastorálky a předseda *Diecézní cyrilské jednoty* a představení biskupského semináře. Zkouška začala společným zpěvem *Veni Sancte*, pak zpívalo vyšší oddělení, z něhož biskup několik posluchačů vyvolal, a ti pak museli jednotlivě zazpívat zpěvy určené učitelem – Orlem. Podobným způsobem se podrobilo zkoušce nižší oddělení. Bohoslovci čtvrtého ročníku byli zkoušeni každý zvlášť a jejich výsledky byly zapsány do jejich indexů.³⁷³ To vše svědčí o nezvyklé pozornosti, která začala být věnována hudebnímu výcviku budoucích kněží. Reforma v hradeckém semináři probíhala podle řezenského vzoru a byla doplňována materiály českých cyrilistů. Sychra později napsal, že „*Prof. Orel byl s předáky hnutí ceciliánského v Německu v nejčilejším styku celý život.*“³⁷⁴ Jeho tvrzení podporuje sám Orel ve velmi osobním nekrologu věnovaném Franzi Xaveru Haberlovi:³⁷⁵ „*Podepsaný vděčí se mu za laskavé pohostinství, přátelské rady a za to, že beze všeho otevřel své poklady archivní a je bez výhrady dal ke studiu i k dispozici.*“³⁷⁶

Z rešerše dobového tisku si do jisté míry lze udělat představu, jakým způsobem se Orlem vedený bohoslovecký sbor prezentoval na veřejnosti. Mezi pravidelné činnosti můžeme zařadit jeho hudební podíl na mších, při nichž vystupoval společně s liturgickým sborem *Diecézní jednoty cyrilské*. Podobným způsobem se s tělesy místní cyrilské jednoty propojoval při pohřbech významných osobností a zasloužilých členů diecéze. Mimo Hradec hudebně asistoval především při slavnostech svěcení kostelů. Zvláštními příležitostmi byly církevní slavnosti a hudební akademie, na nichž byl prezentován poměrně náročný a obsáhlý program. Kromě bohoslovců a sborů cyrilské jednoty se jich účastnila další královéhradecká tělesa a komorní uskupení, z nichž některá tvořili hudebně nadaní kněží. Kromě Dobroslava Orla kritiky chválily virtuozitu flétnové hry Antonína Boháče, houslové umění Jiřího Sahuly, violoncellistu Františka Vacka, violistu Františka Reyla, Vladislava Sekeru, Václava Gyurkovicse a další. Hudebních akademií se pravidelně účastnil člen výboru *Diecézní jednoty*

³⁷² „... a aby opravdově se pracovalo, nařídil pololetní zkoušky, jimž sám vždy předsedal...“

Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1903, roč. 30, č. 3, s. 62.

³⁷³ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 8, s. 60–63.

³⁷⁴ SYCHRA, Cyril. Prof. PhDr. Dobroslav Orel. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1942, roč. 68, č. 7–10, s. 77.

³⁷⁵ Franz Xaver Haberl (12. 4. 1840 Oberellenbach (dnešní Mellersdorf-Pfaffenberg) – 5. 9. 1910 Ratisbon). Muzikolog, přítel Franze Liszta, Lorenza Perosiho. Přední představitel cecilianismu.

³⁷⁶ D. O. [Dobroslav Orel]. Prelát dr. František X. Haberl. *Cyril*, Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 9, s. 124–126.

cyrilské, profesor C. k. vyšší reálné školy Bedřich Konvalinka a v době svých suplentských začátků na téže škole v letech 1901–1902 zdatný klavírista Hubert Doležil.³⁷⁷

Ke svým zkušenostem z královéhradeckého semináře se Orel po letech dvakrát vrátil. Pro svůj referát na *Prvním rakouském paedagogickém kongresu ve Vídni*, který se uskutečnil ve dnech 20–23. dubna 1911 si připravil příspěvek s názvem *O vyučování zpěvu v kněžských seminářích a na theologických fakultách*.³⁷⁸ Orel svou přednášku rozdělil na dvě části – jedna byla zaměřena na zkoumání reálného stavu výuky církevního zpěvu na bohosloveckých učilištích a ve druhé se zamýšlel nad otázkami založení církevní hudební vědy při theologických fakultách a na univerzitě. Vypracoval dotazník, kterým obeslal theologické semináře. Součástí vyhodnocení dotazníku byly jeho návody a doporučení s odvoláním na praxi v královéhradeckém bohosloveckém učilišti. Pro vyučující církevního zpěvu žádal, aby byli systemizováni a byli zrovnoprávněni s c. k. profesory v IX. hodnostní třídě.

V září roku 1917 otiskl deník *Našinec* Orlovu přednášku *O demokratizaci chorálu*,³⁷⁹ kterou Orel přednesl 1. 8. 1917 na ustavující schůzi *Arcidiecézní jednoty cyrilské* v Olomouci.³⁸⁰ S odvoláním na vlastní referát přednesený v rámci vídeňského hudebně pedagogického kongresu apeluje na nutnost založení církevní hudební vědy při theologických ústavech, kde se dějiny církevního zpěvu nepřednášejí (na rozdíl od pražské fakulty, kde má podle Orela prof. Nejedlý plnou posluchárnu zájemců z řad laiků). Jeho přednáška vzbudila zájem o řešení problému u ministra kultu a vyučování:

„Proto na zmíněném vídeňském kongresu byl podepsaným stylisován i přesný plán a počet hodin pro pěstění zpěvu na ústavech theologických: Přítomen byl oběma přednáškám o círk. hudbě i tehdejší ministr kultu a vyučování hr. Stürkh [!], který si dal ještě blíže vyložití bídu círk. zpěvu a žádal, aby současně i předsednictvo kongresu

³⁷⁷ Hubert Doležil (5. 10. 1876 Kunčice pod Ondřejníkem – 10. 6. 1945 Praha). Historik, hudební kritik a pedagog.

³⁷⁸ OREL, Dobroslav. O vyučování zpěvu v kněžských seminářích a na theologických fakultách. První rakouský pedagogický kongres ve Wíenu (20. až 23. dubna 1911). *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1911, roč. 37, č. 5–6, s. 65–70, 83–87.

³⁷⁹ *Našinec. Příloha: Literatura, věda a umění*. Olomouc: Josefina Černochová, 8. 9. 1917, roč. 53, č. 206, s. 1–2.

³⁸⁰ Tamtéž, č. 182, s. 4.

*i nejd. episkopát rakouský podali ministerstvu přesný návrh ve smyslu narysovaného plánu.*³⁸¹

Po vzbuzených nadějích Orel s hořkostí navazuje líčením neúspěchu dosavadních jednání:

*„... jedno vím, že ministerstvo k. a v. nevyhovělo žádosti ordinariátu královéhradeckého, aby při semináři zřízena byla skutečná docentura zpěvu círk., byl povolen jen prabídný honorář, jaký mají asi učitelé zpěvu na středních školách. To byl tedy praktický výsledek zvýšeného zájmu tehdejšího pana ministra o círk. zpěv v seminářích.*³⁸²

Zde je třeba dodat, že tento problém zůstal nevyřešen i po pádu habsburské monarchie roku 1918.

4.2 Vicerektor v Boromeu (1894–1902)

Konkretizovat Orlovu pracovní náplň v Boromeu je ve srovnání s jeho ostatními aktivitami mnohem složitější. Pro toto období chybí opora v dobovém tisku a z primárních pramenů se v hradeckém okresním archivu zachovalo pouze *Album chovanců*,³⁸³ *Pamětní kniha*³⁸⁴ a *Seznam hudebnin*.³⁸⁵ Obecné informace o chodu instituce lze získat z pamětního spisku Františka Reyla *Jeden rok v novostavbě B. Borromaea*.³⁸⁶ Při jeho čtení je třeba si uvědomit, že tzv. nové Boromeum bylo vysvěceno až 5. 10. 1902, tedy po odchodu Dobroslava Orla z funkce vicerektora. Do té doby sídlilo v budově na starém městě ve Špitálské ulici. Lze předpokládat, že na volnočasovou náplň nemělo stěhování vliv. V části věnované dennímu programu a vnitřnímu řádu Reyl zmiňuje hudbu:

³⁸¹ *Našinec. Příloha: Literatura, věda a umění*. Olomouc: Josefina Černochová, 8. 9. 1917, roč. 53, č. 206, s. 1–2.

³⁸² Tamtéž.

³⁸³ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, sign. 3. Album chovanců b. Borromaea. V letech 1861–1896.

³⁸⁴ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, sign. 1. Memorabjilienbuch.

³⁸⁵ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, sign. 17. Seznam hudebnin při bisk. Borromaeu v Hradci Králové.

³⁸⁶ REYL, František. *Jeden rok v novostavbě B. Borromaea*. Hradec Králové, 1904.

„V ústavě pěstuje se sborový zpěv, hra na piano, harmonium a na různé hudební nástroje. Pravidelných cvičení na housle účastňují se mladší chovanci, v ústavní kapele účinkují starší.“³⁸⁷

Dílčí zmínky o vnitřních poměrech najdeme v uveřejněných vzpomínkách některých bývalých studentů. Celkový charakter a objektivitu vzpomínek ovšem určuje pozdější názorová a politická orientace jejich nositelů. Z tohoto úhlu pohledu je velice cenné vyprávění pozdějšího profesora románských jazyků dr. Jana Urbana Jarníka³⁸⁸ *Z mých hradeckých vzpomínek v letech 1863–70*, vydané v mimořádném čísle *Osvěty lidu* k 28. říjnu 1922, z něhož je patrné úsilí věrohodně a detailně vylíčit vnitřní chod semináře. Zmiňuje rovněž pěstování hudby:

„My borromeisté jsme tvořili jakýsi celek pro sebe a žili svým životem, jenž byl dosti rušný. Měli jsme svůj vlastní pěvecký odbor, ve kterém jsem zpíval II. tenor, dle výroku bývalého starosty obce pěvecké dra Motejla hlas drátenický. Pro ty, kteří se chtěli pocvičovat ve hře na piano, bylo postaveno piano v pokoji sousedícím s bytem rektorovým.“³⁸⁹

O *Nástin dějin studentského semináře Borromaeum v Hradci Králové* a popis vnitřních poměrů se pokusil Matěj Havel.³⁹⁰ V čele chlapeckého semináře stáli tři představení: rektor, vicerektor a spirituál. Ve sledovaném období byl rektorem František Reyl,³⁹¹ jeho zástupcem – vicerektorem – Dobroslav Oreš³⁹² a spirituálem plných 23 let Jan Nepomuk Soukup.³⁹³

³⁸⁷ REYL, František. *Jeden rok v novostavbě B. Borromaea*. Hradec Králové, 1904.

³⁸⁸ Jan Urban Jarník (25. 5. 1848 Potštejn – 12. 1. 1923 Praha). Překladatel z rumunštiny a albánštiny, folklorista a sběratel. Habilitoval se na vídeňské univerzitě, na pražské univerzitě založil první seminář pro rumunskou filologii v Rakousku.

³⁸⁹ JARNÍK, Jan, Urban. *Z mých hradeckých vzpomínek v letech 1863–70*. *Osvěta lidu: neperiodický list pro severovýchodní Čechy*. Hradec Králové, 1923, s. 142–144.

³⁹⁰ HAVEL, Matěj. *Nástin dějin studentského semináře Borromaeum v Hradci Králové*. KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 263–273.

³⁹¹ V čele Boromea byl v letech 1893–1909.

³⁹² V letech 1894–1902, respektive první pololetí školního roku 1901–1902.

³⁹³ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, kartón 1, inv. č. 1. Memorabjilienbuch. Na vloženém listu připsáno, že se rozhodnutím biskupa Haise ze dne 16. 8. 1879 až do roku 1902 byl spirituálem ThDr. Jan Nepomuk Soukup, přičemž v letech 1885–1892 měl na starosti bohoslovce umístěné ve třetím poschodí staré budovy Boromea.

V *Pamětní knize* líčí poměry za své rektorské éry sám František Reyl. Svěření ředitelské funkce biskupem Brynychem podle jeho vlastních slov „vyžadovalo dosti opatrnosti v době, kdy do studentstva byly vnášeny atheistické idee stranou realistů. Chovanci nosívali vpašované časopisy a vadné knihy do ústavu a ředitel Reyl býval předmětem novinářských útoků za energické potírání tiskového moru.“³⁹⁴ Za nejnáročnější považuje právě léta, kdy chlapecký seminář vedli společně s Dobroslavem Orlem:

„Doba tato (1893–1900) byla velmi trpkou, protože chovanci se domu odcizovali právě zmíněnými vlivy. Budova ústavu také nevyhovovala, jsouc u prostřed města po stránce výchovné a nemajíc zahrady po stránce hygienické.“³⁹⁵

Jako vicerektor Orel zodpovídal především za přímou výchovnou činnost. Pro nedostatek primárních pramenů se lze jen domýšlet, jaký měl na hudebních aktivitách žáků podíl. V *Pamětní knize* v kapitole *Vice-direktoren* najdeme jedinou a velmi stručnou zmínku o samotném Dobroslavu Orlovi, jejímž autorem je podle charakteristického rukopisu František Reyl:

„Eudoxius Orel (1894–1902). Velmi horlivý a svědomitý ve svém úřadě. Byl poněkud přísný, ale jinak velmi dobrý. Jako hudebník přispěl mnoho k povznesení umění pěveckého v ústavě. Stal se professorem na reálce 1902.“³⁹⁶

Zajímavým dokladem o provozování hudby v Boromeu je *Seznam hudebnin*.³⁹⁷ Podle něj většinu inventáře tvořil dobový tzv. vyšší i nižší populár (operetní melodie, valčíky, pochody, polky), lidové písně, instruktivní literatura, školy hry na hudební nástroje a školy zpěvu. Menší, ale ne nezanedbatelný počet hudebnin byl určen k provozování v kostele. Dvě skladby byly zkomponované přímo pro tento ústav:

³⁹⁴ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, kartón 1, inv. č. 1. Memorabjilienbuch, s. 282–284.

³⁹⁵ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, kartón 1, inv. č. 1. Memorabjilienbuch, s. 282–284.

³⁹⁶ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, kartón 1, inv. č. 1. Memorabjilienbuch, s. 295.

³⁹⁷ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, inv. č. 17. Seznam hudebnin při bisk. Borromaeu v Hradci Králové.

Pochod chovanců b. Borromaea složil Orlovův nástupce na pozicích docenta zpěvu i vicerektora Boromea Václav Gyurkovics.³⁹⁸ Druhou skladbou je *Hymna chovanců Borromaea*. Jako autoři hudby a textu jsou uvedeni Dobroslav Orel a neznámý básník s iniciálami R. Č.³⁹⁹ Text hymny byl otištěn v pamětním spisu *Jeden rok v novostavbě B. Borromaea*,⁴⁰⁰ bohužel však bez notového zápisu.

Nepřímými doklady o Orlově pedagogickém působení v Boromeu jsou vzpomínky bývalých chovanců. Mezi ně patřil pozdější český literární historik Albert Pražák,⁴⁰¹ který byl v Boromeu ubytován v době svých gymnaziálních studií. S Orlem zůstali ve spojení a po vzniku Československa přednášeli na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Pražák napsal Orlovi k sedmdesátým narozeninám vřelý dopis, jenž odhaluje některé Orlovy povahové rysy:

„Poznal jsem Tě jako hoch, kdy se člověk rád vzpouzí auctoritě [!]. Přes to jsem vysoce hodnotil Tvého ducha a Tvé srdce. Stýkával jsem se s Tebou před válkou jako mladý muž, jenž stál v mnohém směru na jiném pólu. Ale ctil jsem Tvou snašlivost, jež dovedla i přes rozpor názorů zůstávati starším přítelem. Osud nás svedl i po válce pospolu, dal nám též úkol. I tu jsme hleděli snad v leččems rozrůzněně, ale vztah zůstával vždy pevně charakterní a srdečně přátelský, důvěřovali jsme si, měli jsme se rádi a pracovali jsme s porozuměním vedle sebe i pospolu. Navázali jsme i přátelství, jež nemělo sice vždy možnosti plně se projevit, styk byl často letmý, práce bylo stále nějak nad hlavu, ale právě toto přátelství bylo mně drahým, pokládal jsem je za zisk života.“⁴⁰²

Ze zjištěných údajů nelze přesně definovat Orlovu pracovní náplň. V předešlých dobách, kdy v Boromeu bydleli bohoslovci, pečoval rektor o administrativní chod, spirituál měl na starosti bohoslovce a na vicerektora připadala přímá výchovná činnost. V době, kdy byl v Boromeu zaměstnán Orel, péče o bohoslovce odpadla, takže lze předpokládat, že se vicerektor dělil o přímou výchovnou práci se spirituálem.

³⁹⁸ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, inv. č. 17. Seznam hudebnin při bisk. Borromaeu v Hradci Králové, s. 37.

³⁹⁹ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum, inv. č.17. Seznam hudebnin při bisk. Borromaeu v Hradci Králové, s. 63.

⁴⁰⁰ REYL, František. *Jeden rok v novostavbě b. Borromaea*. Hradec Králové, 1904.

⁴⁰¹ Albert Pražák (11. 6. 1880 Chroustovice – 19. 9. 1956 Praha).

⁴⁰² NM – ČMH, krabice 32-B/III, sign. 713. Pozůstalost Dobroslava Orla. Přání k sedmdesátinám od Alberta Pražáka.

Z Reylovy poznámky v pamětní knize vyplývá, že se Orel věnoval kromě jiných povinností rovněž hudebněpedagogickým aktivitám.

4.3 Diecézní jednota cyrilská a Dobroslav Orel

„Prvním kostelem diecése, který hned za úsvitu Cyrillského zahájil reformu zpěvu církevního byl seminářský kostel sv. Jana Nep. v Kr. Hradci. Ředitelství semináře zakoupilo bez průtahů veškeré pomůcky...“⁴⁰³

Takto vzpomínal s bezmála dvacetiletým odstupem v časopisu *Cyril* na počátky zavádění hudební reformy podle řezenského vzoru zakladatel *Obecné jednoty cyrilské* P. Ferdinand Lehner. Podle jeho slov se královéhradecká diecéze zpočátku k otázce šíření cecilské reformy postavila velmi vstřícně. Provádění reformy začalo již v průběhu roku 1873. Za tehdejší klíčové osobnosti Lehner považuje spirituála semináře Aloise Frýdka⁴⁰⁴ a studenta bohosloví Josefa Uhlíře:

„Na svátek Nejsv. Jména Ježíš⁴⁰⁵ 1874 přednášena poprvé celá mše gregoriánská z Ordinarium Missae a z Graduale Romanum s Introitem i Communionem řízením bohoslovce Josefa Uhlíře, po staleté přestávce první to opětně mše nezkrácená a chorálem gregoriánským přednešená v rozsáhlé diecési.“ ... „To vše docílono láskou bohoslovců a za horlivého řízení jmenovaného bohoslovce během jediného roku.“⁴⁰⁶

Ke skutečnému založení „*Diecézní jednoty cyrilské v Hradci Králové*“ došlo až roku 1894. Okolnostmi a těžkostmi provázejícími celý proces se detailně zabývá její dlouholetý předseda Josef Mrštík v časopise *Cyril*.⁴⁰⁷ První pokus o založení královéhradecké *Diecézní jednoty cyrilské* datuje do roku 1878. Jako důvod tehdejšího

⁴⁰³ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 3.

⁴⁰⁴ Lehner uvádí, že byl Frýdek v té době rektorem bohosloveckého semináře, ale tím byl dle studie Ladislava Holoubka jmenován až r. 1877.

Viz: HOLOUBEK, Ladislav. Život a výuka v hradeckém semináři od roku 1714 do konce 19. století. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 227.

Viz: *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 3.

⁴⁰⁵ 3. ledna.

⁴⁰⁶ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 3.

⁴⁰⁷ Tamtéž, 1894, roč. 21, č. 3, s. 17–19.

neúspěchu uvádí obavy ústředí církve z porušení jednoty organizace. Jednota byla povolena c. k. místodržitelstvím 10. února 1894, o 14 dní později ji schválil biskup a 4. března se konala ustavující schůze.⁴⁰⁸ Hlavní zásluhy za úspěch Mrštík přičítá biskupu Brynychovi a zmiňuje současně jeho štědrost při nákupu „značného počtu chorálních knih“.⁴⁰⁹ Ve své zprávě neskrývá radost:

*„Dílo, jemuž člověk živobytí věnoval, rád vidí pod střechou dříve, než hlavu k věčnému odpočinku složí. Část budovy jest zabezpečena pevným krovem. Buď Bohu chvála! Diecése Králové-Hradecká má svou diecéšní Jednotu, která s nadšením pečovati bude o rozšíření a rozkvět zakládáním farních Jednot Cyrillských po veškerých končinách diecése. Pravidelná činnost jest zahájena.“*⁴¹⁰

Součástí Mrštíkovy zprávy je úplný výčet zvolených členů představenstva. Jméno Dobroslava Orla mezi nimi nenajdeme. V době založení DJC HK dokončoval teologická studia a na kněze byl vysvěcen o několik měsíců později, 25. července 1894. Na jeho první příspěvek v časopisu *Cyril* upozornil Stanislav Bohadlo.⁴¹¹ Je jím již zmíněná zpráva o „činnosti a pokrocích ve zpěvu církevním“.⁴¹² Ve zprávě označuje za iniciátora a hlavního hybatele hnutí biskupa Brynychy, který bezprostředně po svém uvedení do úřadu vhodnými zásahy a posílením hodinové dotace výuky liturgického zpěvu oživil cecilské hnutí:

*„Ruch Cyrillský, který vyvolal v naší diecési vrchní náš pastýř a který došel neživějšího účastenství v nejširších kruzích zpěváckých, ten ruch zapustil hluboké kořeny i u nás bohoslovců.“*⁴¹³

⁴⁰⁸ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1890, roč. 17, č. 1, s. 18.

„Konečně mohu podati zprávu, že Jednota diecéšní státně povolena výnosem velesl. c. j. místodržitelství dđto. 10. února 1894, č. 12. 416 a že se jí dostalo církevní approbace 24. února 1894 nejd. p. biskupem. Vydal jsem tištěné provolání v 500 exempl., kterýmž pozval jsem zdejší obecnost k ustavující schůzi odbývané dne 4. března 1894. Účastníků schůze bylo přes 50...“

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 3, s. 18.

⁴¹¹ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴¹² *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 52–53.

⁴¹³ Tamtéž.

Orel uvádí počty bohoslovců, rozvržení, obsah výuky a detailní výčet studovaného repertoáru:

„Nad druhým táborem zpěváků otužilejších již a vycvičenějších převzal vůdcovství výtečný Cyrillista a předseda zdejší Jednoty prof. dr. Mrštík. Předmětem zpěvu v tomto oddělení bylo hlavně Ordinarium Missae, Graduale Romanum a Vesperale Romanum. Kromě římského chorálu byly na repertoáru též skladby od Piela, Nešvery, Schöpfa, A. Wünsche aj. Liturgické nešpory byly teprv letos zavedeny, a v nich část liturgická přesně provedena dle vynesení kongr. ritu.“⁴¹⁴

Současně líčí překvapivě žalostnou hudební situaci v semináři před založením diecézní jednoty, respektive před příchodem biskupa Brynycha:

„Touto drahou právě vytčenou kráčíme teprv půl roku. Dříve o chorál nikdo ani nezavadil. Když jste, vysoce důstojný pane, ráčil před lety zařizovali Jednotu Cyrillskou v Hradci Králové, tehdy bohoslovci unešení Vaší výtečnou řečí, začali pěstiti chorál. Leč brzy umkli. Řádná vrstva prachu na chorálových notách dává mi to svědectví.“ ... „Proto prvními začátky našeho zpěvu církevního byla jenom nedůvěra a předsudky, neznalost solmisace, nedostatek nadšení a neustálé klesání nevyvycvičených hlasů, o nesprávné vokalisaci ani zmínky nečině.“⁴¹⁵

Z Orlova popisu mimo jiné vyplývá, že se v semináři nevyučovalo metodou nápodoby, ale že vyučující od počátku usilovali o vybudování hudebních základů postavených na hudební gramotnosti. V jednom z následujících čísel *Cyrila* Mrštík uveřejnil zprávu o činnosti nově zřízené *Jednoty*. Podle ní se v Hradci řídí zásadami cyrilského hnutí tři pěvecké sbory, z toho dva byly zřízeny nově při *Diecézní jednotě cyrilské*. Ve „*Škole cyrilské*“ se zpěvu věnovaly mladé dívky a chlapci studující střední školu. Výuku vedl ve dvou odděleních nekoedukovaně ředitel kůru katedrály Sv. Ducha Jan Nepomuk Wunsch podle vlastních intonačních tabulek. Wunsch měl

⁴¹⁴ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 52–53.

⁴¹⁵ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 53.

zastávat funkci prvního sbormistra *Cyrilské jednoty*, a to v letech 1894–1901.⁴¹⁶ Podle dobového tisku jej vystřídal v této funkci Dobroslav Orel volbou na valné hromadě již roku 1900.⁴¹⁷ Při hudebních produkcích Wunsch příležitostně propojoval zpěváky *Školy cyrilské* se svým katedrálním sborem. Při *Diecézní jednotě cyrilské* byl dále zřízen *Literátský sbor*. Vedl jej Vladislav Sekera s Josefem Mrštíkem. Jeho členové zpívali především při mších v kostele Panny Marie, ale příležitostně vypomáhali, zejména o prázdninách, v katedrále Sv. Ducha. Podle zprávy bylo docíleno prosazení hudebního výcviku v duchu reformy na všech královéhradeckých středních školách a na učitelském ústavu. Výuka chorálu a liturgického zpěvu zřízená v biskupském semináři probíhala podle Brynychova nařízení ve třech odděleních po hodině týdně a dělili se o ni ředitel katedrálního kůru a sbormistr *Diecézní jednoty cyrilské* Jan Nepomuk Wunsch, spirituál Alois Frýdek a Josef Mrštík. Poslední jmenovaný se současně energicky pustil do rozsáhlé přednáškové činnosti na mnoha místech diecéze, kde vyzýval k zakládání farních jednot.⁴¹⁸

Na praktickou otázku týkající se zázemí nově zřízené *Jednoty cyrilské* odpovídá František Šulc⁴¹⁹ v almanachu reflektujícím první sjezd katolíků a katolických spolků v Hradci Králové roku 1897. Za tím účelem cituje projev generálního vikáře Aloise Frýdka z roku 1895, jehož cílem bylo získat podporu pro stavbu nového spolkového domu. Frýdek vypočítává finanční náklady na nájem pro činnost jednotlivých katolických spolků. Například *Jednota katolických tovaryšů*, jejíž prostory využívala až do zřízení Adalbertina *Diecézní jednoty cyrilská*, platila ročně významnou sumu 100 zlatých. Frýdek argumentuje při vypočítávání výhod zřízení nového spolkového domu:

„Máme v Hradci také diecézní jednotu Cyrillskou; ta jest nyní podnájemcem jednoty katolických tovaryšů; i ta by ráda v budově naší [= vybudovaném spolkovém domě – Adalbertinu] našla útulku; mohla by tam jak své činní členy ku cvičení shromážďeti, tak i časem veškeré místní jednoty po diecézi rozptýlené svolávati

⁴¹⁶ KLIMEŠ, Luboš. Východočeské pěvecké spolky v devadesátých letech XIX. století. In: KULÍNSKÝ, Bohumil a kol. (eds.). *Sborník pedagogické fakulty v Hradci Králové. Hudební výchova XXIII*. Praha: SPN, 1974, s. 63.

⁴¹⁷ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 20. 4. 1900, roč. 6, č. 16, s. 3.

⁴¹⁸ Jejich výčet je součástí zprávy.

⁴¹⁹ ŠULC, František. Zpráva o prvním diecézním sjezdu katolíků a o diecézním spolkovém domě "Adalbertinum" v Hradci Králové. Hradci Králové: Politické družstvo tiskové, 1897, s. 219–226.

a s nimi ku osvěžení a zvelebení hudby i písňě ryzí církevní produkce veřejné dávati.“⁴²⁰

Od akademického roku 1894–1895 byla výuka hudby v semináři zdvojnásobena a převzal ji Dobroslav Orel. Přestože bylo Orlovo jméno od počátku spojeno s aktivitami královéhradecké *Diecézní jednoty cyrilské*, v dobovém tisku se první zpráva o Dobroslavu Orlovi jako o jejím členu objevuje teprve 20. března 1896, kdy byla v katolickém deníku *Obnova* uveřejněna jména nových zakládajících členů. To by mohlo znamenat, že Orel již jejím členem byl a pouze změnil typ členství:

„... nově přistoupili za členy zakládající P. T. pánové: Tomáš Střebský, bisk. vikariátní tajemník a děkan v Mikulovicích, Dobroslav Orel, vicerektor bisk. studentského semináře v Hradci Králové...“⁴²¹

Následujícího roku 1897 pořádala *Obecná jednota cyrilská* v prostorách *Svatováclavské záložny* deváté exercicie v rámci oslav 900 jubilea mučednické smrti sv. Vojtěcha. Královéhradecká diecézní jednota vyslala na tuto prestižní akci jako jednoho z přednášejících Dobroslava Orela. Tématem jeho přednášky byly „*Základní rysy o historii hudby chrámové, zvláště chorálu od prvních dob křesťanských až po dobu dnešní.*“ Na přednášku navazovala cvičení ve zpěvech pohřebních a mešních.⁴²² V příštím roce přednášel o „*Zpěvech zpívaných při mši sv. po stránce historické, liturgické a praktické*“ a vedl nácvik při cyrilských exerciciích v Hradci Králové.⁴²³ Samostatným řízením exercicií byl podle výroční zprávy *Diecézní jednoty* poprvé pověřen při jednodenních vikariátních cyrilských exerciciích, která se uskutečnila dne 17. 8. 1899 v Litomyšli.⁴²⁴ Časopis *Cyril* zmiňuje ještě další pořadatele z Litomyšlské jednoty.⁴²⁵

⁴²⁰ Tamtéž, s. 222–223.

⁴²¹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 20. 3. 1896, roč. 2, č. 53, s. 3.

⁴²² *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1897, roč. 25, č. 7–8, s. 1.

⁴²³ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 29. 7. 1898, roč. 4, č. 30, s. 3.

⁴²⁴ Tamtéž, 20. 4. 1900, roč. 6, č. 16, s. 3.

„... vikariátní cyr. exercicie v Litomyšli, při nichž bylo 60 účastníků a jež řídil zasloužilý člen jednoty dp. vicerektor Orel.“

⁴²⁵ „V bývalém sídle biskupském v starobylé Litomyšli pořádala diecézní Jednota královéhradecká za spolupůsobení litomyšlského kostelního sboru dne 17. srpna 1899 vikariátní sjezd Cyrillský, kterýž dosvědčil, že i kraj litomyšlský přeje reformě církevní hudby, a že zvláště kůr litomyšlský, řízený

V následujícím desetiletí královéhradecká *Diecézní jednota cyrilská* vyvíjela natolik významnou činnost, že Romuald Perlík označil Hradec za hlavní centrum cyrilského hnutí.⁴²⁶ Začala pořádat diecézní cyrilské exercicie, hlavní představitelé *Jednoty* se aktivně účastnili jednodenních exercicií pořádaných farními jednotami a sjezdů přátel církevní hudby. Dobroslav Orel patřil k jádru organizačního týmu. Podle zpráv uveřejněných v časopise *Cyril* byl při valné hromadě *Diecézní jednoty* roku 1900 zvolen sbormistrem⁴²⁷ *Diecézní jednoty* a o rok později také jejím ředitelem – za stálého předsednictví Josefa Mrštíka. Po Mrštíkově odchodu do Chrudimi roku 1902 se Orel ředitelského místa vzdal.⁴²⁸ S pěveckým sborem *Jednoty cyrilské* se zdaleka neomezoval na reformně orientovaný repertoár. V dramaturgiích koncertů obracel pozornost k vrcholům dobové sborové literatury:

„Hudební tento dýchánek měl býti pouze přátelskou schůzkou ctitelů sv. Cecílie, ale programem svým a návštěvou vybraného obecnstva stal se stkvělou slavností. Cyrilská jednota podala zdařilý důkaz, že stojí za výši uměleckých snah. Pěvecká čísla vykazovala samé novinky od autorů zvukného jména, jakými jsou skladatelé Novák, Foerster a Mysliveček. Skladba Foerstrova ‚Směs národních písní‘ pro smíšený sbor objevila se teprv před několika dny na trhu knihkupeckém. Pečlivě p. vicerektorem Orlem nastudované sbory vzbudily uhlazenou precisností bouřlivý souhlas obecnstva. Dvojzpěv sl. Kulhánkové a sl. Pětioké v pojetí i přednesu byl mistrným. Průvod na pianě i ve svých nesnadných místech našel šťastné interprety v umělcích p. prof. Doležilovi a p. kapelníku Rieplovi.“⁴²⁹

V roce 1903 se Orel na pozici ředitele *Jednoty* vrátil. Nejambicióznějším podnikem, za jehož uskutečnění i program nesl hlavní zodpovědnost, byl *Instruktivní bezplatný kurs ku pěstování církevní hudby*, uskutečněný ve dnech 8.–12. 8. 1904 v Hradci Králové. Oficiálním pořadatelem kurzu byla *Diecézní jednota cyrilská*.

výtečným a horlivým dirigentem, panem učitelem Frant. Zörnigem, v pravém církevním zpěvu jest ostatním kůrům vzorem.“

Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1899, roč. 26, č. 11–12, s. 92.

⁴²⁶ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1929, roč. 55, č. 1, s. 6–7.

⁴²⁷ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 20. 4. 1900, roč. 6, č. 16, s. 3.

⁴²⁸ *Katolické listy*. Praha: Josef Kratochvíl, 23. 5. 1902, roč. 6, č. 139, s. 5.

„Při volbách místo odstoupivšího ředitele jednoty dp. Orla, jemuž budiž zasloužený dík celé jednoty za jeho horlivé působení, zvolen vp. Jan Řib, vikarista a učitel církevního zpěvu v kněžském semináři v Hradci Králové.“

⁴²⁹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 29. 11. 1901, roč. 7, č. 48, s. 4.

Přednášky směřovaly k uchopení cecilské reformy z různých úhlů pohledu – hudebně-praktického, hudebně-teoretického i pedagogického. Mezi přednášejícími byly opravdové kapacity ve svém oboru: Jan Evangelista Zelinka, Jan Nepomuk Wunsch, Vojtěch Říhový, Bohumil Kašpar nebo Alois Kolísek, který se zabýval hudebně-estetickými stránkami reformy. V pozvánce na kurz Orel zdůraznil, že se nejedná o konkurenční podnik paralelně probíhajících cyrilských exercicií v Nové Pace, protože exercicia jsou určena široké veřejnosti, zatímco královéhradecký kurz je jen pro ty, „*kdož v církevní hudbě důkladněji poučiti se chtějí*“.⁴³⁰ Za velké osobní nasazení při organizaci a vlastním vedení kurzu Orlovi biskupská konzistoř zaslala pochvalu:

„Bylo s námi sděleno, že jste si, Důstojný Pane, získal veliké zásluhy o konání instruktivního kursu pěveckého v Hradci Králové od 8. srpna do 12. srpna 1904, zejména, že jste konal mnohé přednášky, a že jste s účastníky provedl mnohá cvičení praktická.

Zpráva tato jest nám milým povzbuzením, abychom Vám, Důstojný Pane, za práci Vaši vyslovili zasloužené uznání a spravedlivý dík s přáním, aby Bůh práci Vaší hojně žehnal, aby přinášela také ke cti a slávě Boží hojného ovoce.“⁴³¹

Exercicií a jiných akcí pořádaných královéhradeckou *Diecézní jednotou cyrilskou* se Orel aktivně účastnil i po svém odchodu do Prahy.

Pokud bychom chtěli přispět k odpovědi na otázku Stanislava Tesaře,⁴³² zda se jednalo o hnutí zdola nebo o administrativní nařízení, lze v případě královéhradecké diecéze konstatovat, že na jejím území prokazatelně před příchodem biskupa Brynycha byly ještě za biskupa Haise zřízeny farní *Jednoty cyrilské* z období první vlny zájmu o reformu.⁴³³ (Ve *výroční zprávě z valné hromady diecézní jednoty cyrilské z 21. 4. 1896*

⁴³⁰ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1904, roč. 31, č. 7–8, s. 60–61.

Shodný text byl uveřejněn rovněž v katechetském časopisu *Vychovatel*:

Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství, 1. 7. 1904, roč. 19, č. 13, s. 155.

⁴³¹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 28. Uznání a poděkování za instruktivní pěvecký kurz z 20. 10. 1904.

⁴³² TESARĚ, Stanislav. Cyrilismus – administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii jednoho hnutí. In: BUGALOVÁ, Edita (ed.). *Úloha spolkov, společností a združení v hudobných dejinách Európy*. Trnava, 2001, s. 148–156.

⁴³³ V této souvislosti upozorňuje Stanislav Tesař na diplomovou práci Věry Kořínkové: *K problematice cyrilského hnutí v královéhradecké diecézi. Stav a dochovanost pramenné základny*, obhájenou na FF MU v Brně v roce 1997.

je uvedeno, že v uplynulém roce k devíti původním přibylo třináct nových a dvě obnovily činnost.⁴³⁴) Současně je patrné, že zásadní impulsy pro zřízení *Diecézní jednoty* a výrazná podpora šíření cyrilského hnutí přišly shora, od biskupa Brynychy, pro něhož byla reforma chrámové hudby a úsilí o sjednocení repertoáru jednotlivých diecézních farností důležitou součástí jeho strategie vedoucí ke sjednocení katolíků v královéhradecké diecézi a cestou k posílení vědomí jejich katolické identity. Sám udělal první kroky impulsem k vydání jednotného diecézního zpěvníku *Oltář nejsvětější*. Bezprostředně po svém uvedení do úřadu – vhodnými zásahy, posílením hodinové dotace výuky liturgického zpěvu a promyšlenou personální politikou – oživil cyrilské hnutí uvnitř semináře. Založení *Diecézní jednoty cyrilské*, zřízení pěvecké sboru a *Školy cyrilské*, pořádání hudebních akademií, přednášek a exercicií v diecézi vedlo k posílení katolického spolkového života a napomáhalo šíření hudební reformy mezi laiky.⁴³⁵

4.3.1 Cyrilské exercicie v Hořicích 1896

První cyrilské exercicie uspořádala královéhradecká *Diecézní jednota* v roce 1896 v Hořicích v Podkrkonoší. Bylo to vůbec poprvé, kdy se takováto organizačně náročná akce uskutečnila mimo hlavní centra; podobné akce se dosud konaly pouze v Praze a v Brně.⁴³⁶ Časopis *Dalibor* na výběr místa reagoval slovy chvály pořadatelů i hořických: „Že pořadatelé Hořice zvolili, nestalo se bez rozvahy. Hudební život v Hořicích jest tolik utěšený, že nebude tak hned druhého místa daleko široko, kde by se mohli pochlubiti podobným.“⁴³⁷ Následuje výčet všech hořických hudebních spolků včetně udání počtu jejich členů. Ve zprávě bylo poukázáno na zásluhy obou ředitelů kůrů, kteří se o zavedení reformy zasloužili: zakladatele místní farní jednoty cyrilské Františka Jiráška⁴³⁸ a stávajícího regenschoriho Čeňka Pilaře.

⁴³⁴ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 24. 4. 1896, roč. 2, č. 58, s. 4.

⁴³⁵ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1894, roč. 21, č. 7, s. 52–53.

⁴³⁶ Tamtéž, 1896, roč. 23, č. 9, s. 65–69.

Tamtéž, 1896, roč. 23, č. 10, s. 73–74.

Tamtéž, 1896, roč. 23, č. 11, s. 81–82.

Tamtéž, 1897, roč. 24, č. 1, s. 1–3.

⁴³⁷ *Dalibor*. Praha: Mojmír Urbánek, 19. 9. 1896, roč. 18, č. 35–37, s. 275.

⁴³⁸ František Jirásek (23. 11. 1856 Třebenice – 1. 7. 1906 Jičín). Pedagog, regenschori, významný cyrilista.

Nejrozsáhlejší zprávu o exerciciích do *Cyrila* napsal sám Lehner, který se exercicií účastnil.⁴³⁹ Ocenil výběr místa a vysoce ohodnotil úroveň jedné hořické farní *Jednoty secvičené „mnohaletou prací a pravidelnou činností“*.⁴⁴⁰ Prohlásil, že „*Cyrillské jednoty nejsou nic jiného, než dědicové ideí bratrstev literátských*“.⁴⁴¹ Exercicia nazval „*rodinnou slavností cyrilistů*“.⁴⁴² Kromě líčení průběhu, výčtu přednášek a interpretovaných skladeb zdůrazňoval myšlenky, které považoval za nosné a které rezonovaly s jeho vlastními představami o další cestě hnutí. Na závěr uvedl seznam všech účastníků.⁴⁴³ Exerciciím věnoval pozornost také deník *Čech*.⁴⁴⁴ Upozorňuje na přednášku Josefa Mrštíka *Jaká má být církevní hudba?* a slibuje její uveřejnění v *Cyrilu* a *Obnově*. Hlavními přednášejícími byli Ferdinand Lehner, Josef Mrštík, hořický kněz Bohumil František Hakl,⁴⁴⁵ František Jirásek a Čeněk Pilař. Ve všech zmíněných periodikách je zmíněna příhoda spojená s Dobroslavem Orelm, ilustrující nadšeneckou atmosféru exercicií, jež byla současně první akcí, na níž se Orel prokazatelně podílel.⁴⁴⁶

*„Ačkoli za takových výkladů slunce sklonilo se již k západu, neúnavní Cyrillisté zejména z řad přítomných kněží žádali, aby i poslední hodina denní věnována byla k opakování liturgických zpěvů, jichž kněžím jest při bohoslužbách přednášeti, čehož s nevšední ochotou ujal se vicerektor D. Orel, učitel zpěvu v bohosloveckém semináři Králové-Hradeckém, k úkolu tomu v přední řadě povolany.“*⁴⁴⁷

⁴³⁹ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 9, s. 65–69.

Tamtéž, 1896, roč. 23, č. 10, s. 73–74.

Tamtéž, 1896, roč. 23, č. 11, s. 81–82.

Tamtéž, 1897, roč. 24, č. 1, s. 1–3.

⁴⁴⁰ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 9, s. 66.

⁴⁴¹ *Dalibor*. Praha: Mojmir Urbánek, 19. 9. 1896, roč. 18, č. 35–37, s. 276.

⁴⁴² *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 9, s. 67.

⁴⁴³ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 24, č. 1, s. 1–3.

⁴⁴⁴ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 22. 8. 1896, roč. 28, č. 192, s. 3.

⁴⁴⁵ Bohumil František Hakl (10. 9. 1827 Branné u Jilemnice – 12. 9. 1904 Hořice). Kněz, katecheta a spisovatel.

⁴⁴⁶ 10.–13. 8. 1896. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 22. 8. 1896, roč. 28, č. 192, s. 3.

⁴⁴⁷ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1896, roč. 23, č. 11, s. 82.

Srov.: „*Ač se již stmívalo, cvičil ještě na vyslovené přání s přítomnými duchovními oltářní zpěvy kněžské učitel cír[evního] zpěvu v kněžském semináři královéhradeckém, vicerektor Borromea D. Orel. Kéž by taková cvičení zavedena byla při každé pastorální konferenci duchovenstva!*“ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 22. 8. 1896, roč. 28, č. 192, s. 3.

Srov.: „*Ač s výkladem o varhanách nadešel večer a již se stmívalo, horlivost účastníků ještě nebyla unavena; žádaliť přítomní kněží, by času do večerní produkce zbývajícího bylo užito k opakování liturgických zpěvů, kteréž kněží zpívají, čemuž vyhověl dp. vicerektor D. Orel, učitel zpěvu při kněžském semináři v Hradci Králové. Proneseno tu přání, kterak by bylo prospěšno, aby při pastorálních*

Z časopisu *Dalibor* se dozvídáme, že se v Hořicích v relativně těsném sledu konaly akce dvě: župní sjezd první české pěvecké a hudební župy 14. června a již zmíněné exercicie.⁴⁴⁸ Lišily se svým zaměřením, počtem zúčastněných i co do repertoáru. S Orlovou zprávou z roku 1894, líčící stagnaci hudební úrovně v semináři před příchodem biskupa Brynycha, rezonuje zmínka v *Daliboru* o paralelně probíhající krizi královéhradeckého centra pěvecké župy:

„*Tak, pokud víme, Hradec Králové, kdysi středisko slavných produkcí ‚Stabat Mater‘, ‚Svatební košile‘ atd. atd., jež byly ozdobou české koncertní produkce vůbec, již po několik roků mlčí jako hrob...*“⁴⁴⁹

Podobná situace patrně nastala také v pěvecké župě pro severovýchodní Čechy: „... podavši roku 1894 jasný důkaz své eminentní vyspělosti, vloni a letos halí se v neproniknutelný závoj mlčenlivosti.“ Za příčinu stagnace obou dosud aktivních center pěvecké župy je označována nutnost generační výměny ve vedení: „*Však rychle za obě střediska, nyní odpočívající, zaskočila rekonstruovaná, řekněme omládlá První česká pěvecká a hudební župa...*“⁴⁵⁰

Hořických exercicií se oficiálně zúčastnilo celkem 138 účastníků, ale ve skutečnosti jich bylo více, protože se do Hořic sjeli rovněž hudební nadšenci z blízkého okolí, kteří nebyli řádně přihlášení.⁴⁵¹ Hořické exercicie lze jednoznačně považovat za úspěšný začátek nové tradice v dějinách *Obecné jednoty cyrilské*, protože od té doby se pravidelně konaly exercicie také mimo Prahu, na různých místech královéhradecké diecéze. V letech Orlova královéhradeckého působení zorganizovala *Diecézní jednota* exercicie v Hradci Králové (1898), v Kutné Hoře (1899) a v Jičíně (1900), v Havlíčkově Brodě (1901),⁴⁵² v Dašicích u Pardubic (1902),⁴⁵³ v Heřmanově

konferencích i tomuto oboru věnováno bylo něco času.“ Dalibor. Praha: Mojmir Urbánek, 19. 9. 1896, roč. 18, č. 35–37, s. 276.

⁴⁴⁸ *Dalibor. Praha: Mojmir Urbánek, 19. 9. 1896, roč. 18, č. 35–37, s. 273–278; u příspěvku referujícího o exerciciích v Hořicích je poznámka, že byl přejat z deníku Obnova č.75 ze dne 21. 8. 1896.*

⁴⁴⁹ *Dalibor. Praha: Mojmir Urbánek, 19. 9. 1896, roč. 18, č. 35–37, s. 273.*

⁴⁵⁰ Tamtéž.

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 273–274.

⁴⁵² Těchto exercicií se Dobroslav Orel neúčastnil. Přednášek a praktických cvičení se ujal František Dobroslav Horák, kaplan z Golčova Jeníkova, viz pozn.179.

⁴⁵³ I těchto exercicií se Orel neúčastnil a jeho role se ujal opět František Dobroslav Horák.

Městci (1903), v Nové Pace (1904)⁴⁵⁴ a v Humpolci (1905). Jako lektor se Orel naposledy účastnil jičínských exercicií. Původně byly jeho přednášky a cvičení ohlášeny také na humpolecká exercicia, ale byly odvolány z důvodu jeho účasti na mezinárodním chorálním kongresu ve Strassburku⁴⁵⁵ a vyřizováním záležitostí spojených se stěhováním do Prahy.

Roku 1906 byly uspořádány diecézní exercicie ve Dvoře Králové a jednodenní v Kladrubech. Od roku 1906 *Jednota* pořádala tzv. sjezdy přátel církevní hudby, jejichž základ tvořila koncertní přehlídka doplňovaná přednáškami. První sjezd se konal v Poděbradech (1906), v následujících letech v Hořicích (1907) a Chotěboři (1909). Pozvolna docházelo k odklonu od reformních skladeb; v Chotěboři byl dokonce uveden Offenbachův *Orfeus v podsvětí*. Pro rok 1910 bylo od pořádání exercicií upuštěno a místo nich byl doporučen pražský *Kurs pro pěstění liturgického zpěvu* v Emauzích. Obsahovou stránku i některé hudební výkony na tomto kurzu podrobil tvrdé kritice Antonín Heřman. Podle něho kurz nebyl mezinárodní, protože naprosto převažovala němčina a přílišná prezentace německé reformy (na kurzu vystoupil dokonce řezenský sbor) se mu jevila jako zbytečná, protože nepřinesla mnoho nového. Kriticky se dotkl i Orlových přednášek o liturgických předpisech: „... vyšel na jevo starý fakt, že v mnohých věcech nestává určitého předpisu liturgického, že tu odkázán jest kněz i ředitel na svoji libovůli aneb vžitý usus.“⁴⁵⁶

Velmi výstižně dobovou situaci vyjádřil Tomáš Slavický:

„Důvody stagnace cyrilismu na přelomu století je proto třeba hledat ve změnách nazírání na minulost, které se dotkly všech tří pilířů reformy. Situace chorálu a reformní hudby se změnila po vydání *Motu proprio* Pia X. (1903). Tento dokument vyjádřil potřebu reformy, ovšem nepřidal se na stranu cecilianismu. Byla tím zahájena nová vlna diskusí, v nichž se cecilská historizující estetika začala projevovat jako *anachronismus*.“⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ V době konání novopackých exercicií Orel pořádal již zmíněný *Instruktivní bezplatný kurs ku pěstování církevní hudby*.

⁴⁵⁵ Internationale Kongreß für gregorianischen Gesang in Straßburg vom 16-19. August 1905. Kongresu se kromě Orla účastnili také Josef Mrštík a Vojtěch Říhovský.

⁴⁵⁶ HEŘMAN, Antonín. Mezinárodní kurs pro pěstění liturgického zpěvu (11.–20. srpna v Praze). *Hudební revue*. Praha: Hudební odbor Umělecké Besedy, 1910, roč. 3, č. 8, s. 430–434.

⁴⁵⁷ SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

Tuto evidentní krizi v diecézní jednotě je třeba hodnotit v širším kontextu. Spojovat ji s úmrtím biskupa Brynychy (1902) nebo odchodem Dobroslava Orla do Prahy (1905) se sice nabízí, ale bylo by příliš zjednodušujícím, tedy mylným výkladem.

4.3.2 Oltář a Rukověť. Počátky publikační činnosti

Biskup Brynych kladl velký důraz na pastorační činnost. Vycházel přitom z vlastní osmileté kněžské zkušenosti z venkovské farnosti ve Žlunicích na Jičínsku, kam nastoupil jako neomysta. V letech 1877–1884 mu byla svěřena výuka pastýřského bohosloví a katechetiky. Způsobem, jakým přetvářel diecézi, se zabývá Markéta Zimmermanová ve studii sledující výuku katechetiky v hradeckém semináři.⁴⁵⁸ Jako pedagog si Brynych uvědomoval význam učebnic. Zimmermanová v této souvislosti hodnotí Brynychův přínos:

*„I v této oblasti Brynych podpořil významné změny, a to nejen v teorii, ale i v praxi, neboť je sám autorem katechetických příruček, z nichž dosáhl ohlasu i za hranicemi diecéze „Oltář“, tj. školní modlitební knížka a zpěvník pro školu i kostel. Součástí jsou i překlady krátkých modliteb ke mši svaté, které se mají děti naučit zpaměti. Sloužil i jako výpomocná kniha pro katechety, neboť poskytovala řadu metodických poznámek a doplňků k oficiálním učebnicím pro výuku katechismu.“*⁴⁵⁹

K práci na *Oltáři* Brynych přizval ještě další kněze. Ti na biskupovo přání vytvořili redakční skupinu, do níž se možná ještě za svých studií nebo bezprostředně po jejich ukončení zapojil Dobroslav Orel. V literatuře bývá zdůrazňován jeho podíl jako jediného tvůrce zpěvní části. *Oltář, poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecesi královéhradeckou*⁴⁶⁰ vyšel bez udání autorů roku 1896.⁴⁶¹ O tři roky později redakční

⁴⁵⁸ ZIMMERMANOVÁ, Markéta. Výuka katechetiky v hradeckém semináři podle biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynychy. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 253–262.

⁴⁵⁹ ZIMMERMANOVÁ, Markéta. Výuka katechetiky v hradeckém semináři podle biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynychy. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 260.

⁴⁶⁰ *Oltář, poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecesi královéhradeckou*. Hradci Králové: Bisk. konsistoř, 1896, 351 s.

⁴⁶¹ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

skupina pod vedením Josefa Mrštíka k písním *Oltáře* vypracovala varhanní doprovod. Na valné hromadě *Diecézní jednoty cyrilské* z 30. 5. 1899 byla ve výčtu aktivit uvedena jména všech členů redakční skupiny. Současně bylo upozorněno na novou učebnici, jejímž autorem už byl sám Orel:

*„Za redakce předsedy jednoty dra Mrštíka vyšel letos Průvod varhan k Nápěvům diec. zpěvníku Oltáře. V něm uloženy jsou práce členů jednoty pp. Bilka, Orla, Wünsche a jičínského vikariátního jednatele řiditele kůru p. Fr. Jiráska. Člen jednoty dp. Orel vydal taktéž letos theoreticko-praktickou školu chorální, první to dílo v oboru tom v české literatuře.“*⁴⁶²

V Orlově pozůstalosti se dochovalo pochvalné uznání, které sumarizuje jeho zásluhy na *Oltáři* a přislubuje doporučení jeho nejnovější učebnice v *Ordinariátním listu* diecéze:

„Velebnému Pánu panu Dobroslavu Orlovi, učiteli církevního zpěvu v Hradci Králové.

Z podané sem zprávy o vydání ‚Průvodu varhan k nápěvům Oltáře‘ poznáváme, že Jste ráčil napsati značný počet nápěvů ku písním, které se v naší diecesi zpívají z diecesního zpěvníku Oltáře, a tak značně přispěti ku důstojné a korrektní reformě zpěvu chrámového.

Pokládáme za svou povinnost vysloviti vám za tuto záslužnou práci zasloužení uznání a dík.

*Zároveň oznamujeme, že Rukověť Vámi sepsaná bude v nejbližším čísle Ordinariátního Listu doporučena. 30. 11. 1899.“*⁴⁶³

Brynychovou ambicí bylo prosadit *Oltář* jako závazný celocírkevní zpěvník. To se mu nepodařilo. *Oltář* zůstal až do vydání *Českého kancionálu* oficiálním zpěvníkem královéhradecké diecéze. Pro Dobroslava Orla se stal východiskem pro

⁴⁶² *Katolické listy*. Praha: Josef Kratochvíl, 3. 6. 1899, roč. 3, č. 151, s. 3.

⁴⁶³ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 6. Pochvalné uznání a poděkování.

tvorbu vlastní středoškolské učebnice a zpěvníku *Modlitby a zpěvy pro mládež c. a k. středních škol*.⁴⁶⁴

Prvním Orlovým samostatným dílem je jeho *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele círk. zpěvu*.⁴⁶⁵ Barokně znějící název zdůrazňuje univerzálnost jejího využití. Jedná se o první učebnici chorálu u nás vůbec. Bohadlo soudí, že podobně jako u *Oltáře*, byl i v tomto případě nepochybně iniciátorem této práce Brynych a hodnotí její význam:⁴⁶⁶

„V devětadvaceti letech se Orel v této práci představil jako erudovaný znalec gregoriánského chorálu a vokální polyfonie na evropské úrovni, tvůrčí pedagog a zároveň vášnivý stoupenec cecilianismu. Dokládá to i znalostí solesmeského vydání monumentální ‚Paléographie Musicale‘ započatého právě téhož roku.“⁴⁶⁷

Společně s *Oltářem* tvořila *Rukověť* v následujících letech základ pro praktický nácvik při exerciciích pořádaných *Diecézní cyrilskou jednotou*. Její propagaci byl rovněž věnován velký prostor v katolickém tisku. Kromě pravidelných upoutávek v reklamní části periodik vyšla série pochvalných recenzí. Jejich společným jmenovatelem je zdůrazňování možnosti jejího univerzálního využití pro pedagogické účely i provozovací praxi v kostele. Autorem jedné z recenzí vyznívajících v tomto duchu byl dokonce Jan Evangelista Zelinka:

„Práce důkladná a do nejjemnějších odstínů prohloubená. V 87 paragrafech na 236 znamenitě využitkových stranách knihy jmenované nalezne kněz i učitel církevního zpěvu veškeré pokyny ku zvelebení a řízení zpěvu církevního velenutné... Věty celého spisu vicerektora Orla vyznívají tonem populárním, paedagogicky jasným.“⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*. Praha: K. Reyl, 1903, s. 264.

⁴⁶⁵ Orel, Dobroslav (ed.). *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele círk. zpěvu*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 1899, 236 s.

⁴⁶⁶ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴⁶⁷ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴⁶⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 5. 5. 1899, roč. 5, č. 18, s. 3.

Lze se přiklonit k názoru, že „... si tímto textem Orel v Hradci ještě před koncem století zformuloval i svůj příští muzikologický a pedagogický program“.⁴⁶⁹

V roce 1911 začal Orel uveřejňovat v *Editio Cyril* novou verzi této učebnice pod názvem *Katechismus církevního zpěvu*. Reagoval tím na změny postoje Vatikánu v souvislosti s vydáním *Motu proprio 1903* a skončením třicetileté licence řezenského Pustetova vydavatelství na vydávání chorálních knih.

Propojování muzikologické práce a snaha využívat její výsledky v pedagogické činnosti za účelem jejich zpřístupnění širší veřejnosti, tedy dnes tolik žádaná tzv. *aplikovaná hudební věda*, byla od samých počátků jedním z hlavních rysů Orlovy činnosti.

4.4 Osvětová a sbormistrovská činnost v Jednotě katolických tovaryšů

Orlovy královéhradecké spolkové hudební aktivity byly doposud spojovány pouze s *Diecézní jednotou cyrilskou*. Novým zjištěním je jeho působení v královéhradecké *Jednotě katolických tovaryšů*. Cílem *Jednoty* bylo poskytovat náboženskou, sociální i kulturní podporu dělníkům. Její činnosti si částečně všímá cenná monografie z roku 1918, věnovaná historii královéhradeckých ochotnických spolků. Její autor čerpal z rozsáhlých dobových pramenů – spolkových protokolů, záznamů tehdejších kulturních činitelů i z dobového tisku. Díky jejímu autorovi, Jiřímu Vladimíru Tolmanovi,⁴⁷⁰ se dozvídáme o jejích počátcích a prvním sídle, z něhož se roku 1897 přestěhovala do nově zřízeného *Adalbertina*:

„V domě u Spuláků (*Falackého čítárna*] č. 30, zřídila si r. 1891 jednota katolických tovaryšů spolkové divadlo a sehrála na něm v letech 1891–1897 průměrně 2 až 3 hry

Tatáž recenze uveřejněna, ale bez uvedení autora:

Katolické listy. Praha: Josef Kratochvíl, 16. 5. 1899, roč. 3, č. 134, s. 7.

⁴⁶⁹ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴⁷⁰ Jiří Vladimír Tolman (12. 2. 1878 Hradec Králové – 22. 6. 1937 Poděbrady). Regionální historik a knihkupec, syn Bohumila E. Tolmana, knihkupce, majitele regionálního nakladatelství a dlouholetého pokladníka *Diecézní jednoty cyrilské*. Jeho matka Pavlína Zeisková byla vnučkou českého tiskaře, nakladatele a knihkupce Jana Hostivíta Pospíšila.

v roce. Zahájila činnost svou divadelní 2. února Klicperovou aktovkou ‚Rohovin čtverrohý‘...⁴⁷¹

Jejím předsedou byl František Reyl a místopředsedou Jan Černý, Orlův spolužák ze semináře.⁴⁷² Orel nejprve zastával funkci sbormistra a po odchodu Jana Černého v roce 1899 byl zvolen také jejím místopředsedou. Tento spolek byl další platformou, na níž úzce spolupracovali František Reyl a Dobroslav Orel. Kdy přesně navázal Orel s *Jednotou* spolupráci, není známo, ale prvním v tisku doloženým vystoupením pěveckého sboru *Jednoty* pod Orlovým vedením bylo uvedení Horákovy zpěvohry *Jesličky* na Amerlingův text o vánočních svátcích na přelomu roků 1895–1896.⁴⁷³ Tolmanův výčet produkcí pořádaných *Jednotou* za rok 1896 nám umožňuje přiblížit a konkretizovat náplň její činnosti:

„*Jednota katolických tovaryšů sehrála v r. 1896 18. října Nejedlého ‚Sezení rady v Markvanticích‘, kom. operettu, 2. listopadu ‚Modlitba na hřbitově či Na dušičky‘, hru ze života od Šlechty, zpěvohru Horákovu ‚Jesličky‘, dvakrát opakovanou, řízením prof. Dr. Orla, jež měla vždy obrovský úspěch, dále Stroupežnického ‚Pan Měsíček‘, veselohru, již předcházela Miřiovského proslov, internát školských sester de Notre dame provedl náboženskou hru ‚Radostný živý růženec‘.*“⁴⁷⁴

Na rozdíl od *Diecézní jednoty cyrilské*, v jejímž čele stáli zkušení a služebně starší kněží a v níž byla upřednostňována hudba reformní, šlo v *Jednotě katolických tovaryšů* především o osvětovou činnost a organizaci kvalitní zábavy. Spolek pravidelně připravoval ochotnická divadelní představení, pořádal přednášky⁴⁷⁵

⁴⁷¹ TOLMAN, Jiří Vladimír. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové: (1868–1918): příspěvky k dějinám padesátiletí činnosti Jednoty divadelních ochotníků, později "Klicpera" v Hradci Králové: s připojením dějin divadla hradeckého od r. 1637 do r. 1868*. Hradec Králové: Jednota divadelních ochotníků, 1918, s. 49.

⁴⁷² Mons. Jan Černý (30. 6. 1871 Vlkov – 12. 2. 1944 Würzburg). Od roku 1899 působil jako katecheta. Později se stal proboštem katedrální kapituly v Hradci Králové. Za druhé světové války byl pro aktivní účast ve druhém odboji zatčen, odvezen do Matthausenu, později byl převezen do Würzburgu, kde zemřel.

⁴⁷³ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 24. 1. 1896, roč. 2, č. 45, s. 4.

⁴⁷⁴ TOLMAN, Jiří Vladimír. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové: (1868–1918): příspěvky k dějinám padesátiletí činnosti Jednoty divadelních ochotníků, později "Klicpera" v Hradci Králové: s připojením dějin divadla hradeckého od r. 1637 do r. 1868*. Hradec Králové: Jednota divadelních ochotníků, 1918, s. 64.

⁴⁷⁵ Kromě duchovní a sociální tematiky se značně oblíbě a pozornosti těšily přednášky s praktickými ukázkami, zaměřené na fyziku – zejména elektřinu a „jevy galvanického proudu“ gymnaziálního

a vyvíjel hudební činnost, která s Orlovým příchodem významně nabyla na objemu. Před většími vystoupeními, zejména před Vánoci, probíhaly zkoušky sboru denně! V lednu 1898 se jednota rozhodla mladého sbormistra po obětavém nácviku náročné vánoční hry Jana Evangelisty Zelinky ocenit a uspořádala na jeho počest „*Přátelský dýchánek... ježž účastnili se všichni ochotníci a ochotnice, při vánoční hře působící*“.⁴⁷⁶ Výtěžek z večírku byl věnován *Ústřední Matici školské*. Deník *Obnova* a *Katolické listy* přinášely informace o průběhu všech zábav a akademií, na níž měli aktivní podíl také mladí kněží. Zábava se často protáhla do pozdních hodin. Reyl, Černý i Orel byli víceméně vrstevníci, a navíc výborní hudebníci. Přidávali se k nim i další kněží. Byl to především Vladislav Sekera a Jiří Sahula⁴⁷⁷ – Orlův žák, jeden z pozdějších docentů církevního zpěvu a místopředsedů *Jednoty katolických tovaryšů*. Sahula na akademiích hrával náročné party na housle a na violu. Později k nim přibyl Václav Gyurkovics. Při výjimečných příležitostech se hudebně zapojovali regenschori Jan Nepomuk Wunsch a jeho dvě dcery.

*„Zpěvní produkce tovaryšské jednoty bývají vždy pečlivě studovány, což platí i o letošním provedení vánoční zpěvohry ‚Jesliček‘ dne 6. a 7. ledna b. r. Solové partie jednohlasé i vícehlasé sbory pojily se řízením dp. vicerektora Orla v tak ladný celek, že ani přísná kritika nenašla by vážných výtek. Průvod na pianě provedl s obvyklou virtuositou p. ředitel Wunsch. Solové partie spočívaly v rukou sll. J. a A. Wunschové...“*⁴⁷⁸

Okázale vypravená představení *Jesliček* se těšila širokému zájmu veřejnosti a účastnili se jich nejvyšší představitelé diecéze:

„Výprava hry byla bohatší než jiná leta a živé obrazy byly vystaveny s náležitým vkusem. Představení poctil ndp. [nejdůstojnější pan] biskup Edvard Jan, uděliv dar

profesora fyziky a výstředního vynálezce Jakuba Hrona Metánovského (4. června 1840 Metánov – 29. dubna 1921 Metánov).

⁴⁷⁶ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 21. 1. 1898, roč. 4, č. 3, s. 4.

⁴⁷⁷ Jiří Sahula (27. 3. 1874 Skuteč – 28. 2. 1956 Choltice). Kněz, hudebník a církevní historik. Zaměřoval se na kritiku nekatolických hnutí v českých zemích. Pocházel z hudebnické rodiny. Jeho starší bratr Jan byl v letech 1913–1932 regenschorim v osadě Blahoslavené Panny Marie Lurdské v Chicagu a společně s Aloisem Merglem šířil cyrilské hnutí v amerických krajanských osadách. *Hlas*: St. Louis: Český literární spolek, 13. 4. 1934, roč. 34, č. 4586, s. 2.

⁴⁷⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 12. 1. 1900, roč. 6, č. 2, s. 3.

10 zl., vsdp. [vysocedůstojný pan] pap[ežský] prelat Dr. Frýdek, členové vsd. [vysocedůstojné] kapitoly a přčetné obecnstvo domácí a okolní. Prostorná dvorana ‚Adalbertina‘ ve své nové úpravě za zářivého osvětlení acetylenového těšila se zaslouženému obdivu.⁴⁷⁹

Po Orlově odchodu na přelomu let 1901–1902 převzal všechny Orlovy závazky v kněžském semináři a v Boromeu včetně místopředsednictví v *Jednotě katolických tovaryšů* Vácslav Gyurkovics. Založil a společně s Jiřím Sahulou vycvičil hudebně velmi zdatnou a v té době velmi módní tamburašskou kapelu, s níž potom s velkým úspěchem vystupovali na různých místech diecéze.

⁴⁷⁹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 12. 1. 1900, roč. 6, č. 2, s. 3.

5 Středoškolským pedagogem (1899–1919)

K trvalému opuštění zaměstnání v církevních institucích došlo roku 1902, kdy Orel získal systemizované místo ve státních službách, tzv. definitivu. Jako nově jmenovaný *skutečný učitel* C. k. vyšší reálné školy v Hradci Králové byl ve jmenovacím dekretu vyzván, aby opustil předchozí pedagogické závazky. Vzdal se místa docenta kněžského zpěvu i vicerektora v Borromaeu. Pravděpodobně se nedozvíme, jaké konkrétní pohnutky ho vedly k rozhodnutí změnit hlavního zaměstnavatele a stát se středoškolským katechetou, lze pouze spekulovat. Z hlediska možností uplatnění hudebních schopností, které mu mohla nabídnout diecéze, dosáhl maxima. V církevních institucích a katolických spolcích se seberealizoval především jako praktický muzikant. Stal se jedním z nejaktivnějších organizátorů akcí pořádaných *Diecézní jednotou cyrilskou*. Touha po dalším odborném hudebním vzdělávání, získání zajištěného místa ve státních službách i vnitřní tíhnutí k rodové profesi mohly být významnými motivy k vykonání příslušných zkoušek zajišťujících mu oprávnění stát se středoškolským pedagogem. Zhruba tři týdny před vykonáním katechetské zkoušky, 1. 4. 1897, byl Orel biskupem zproštěn všech závazků „*pro vážné ochuravění při konání povinností s místem kazatelským u zdejšího chrámu Páně Mariánského spojených*“.⁴⁸⁰ Ze zachovaných lékařských zpráv je zřejmé, že Orel trpěl celoživotně těžkou lupenkou, jejíž příznaky měly zmírnit pravidelné ozdravné pobyty u Jadranského moře. Mohly vést ke změně profesního zaměření zdravotní důvody?

První krok Orel uskutečnil již v roce 1897, kdy se přihlásil ke katechetické zkoušce. Zpětně vydané vysvědčení katechetské způsobilosti pro školy střední, vystavené královéhradeckou biskupskou konzistoří, tvoří součást Orlovy pozůstalosti:

„V roce pak 1897 přihlásil se ku zkoušce učitelské způsobilosti pro náboženství na středních školách, ku kteréž byl ve dnech (21., 22. a 23. dubna 1897) připuštěn a při kteréž z bohosloví fundamentálního prospěch výborný, – z dogmatiky dobrý, z morálky, z liturgiky, paedagogiky, methodiky, katechetiky, a z ústní katechese prospěch vesměs výborný dokázal. Na základě toho prohlášen byl zmíněný

⁴⁸⁰ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 29. Zproštění závazků kazatelských, 1. 4. 1897.

*od biskupské zkušební komise (25. května 1897) za velmi způsobilého vyučovati katolickému náboženství na vyšších středních školách a učitelských ústavech s vyučovacím jazykem českým.*⁴⁸¹

Ve dnech konání zkoušky vyšlo v katolickém deníku *Obnova* oznámení, že se přihlásil ke katechetickému konkurzu,⁴⁸² ale první možnost uplatnit nově nabytou kvalifikaci dostal až o rok později, když bylo potřeba dočasně nahradit pomocného exhortátora Františka Reyla na C. k. vyšší reálné škole. Systemizovaným profesorem náboženství a prvním exhortátorem na reálce byl P. František Tondl.⁴⁸³ Na škole vyučoval již od roku 1872; byl tedy v předdůchodovém věku. Trpěl zdravotními problémy, kvůli nimž bylo potřeba často místo něj hledat náhradu. Tondl se s Orlem dobře znal, dokonce jej v době, kdy si odbyval kaplanskou službu v Ronově nad Doubravou, pokřtil.⁴⁸⁴ Tato skutečnost byla zřejmě obecně známá, dokonce se objevila v Tondlově nekrologu.⁴⁸⁵ Možnost získat po Tondlově odchodu do důchodu finančně zajištěné místo ve státních službách s perspektivou definitivy a penze mohla přispět k Orlovu rozhodnutí změnit zaměstnání.

5.1 C. k. vyšší reálná škola v Hradci Králové (1899–1905)

Časovým vymezením a náplní Orlova působení na královéhradecké reálce se zabývá konferenční příspěvek nazvaný „*Pedagogická činnost Dobroslava Orla v Hradci Králové*“.⁴⁸⁶ Významnými primárními prameny byly tištěná a psaná dokumentace C. k. vyšší reálné školy,⁴⁸⁷ Orlovy jmenovací dekrety a platové výměry

⁴⁸¹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 21. Vysvědčení katechetské způsobilosti pro školy střední. Hradec Králové. Biskupské Konsistorium, 23. 1. 1908.

⁴⁸² *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 23. 4. 1897, roč. 3, č. 111, s. 4.

⁴⁸³ František Tondl (17. 1. 1842 Česká Bělá – 8. 7. 1907 Hradec Králové).

⁴⁸⁴ Viz matriční záznam o Orlově narození a křtu.

⁴⁸⁵ „*Hned na počátku vyznamenal se za moru cholerového pravou obětovností křesťanskou. Pokřtil tam pozdějšího svého nástupce Dobroslava Orla.*“

Výroční zpráva c. k. vyšší reálné školy v Hradci Králové za školní rok 1906–1907. Hradec Králové, s. 30.

⁴⁸⁶ ANDRŠOVÁ, Kateřina. Pedagogická činnost Dobroslava Orla v Hradci Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁴⁸⁷ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Školní kronika „Kronika vyšší realky v Hradci Králové“ 1880–1928, inv. č. 2.

SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1900–1906, inv. č. 12–17.

z jeho pozůstalosti. Následující kapitola detailněji sleduje Orlův přestup z církevních institucí do státních služeb. Všímá si rovněž reakcí dobového tisku, jemuž neunikl Orlův neobvyklý karierní vzestup, který probíhal paralelně se soudní pří, jež vyústila v udělení pokuty Orlovi a příkazu úhrady soudních výloh.

První zmínka o využití katechetského oprávnění pochází z jara 1898, kdy Orel krátkodobě zastupoval Františka Reyla při plnění katechetských povinností na místní C. k. vyšší reálné škole a o rok později do stejné školy nastoupil jako výpomocný katecheta – supplující učitel od školního roku 1899–1900. Příležitost uplatnit své hudební schopnosti získal v pololetí téhož školního roku, po přestupu dosavadního vedlejšího učitele zpěvu Karla Mikovce na pražský učitelský ústav. Orel převzal jeho úvazek a začal systematicky postupovat podle cyrilských zásad. Výuku zpěvu propojoval s výukou náboženství, dbal na osvojení liturgického i neliturgického repertoáru v rámci celého církevního roku a připravoval hudební složky bohoslužeb. S pěveckým sborem vystupoval veřejně na dobročinných koncertech a hudebních akademiích pořádaných *Diecézní jednotou cyrilskou*. Zcela charakteristické bylo propojování Orlem řízených hudebních těles. Při slavnostní hudební akademii konané 11. 7. 1903 na oslavu intronizace nového biskupa Josefa Doubravy se na jevišti sešlo 240 hudebníků včetně studentského sboru reálky.⁴⁸⁸ Výtěžky dobročinných koncertů připadaly fondu *Spolku pro podporu chudých studujících*, jehož se Orel stal správcem.

Současně se Orel začal připravovat na zkoušky potřebné k dosažení plné kvalifikace pro výuku nepovinného zpěvu. Stal se jedním z posledních žáků vyhlášeného pěveckého pedagoga Jindřicha Pecha, bratra Elišky Krásnohorské. Zkoušku ze zpěvu vykonal 26. dubna 1901⁴⁸⁹ a později, 14. října 1902, podstoupil zkoušku ze hry na varhany.⁴⁹⁰ Později v jednom ze svých profesních životopisů⁴⁹¹

SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Borromaeum Hradec Králové 1861–1949, Memorabjilienbuch des Borromaeum's verlaszt im Jahr 1861 vom Vice-Director Dominik Filipp, inv.č. 27, Eudoxius Orel. In: kap. Vice-Directoren, s. 295.

SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Biskupský seminář Hradec Králové, inv. č. 7, Album auditorum Theologiae in Instituto dioecetano Reginaehradecensi insciens ab anno scholastico 1803, Orel Eudoxius Boh. Ronov, s. 315.

⁴⁸⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 17. 7. 1903, roč. 9, č. 29, s. 4.

⁴⁸⁹ NM-ČMH, krabice 31-B/1, sign. 10.

⁴⁹⁰ NM-ČMH, krabice 31-B/1, sign. 27.

⁴⁹¹ NM-ČMH, krabice 31-B/1, sign. 4.

uvedl, že jeho učitelé hudby a zpěvu byli: Zdeněk Fibich, Jindřich Pech,⁴⁹² Vítězslav Novák, Eduard Tregler⁴⁹³ a Ondřej Horník.⁴⁹⁴

V akademickém roce 1901–1902, tedy ve svých jedenatřiceti letech, začal studovat na Filosofické fakultě Univerzity Karlo-Ferdinandovy. V pozůstalosti se zachoval index s detailním výpisem předmětů i přednášejících. Mezi jeho učitele patřili Otakar Hostinský, František Drtina, Tomáš Garrigue Masaryk, František Čáda, František Krejčí, Karel Stecker, Zdeněk Nejedlý a Bohumil Matějka.

O charakteru Orlovy výuky a o jeho přístupu k žákům si lze udělat představu ze záznamů v konceptech výročních zpráv, v nichž byly řediteli škol uváděny důvěrné, v tištěných verzích nezveřejňované informace. Ředitelem královéhradecké reálky byl ve školních letech 1895–1896 až 1901–1902 Karel Brož, profesor matematiky, fyziky a od mládí aktivní hudebník.⁴⁹⁵ O Dobroslavu Orlovi se opakovaně vyjadřoval s velkým uznáním. Ředitel Brož oceňoval jeho metodičnost a přísnost spojenou s otcovským jednáním.⁴⁹⁶ Brožovým nástupcem se stal Richard Branžovský, profesor c. k. české reálky na Novém Městě v Praze (v Ječné ulici), který na královéhradeckou reálku nastoupil 2. září 1902. Při porovnávání zápisů Branžovského se zápisy jeho předchůdce je velmi zřetelná inspirace Brožovými formulacemi z předchozích let. Přesto nelze tvrdit, že byly přejímány slepě. Ředitel Branžovský průběžně kontroloval veškerou výuku, dokonce i nepovinné předměty. V kapitole „*O ředitelských hospitacích*“⁴⁹⁷ udává jejich počet; v prvním pololetí jich bylo 226 a ve druhém dokonce 241, celkem 467. Na základě jejich výsledků hodnotil charakter výuky jednotlivých předmětů a upravoval „*Posudky o jednotlivých učitelích*“. V kapitole „*O paedagogickém a didaktickém působení učitelstva*“ Orla řadí mezi nejlepší

⁴⁹² Jindřich Pech (12. 7. 1837 Praha – 17. 1. 1905 Praha). Ve své době byl považován za jednu z nejvýznamnějších kapacit v oboru hlasové pedagogiky.

⁴⁹³ Eduard Tregler (5. 1. 1868 Louny – 6. 8. 1932 Bystřice pod Hostýnem). Český varhaník, skladatel a pedagog.

⁴⁹⁴ Ondřej Horník (2. 12. 1864 Kamenice – 14. 8. 1917 Praha). Český hudební skladatel, varhaník a profesor pražské konzervatoře.

⁴⁹⁵ Karel Brož (10. 4. 1851 Rožmitál pod Třemšínem – 9. 5. 1908 Praha). Pocházel z kantorské rodiny, od dětství se věnoval hudbě, byl členem Hlaholu a dlouholetým pokladníkem v *Jednotě českých matematiků*. Za svého působení v Hradci Králové podpořil snahy svého bývalého žáka, profesora dr. Nušla o zřízení astronomické observatoře v budově reálky. Od roku 1902 až do své smrti byl ředitelem nově založené české reálky v Praze, Holešovicích-Bubnech, na jejímž vybudování se významně podílel.

⁴⁹⁶ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1901, inv. č. 13 (strany nečíslovány).

⁴⁹⁷ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1904, inv. č. 16, s. 24.

metodiky: „*Po stránce methodické vynikají zejména učitelé Jos. Novotný, Dr. Jar. Hruška, Dobr. Orel, Jos. Kounovský.*“⁴⁹⁸ V kapitole *Posudky o jednotlivých učitelích* ve zprávě za školní rok 1904–1905 je Orlova činnost charakterizována následujícími slovy:

„*Skut. učit. (katecheta) Dobroslav Orel pracoval opět řádně a svědomitě. Na vyuč. připravuje se velmi pilně, přednáší živě, dbá náležitě kázně, zacházeje se žáky vlídně, ale důsledně. Jest zároveň výborným učitelem zpěvu, jsa dokonale hudebně vzdělán i přivedl zpěv na ústavě k veliké dokonalosti. Při mši sv. uspořádal nejednou i hudební průvod zpěvu, nikterak však žáků nepřepínaje. Rozdílí ochotně podpory chudým žákům z fondu chudých.*“⁴⁹⁹

Připustíme-li, že významným Orlovým pedagogickým vzorem byl jeho otec, můžeme shledat mezi oběma určitou podobnost. Oba byli vynikajícími odborníky, k výuce přistupovali metodicky, praktickým i tvůrčím způsobem, dosahovali nadprůměrných výsledků a dokázali propojit přísnost, důslednost i vlídnost. Současně je třeba konstatovat, že kromě periodicky opakujících se pochvalných charakteristik se nepodařilo z období Orlova královéhradeckého působení najít žádné zprávy o jím využívaných konkrétních metodických postupech. Z pozdějších studií je zřejmé, že po metodické stránce jej ovlivnila výuka pěveckého pedagoga Jindřicha Pecha.⁵⁰⁰ V časopisu *Vychovatel* byla v roce 1911 uveřejněna jeho přednáška *Kostelní zpěv na středních školách*, v níž Orel naznačil některé své metodické postupy před přijetím Battkeho intonační metody (viz kapitola 8.1).

5.1.1 Boj o získání definitivy

Nejdramatičtější období za Orlova královéhradeckého pobytu byl pravděpodobně závěr druhého pololetí školního roku 1901–1902. Orel působil druhým rokem jako výpomocný katecheta na královéhradecké reálné škole. Profesoru

⁴⁹⁸ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1904, inv. č. 16, s. 12.

⁴⁹⁹ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1904, inv. č. 16, s. 12.

⁵⁰⁰ Jindřich Pech své názory na hlasovou pedagogiku publikoval pod jednotným názvem „Několik praktických pokynutí o tvoření ‚krásného tonu‘, o vokalisaci a o vyvinutí hlasu“ v letech 1871 (*Hudební listy* č. 41–44) a 1874 (*Dalibor* č. 8, 9, 13, 16, 19 a 22).

náboženství a prvnímu exhortátorovi reálky Tondlovi zbývaly do odchodu na trvalý odpočinek poslední týdny. Od května mu byla schválena dovolená ze zdravotních důvodů. V konceptu výroční zprávy ředitel Brož ocenil Orlovu ochotu a nasazení, s nimiž převzal část Tondlova úvazku:

„Supplující katecheta P. Dobroslav Orel, který v druhém pololetí převzal většinu hodin po professorovi Frant. Tondlovi ujal se úřadu s plnou horlivostí, dbal náležitě kázně u žáků zacházeje s nimi však jinak vlídně a otcovsky.“⁵⁰¹

Možnost získání systemizovaného místa na královéhradecké reálce byla nanejvýš atraktivní. Orlovo mládí a nezvykle rychlý služební postup patrně inspirovaly některého z kněží k napsání kritického článku do *Národních listů*.⁵⁰² Upozorňoval na způsoby biskupského ordinariátu při obsazování katechetských míst. Kritizoval protěžování mladších žadatelů před staršími a způsobilými. Jako příklad uvedl Vladimíra Hornofa a Dobroslava Orla:

„... nedávno na místo katechety na reálce v Hradci byl biskupem opět kandidát pouze jeden a to m l a d š í žadatel P. Orel a na paedagogium v Jičíně praedestinován je biskupem P. Hornof, jemuž jedinému církevní poslání uděleno bude. To jsou poměry! Tohle za předešlých biskupů se nedělo.“⁵⁰³

Článek uzavírá emocionálně zabarvený osobní útok na oba mladé katechety a na Brynychovu politiku prosazování vlastních záměrů prostřednictvím svých oddaných (a schopných) stoupců dosazených na důležité pozice:

„Kdo napíše nějakou básničku do ‚Vlasti‘ nebo do ‚Obnovy‘, kdo založí nějaký klerikální spolek, třebaš čítal jen několik členů, třebaš se tam nic nedělalo, jen když bude sem tam konána nějaká schůze, což se potom vrazí do ‚Obnovy‘, kdo bude synem klerikálního učitele, kdo bude psát do ‚Obnovy‘, kdo bude mít otevřenou ruku

⁵⁰¹ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951, Výroční zprávy koncept 1901, inv. č. 13 (strany nečíslovány).

⁵⁰² Obsazování míst katechetických na středních školách. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 8. 7. 1902, roč. 42, č. 186, s. 3.

⁵⁰³ Tamtéž.

na zbytečné ‚Adalbertinum‘, kdo bude stále otírati kliky paláců vyšší hierarchie, jí slovem i písmem podkuřovati, kdo bude chodit stále na exercicie, ten bude vyznamenáván a tlačen v z h ů r u a ostatní, kteří tohle činiti n e m o h o u, zůstanou sedět, třebaš jinak měli zásluh dost!“⁵⁰⁴

Odpověď na kritiku byla otištěna téměř po měsíci a jejím autorem byl sám biskup Brynych.⁵⁰⁵ Vyvrací nařčení, že ordinariát doporučuje pouze jednoho vyvoleného adepta a ujišťuje, že na královéhradeckou reálku navrhuje kandidátů víc. Současně deklaruje upřednostňování nejlepší kvalifikace a osobních schopností před stářím.

Ve stejné době se Orel nechal vlastní neopatrností zatáhnout do sporu, který dlouhodobě probíhal mezi primářem královéhradecké nemocnice MUDr. Otakarem Klumparem⁵⁰⁶ a kněžími, jimž primář zabraňoval v návštěvách těžce nemocných, a znemožňoval jim, aby je zaopatřovali sv. svátostmi. Vzhledem k emocionálnímu zabarvení vzájemných útoků katolické *Obnovy* a pokrokové *Osvěty lidu* je poměrně složité podat pravdivý obraz události.⁵⁰⁷ Orel pravděpodobně v nemocnici navštívil beznadějně nemocného studenta (protokol o jeho pitvě byl později čten při soudním přelíčení) a po návratu z nemocnice kriticky okomentoval bezmocnost lékařů před profesorem městské obchodní školy Krýzlem, který pak v kauze vystupoval jako korunní svědek. Krýzl teprve s odstupem několika týdnů detailně informoval primáře Klumpara a jeho kolegu Tvrzského o Orlových kritických výrocích. Ti podali na Orla žalobu. První stání se konalo 14. července. Orel byl odsouzen k pokutě 10 K, ale proti rozhodnutí soudu se odvolal s poukázáním na věrohodnost svědectví a střet zájmů korunního svědka. Odvolací soud 22. srpna rozhodnutí prvního soudu potvrdil a částku navýšil o nové soudní výlohy. Celá kauza probíhala v červenci a srpnu, tedy

⁵⁰⁴ Obsazování míst katechetických na středních školách. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 8. 7. 1902, roč. 42, č. 186, s. 3.

⁵⁰⁵ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 4. 8. 1902, roč. 42, č. 213, s. 2.

⁵⁰⁶ MUDr. Otakar Klumpar (25. 2. 1860 ? – 3. 12. 1915 Hradec Králové), oblíbený městský lékař, chirurg a porodník, primář okres. nemocnice, kulturní a politický pracovník. Jako předseda *Politického klubu české strany lidové (realistické)*, tzv. pokrokového klubu stál za opakovaným pozváním zakladatele strany T. G. Masaryka do Hradce Králové. Byl synem ředitele hradeckého gymnasia Jana Květoslava Klumpara a bratrem pražského právníka JUDr. Ladislava Klumpara.

⁵⁰⁷ Zásadní příspěvky vztahující se k celé kauze vyšly v těchto číslech obou periodik:

Obnova. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 25. 7. 1902, roč. 8, č. 30, s. 4.

Osvěta lidu: nenepiodický list pro severovýchodní Čechy. Hradec Králové, 23. 8. 1902, roč. 7, č. 67, s. 5.

v období, kdy vrcholilo rozhodování o kandidátech na definitivní katechetské místo na královéhradecké reálce.

Přes tyto dramatické okolnosti byl Orel dekretem C. k. zemské školní rady pro království české z 24. srpna (s právní platností od 1. září) jmenován *skutečným učitelem* na C. k. vyšší reálné škole.⁵⁰⁸ Dne 12. 9. byla v *Obnově* otištěna zpráva o udělení oficiální pochvaly: „*Ordinariátní uznání za vzorně zastávaný úřad vicerektora a docenta zpěvu bylo vysloveno J. M. ndp. biskupem dp. Dobroslavu Orlovi, katechetovi na c. k. reálné škole.*“⁵⁰⁹

V této kapitole se zrcadlí tehdejší poměry v královéhradecké diecézi. Brynychova podpora mladých a schopných kněží, nerespektování zažitých pravidel služebního postupu, vyvolávaly nespokojenost, stejně jako docházelo k ostrým střetům ve společnosti rozdělené svárem stoupců tzv. pokrokových myšlenek a katolické církve. Ve spojitosti s nečekaně rychlým karierním postupem mladého a schopného katechety Dobroslava Orla sehrála jistě úlohu také obyčejná lidská závist. Biskup Brynych byl dostatečně silný, aby jej ochránil a napomohl mu k dosažení zaslouženého místa a zajištěné existence.

5.1.2 Modlitby a zpěvy pro žáky c. a k. středních škol (1903)

Z královéhradeckého období pochází dost obsáhlá učebnice a zpěvník *Modlitby a zpěvy pro žáky c. a k. středních škol* (1903),⁵¹⁰ z níž byly vyňaty a zvlášť vydány *Písně rorátní a adventní* (1904).⁵¹¹ *Modlitby a zpěvy* (264 stran!) Orel vydal u knihtiskařské firmy, jejímž majitelem byl Karel Reyl,⁵¹² o rok mladší bratr ThDr. Františka Reyla. Byly schváleny ordinariátem královéhradeckým

⁵⁰⁸ NM – ČMH. Pozůstalost Dobroslava Orla, krabice 31-B/1, sign. 7. Jmenování skutečným učitelem na státní reálce v Hradci Králové. Na zadní straně jmenovacího dekretu je uvedeno datum složení přísahy do rukou ředitele školy: 18. 9. 1902.

⁵⁰⁹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 12. 2. 1902, roč. 8, č. 37, s. 3.

⁵¹⁰ OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*. Praha: K. Reyl, 1903.

⁵¹¹ Orel, Dobroslav (ed.). *Písně rorátní a adventní*. Praha: K. Reyl, 1904.

⁵¹² Karel Reyl (2. 9. 1866 Josefov – 6. 7. 1911 Praha). Vlastnil tiskárnu v Praze na Malé Straně, v Míšeňské ul. čp. 70. Jako majitel tiskárny čelil několika soudním řízením vztahujícím se k obsahu tiskovin. Současně r. 1899 kandidoval za Malou Stranu do pražského zastupitelstva a zastával funkci pokladníka ve *Spolku majitelů domů pro Menší Město a Hradčany*.

Srov. tvrzení: „2. 10. 1891, 16. 4. 1896, 20. 1. 1899 a 2. 3. 1899 se dopustil blíž nespecifikovaných kriminálních činů.“

HAVEL, Matěj. *František Reyl: kněz, vědec, politik*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, s. 36.

a českobudějovickým v roce 1903. Orel v ní navázal na Brynychův *Oltář*, na jehož tvorbě se podílel.⁵¹³ Pro učebnici pravděpodobně využil materiály ze své výuky a zapracoval do ní první výsledky vlastní muzikologické činnosti. Hudebně metodický aspekt zde vůbec není zohledněn. Orlovým cílem bylo vytvořit učebnici, která by žáky dobře oboznámila se širokým hudebním repertoárem zasazeným do liturgického roku a umožnila jim zapojovat se hudebně aktivně do bohoslužeb. Kreativní pedagogický přístup k propojení výuky náboženství a zpěvu na střední škole komentovala Horáková recenze v časopisu *Cyril*:

„Kdo ví, jaký význam má náboženství a katecheta na středních školách pro duševní život studujícího, který se po čase z pravidla stává elitou ve společnosti a výkvětem národa, uzná, že kniha modlitební, kterou tento do rukou dostává a která ho provází po celý čas jeho studií, ba i v celém jeho dalším životě, jest v té příčině důležitým činitelem.“⁵¹⁴

Modlitby a zpěvy vyšly mezi lety 1903–1918 v pěti doplňovaných vydáních. Od roku 1903 do roku 1915 včetně byly vydávány v tiskárně Karla Reyla, přičemž u pátého vydání z roku 1915 byl pozměněn název na *Modlitby a zpěvy pro střední školy*.⁵¹⁵ V roce 1918 vyšly pod tímto názvem, ve stejném stránkovém rozsahu a stejně označeny jako páté vydání v *Císařském královském knihoskladě*.⁵¹⁶ Paralelně pedagogický katolický tisk opakovaně zmiňoval Orlovu práci na velkém středoškolském zpěvníku, který teprve vyjde. Pro „důležitou akci (i zpěvníkovou)[!]“⁵¹⁷ vznesl již roku 1913 Orel dotaz týkající se způsobu hry i zapojení zpěvu školních dětí [!] při sv. přijímání. Žádal kolegy, aby kontaktovali přímo jeho nebo se obrátili na *Obecnou jednotu cyrilskou*.⁵¹⁸ O dva roky později

⁵¹³ BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁵¹⁴ HORÁK, ?. Literatura hudební. *Modlitby a zpěvy*. *Cyril*. Praha: Obecná jednotu cyrilská, 1904, roč. 31, č. 5–6, s. 48.

⁵¹⁵ OREL, Dobroslav. *Modlitby a zpěvy pro střední školy*. V. vyd. Praha: K. Reyl, 1915, 258 s., vol. doplněk.

⁵¹⁶ OREL, Dobroslav. *Modlitby a zpěvy pro střední školy*. V. vydání. V Praze: Císařský královský školní knihosklad, 1918, 258 stran.

⁵¹⁷ *Vychovatel. list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1913, roč. 16, č. 5, s. 79.

⁵¹⁸ Tamtéž, s. 78–79.

Katechetský věstník ve zprávách *Spolku katechetů v král. Českém* na výborové schůzi z 15. prosince 1915 konstatoval, že:

„Jednotná modlitební knížka a spolu zpěvník bude co nejdříve připravena péčí katech. Spolku a prof. Dra Orla a bude vydána v c. k. knihoskladu, jenž dá 20 % nákladu školám zdarma, mimo jiné bonifikace.“⁵¹⁹

V katechetském periodiku *Vychovatel Orel* roku 1917 uveřejnil naléhavou žádost o věcné návrhy a přání veškerého duchovenstva o rozsahu i obsahu části zpěvné na jeho soukromou adresu v ulici Elišky Krásnohorské čp. 133. Jako důvod uvedl nutnost dodání *Jednotného zpěvníku pro národní školy české (část hudební)*, na němž pracuje z pověření arcibiskupa, k tisku do *Císařského královského knihoskladu*.⁵²⁰

Jestliže *Orel* v letech 1917 a 1918 opakovaně čerpal na holešovické reálce několikátýdenní dovolenou z důvodu práce na *jednotném zpěvníku pro střední školy*,⁵²¹ na kterém zpěvníku vlastně *Orel* pracoval? Tvořily *Modlitby pro střední školy* další mezistupeň, jakýsi prozatímní učební materiál před vydáním univerzálně pojatého *Českého kancionálu*? Vzhledem ke skutečnosti, že *Český kancionál* byl doporučován současně jako učebnice vhodná pro školy, se na tuto otázku nabízí kladná odpověď. Jako první upozornil na tuto souvislost v medailonu k Orlovým sedmdesátinám Antonín Stříž.⁵²²

5.2 C. k. česká státní reálka v Praze, Holešovicích-Bubnech (1905 až 1919)

V létě roku 1905 byla Dobroslavu Orlovi kladně vyřízena žádost o přeložení na pražskou reálku v Holešovicích-Bubnech. Kněz, sbormistr, aktivní cyrilista a plně kvalifikovaný středoškolský učitel se po čtrnácti letech prožitých v Hradci Králové

⁵¹⁹ *Vychovatel. list věnovaný zájmům křesťanského školství. Příloha: Katechetský věstník*. Praha: Petr Kopal, 1916, roč. 19, č. 1, s. 11.

⁵²⁰ *Vychovatel. list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1917, roč. 32, s. 60.

⁵²¹ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1917–1918*. Praha, 1918, č. 10, s. 6.

⁵²² STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orla. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97–99.

Srov.:

BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

přestěhoval do centra kulturního dění v posledním roce svého studia hudební vědy na Filosofické fakultě Univerzity Karlo-Ferdinandovy. Ředitelem nově zřízované holešovické reálky byl Karel Brož, bývalý dlouholetý ředitel reálky v Hradci Králové. Dobroslava Orla dobře znal a byl si vědom, že do školy, jejíž pedagogický tým se teprve vytvářel, přijímá velice schopného pedagoga.

Nové působiště představovalo pro Orla určitou výzvu a současně mu poskytovalo prostor pro dokončení univerzitního studia. Reálka v nově se rozvíjející pražské čtvrti byla zřízena teprve od školního roku 1902–1903 a jednotlivé třídy se postupně otvíraly. Na Orlově jmenovacím dekretu je výslovně uvedeno, že mu budou léta praxe započítána teprve po otevření plného počtu tříd.⁵²³ Dosud nestála ani sama školní budova. V době Orlova příchodu do Prahy bylo čerstvě rozhodnuto o pozemku na tehdejší Belcrediho třídě (dnes Milady Horákové). Tato skutečnost možná byla později jedním z důvodů, proč se v Orlových životopisech začal objevovat pozdější letopočet jeho příchodu do Prahy. Prozatímně se vyučovalo ve třetím patře nově postavené obecné měšťanské školy *U studánky*.⁵²⁴ Výuka v nové budově reálky byla zahájena teprve 24. února 1908 a 2. března téhož roku byla otevřena tělocvična, která současně sloužila jako kaple (dokonce zde byly instalovány varhany). Budova byla slavnostně vysvěcena o šest dní později, 8. března, arcibiskupem Lvem ze Skrbenských z Hříště. Budování *C. k. české státní reálky* po stránce stavební i administrativní v nové pražské čtvrti bylo zpětně velice detailně popsáno v první výroční zprávě z let 1908–1909, tedy po naplnění všech ročníků.⁵²⁵ Zpráva obsahuje nekrolog prvního ředitele školy Karla Brože, který náhle zemřel 9. května 1908, v okamžiku dovršení svého dlouholetého díla.⁵²⁶

⁵²³ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 9.

„Vaše služební doba, jako učitele skutečného, pokud pro stabilisaci a přiřčení kvinkvenálek k ní lze přihlížeti, se přerušuje a k uvedeným účelům teprv svým časem by mohla připočtena býti k té době služební, kterou strávíte při státní reálce v Praze-Holešovických-Bubnech po otevření poslední třídy.“

⁵²⁴ Škola byla vysvěcena 19. 10. 1902. Jejím prvním ředitelem byl Jindřich Rais, bratr Karla Václava Raise. Dnes zde sídlí *Fakultní základní škola Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*, Umělecká 8, Praha 7, na níž založil novodobou hudební tradici Pavel Jurkovič.

Viz webové stránky školy: Dostupné z: <http://www.fzsumelecka.cz/?action=zhistorie> [cit. 15. 3. 2019].

⁵²⁵ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovických-Bubnech za školní rok 1908–1909*. Praha, 1909, č. 1.

⁵²⁶ „A tak se stalo, že když už všechna práce v budově měla býti uzavřena dokončením prací v zahradě botanické, když tam začaly zelenati se stromy právě zasazené, smrt náhle jej zachvátila dříve než mu popřáno býti mohlo, aby dílo své spatřil dokonané...“ ... „Pohřeb ředitele Brože konal se dne 13. května z kaple ústavu za velkého účastenství četných přátel, známých, bývalých i nynějších žáků, zástupcův úřadů školních, učitelův a ředitelův středoškolských, a širokého obecenstva sedmé čtvrti pražské. Nad rakví zesnulého promluvil zde katecheta ústavu prof. D. Orel dojemnou řeč pohřební, v níž vroucími

Na novém působišti Orel využil svoje zkušenosti z královéhradecké reálky. Ujal se výuky náboženství i nepovinného zpěvu. Založil pěvecký sbor, o jehož výkonech se psalo v dobovém tisku v superlativech. Největší publicity se sboru dostalo společnými vystoupeními s *Českou filharmonií*. Výtežky z koncertů připadaly *Spolku pro podporu chudých studujících*. První dobročinný koncert zmiňovaný výroční zprávou byl uspořádán 12. 4. 1908. Osobně se jej zúčastnil hudební skladatel Vítězslav Novák, jehož skladby tvořily základ kmenového repertoáru Orlových pěveckých sborů již v Hradci Králové.

*„Koncert spolku pro podporu chudých žáků zdejšího ústavu uspořádán byl v neděli dne 12. dubna ve zdejší Sokolovně za laskavého účinkování skladatele hudebního Vítězslava Nováka, slečen M. Herbergrovoy a M. Jelínkovy, professorů zdejšího ústavu V. Rutha a Dr. J. Štěpánka, žáka VI. třídy J. Soukupa a pěveckého sboru ústavu zdejšího se svým učitelem zpěvu professorem D. Orlem. Koncert vydařil se v každé příčině; návštěva byla velmi četná, tak že i finanční výsledek koncertu byl zcela uspokojující.“*⁵²⁷

V souladu s tehdejšími povinnostmi středoškolského pedagoga se Orel podílel na organizaci školních výletů, exkurzí a vycházek, které měly turisticko-didaktický charakter. Většinou se jednalo o návštěvy výstav, prohlídky pražských architektonických památek nebo celodenní školní výlety. Zcela výjimečná je zpráva o jeho dvanáctidenní cestě se čtyřmi žáky školy do Vídně, Benátek, Říma, Neapole, Pompejí a Florencie, k níž mělo dojít ve dnech 2.–4. dubna 1909. Shodou okolností v těchto dnech probíhal pohřeb zasloužilého profesora Otakara J. Paroubka, na němž se podle výroční zprávy měl zúčastnit rovněž sbor řízený Dobroslavem Orlem.

Podobně jako v Hradci Králové, také v Praze Orel spravoval školní kapli a sbírku hudebnin. Kromě notových materiálů byla průběžně doplňována sbírka hudebních nástrojů spravovaná učitelem tělocviku Františkem Krausem, s nímž se Orel střídal při dirigování. Zpráva o koncertu pořádaném *Spolkem pro podporu chudých studujících*

slovy ocenil vynikající vlastnosti vzorného ředitele i učitele, jehož jméno v dějinách ústavu vždy vděčně bude vzpomínáno.“

Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1908–1909. Praha, 1909, č. 1, s. 29.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 21.

dne 5. 5. 1910 uvádí, že: „*Sbory řídil professor D. Orel, část orchestrální skut. učitel tělocviku Fr. Kraus.*“⁵²⁸ Deník *Čech* mezi účinkujícími na zmíněném koncertu navíc jmenuje učitele Metoděje Doležila.⁵²⁹ Po stránce dramaturgické i organizační lze na tomto koncertu vysledovat všechny charakteristické rysy Orlových hudebních podniků, při nichž dovedně propojoval své hudební, vědecké i pedagogické zájmy. Na programu zazněl Orlem spartovaný polyfonní trojhlas z *Codexu Speciálník: Našš mily swaty Waczlave*.⁵³⁰ Kromě toho byly provedeny sbory Vítězslava Nováka a Foersterova *Modlitba na moři* pro čtyřhlasý smíšený sbor, jež byla uvedena v premiéře „*na oslavu 50. narozenin mistrových*“.⁵³¹ Ke zvýšení kvality i prestiže koncertu Orel využil své osobní i umělecké kontakty:

„*Zvláštního lesku a přitažlivosti dostalo se mu nezištným a obětavým spoluúčinkováním umělce jména světového primaria českého kvarteta, mistra Karla Hoffmanna, jemuž důstojně stál po boku professor konservatoře pan Emil Bezečný.*“⁵³²

Orla jako sbormistra příležitostně zastupoval nadaný student Bohumil Špidra, zakladatel dodnes aktivního ansámblu *Českých madrigalistů*.⁵³³ Podle medailonku z roku 1928 Špidra „*projevil za dob studií středoškolských značné hudební a dirigentské nadání, takže mu jeho profesor zpěvu Dr. Dobroslav Orel ... velmi často svěřoval ústavní sbor při veřejných produkcích.*“⁵³⁴ S Orlem zůstal Špidra ve spojení až do konce jeho života. Svědectvím vztahu oddaného žáka k učiteli je bohatá korespondence uložená v Orlově pozůstalosti.

⁵²⁸ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1909–1910.* Praha, 1910, č. 2, s. 52.

⁵²⁹ Metoděj Doležil (15. 10. 1885 Kunčice pod Ondřejníkem – 10. 10. 1971 Praha). Na holešovické reálce vyučoval v letech 1911–1912 až 1917–1918.

⁵³⁰ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1909–1910.* Praha, 1910, č. 2, s. 52.

⁵³¹ *Hudební revue.* Praha: Hudební odbor Umělecké besedy, 1910, roč. 342, č. 6, s. 3.

⁵³² *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1909–1910.* Praha, 1910, č. 2, s. 52.

⁵³³ Soubor *Čeští madrigalisté* (původně *Pražské pěvecké komorní sdružení*) založil Bohumil Špidra roku 1928. O rok později ansámbl poprvé veřejně vystoupil. Orel se podílel na dramaturgiích koncertů zaměřených na prezentaci repertoáru literárských bratrstev – renesanční polyfonie.

⁵³⁴ *Přítomnost. Sdružení pro současnou hudbu v Praze.* Praha: Přítomnost, 1928, s. 10.

Soupis členů „*Přítomnosti, sdružení pro současnou hudbu v Praze*“. Obsahuje medailony převážně českých skladatelů, dirigentů, pěvců, tanečníků, choreografů a pedagogů.

Důvodem k pořádání hudebních akademií byla významná výročí v panovnické rodině a návštěvy jejích členů v hlavním městě. Některé z nich inspirovaly Dobroslava Orla ke kompozici příležitostných skladeb. Rok dokončení a plného otevření všech tříd školy byl současně rokem oslav šedesátiletého vladařského jubilea Františka Josefa I. Loajální oslavy na holešovické reálce trvaly dva dny. Po slavnostních nedělních bohoslužbách 2. 12. 1908, při nichž pěvecký sbor pod Orlovým vedením zazpíval císařskou hymnu, se všichni žáci i pedagogové zúčastnili slavnosti. Mezi proslovy a hudebními vystoupeními zazněl *Hymnus pro sedmihlasý smíšený sbor*, který pro tuto příležitost zkomponoval Dobroslav Orel na slova svého kolegy Otakara J. Paroubka.⁵³⁵ Na programu dále zazněly dvě árie od císaře Leopolda I. z festy musicale *Pigmalione in Cipro* (1689) a Novákova balada *Neščasná vojna* s průvodem klavíru a harmonia.⁵³⁶ O dva roky později slavil František Josef 80. výročí narození. S velkoryse připravovanou oslavou je spojen vznik poslední doložené kompozice Dobroslava Orla, a to *Slavnostní kantáty*:

„Tělocvična ústavu (zároveň kaple) okrášlena byla po prvé velkým nádherným obrazem Jeho Veličenstva, kterýž pro ústav zdejší vymaloval člen sboru supplující učitel Jan Simon. Obraz sám imposantně vyjímал se v háji exotických květin, jež ochotně zapůjčil místní zahradník pan J. Nedvěd. O 8. hodině ranní počala se mše sv., při níž pěl na kůru mohutný sbor studentský řízením profesora Dobroslava Orla. Po mši sv. započala školní slavnost, jež programem i provedením byla důstojnou oslavou památného dne. Zahájena jest sborem ‚Nasz mily swaty Waczlave‘, polyfonním trojhlasem z XV. – XVI. století (nejstarší vícehlasé spracování stč. písně z XIII. století), načež vystoupil na řečniště prof. D. Orel a proslovil vroucí příležitostnou řeč, která v srdcích posluchačů zanechala hluboký dojem. Dalším číslem byla slavnostní kantáta (skladba profesora D. Orla), již pěvecký sbor žákovský přednesl s nadšením, slavnost byla zakončena zapěním všech 4 slok hymny národů rakouských.“⁵³⁷

⁵³⁵ Otakar Jiří Paroubek (14. 3. 1856 Sadská – 3. 4. 1909 Praha). Český kartograf, cestovatel, spisovatel a dramatik. Knihovnu o 3 000 výtiscích věnoval rodnému městu. Dnes je součástí Polabského muzea města Poděbrady.

⁵³⁶ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1908–1909.* Praha, 1909, č. 1, s. 22.

⁵³⁷ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1910–1911.* Praha, 1911, č. 3 s. 61.

Od školního roku 1911–1912 se Orel dělil o výuku nepovinného zpěvu s tehdy sedmadvacetiletým Metodějem Doležilem. Podle informací dobového tisku Doležil vystoupil poprvé jako spoluúčinkující na koncertu pořádaném *Spolkem pro podporu chudých studujících* 5. května 1910. O rok později na dobročinném koncertu v pozici sbormistra zastoupil Dobroslava Orla, který se aktivně účastnil prvního hudebněpedagogického kongresu ve Vídni. Doležil ve skutečnosti na reálce vyučoval pouze tři roky. Bezprostředně po vypuknutí první světové války patřil mezi první, kteří museli nastoupit aktivní vojenskou službu. O jeho osudech na frontě informovala výroční zpráva za školní rok 1915–1916:

*„Doležil Metoděj, učitel zpěvu, narukoval dne 2. srpna 1914 jako kadet k 41. pěšímu pluku v Černovicích. Byl povýšen na poručíka, byl as patnáctkrát v čáře bitevní v Karpatech a na Prutě. V zákopech střeleckých byl zraněn 28. listopadu 1914 trámem spadlým následkem dopadnuvšího šrapnelu do hlavy a ramene, přičemž utrpěl i otřes mozku. Z toho vleklá častá nervosa. Byl propuštěn z vojenské nemocnice, uznán neschopným ke službě v poli a přidělen ke službě kancelářské u 27. praporu polních myslivců.“*⁵³⁸

První světová válka zasáhla do všech sfér společnosti. Plnoletí muži museli nastoupit aktivní vojenskou službu. Na střední škole tato skutečnost postihla mladé vyučující i čerstvé maturanty. Některým studentům bylo umožněno maturovat před termínem zkoušek, aby odešli do války s dovršeným vzděláním. Mnozí z nich o několik týdnů později padli na frontě. Za vojáky, válečné invalidy, sirotky i rodiče vojáků bývaly pravidelně slouženy mše a byly jim věnovány výtěžky koncertů, které byly někdy spojovány s loajálními oslavami. Jeden z prestižních dobročinných koncertů se konal 4. října 1915 u příležitosti 85. narozenin Františka Josefa I. v Obecním domě. Pořádala jej *Česká zemská komise pro ochranu dítek a péči o mládež v království Českém* pod patronátem hraběnky Mary Coudenhoveové, manželky místodržitele. Protagonisty večera byli houslový virtuos Jaroslav Kocian, Česká filharmonie a pěvecký sbor holešovické reálky řízený Dobroslavem Orlem.⁵³⁹ Seznamy i zprávy o osudech pedagogů a bývalých studentů byly průběžně

⁵³⁸ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1915–1916.* Praha, 1916, č. 8, s. 4.

⁵³⁹ *Národní listy.* Praha: Julius Grégr, 23. 9. 1915, roč. 55, č. 264, s. 4.

uveřejňovány ve školních výročních zprávách. Ti, kteří nebyli povoláni do války, se museli účastnit tzv. junobrany. Následující zpráva z roku 1916 líčí slavnostní přehlídku, jíž se jako dirigent účastnil Dobroslav Orel:

„Slavnostní cvičení za příčinou zakončení voj. cvičení junobrany konalo se dne 24. června na hřišti ‚Slavie‘ za účasti veškerého žactva všech pražských i předměstských ústavů před J. Ex. panem c. k. místodržitelem král. Českého a pozvanými četnými hodnostáři. – Když byla provedena společně cvičení prostná, vzdán loyálním projevem všech účastníků nadšený hold všeho učitelstva i žactva Jeho Veličenstvu, načež sbory pěvecké všech ústavů, jež se cvičení účastnily, zapěly řízením prof. Dra. Dobr. Orela společně hymnu rakouských národů.“⁵⁴⁰

Válka se pro Orlův pěvecký sbor stala likvidační. Povolávací rozkazy pro bojeschopné muže a studenty, kteří dostávali povolávací rozkazy sotva dosáhli potřebného věku, připravily pěvecký sbor o tenory a basy. V rámci úspor finančních prostředků se výuka zpěvu omezovala a na mnohých školách úplně rušila. Na holešovické reálce se zpěv udržel až do konce školního roku 1917–1918. Dobroslav Orel působil jako učitel zpěvu až do 30. dubna 1917. O výuku se dělil s válečným veteránem c. a k. nadporučíkem Josefem Odcházelem. Podle výroční zprávy za roky 1916–1917 „měl od 1. května 1917 úkol učebný snížený na polovinu za účelem sestavení jednotného zpěvníku pro školy v Čechách“.⁵⁴¹ V následujícím školním roce vyučoval zpěv pouze Josef Odcházal a na jeho místo nastoupil 25. února 1918 Adolf Cmíral, učitel obecné školy. Dobroslav Orel působil pouze jako katecheta a exhortátor ústavu. V průběhu druhého pololetí nastoupil na úplnou dovolenou:

„Profesor Dr. DOBROSLAV OREL, požíval od 8. dubna úplné dovolené za účelem zpracování hudební části jednotného zpěvníku pro školy v Čechách (vynes. c. k. min. k. a v. ze dne 20. března 1918 čís. 8674-X c, intim. vynes. ze dne 4. dub. 1918 č. III-B 30,6/7 ai 1917, z. š. r. 22633 ai 1918).“⁵⁴²

⁵⁴⁰ Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1915–1916. Praha, 1916, č. 8, s. 47.

⁵⁴¹ Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1916–1917. Praha, 1917, č. 9, s. 14.

⁵⁴² Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1917–1918. Praha, 1918, č. 16, s. 6.

Z března roku 1919 pochází zmínka o práci na nedokončené a dosud nevydané publikaci, a to v žádosti, podle níž si přál být Orel z reálky přeložen na pražskou konzervatoř.⁵⁴³ V rámci detailního výčtu své pedagogické, muzikologické, žurnalistické, interpretační, kompoziční i editorské činnosti uvádí:

*„Pro svůj předmět na konservatoři počal vydávati na počátku války učebnici (4 archy), která nyní bude dokončena. Dosud bohužel žádné není. Založil hudební knihovnu, v níž vycházejí knížky popularizující vzdělání hudební (Repetitoria).“*⁵⁴⁴

Jednotným školním zpěvníkem je ale nejpravděpodobněji míněna Orlova dlouhodobá spolupráce na projektu pražského arcibiskupství, jehož výsledkem mělo být vydání celocírkevního zpěvníku. Nový zpěvník měl mít univerzální využití v českých farnostech a na všech typech škol. Vyšel teprve po první světové válce pod názvem Český kancionál.

Orel vyučoval na holešovické reálce náboženství s úvazkem 18 hodin týdně⁵⁴⁵ až do 31. října 1919, kdy ze sboru vystoupil „byv jmenován řád. profesorem bohoslovecké fakulty v Bratislavě“.⁵⁴⁶ Nepovinný zpěv se na reálce nevyučoval, protože budova školy byla po celý rok 1919–1920 obsazena vojskem a výuka byla přesunuta do prostor obecné a měšťanské školy *U studánky*. Výuka zpěvu byla obnovena v roce 1920–1921. Ujal se jí v rozsahu 10 hodin týdně Orlův bývalý student z reálky a čerstvý absolvent konzervatoře Bohumil Špidra.⁵⁴⁷

5.2.1 Wagnerův Parsifal a sebevražda studenta Jana Nováka

V souvislosti s Orlovými sbormistrovskými schopnostmi bývá nejčastěji vyzdvihována jedinečná účast pěveckého sboru holešovické reálky při provedení

⁵⁴³ NM – ČMH, krabice 31-B/I, sign. 35.

⁵⁴⁴ NM – ČMH, krabice 31-B/I, sign. 35.

⁵⁴⁵ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1919–1920.* Praha, 1920, č. 18, s. 5.

⁵⁴⁶ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1919–1920.* Praha, 1920, č. 18, s. 3.

⁵⁴⁷ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1919–1920.* Praha, 1921, č. 19, s. 3.

Wagnerovy opery Parsifal v Národním divadle pod vedením Karla Kovařovice. Dobroslav Orel se svým sborem nacvičil příslušné sbory z opery již v první polovině roku 1913 a provedl je koncertně 9. 3. na devatenáctém abonentním koncertu ve Smetanově síni Obecního domu společně s pražským Hlaholem a Českou Filharmonií.⁵⁴⁸ Přípravy premiéry Parsifala v Národním divadle a zapojení pěveckého sboru reálky sledoval tisk: „*Chlapecký sbor tvořiti budou studující holešovické reálky (sbormistr prof. Orel) a zemská školní rada byla již dožádána o svolení...*“⁵⁴⁹

Uvedení Parsifala 1. ledna 1914 na scéně Národního divadla bylo událostí, kterou je třeba vnímat v širším kontextu:

*„... na Silvestra 1913 padla ochrana autorských práv, vyhrazující toto dílo pro Bayreuth. Postupně, současně s posunem zemského času, zazněl Parsifal na řadě jevišť, v Praze v Novém německém i v Národním divadle téměř zároveň; aby bylo respektováno přednostní právo německé scény, začínalo německé představení dvě hodiny před českým.“*⁵⁵⁰

Celému počínu byla věnována výjimečná pozornost. Dobové kritiky vysoce cenily zejména intonační jistotu a zřetelnou výslovnost Orlem řízeného pěveckého sboru:

*„Chlapecký sbor prof. Dobr. Orela, jehož zvuky snášely se s výšín svatyně Gralu, podal výkon dokonale zcelený. Jistá intonace, jasná vokalisace a lahoda zvuku přispívaly ke zvýšení dojmu.“*⁵⁵¹

⁵⁴⁸ „Devatenáctý (předposlední) symfonický koncert České Filharmonie koná se dnes o ½ 4. hodině odpolední ve Smetanově sále Obecního domu. Program: ... 2. Richard Wagner: Z posvátné slavnostní hry jevištní »Parsifal«: a) Hudba ku proměně a závěrečná scéna I. dějství, b) Kouzlo Velkého pátku s navázaným závěrem 3. dějství. Sborovou část provedou zpěvácký spolek »Hlahol« pražský (sbormistr pan Jaroslav Kříčka) a sbor studujících c. k. reálky v Praze-VII. (sbormistr prof. Dobroslav Orel).“ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 9. 3. 1913, roč. 53, č. 67, ranní vydání, s. 2.

Podle upoutávky v *Národních listech* měli Hlahol a Česká Filharmonie, již bez Orlova sboru, provést stejný výběr z Parsifala v rámci třídního festivalu plzeňského *Hlaholu*. Sólisty na společném koncertu 7. dubna měli být renomovaní pěvci: Marie Musilová, Vilemína Fleischhausová, František Pácal a Jaroslav Karbulka.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 28. 3. 1913, roč. 53, č. 84, s. 4.

⁵⁴⁹ *Hudební revue*. Praha: Hudební odbor Umělecké besedy, 1913, roč. 10, č. 7, s. 53.

⁵⁵⁰ REITTEREROVÁ, Vlasta: Čistého blouda příchodu vyčkej... (Parsifal). In: *Harmonie*. Praha: Nakladatelství Muzikus, 5. 9. 2012 [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné z:

<https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/cisteho-blouda-prichodu-vyckej-parsifal.html>

⁵⁵¹ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 4. 1. 1914, roč. 39, č. 3, s. 5.

Přísnější kritikové poukazovali na forzírování a tendenci zrychlovat (*Národní listy* a. j.):

*Veliká a krásným úspěchem korunovaná péče věnována i sborům, v nichž zdárně spolupůsobil výborně secvičený sbor žáků holešovické reálky (říd. prof. Orel). Mám za to, že sbor chlapců ještě místy bylo by třeba stlumit a vyvarovat se při crescendo ukvapeného zrychlování tempa.*⁵⁵²

Nicméně všichni uznávali, že žáci střední školy pod vedením svého sbormistra Dobroslava Orla mimořádný výkon. Na účast v tak výjimečném hudebním podniku vzpomínali Orlovi žáci ještě po mnoha letech, když mu přáli k životním jubileím. Mezi zpěváky byli pozdější významný architekt Stanislav Sucharda⁵⁵³ a jeho bratrance Jaroslav a Cyril Boudovi.⁵⁵⁴ V knížce *Hudební zálety Cyrila Boudy*⁵⁵⁵ malíř vzpomíná na svou účast v Parsifalovi:

*„Na reálce jsem chodil do zpěvu. Měli jsme profesora Dobroslava Orla, byl to kněz i výborný muzikant. Kdo chtěl mít pěknou známku z náboženství, ten musel přirozeně chodit zpívat do jeho sboru. A tak jsem měl vždy jen dvě jedničky: z tělocviku a z náboženství. Díky tomuto sboru se mi otevřela cesta do Národního divadla. Vypomáhali jsme ve Wagnerově opeře Parsifal co by sbor andělů. Zpíval s námi také pozdější slavný operní pěvec Luděk Mandaus; byl o dva roky starší. Poznal zde – jako anděl – své budoucí jeviště.”*⁵⁵⁶

Wagnerův *Parsifal* byl přijímán rovněž katolickou církví. Jedno z únorových odpoledních představení roku 1914 bylo dokonce navštíveno účastníky eucharistického kongresu, který se konal na Strahově. V katolickém deníku *Čech* vyšly nadšené recenze opěvující *Parsifala* jako eucharistickou operu:

⁵⁵² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3. 1. 1914, roč. 54, č. 3, s. 4.

⁵⁵³ Stanislav Sucharda (1. 9. 1896 Nová Paka – 23.4.1959 Praha). Architekt, potomek významného sochařského a řezbářského rodu z Nové Paky.

⁵⁵⁴ Jaroslav Bouda (23. 2. 1898 Praha-Malá Strana – 5. 7. 1919 Praha).

Cyril Bouda (14. 11. 1901 Kladno – 29. 8. 1984 Praha).

⁵⁵⁵ Za upozornění na tuto publikaci děkuji Jakubu Michlovi.

⁵⁵⁶ *Hudební zálety C[yrila] B[oudy]*. Praha: Supraphon, 1976, s. 14.

„V mé duši stále zaznívají slova, jež pějí hlasy s výše kopule Monsalvatu při hodech lásky (Krásně zpívané v Nár. divadle sborem žáků čes. reálky Praha VII. řízením prof. Dobr. Orla.):

*Hle, září kříž;
a poslem blíž
se holubice schvěla.*

*Pijte již krev
ten vína zjev,
a jezte z Páně těla.*

A tak si myslím a v hloubi duše živím tuto myšlenku: Řekl-li nám Tertullian: Anima rationaliter Christiana, t. k. Duše lidská je přirozeností svojí křesťanská, řekl nám Wagner ‚Parsifalem‘: Duše lidská je přirozeností svou křesťanská

a eucharistická.⁵⁵⁷

Pokrokový tisk tuto interpretaci *Parsifala* ostře odsuzoval a katolický tisk se výpady pokrokového tisku snažil odrážet. V britkém příspěvku „*Parsifal pro euchar. kongres*“ se deník *Čech* zaměřil na kritiku Vladimíra Helferta s odkazem na jeho fejeton uveřejněný v deníku *Čas*, v němž si autor položil řečnickou otázku: „*Je možno dopustit se větší urážky uměleckého díla, nežli zavléci je do tábora klerikální agitace?*“

⁵⁵⁸ V kontextu tohoto sporu o *Parsifala* začalo být poukazováno na katolického kněze Orla, sbormistra chlapeckého sboru, který se na provedení opery od počátku umělecky podílel. Přes nesporný úspěch a unikátnost akce se o vystoupení žáků v opeře *Parsifal* nezmiňuje ani žádná z výročních zpráv holešovické reálky. Výroční zpráva za rok 1913–1914 pouze oznamuje, že Dobroslav Orel od 16. února 1914 nastoupil ze

⁵⁵⁷ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 1. 1. 1914, roč. 50, č. 1, s. 2.

pokračování citátu: „*A tak si myslím a v hloubi duše živím tuto myšlenku: Řekl-li nám Tertullian: Anima rationaliter Christiana, t. k. Duše lidská je přirozeností svojí křesťanská, řekl nám Wagner ‚Parsifalem‘: Duše lidská je přirozeností svou křesťanská a eucharistická.*“

⁵⁵⁸ *Parsifal pro euchar. kongres. Čech*. Praha: Tiskové družstvo Čecha. 14. 2. 1914, roč. 39, č. 39, s. 3.

zdravotních důvodů dovolenou.⁵⁵⁹ V Orlově pozůstalosti se dochoval omluvný list *Spolku pro podporu chudých studujících* tohoto znění:

„Valná hromada ‚Spolku ku podporování chudých studujících c. k. reálky v Praze-VII‘ v zasedání svém ze dne 26. března 1914 projevila jednomyslně hluboké politování nad příkořím a neslýchanými útoky, jichž osoba Vaše stala se obětí.

Zároveň usnesla se valná hromada na tom, aby Vaší Důstojnosti vysloveny byly vroucí a upřímné díky za veškerou práci a námahu, kterou Jste ráčil věnovati nastudování a vzornému provedení sborů v ‚Parsifalu‘, čímž pokladna spolková Vaší zásluhou opět nový pramen příjmů získala.“⁵⁶⁰

Dopis podepsal předseda spolku a ředitel školy Vojtěch Paulus. List reagoval na aféru rozpoutanou především pokrokářsky a levicově orientovaným tiskem. Důvodem vzniku aféry byla sebevražda studenta septimy Jana Nováka. Tisk dal tento čin do souvislosti s provedením *Parsifala*. Tvrdý postup katechety Orla trestajícího přestupek měl studenta dohnat ke krajnímu řešení. Obstaral si revolver a utekl z domu. Přibližně za týden byl nalezen zastřelený v lese poblíž Smečna u Šternberka. Jedním z prvních deníků, který přinesl o tragické události zprávu, byl *Večerník Práva Lidu*. Poměrně rozsáhlý, silně emotivně zabarvený článek s názvem *Střední škola pod diktaturou klerikála* velmi barvitě líčil poměry na samotné škole:

„Na reálce v Holešovicích jest správa ústavu institucí naprosto podružnou, zde hlavní slovo vede a nejvíce vlivu na záležitosti i soukromý život posluchačů má katecheta této školy profesor náboženství na této škole Dobroslav Orel.“⁵⁶¹

Za příčinu konfliktu mezi studentem a katechetou autor označuje studentovu lásku k hudbě a jeho touhu vidět Wagnerovu operu *Parsifal* do konce. Paradoxně staví do rozporu zájem Národního divadla o pěvecký sbor a katechetu Orla, jehož líčí jako nepřítele Wagnerova umění. Zcela opomíjí nebo mu není známá skutečnost, že to byl právě Orel, který účast studentů v opeře umělecky a organizačně zajistil. Podle

⁵⁵⁹ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok 1913–14.* Praha, 1914, s. 31. a 34.

⁵⁶⁰ NM – ČMH, krabice 31-B/II, sign. č. 70.

⁵⁶¹ *Právo lidu. Večerník.* Praha, 14. 2. 1914, roč. 23, č. 36, s. 3.

anonymního autora Orel „... pohrozil těm, kteří navštíví „Parsifala“ nebo kteří po svém účinkování zůstanou v divadle, aby byli přítomni i konečných dějství, přísným potrestáním, zejména snížením známky z mravů.“⁵⁶²

Silným argumentem bylo sdělení údajného obsahu dopisů na rozloučenou:

„Nešťastný hoch zaslal do Prahy svým několika přátelům a třem spolužákům dopisy, které, pokud nám bylo sděleno, mají tentýž obsah a ve kterých označuje za **intelektuelního původce svého zoufalého činu profesora Orla.**“⁵⁶³

Posledním vážným Orlovým obviněním bylo podle *Večerníku Práva lidu* vydání zákazu účastnit se pohřbu sebevraha, kterého prý „v septimě pro dobrou povahu jeho vesměs milovali“.⁵⁶⁴ V *Hlasu lidu*, deníku Československé strany sociálně-demokratické, vyšel fejeton *Sebevraždy*. Neznámý autor jej napsal s největší pravděpodobností pod vlivem informací uveřejněných ve *Večerníku Práva lidu*. Tvrdí, že počet sebevražd na středních školách narůstá a pozastavuje se nad tím, jak je možné, že je profesor schopen dohnat žáka k sebevraždě. Jako příklad uvádí případ z holešovické reálky:

„Zde dohnal k sebevraždě studenta profesor náboženství, p á t e r, u něhož to také příliš nepřekvapuje, neboť páterská mstivost je příslovečná. Katecheti na všech školách jsou nejhorší metlou na žáky...“⁵⁶⁵

V podobném duchu a s mylně uváděným křestním jménem studenta o případu referovaly další deníky, například *Venkov*, v němž opět anonymní autor tvrdí, že Orel „se za učitele mládeže naprosto nehodí, neboť není účelem střední školy znemožniti mládeži jakékoli vzdělání mimoškolské“.⁵⁶⁶

Aféra kolem sebevraždy přiměla k oficiálnímu vyjádření ředitele školy Vojtěcha Pauluse, z nějž jsou citovány podstatné části:

⁵⁶² Tamtéž.

⁵⁶³ *Právo lidu. Večerník*. Praha, 14. 2. 1914, roč. 23, č. 36, s. 3.

⁵⁶⁴ Tamtéž.

⁵⁶⁵ *Hlas lidu*. Prostějov, 23. 1. 1914, roč. 29, č. 22, s. 1–2.

⁵⁶⁶ *Venkov. Orgán České strany agrární*. Praha, 15. 2. 1914. roč. 9, č. 40.

„Jan Novák, žák VII. A třídy c. k. státní reálky v Praze-VII., záhy osiřel a přijat byl soucitně na vychování svým poručníkem a strýcem, bankovním úředníkem p. T., který jej dal studovati a se svou chotí se o něho pečlivě staral. Až do terciie prospíval dobře, od IV. třídy jevil vždy prospěch slabý a také chování nebylo bezvadné. V tomto školním roce v jednotlivých předmětech nepospíval a byl napomínán k větší pili. Na konci pololetí po opětované zkoušce z přírodopisu a fyziky, na s n a ž n o u ž á d o s t jeho ředitelem jemu povolené, z těchto předmětů n e d o s t a č i l. Dne 1. února před obchodem se zbraněmi firmy ‚Švestka‘ mluvil před spolužáky o úmyslu sebevražedném; ti však nebrali slov jeho vážně. Na to dne 2. února nedostavil se na povinné služby boží a teprve dne 9. února snažil se nepřítomnost svou omluviti omluvenkou, na níž podpis poručníkův napodobil, což sám později doznal a přinesl omluvenku jinou, s pravým podpisem poručníkovým. V poradě téhož dne konané jednomyslně usneseno: zameškání služeb božích mu omluviti, navrženou známku z chování ‚dobré‘ mu ponechati a za nápodobu podpisu poručníkovu ústně jej pokárati. Známkou ‚zákonné‘ jemu nikým vyhrožováno nebylo. Ve čtvrtek 12. února nebyl ve škole přítomen. Když nepřítomnost jeho byla zjištěna, poslán byl školník do jeho bytu, kde vypravovala mu paní T., teta žákova, všecka se třesouc, že odpoledne dne minulého po prudkém výstupu zaviněném jeho neposlušností, práskl dveřmi, rychle ze schodů ubíhal a, byv zpět volán, již se nevrátil...“⁵⁶⁷

„... Konečně připomínáme, že zpráva tisku, v němž sebevražda žákova uváděna jest v souvislosti s účinkováním pěveckého sboru zdejšího ústavu při provozování ‚Parsifala‘ jest v celém svém rozsahu od začátku do konce dílem nepravdivá, dílem úplně vymyšlená. Též účast žactva a projevy piety při pohřbu Novákově žactvu nikým nebyly zakázány.“⁵⁶⁸

Oficiální prohlášení ředitelství přejal v plném znění katolický deník *Čech*. Kromě toho jej uveřejnil rovněž deník *Venkov*, který vyjadřuje o pravdivosti prohlášení pochyby a připojuje informací o dalších údajných studentských sebevraždách zaviněných Dobroslavem Orlem.

⁵⁶⁷ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17. 2. 1914, roč. 54, č. 46, s. 3.

⁵⁶⁸ Tamtéž.

„Potud zní přípis nám zasláný. Uveřejňujeme jej loyálně, ač nemůžeme zatajiti, že se strany velmi vážné došly nás zprávy, které tvrdí pravý opak. Jisto je ostatně, že katecheta Vorel [!] způsobil svým chováním již jednou r. 1905 podobné neštěstí. Bylo to v Hradci Králové kde potkal dva studenty reálky později večer na ulici. Zastavil si je tehdy a vyhrožoval jim snížením známky z mravů, což prý také pocítí důkladně ve studiích. Hoši uděšení rozloučili se v dopise s příbuznými a známými a vrhli se do Labe. Byli to studenti Weinberger a Louda.“⁵⁶⁹

Výše uvedenou informaci o nových Orlových obětech rozvinul prostějovský deník *Hlas lidu*:

„V roce 1905 z jara potkal profesor P. Orel, tehdy učitel náboženství na c. k. vyšší reálce v Hradci Králové, dva studenty řečeného ústavu, kteří v pozdějších hodinách večerních vraceli se po náměstí hradeckém z obvyklé procházky ke svým bytům. P. Orel zastavil oba, zapsal si ihned jejich jména a přitom vyjádřil se ostrým způsobem vůči oběma tak, že toto setkání v tak pozdní hodině večerní bude mít svoji dohru, že se jim to ukáže ve studiích! Hned ráno druhého dne nalezeny byly dopisy od obou nešťastných postrašených studentů, ve kterých se tito rozloučili vřele se svými příbuznými a známými. Později vylovena byla z Labe mrtvola studenta Otty Weinbergera, kdežto druhý student, R. Louda z Chlumce nad Cidl. zmizel, aniž mohl býti vypátrán. ... Oba hoši tehdy si zvykli na večer choditi procházkou a v důvěrném hovoru kuli plány do budoucnosti. Netropili neplech, nýbrž počínali si naprosto slušně a mravně. Byli to oba dobří hoši. – Po této zprávě klesla cena prohlášení ředitelství holešovické reálky na nulu. Páteru Orlovi v očích soudné veřejnosti prospěje ono prohlášení asi tolik, jako havranovi mýdlo.“⁵⁷⁰

Na Orlovu obranu se postavil deník *Čech* uvedením detailů případu:

„... Drzou lží je, že je potkal na náměstí prof. Orel, ale je pravda, že v noci je potkal suppl. prof. R[udolf] Keppel, který právě se ubíral domů z Besedy, kde byl na jakés produkci jako činovník její. Narazili na něj, vyběhnuvše z domu nekalé pověsti. Byl

⁵⁶⁹ Venkov. Příloha. Orgán České strany agrární. Praha, 22. 2. 1914. roč. 9, č. 43.

⁵⁷⁰ *Hlas lidu*. Prostějov, 23. 1. 1914, roč. 29, č. 22, s. 3.

*zaveden protokol na základě úředního oznámení prof. Keppla; oni však nevyčkali rozsudku a jeden se utopil, druhý zmizel.*⁵⁷¹

O údajné kauze z roku 1905 mlčí nejenom tištěné výroční zprávy královéhradecké reálky i jejich koncepty, v nichž jsou uváděna jména všech žáků, kteří se dopustili přestupku včetně zprávy o způsobu jejich potrestání. V seznamech žáků najdeme pouze jméno studenta Rudolfa Loudy z Chlumce nad Cidlinou, naposledy jako žáka třetího ročníku ve zprávě za rok 1903–1904. Jméno Otty Weinbergera v žádném ze seznamů studentů uvedeno není.

Oficiální prohlášení ředitelství holešovické reálky aféru neutlumilo. Naopak, dne 22. února 1914 napsal blíže neuvedený c. k. profesor do deníku *Venkov* rozklad celé kauzy s názvem *Poslední žakovská sebevražda a naše střední škola. Několik informačních poznámek.*⁵⁷² Ani tento článek Orla nešetří:

*„Katecheta to prý byl, jenž z nicotných příčin pohrozil mu těmito tresty. A poněvadž prý jest katecheta na reálce v Holešovicích všemocným pánem, a vyniká mimo to i nekřesťanskou mstivostí, dalo se očekávat, že svoji hrozbu splní.“ ... „V zanechaných dopisech označuje za podnět k vykonání sebevraždy hrozbu katechetovu. Tolik sdělila naše žurnalistika o činu nešťastníkově. Co je na věci pravdy, ukáže vyšetřování...“*⁵⁷³

Noviny přinášely stále nové informace týkající se studentova rodinného zázemí. Pod tíhou vznesených obvinění se k případu vyjádřili i studentovi poručníci. Zdeněk Tesař se ohradil proti výpadům tisku na svou osobu a vyjádřil rovněž nesouhlas s některými vyjádřeními ředitele školy:

„Ačkoliv jsem na všechny opravy se strany školní i na polemiky časopisecké mlčel a každého projevu zdržeti se hodlal, přece nutí mně poslední část onoho školního článku toto prohlásiti: Nehledě ani k tomu, že vysvětlení od správy školní není ve všech bodech správné, není pravdou, že chlapec namnoze zastával v mé domácnosti práce

⁵⁷¹ *Čech: politický týdeník katolický.* Praha, 18. 2. 1914, roč. 39, č. 43, s. 5.

⁵⁷² *Venkov. Příloha. Orgán České strany agrární.* Praha, 22. 2. 1914, roč. 9, č. 46.

⁵⁷³ *Venkov. Příloha. Orgán České strany agrární.* Praha, 22. 2. 1914, roč. 9, č. 46.

služky. Podlahu, jak bylo uváděno, nikdy nemyl; to činí má posluhovačka, která již po 3 leta denně ke mně dochází; ani s bankou pro mléko nechodíval, neboť přináší je roznášedka mléka z Bubenečského dvora, odkud více než 6 let mléko kupuji. Ani jiných prací, služebné náležitých nekonal. Obstarával-li někdy též nákup pro domácnost, nemožno v tom spatřovati nic ponižujícího, neb každá matka používá dorostlejších dítek k tomu účelu. Ostatně podobné posílky, jako dojíti pro pivo, rohlíčky atd., činil jsem často za něho i já. Že domácí poměry příčinou jeho skonu nebyly, dokazuje, že v žádném dopise sobě na ně nestěžoval, ale dopisy prof. Orlovi a jeho příteli zaslané, uvádí až příliš jasně pohutky jeho sebevraždy.⁵⁷⁴

Katolický i pedagogický tisk se postavil za Dobroslava Orla. Motiv sebevraždy *Našinec* shrnul do jediné věty: „Příčinu smrti Novákovy nutno hledati v poměrech domácích a v jeho neúspěchu ve škole.“⁵⁷⁵ O den později se *Našinec* k tématu vrátil ve sloupku nazvaném *Pokrokářská zášť* a naznačil další důvody aféry:

„... toto štvání proti prof. Orlovi v rudém a pokrok. tisku má své pozadí. Jsou to útoky čistě osobní a msta jistého pokrokového pána, jenž na témže ústavě svého času žádal místo učitele zpěvu, ale nedostal ho a přičítaje své odmrštění vdp. Orlovi, pronásledoval jej a mstí se nyní při každé příležitosti.“⁵⁷⁶

Věstník českých profesorů ke kauze zaujal stanovisko v pojednání nazvaném *Holešovický případ*. Upozorňuje na zneužití některých studentů reálky jako informátorů o případu a uveřejňování jejich výpovědí pokrokářským tiskem. Jsou zde shrnuty obsahy útoků jednotlivých periodik zaměřených na střední školství jako takové:

„Tenor lokálek byl silně protiklerikální, ano ‚Právo lidu‘ hledalo i jinde nové ‚oběti‘ prof. Orla. Listy jako ‚Nár. Politika‘, ‚Čas‘, ‚Nár. Listy‘, ‚Venkov‘ obmezily se na konstatování nešťastného činu studentova a přinesly ochotné opravy ředitelstva. Mimo to ‚Venkov‘ přinesl delší článek, zabývající se střední školou. Jen dva listy se postavily na obranu napadeného: ‚Čech‘ a ‚Echo Velké Prahy‘. Je pravda, že prof.

⁵⁷⁴ *Venkov. Orgán České strany agrární*. Praha, 25. 2. 1914, roč. 9, č. 48.

⁵⁷⁵ *Našinec*. Olomouc: Josefina Černochová, 18. 2. 1914, roč. 50, č. 39, s. 2.

⁵⁷⁶ *Našinec*. Olomouc: Josefina Černochová, 19. 2. 1914, roč. 50, č. 40, s. 2.

Orel je povaha impulzivní; svého času dokonce zakazoval školníkovi dodávat v pátek párky do sborovny! Ale tak veřejné nařčení, že dohnal žáka k sebevraždě, je nařčení hrozná. “ ... „Proto bylo by potřeba, aby náš veřejný tisk opíral se při svých tvrzeních o dobré informace a jich také použil k obraně člověka, nařčeného jako původce sebevraždy. Nespravedlivými útoky, zlehčováním učitelstva se ani střední škole ani žactvu ani rodičům věru neposlouží. “ ... „S prof. Orlem dostal svůj díl i ředitel, vládní rada Paulus, náhodou jeden z šéfů, který nejméně na sebe nechá působit jakýmkoliv vlivům a má spíše naopak sklon k ‚prezidializmu‘. S ním dostal svůj díl i prof. dr. Š[těpánek]⁵⁷⁷ i ostatní profesorský sbor dohromady, že stojí pod vlivem katechetovým. Uvedení učitelé se tomu podivili nejvíce. “⁵⁷⁸

V královéhradeckém katolickém deníku *Obnova* vyšla koncem února reakce na aféru pod názvem „Zneužití“ *Parsifala*. Již z jejího názvu je patrné, že zdůrazňuje politický kontext kauzy:

„Tedy ‚eucharistákům‘ mělo být zamezeno i placené poslechnutí díla, v němž se pje s úctou o Eucharistii. “ ... „Při provedení působil zdatně také jeden ‚eucharisták‘, katolický kněz, který jest výborným znalcem hudby. Pokrokový tisk nad tím ztrnul. Hanět nebylo možno – a chválit se dle pokrokových paragrafů nesmělo. Proto se přemýšlelo, jak praštit ruku kněze-umělce sochorem. Sehnala se pomluva, když si vzal život žák reálky, na níž kněz Dobrosl. Orel učí... “⁵⁷⁹

Koncem února *Lidové noviny* otiskly krátkou zprávu s názvem *Páně katecheta nucená dovolená*:

„Pražské listy sdělují, že katecheta holešovické reálky Dobroslav Orel, který měl účast na dramatu nešťastného septimána Nováka, dostal dovolenou na neurčitou dobu a už se do ústavu nevrátí. Přeháněl to, až to přehnal. “⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Profesor Josef Štěpánek vyučoval na holešovické reálce matematiku a fyziku, z níž student Novák opakovaně neprospěl.

⁵⁷⁸ *Věstník českých profesorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1914, roč. 21, č. 8, s. 304 a 305.

⁵⁷⁹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 27. 2. 1914, roč. 20, č. 8, s. 2.

⁵⁸⁰ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 25. 2. 1914, roč. 22, č. 55, s. 6.

Orel skutečně oficiálně 16. února nastoupil na zdravotní dovolenou. Již předtím se rovněž ze zdravotních důvodů vzdal redigování časopisu *Cyril*. V době, kdy se k celé kauze schylovalo, byl přijat za činného člena společnosti *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* [DTÖ]. Současně dokončoval pod vedením Guido Adlera studium hudební vědy na vídeňské univerzitě. Úspěšně obhájil doktorskou práci *Der Mensuralkodex „Speciálník“: ein Beitrag zur Geschichte der Mensuralmusik und Notenschrift in Böhmen bis 1540*⁵⁸¹ a obdržel za ni nejvyšší možné vyznamenání – *Sub auspiciis imperatoris*.⁵⁸² Slavnostně byl promován 22. 7. 1914. V rozporu s falešnými zprávami ohlašujícími konec jeho pedagogické dráhy se od nového školního roku vrátil na plný úvazek na reálku. Kromě vlastní výuky náboženství převzal hodiny zpěvu za Metoděje Doležila, který vykonával aktivní vojenskou službu.⁵⁸³ Časopis *Cyril* v oddíle zpráv *Osobní ze středních škol* informoval o učitelích zpěvu povoláných do války, za něž profesori náboženství převzali jejich výuku zdarma. Mezi jinými je zde uveden také případ Doležila a Orla. Zdůvodnění této obětavosti vyznívá možná překvapivě:

*„Na většině středních škol bohužel se nevyučuje za nynější doby zpěvu, ač vysoké úřady školní nařizují slavné služby boží při různých slavnostech loyálních. Jak se mají však zpěvem oslavovati při bohoslužbách loyální slavnosti, když není ani jedinké hodinky zpěvu?“*⁵⁸⁴

Kauza spojená s Novákovou sebevraždou probíhala v tisku relativně krátce. Nejsilnější vlna útoků trvala zhruba čtrnáct dní. Na Orlův zářijový návrat do školství v tisku nikdo nepoukázal. Studenti reálky v Národním divadle pod Orlovým vedením odzpívali všechna smluvená představení a v tisku se opět začaly objevovat články

⁵⁸¹ NM – ČMH. Pozůstalost Dobroslava Orla, krabice 28-B/VIII, sign. 228. Disertace s korekturami. REITTEREROVÁ, Vlasta. Korespondence Guida Adlera a Dobroslava Orla. Svědectví vztahu učitele a žáka. (The Correspondence of Guido Adler and Dobroslav Orel. Testimony to the Teacher-Pupil Relationship). *Musicologica Slovaca*, roč. 7, č. 1, s. 94–131. Dostupné z: http://uhv.sav.sk/wp-content/uploads/2017/09/Musicologica2016_1.compressed.pdf [cit. 29. 1. 2019].

⁵⁸² NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign.16 a 32. Opis a kopie doktorského diplomu. „*Summis Auspiciis augustissimi imperatoris ac regis Francisci Iosephi I ... Dobroslav Orel e Ronov in Bohemia oriundum postquam et dissertatione, cui inscribitur ‚Der Mensuralkodex Speciálník. Ein Beitrag zur Geschichte der Mensuralmusik und der Notenschrift in Böhmen bis 1540‘ et examinibus legitimis laudabilem in scientia musices doctrinam probavit.*“

⁵⁸³ *Výroční zpráva C. k. české reálné školy v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok. 1914–1915*, č. 7. Praha, 1915, s. 25 a 28.

⁵⁸⁴ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 15. 4. 1915, roč. 41, č. 4, s. 71.

oslavující vysokou úroveň školního pěveckého sboru založeného a vedeného profesorem Orlem. Ještě téhož roku byl Orlův sbor přizván k účasti na prestižním prosincovém koncertu Hlaholu, na němž zazněly čtyři kantáty Johanna Sebastiana Bacha. Pozornost je tomuto koncertu věnována také v *Památku zpěváckého spolku „Hlahol“ v Praze*. K celkovému úspěchu koncertu významně přispěl všeobecně oceňovaný Orlův pěvecký sbor.⁵⁸⁵

5.3 Pražská konzervatoř (1910–1919)

Rok poté, co se Orel úspěšně redaktorsky ujal časopisu *Cyril*, se za blíže neznámých okolností dohodl s vedením pražské konzervatoře na spolupráci při výuce nového předmětu – liturgiky. Novinku oznámil na sklonku školního roku 1909–1910 hudební tisk. Nejobšírněji se o okolnostech zavedení nového předmětu rozepsala *Hudební revue*:

„Na varhanním oddělení konservatoře pražské zavedeno bude na podnět ředitele J. z Kaňků, pracujícího s celým úsilím ku povznesení ústavu v každém směru na výši moderní vysoké školy hudební, zvláštní kollegium pro hudbu církevní, jež bude jednak s praktickou účastí žáků při úkonech bohoslužebných hrou na varhany i řízením sboru, jednak v hlavních obdobích roku církevního hospitacemi ve chrámu Emauzském, slyoucím virtuosními výkony mnichů beuronských na poli gregoriánského chorálu medicejského. Předmět rozvržen na 3 hodiny týdně v ročníku třetím, a povede jej prof. Dobroslav Orel, redaktor „Cyrilla“ a spisovatel hudební, kdežto vlastnímu rituálnímu zpěvu bude vyučovati, jako posud, prof. O[ndřej] Horník.“⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ „Na hlaholském koncertě účinkoval tehdy vedle Hlaholu orchestr České Filharmonie, sólisté: B. Tůmová, K. Ungrová, E. Fuchs a K. Kühgler, varhaník F. Michálek, pianista F. Kohout a chlapecký sbor státní reálky z Holešovic, vycvičený P. Dobroslavem Orlem: dobré technické školení těchto studentů bylo tehdy všeobecně oceňováno. Byl to vůbec po všech stránkách krásný vstup Hlaholu do válečného období a v posudcích bylo radostně zdůrazňováno, jak se Hlahol nepřízní doby nedává odstrašiti...“

SLEZÁK, Karel (ed.). *Památník zpěváckého spolku "Hlahol" v Praze, vydaný na paměť 75. výročí založení spolku, za období 1911-1936*. Praze: Pražský Hlahol, 1936, s. 31.

⁵⁸⁶ *Hudební revue*. Praha, 1910, roč. 3, č. 7, s. 384.

V archivu konzervatoře ani v žádném z almanachů ústavu se detailní údaje o zavedení nově vyučovaného předmětu nedochovaly. V německé výroční zprávě za rok 1909–1910 je pouze poznamenáno, že se pro příští rok podařilo získat Dobroslava Orela pro výuku liturgiky: „... *auch ist es uns gelungen, für die liturgischen Belehrungen an der Orgelschule ab Schuljahr 1910–1911 den Professor P. Dobroslav Orel als neue Lehrkraft zu gewinnen.*“⁵⁸⁷ V archivu pražské konzervatoře se dochoval pouze jediný dokument vztahující se nepřímě k výuce liturgiky. Je jím rukopisný, poznámkami opatřený koncept a čistopisná strojová verze nadepsaná *Učební osnovy pro hodiny církv[evního] zpěvu.*⁵⁸⁸ Autorem osnovy je Orel. Z hlediska dnešní terminologie se jedná o kurikulární materiál. Obsahuje dvouletý rozpis teoretického učiva, studijní literaturu a detailní popis způsobů propojování teorie a praxe, liturgiky a církevního zpěvu, včetně předpokládaných výstupů: „*Současně s jednotlivými dobami církv. roku proberou se prakticky všechny zpěvy a funkce. Scelí se liturgicky všechno hudební i theoretické vědění žákův i učiva z roku I. a II.*“⁵⁸⁹ Orlovy červené poznámky srovnávají předchozí stav s novým návrhem. Evidentně se tedy nejedná o první osnovy předmětu, ale o jejich pozdější verzi. Kdy a na základě jakého podnětu osnovy sepsal, není zřejmé. Na konzervatoři vyučoval v letech 1902–1917 církevní zpěv profesor Ondřej Horník. Je možné, že osnovy Orel sepsal po jeho smrti, kdy k výuce liturgiky přibral také církevní zpěv a v té souvislosti oba předměty propojil. Z poznámek připojených k rukopisné verzi vyplývá, že prakticky uvažující Orel žáky pražské konzervatoře zapojoval do pravidelného účinkování při nedělních mších na holešovické reálce: „*Žáci každou neděli provázejí píseň lidovou při mši sv. na reálce v Praze VII, provázejí a řídí zpěvy liturg a navštěvují význačné slavnosti v Emauzích.*“⁵⁹⁰ Žáci získávali potřebnou hudební praxi, Orel je mohl pedagogicky vést ke správnému doprovodu liturgie a současně měl zajištěnou hudební složku mše, kterou tím pádem mohl sám sloužit.⁵⁹¹ Poznámky na rukopisné verzi osnov zahrnují

⁵⁸⁷ *Auszug aus dem Generalversammlungs-Protokolle des Vereines zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen.* Praha, 1910, s. 13.

⁵⁸⁸ Knihovna a archiv Pražské konzervatoře, fond: Stanovy, učební plány, osnovy, sign. UP 40.

⁵⁸⁹ Tamtéž.

⁵⁹⁰ Knihovna a archiv Pražské konzervatoře, fond: Stanovy, učební plány, osnovy, sign. UP 40.

⁵⁹¹ V dobovém tisku je patrné, že spolupráce konzervatoristů s pěveckým sborem holešovické reálky se neomezovala pouze na společné účinkování při bohoslužbách. Konzervatoristé se sborem reálky vystupovali také na veřejných koncertech.

Orlovy návrhy na posílení praktických činností, vytváření mezipředmětových vztahů a zvýšení motivace:

„Jednotlivým disciplinám lze učit i v jiných hodinách, než ve zpěvu, na př. v teorii, harmonii, hlavně při varhanách hlavně p... [nečitelné!] provázení chorálu. ... Při večírcích dáti též na program chorální průvod, aby si ho hoši více vážili. Též provázeti při hodinách varh. píseň lidovou.“⁵⁹²

Orel doporučuje „Hodně hráti na *klavír*...“ [klavír – dvojitě podtrženo] a přesunout dějiny církevního zpěvu až do třetího ročníku. Současně připomíná původní poslání pražské varhanní školy, jehož nositelem se stala konzervatoř: „*Varhanická škola není školou virtuosity na varhany, proto nebyla založena.*“

V konzervatorním archivu se kromě těchto osnov zachovaly české a německé výroční zprávy spolku *Verein zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen/ Jednoty pro povznesení hudby v Čechách*,⁵⁹³ který byl zřizovatelem pražské konzervatoře. Orel je v nich uváděn jako vyučující liturgiky a po smrti Ondřeje Horníka také církevního zpěvu.⁵⁹⁴ Ve zprávě za rok 1917–1918 bylo u jeho jména poznamenáno, že je držitelem *Rytířského kříže řádu Františka Josefa I.* Hodinové dotace nebo bližší údaje o výuce nejsou ve zprávách uváděny.

Orel na pražské konzervatoři vyučoval až do konce školního roku 1918–1919. Po skončení první světové války a rozpadu Rakouska-Uherska došlo k závažným společenským změnám. Protikatolické, tzv. antiklerikální hnutí se nejsilněji projevilo bezprostředně po vzniku Československé republiky. Katolická církev byla vnímána jako protinárodní a kněží jako kolaborující se zaniklým systémem. Došlo k tzv. přestupovému hnutí, tj. hromadným přestupům k nově založené *Českobratrské církvi evangelické* nebo k *Církvi československé husitské*, v jejímž čele stanul bývalý katolický kněz Karel Farský. Změny významně zasáhly rovněž dění na konzervatoři.

⁵⁹² Knihovna a archiv Pražské konzervatoře, fond: Stanovy, učební plány, osnovy, sign. UP 40.

⁵⁹³ *Auszug aus dem Generalversammlungs-Protokolle des Vereines zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen.* Praha, 1918.

⁵⁹⁴ Holz knecht v souvislosti s Orlovou pedagogickou činností na konzervatoři zmiňuje pouze výuku liturgiky. HOLZKNECHT, Václav (ed.). *150 let Pražské konservatoře: sborník k výročí ústavu.* Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961, s. 237.

Již v prosinci bylo rozhodnuto o jejím zestátnění. *Spolek pro zvelebení hudby v Čechách* byl na valné hromadě 30. prosince 1918 rozpuštěn.

Dne 16. března se konala pedagogická konference, již se podle podpisu na prezenční listině účastnil také Dobroslav Orel. Zhruba čtrnáct dní poté, 30. března, podal žádost, aby byl „službou definitivně přikázán jako řádný profesor se svými dosavadními právy a automatickým postupem konzervatoři hudby pro obor církevní hudební vědy (cirk. zpěvu)...“⁵⁹⁵ Okolkovaná, zaknihovaná pod číslem jednacím 214/1919 a opatřená kulatým razítkem, s datem 3. dubna se dochovala v jeho pozůstalosti. V archivu konzervatoře žádné záznamy o jejím přijetí nebo případném vyřízení nebyly nalezeny.

V průběhu roku 1919 došlo k celkové reorganizaci ústavu. Nejpodrobnější zprávy o změnách uveřejnil v *Hudební revue* nový vyučující sborového zpěvu Metoděj Doležil.⁵⁹⁶ V první řadě byla řešena otázka celkového charakteru a cíle konzervatorního vzdělání, tedy, zda má konzervatoř poskytovat vzdělání prakticky odborné nebo hudebně vědecké. Tato otázka byla vyřešena ve prospěch vedení žáků odborným směrem, k technické vyspělosti a virtuozitě. Současně byly přeformulovány cíle ve varhanických třídách. Byla posílena hodinová dotace praktické hry a přednášky, původně zaměřené pouze na osvojení římskokatolického ritu, byly rozšířeny o výuku obřadního a církevního zpěvu českobratrského, pravoslavného a židovského. Podle nově vypracovaných a schválených osnov se začalo vyučovat již ve školním roce 1919–1920. V následujícím školním roce bylo zásluhou Adolfa Cmírala otevřeno nové, hudebněpedagogické oddělení. Orlův plán založit při pražské konzervatoři církevní hudební vědu neměl za této situace naději na uskutečnění. Orel konzervatoř z pochopitelných důvodů úplně opustil a zůstal členem pedagogického sboru holešovické reálky. Již v září 1919 jej prezident Masaryk jmenoval mezi prvními profesory nově založené Univerzity Komenského v Bratislavě.

Devítileté působení na pražské konzervatoři pro Orla znamenalo příležitost uplatňovat v praxi svoje metodologické a pedagogické představy, jejichž cílem bylo vychovat poučené a zdatné varhaníky i ředitele kůrů, uvádějící na českých farnostech do praxe zásady cyrilského hnutí.

⁵⁹⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/I, sign. 35.

⁵⁹⁶ DOLEŽIL, Metoděj. Reorganizace pražské konzervatoře *Hudební revue. Orgán hudebního odboru Umělecké besedy*. Praha, 1919, roč. 13, č. 3, s. 100–103.

DOLEŽIL, Metoděj. Reorganizace pražské konzervatoře *Hudební revue. Orgán hudebního odboru Umělecké besedy*. Praha, 1920, roč. 13, č. 7, s. 249–251.

6 Cesta k pedagogickému reformismu a Battkeho intonační metodě

Pro zkoumání Orlova vztahu k pedagogickému reformismu je důležité zasadit jeho působení do širšího kontextu. Hudební vzdělání a první pedagogické zkušenosti získal v období, kdy byly české země součástí Rakouska-Uherska. V tehdejší pedagogice převažoval pozitivistický herbartovský směr. Byl jím rovněž ovlivněn přístup k hudebnímu vzdělávání. Na počátku dvacátého století začal herbartovský pozitivismus ustupovat novým trendům, jejichž společným jmenovatelem bylo docílit změny v pohledu pedagogů na žáka a uplatňovat pedocentrismus. Toto období vzniku alternativních metod a prosazování individuálního přístupu ke vzdělávání je označováno souhrnným názvem *pedagogický reformismus*. Za jeho průkopníky jsou považováni: švédská spisovatelka a pedagožka Ellen Keyová,⁵⁹⁷ jedna z prvních stoupenkyň feministického hnutí, belgický pedagog a psycholog Ovide Decroly⁵⁹⁸ a italská lékařka a matematická Maria Montessori.⁵⁹⁹ Pedagogickým krédem Marie Montessori bylo *Pomoz mi, abych to dokázal sám*. Právě toto heslo je stále aktuální i v současné pedagogice a vyjadřovalo rovněž Orlovy pedagogické názory, když ve svých přednáškách a studiích opakovaně brojil proti nápodobě, jak říkal – *pouhému papouškování* – a požadoval, aby skutečný pedagog rozvíjel u žáků hudební gramotnost a dovednost s plným porozuměním interpretovat dané dílo. Zcela v souladu s pedocentrickými názory píše:

*„Dítě, hlavně na nižším stupni, chce volnost, napodobuje přírodu a s ní volně žije. Samo nechť vede učitele a předepíše mu postup: tím vypěstuje se v něm samostatnost na tvoření popěvků a schopnost intonační.“*⁶⁰⁰

Reformistické proudy zasáhly také metodiku hlasového vedení žáka, do níž se promítl lékařský přístup zabývající se zkoumáním fyziologické stránky tvoření tónů. Na pražské konzervatoři například působil profesor MUDr. Miloslav Seeman,⁶⁰¹ který

⁵⁹⁷ Ellen Karolina Sofia Key (11. 12. 1849 Sundsholm – 25. 4. 1926 Strand).

⁵⁹⁸ Jean-Ovide Decroly (23. 7. 1871 Ronse – 10. 9. 1932 Ukkel).

⁵⁹⁹ Maria Montessori (31. 8. 1870 Chiaravalle – 6. 5. 1952 Noordwijk aan Zee).

⁶⁰⁰ OREL, Dobroslav. K reformě zpěvu na školách. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1918, roč. 44, č. s. 153.

⁶⁰¹ BRANBERGER, Jan. *Konzervatoř hudby v Praze: pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha: Konzervatoř hudby, 1911. s. 503.

své objevy uveřejňoval v Cmiralem založeném a vedeném periodiku *Hudba a škola*. Zejména v Německu se na přelomu století objevila řada experimentátorů, kteří vynalézali originální, mnohdy velmi zavádějící metody výuky zpěvu.⁶⁰² Studium těchto, dá se říci výstřelků hudební pedagogiky se u nás intenzivně zabývala Doubravka Branbergerová.⁶⁰³ Absolvovala kurzy u významných evropských pěveckých pedagogů. Jejím cílem bylo vytvoření vlastní pěvecké metody, kterou by mohla postavit do protiváhy k italské pěvecké (koloraturní) škole.⁶⁰⁴ Jejím spojencem i podporovatelem byl její manžel, dr. Jan Branberger.⁶⁰⁵

V hudební výuce se pedagogický reformismus projevil snahou metodicky propracovaným působením docílit všestranného hudebního vzdělání žáků oproti tehdejšímu jednostrannému pojetí zpěvu.⁶⁰⁶ Jednou z nejpůvodnějších metod vedoucích k pěstování hudebního čtení a zvukové představitivosti byla Battkeho intonační metoda.⁶⁰⁷ Metoda byla založena na relativní solmizaci. Vycházela z diatonické durové řady, k níž se vztahovaly ostatní tóny. Každá tónika byla „do“. K mollové tónině se přistupovalo teprve po zvládnutí tóniny durové. Při výcviku správné intonace byl využíván postup posouvání pohyblivé noty (tzv. Wandernote). Za její české průkopníky jsou považováni František Spilka⁶⁰⁸ a Jaroslav Jiránek,⁶⁰⁹ který přeložil a na české poměry adaptoval jeho metodiku *Primavista*. Vydal ji v roce 1911 pod názvem *Hudební gramatika*.⁶¹⁰ Do širšího povědomí české odborné veřejnosti se

Od roku 1922 působil jako vedlejší učitel na pražské konzervatoři a vyučoval hygienu hlasu a sluchu.

⁶⁰² Velmi populární byla v té době metoda německého pedagoga Paula Burnse, tzv. *Freilauf*.

⁶⁰³ BRANBERGER, Jan. *Strom života: vzpomínky na zesnulou ženu*, Praha, 1945.

⁶⁰⁴ Vymezovala se zejména vůči pedagogickým zásadám Františka Pivody a jeho následovníkům.

⁶⁰⁵ Jan Branberger byl v letech 1906–1918 profesorem a tajemníkem pražské konzervatoře. V letech 1919–1928 působil jako přednosta hudebního oddělení ministerstva školství a národní osvěty. Poradcem ministerstva zůstal do roku 1933. Současně byl v letech 1924–1938 administrativním správcem pražské konzervatoře, r. 1928 byl jmenován mimořádným profesorem estetiky na mistrovské škole a od r. 1937 zde působil jako řádný profesor. Po celou dobu vyučoval dějiny hudby na střední škole konzervatoře.

⁶⁰⁶ GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. Praha: Supraphon, 1975. Comenium musicum, sv. 13, s. 9.

⁶⁰⁷ Tamtéž; analýzou Battkeho intonační metody v kontextu české hudební pedagogiky se zabývá OBEŠLOVÁ, Miluše. Max Battke a česká hudební výchova. *Hudební výchova* č. 4, roč. 21, 2013, s. 67–68.

⁶⁰⁸ František Spilka (13. 11. 1877 Štětka – 20. 10. 1960 Praha). S Battkeho intonační metodou se seznámil přímo od jejího autora na kurzech v Berlíně. Zavedl ji na *Intonační škole Adolfa Mikeše*. SPILKA, František, Jan NERUDA a Jan BRANBERGER. Nové směry ve vyučování zpěvu, in: *Holubův učitelský rádce*, č. 2, roč. 1, 1905, s. 5–36.

⁶⁰⁹ Stanislav Jiránek (23. 10. 1867 Všejanya – 19. 8. 1934 Praha).

⁶¹⁰ Z Battkeho intonační metody vychází rovněž Jiránkova třídní učebnice zpěvu *Maličkým*, jejíž součástí jsou rovněž *Metodiky pro učitele*.

tato tonální metoda dostala v roce 1912 při pražském třítydenním kursu, za lektorování jejího autora Maxe Battkeho.⁶¹¹

Battkeho intonační metoda oslovila rovněž Dobroslava Orla. Jako sbormistr zcela přirozeně hledal způsob, jak u zpěváků vypěstovat správné pěvecké návyky a jak je vést k osvojení si náročné hudební literatury. Za zásadní proto kromě dobré pěvecké techniky považoval také nutnost rozvíjení dovednosti aktivního čtení not a správné intonace. Z moderních reformistických trendů v hudební výchově se mu jako nejefektivnější jevila intonační metoda Maxe Battkeho, která byla později v Rakousku zavedena ministerským nařízením na obecných a měšťanských školách. Současně si uvědomoval nebezpečí, které s sebou nese omezení výuky zpěvu na pouhý výcvik ve správné intonaci, povýšení metody na cíl: „*Tvořiti a pěstiti krásný tón, toť hlavní cíl pěvecké výchovy. Bohužel se dnes na něj zapomíná pro mechanismus, jak zavládl neporozuměním a zneužitím nových metod, hlavně metody Battkeovy, která vede dítě k výcviku v samostatné intonaci, ale nepodává prostředků ke cvičení krásného tónu.*“⁶¹²

Jednoznačně určit kdy a za jakých okolností se Orel s Battkeho metodou poprvé setkal je obtížné, protože jediným pramenem, z něhož lze vycházet, je dobový tisk. První zpráva o Orlovi v souvislosti s Battkeho intonační metodou byla uveřejněna roku 1910 v časopise *Cyril*. Orel chválí kurz pořádaný *Hudební Budčí* a vedený ředitelkou Doubravkou Branbergerovou, jehož se osobně zúčastnil 4. 7. 1910. Část příspěvku je věnována detailnímu popisu metody, kterou vřele doporučuje k širšímu pedagogickému využití:

„... *kdyby se zanechalo humbugu a zavedla se pevná osnova na všech školách dle metody Battkeovy, napsaly se dle ní pořádné cvičebnice pro vyšší třídy a tím položen základ k pěvecké technice dorostu pro pěvecké spolky.*“⁶¹³

Jednání o možnostech využití nejnovějších vyučovacích metod, zejména Dalcrozovy a Battkeho bylo jedním z akutálních témat prvního hudebněpedagogického kongresu, který se ve dnech 20.–23. dubna 1911 konal ve

⁶¹¹ Max Battke (15. 9. 1863 Schifusz u Wandlackenu – 4. 10. 1916 Berlín).

⁶¹² OREL, Dobroslav. K reformě zpěvu na školách. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1918, roč. 44, č. 10, s. 153-155.

⁶¹³ OREL, Dobroslav. Hudební Budeč. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 4, s. 98.

Vídni a jehož se Orel aktivně účastnil.⁶¹⁴ Když roku 1913 Max Battke zemřel, uveřejnil Orel v *Cyrlu* nekrolog,⁶¹⁵ v němž rekapituloval cestu pronikání a uplatňování Battkeho metody u nás. V té souvislosti zmiňuje dva pražské kurzy konané za Battkeho účasti. První z nich řídil Stanislav Jiránek a druhý Orlovův kolega Emil Bezečný, jenž již předtím Orlovi zprostředkoval kontakt s Quido Adlerem na vídeňské univerzitě a měl jej zasvěcovat do gregoriánského chorálu.⁶¹⁶ Je možné, že si Orel důkladněji osvojil tuto intonační metodu právě díky Bezečnému.

6.1 Předseda spolku *Hudební Budeč*

Jednou z epizodních, ale významných etap v Orlově pedagogické kariéře bylo období spolupráce s *Hudební Budčí*. Touto institucí se zatím nikdo systematicky nezabýval. Existují o ní zmínky v historicky zaměřené pedagogické literatuře, která její existenci a někdy dokonce i vznik spojuje s Adolfem Cmíralem: „... *Ten [Cmíral] zase zřídil r. 1909 v Praze tzv. Hudební Budeč, přebírající v mnohém organizaci Jiránkovy pěvecké školy.*“⁶¹⁷ Cmírala jako vůdčího ducha *Hudební Budče* překvapivě uvádí jinak přesný Gause, který navíc mylně uvádí jako spolupracovníka *Budče* Stanislava Jiráka:

„Ještě dříve než pronikla Battkeova hudební výchova do školních osnov a učebnic, byla s úspěchem používána v dětských pěveckých školách v Praze – ve vinohradské Umělecké výchově a v *Hudební Budči* (od r. 1909). Duší těchto mimoškolních učilišť byl opět A. Cmíral. V *Hudební Budči* se práce účastnili i další významní hudební pedagogové (D. Orel, J. Branberger, D. Branbergerová, S. Jiránek).“⁶¹⁸

⁶¹⁴ Orel vystoupil s referátem na téma „*O vyučování hudbě v seminářích*“. Údajně byl jedním ze tří referujících, jejichž přednáškám byl přítomen ministerský předseda Karl Graf Stürgkh (30. 10. 1859 Graz – 21. 10. 1916 Vídeň) a dvorní rada Ministerstva kultu a vyučování Karl Ritter von Wiener (26. 10. 1863 Vídeň – 12. 4. 1945 Vídeň).

KAŠPAR, Bohumil. Hudebně pedagogický kongres ve Vídni. *Hudební revue*, 1911, roč. 4, č. 5, s. 286.

⁶¹⁵ OREL, Dobroslav. Max Battke. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 8, s. 138.

⁶¹⁶ REITTEREROVÁ, Vlasta. Korespondence Guida Adlera a Dobroslava Orla. Svědectví vztahu učitele a žáka. (The Correspondence of Guido Adler and Dobroslav Orel. Testimony to the Teacher-Pupil Relationship). *Musicologica Slovaca*, 2016, roč. 7, č. 1, s. 97.

⁶¹⁷ GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2., dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990. 282 s. Comenium musicum, sv. 20, s. 66.

⁶¹⁸ GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. Praha: Supraphon, 1975. Comenium musicum, sv. 13, s. 22–23.

V *Českém hudebním slovníku* není vytvořeno samostatné heslo, ale zmínky o *Budči* jsou součástí hesel Adolf Cmíral, Jan Branberger a Doubravka Branbergerová. Cmírala slovník uvádí jako jednoho ze zakladatelů. V závorce je uvedena doba existence školy a nikoliv léta, kdy byl jejím ředitelem: „*Byl spoluzakladatelem, učitelem a ředitelem Hudební Budče (1909–26)*.“⁶¹⁹ Heslo o Janu Branbergerovi uvádí jako skutečné zakladatele školy Branbergera a jeho manželku Doubravku:

„*Společně potom roku 1909 založili intonační školu pro mládež (Hudební Budeč), jejímž úkolem byla hudební výchova mládeže v moderním duchu a soustavné pěstování hudebního vkusu.*“⁶²⁰

Heslo věnované Doubravce Branbergerové vymezuje dobu jejího ředitelského působení a uvádí jména jejích nejúspěšnějších žákyň:

„*V letech 1909–17 byla ředitelkou pěvecké školy Hudební Budče, ze které vzešly pěvkyně uplatňující se zejména v koncertním zpěvu (Božena Kozlíková, Máša Fleischerová, Jarmila Rochová-Pěničková, Jaromíra Tomášková-Nováková a další).*“⁶²¹

Důležitým pramenem pro rekonstrukci činnosti *Budče* je dobový tisk, v němž se průběžně objevovaly recenze žákovských koncertů a pozvánky na kurzy a přednášky pro učitele. Zvláštností *Hudební Budče* bylo, že neměla své sídlo v jedné budově, ale sestávala z tzv. intonačních škol umístěných v některých pražských školách. Vzhledem k tomu, že se jednalo o volnočasovou aktivitu, byl tento způsob organizace praktičtější. Počet žáků intonačních škol *Budče* se pohyboval mezi 200–250. Historii a úspěchy *Hudební Budče* vylíčil první předseda spolku a ředitel školy U Studánky

⁶¹⁹ Český hudební slovník. Adolf Cmíral [cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7206

⁶²⁰ Český hudební slovník. Jan Branberger [cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7360

⁶²¹ Český hudební slovník. Doubravka Branbergerová [cit. 26. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2200

Karel Auer. Jeho stat' byla uveřejněna po jeho smrti, v listopadu 1913.⁶²² Auer v ní shrnul zásadní informace o založení a činnosti školy v prvních letech její existence. Za místo zrodu myšlenky označil *Komitéť pro uměleckou výchovu*. Ve statí přesně udává datum založení školy a její první působiště:

*„Hudební Budeč byla založena a schválena výnosem c. k. místodržitelství ze dne 26. 10. 1909 (sub. 242.107). Správa spolku získala od c. k. okr. školní rady v Praze povolení k umístění svých intonačních škol v některých pražských školách. První rok byly spolku propůjčeny místnosti v dívčí i chlapecké škole u sv. Vojtěcha a v dívčí škole u sv. Tomáše na Malé straně.“*⁶²³

Hudební Budeč se později přestěhovala z tomášské školy do holešovické obecné školy U studánky. Podle dobového tisku pravděpodobně nesla zprvu název *Hudební Budeč* pouze škola. Teprve na ustavující schůzi, která byla svolána v pražské Staroměstské radnici na 21. 6. 1911 došlo k založení nového spolku *Hudební Budeč*, jehož předsedou byl zvolen Karel Auer.⁶²⁴ Na počátky *Hudební Budče* vzpomínal s odstupem let jeden z jejích zakladatelů Jan Branberger.

*„Při vybudování takové školy pomohl Doubravce [Branbergerové Černochové] její manžel, jenž měl přítele Valeriana Koubka, velmi svědomitého a nadšeného pracovníka v umělecko-výchovné sekci při Jednotě Komenského. Poradil se s ním, vypracovali společné stanovky spolku, jenž by školu založil a udržoval. Dr. Branberger vynalezl pro spolek vhodné jméno ‚Hudební Budeč‘, jež přeneseno na školu otevřenou v říjnu 1909 v místnostech nové školy u sv. Vojtěcha. Předsednictví spolku přijal univ. prof. Frant. Čada, vynikající pedagogická osobnost.“*⁶²⁵

⁶²² Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1913, roč. 39, č. 9, s. 193.

„Karel Auer, ředitel ob. školy v Praze-VII., skonil po delší nemoci 19. listopadu 1913. Vynikal jako hudební paedagog a virtuos na housle. Stal se předsedou ‚Hudební Budče‘, staral se o pěvecký dorost na obecných i měšťanských školách pražských; za jeho vedení vzrostla oddělení pěvecká ‚Budeč‘ zvláště v Praze VII. Horlivě propagoval na školách Battkeovu metodu, zajímal se o nejnovejší vymoženosti v oboru paedagogiky [!] zpěvní; městskou radou byl vyslán i na první rakouský paedagogicko-hudební kongres-hudební kongres ve Vídni. Anima candida. Requiescat.“

⁶²³ *Národní listy. Z kulturního života. Příloha.* Praha: Julius Grégr, 23. 11. 1913, roč. 53, č. 322, s. 17.

⁶²⁴ *Paedagogické rozhledy: věstník literárního a paedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách.* Praha: Československá obec učitelská a Dědictví Komenského, 1911, roč. 24, č. 10, s. 1120.

⁶²⁵ BRANBERGER, Jan. *Strom života: vzpomínky na zesnulou ženu.* Praha: Mojmir Urbánek, 1945, s. 27.

Mezi nejbližší spolupracovníky ředitelky školy Doubravky Branbergerové patřili Adolf Cmíral a později Metod Doležil. Není bez zajímavosti, že se oba vystřídali na holešovické reálce jako Orlovi kolegové při výuce zpěvu. Na konci roku 1916 se Doubravka Branbergerová vedení školy vzdala a novým ředitelem se stal Adolf Cmíral, který ji vedl až do roku 1926.

Hned v prvním roce se přihlásilo 200 dětí, které byly rozděleny do šesti oddělení. Nadprůměrných výsledků dosažených používáním progresivních výukových metod, zejména intonační Battkeho metody, si všímal dobový tisk. Již po roce práce byly děti schopny koncertovat společně s pražským Hlaholem v Rudolfinu, v letech 1911 a 1913 vystoupily v Národním divadle a v Měšťanské besedě. Předseda spolku Karel Auer připomíná, že se o činnost intonační školy zajímali odborníci, kteří se „vyslovili... velmi pochvalně o výsledcích reformního vyučování zpěvu dětského“.⁶²⁶ Ve výčtu jmen odborníků uvádí ředitele pražské konzervatoře Jindřicha Kàana z Albestu a profesora Dobroslava Orla.

Nejaktivnějšími lety, kdy *Budeč* rozšířila svoji činnost směrem ke vzdělávání budoucích nebo stávajících učitelů hudební výchovy jsou léta spojená s Dobroslavem Orlem jako předsedou spolku. Za jeho předsednictví v letech 1916 a 1917 *Budeč* zorganizovala dva tříměsíční kurzy pro pražské učitele a jeden celoroční, který měl být přípravou na státní zkoušky z hudby. Kurzy finančně podpořila rada Královského hlavního města Prahy. Jejich cílem bylo dát teoretický i praktický návod, jak se mají uvádět do praxe nové osnovy pro výuku zpěvu.⁶²⁷ Prvního kurzu se účastnilo 106 pražských učitelů. Ve třídách *Hudební Budče* a v holešovické reálce se konaly hospitace, při nichž bylo prezentováno uvádění Battkeho intonační metody do praxe. Součástí kurzu byly tzv. *Besedy* věnované českým skladatelům. Karel Hoffmeister přednášel o Smetanovi, kanovník Václav Müller o Dvořákovi a Zdeněk Nejedlý o Fibichovi. Každá *Beseda* sestávala z přednášky „provázené světelnými obrazy“⁶²⁸ a praktických ukázek z tvorby v podání sboru *Hudební Budče*.⁶²⁹ Detailní zprávy

⁶²⁶ *Národní listy. Z kulturního života. Příloha.* Praha: Julius Grégr, 23. 11. 1913, roč. 53, č. 322, s. 17.

⁶²⁷ [MÜLLER, Václav]: Pěvecký kurs král. hlav. města Prahy pro pražské učitelstvo. *Čech:politický týdeník katolický.* Praha, 24. 6. 1916, roč. 41, č. 172, s. 7.

o kurzu též:

Cyril, 15. března 1916, roč. 42, č. 3, s. 50.

⁶²⁸ [MÜLLER, Václav]: Pěvecký kurs král. hlav. města Prahy pro pražské učitelstvo. *Čech: politický týdeník katolický.* Praha, 24. 6. 1916, roč. 41, č. 172, s. 7.

⁶²⁹ Tamtéž.

o slavnostech provázejících zahájení a ukončení kurzů a obsahy projevů hlavních pořadatelů byly uveřejněny v dobovém tisku:

„*Slavnostní schůzi zahájil předseda Hudební Budče, prof. Dr. Orel, jenž odůvodnil přednosti rytmicko-intonační metody Battkeovy i její didaktické vítězství. Vzpomněl snah dřívějších opravců zpěvní metody, řed. Al. Majera a Auera a pojednal o organisaci Hudební Budče, která obrala si za úkol znárodniti metodu Battkeovu.*“⁶³⁰

Druhý pěvecký kurz pro pražské učitelstvo probíhal paralelně s desetiměsíčním *Speciálním kursem pro budoucí kandidáty státních zkoušek z hudby pro střední školy a ústavy učitelské.*⁶³¹ Upoutávka zaručovala frekventantům speciálního kurzu bezplatný přístup na kurz pro učitele. Mezi přednášejícími – docenty kurzu – byli uvedeni manželé Branbergerovi, Emil Bezecný a Adolf Cmíral – ředitel školy.

Bohatá činnost *Hudební Budče* byla prezentována zásluhou Dobroslava Orla v časopise *Cyril*. V souvislosti s propagací Hoffmeisterovy publikace o Bedřichu Smetanovi z r. 1917 bylo ve vydavatelské poznámce uvedeno, že ji vydala: „*Knihovna Hudební Budče, č. 1, založená bývalým předsedou H. B., Dr. Orlem.*“⁶³² Tuto skutečnost později připomněl Orel v dopise Karlu Hoffmeisterovi: „... *Také jste zahajoval svým Smetanou edici hud. spisů pro Budeč, jejíž jsem byl předsedou.*“⁶³³ Další informace o vzniku ediční řady a Orlovy zakladatelské úlohy se zatím nepodařilo najít.

Ve druhé polovině října roku 1917, v době, kdy už Orel nebyl předsedou spolku, se v tisku objevily inzeráty ohlašující *Theoreticko-praktické kursy pro všeobecné vzdělání a pro přípravu k státním zkouškám hudebním.* Tentokrát byla organizátorem kurzu propagujícího Battkeho intonační metodu *Obecná jednota cyrilská.* Jeho obsahem měly být přednášky z harmonie, dějin hudby, pedagogiky, metodiky výuky podle Battkeho intonační metody, výcvik v řízení sborů a v chorálním zpěvu. Jako

⁶³⁰ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 17. 3. 1916, roč. 56, č. 77, s. 3.

⁶³¹ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha, 29. 12. 1916, roč. 41, č. 358, s. 6.

⁶³² *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1917, roč. 43, č. 7, s. 116.

⁶³³ Památník národního písemnictví. Literární archiv, č. inv. 121, č. přír. 4/44, Orel (Dobroslav) Hoffmeisterovi Karlu. 1 dopis. b. d. nedatováno.

docenti kurzu byli ohlášeni prof. Bezečný, prof. dr. Orel, dr. Branberger a kanovník Müller.⁶³⁴ Kurzy měly trvat po celý rok každou středu a v sobotu odpoledne.⁶³⁵

Z uvedeného vyplývá, že se Dobroslav Orel po seznámení s Battkeho intonační metodou stal jejím stoupencem a aktivním šířitelem ve světském i církevním prostředí. Současně si brzy začal uvědomovat její úskalí, která později vedla k jejímu vytěsnění metodou intervalovou, nápěvkovou, využívající opěrné písně.⁶³⁶

⁶³⁴ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 18. 10. 1917, roč. 57, č. 286, s. 4.

⁶³⁵ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1917, roč. 32, č. 22, s. 216.

⁶³⁶ František Lýsek, Ladislav Daniel.

7 Cyrilistické a hudebněpedagogické aktivity v pražských spolcích

Po příchodu do Prahy Orel přenesl svoje cyrilistické aktivity z královéhradecké diecézní jednoty do pražského centra. Jeho klíčový význam pro historii *Obecné jednoty cyrilské* zhodnotil ve svém konferenčním příspěvku Tomáš Slavický.⁶³⁷ Orla vnímá jako jediného pravděpodobného kandidáta pro vyvedení *Obecné jednoty cyrilské* z krize a připomíná jeho stěžejní zásluhy: vyvedl cyrilské hnutí ze stagnace, „*vedl je do souladu s moderními kritickými metodami vědecké práce*“⁶³⁸ a dokončil dva ediční projekty spojené s reformou gregoriánského chorálu (*Editio Vaticana*, od r. 1908) a lidového duchovního zpěvu (*Český kancionál* 1921).⁶³⁹

Orla jako vůdce českého cyrilského hnutí a jeho zásluhy o transformaci časopisu *Cyril* v odborné periodikum vykreslil v příspěvku k Orlovým šedesátinám Jan Boháč, předseda *Obecné jednoty cyrilské*, v letech 1920–1925 také student hudební vědy na Univerzitě Komenského:

„*Po celá léta až do převratu stál u nás v čele cyrilského hnutí, které jako vynikající redaktor Cyrila nejen udržel při životě, nýbrž i po stránce vědecké postavil je na pevný základ.*“⁶⁴⁰

K doplnění Orlových cyrilských aktivit otevírá další pole bádání sledování jeho bohaté odborné i osvětové přednáškové činnosti pro křesťanskou akademii, na půdě pražského bohosloveckého semináře, v pražských farních *Cyrilských jednotách* a na sjezdech pořádaných *Obecnou jednotou cyrilskou*.

Významnou platformu pro prezentování výsledků Orlova vlastního muzikologického bádání i jeho pedagogických názorů představuje církevní časopis *Cyril*. Okolnosti, za nichž se Orel v roce 1909 ujal jeho redigování jsou dostatečně známy. Poté, co se zakladatel časopisu Ferdinand Lehner v roce 1907 jeho vedení vzdal, přestal *Cyril* zcela vycházet. V tomto okamžiku přišel Dobroslav Orel se zcela novou koncepcí. V již citovaném dopise svému o tři roky staršímu spolužákovi

⁶³⁷ SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. V tisku.

⁶³⁸ Tamtéž.

⁶³⁹ Tamtéž.

⁶⁴⁰ *Hlas: Nejstarší list lidu českokatolického v Americe*. St. Louis: Český literární spolek, 20. 1. 1931, roč. 58, č. 4249, s. 2.

z pražského vyššího gymnázia Karlu Hoffmeisterovi přiznává svou tehdejší ambici vytvořit ze spolkového časopisu *Cyril* konkurenceschopné hudebně odborné periodikum: „*Byly to pěkné doby, kdy kamarádsky jsme se předháněli, Vy Magnifice se Steckerem v Hudební revue*⁶⁴¹ *a já chudáček v Cyrillu jsem pokulhával za Vámi.*“⁶⁴²

Pod Orlovým vedením v *Cyrilovi* ubylo čistě liturgických pojednání. Základem časopisu zůstaly informace o cyrilském hnutí v Čechách i zahraničí. Přibyly muzikologicky zaměřené studie a byly zde rovněž uveřejňovány příspěvky zabývající se neliturgickou hudbou nebo lidovou tvorbou (např. Alois Kolísek: *Ked' som maširoval*). Byla založena ediční řada *Editio Cyril*, v níž vycházely především kompozice soudobých reformních skladatelů a historické skladby, například Harantova mše.

Proměnu charakteru časopisu rovněž ovlivnilo Orlovo pedagogické zaměření. Jako zkušený pedagog viděl ve zvýšení kvality hudebního vzdělávání učitelů jeden z hlavních prostředků k dosažení ideálů cecilianismu – cyrilismu. Orlovy příspěvky jsou svědectvím jeho zaujetí pro tehdy populární Battkeho intonační metodu i jeho zkušeností se zapojováním metody do pedagogické praxe. Autory řady studií a pojednání byli nejvýznamnější hudební pedagogové té doby. *Cyril* informoval o nejnovějších trendech hudební výchovy, o kurzech zaměřených na vzdělávání pedagogů, podmínkách zkoušek na učitelských ústavech, o dění na pražské konzervatoři, připojoval excerptce z dobových hudebněpedagogických periodik. Po založení *Společnosti pro hudební výchovu* v červnu roku 1934 byly v *Cyrilovi* publikovány zprávy o jejích nejrůznějších aktivitách – například o *Mezinárodních kongresech hudební výchovy*. V souvislosti s Orlovým působením na bratislavské nově založené *Univerzitě Komenského*⁶⁴³ byla v *Cyrilovi* uveřejňována také sdělení týkající se činnosti hudebněvědného semináře.

Orlova žurnalistická činnost v období před odchodem na Slovensko bývá spojována výhradně s redigováním časopisu *Cyril*. Jiné periodikum, v němž by Orel publikoval, neuvádí ani Sychra. První upozornila na Orlovu přednášku uveřejněnou

⁶⁴¹ Karel Stecker a Karel Hoffmeister byli redaktory *Hudební revue*.

⁶⁴² Památník národního písemnictví. Literární archiv, č. inv. 121, č. přír. 4/44, Orel (Dobroslav) Hoffmeisterovi Karlu. 1 dopis. b. d. nedatováno.

⁶⁴³ 1919–1938.

mimo časopis Cyril Jarmila Gabrielová.⁶⁴⁴ Již z názvu přednášky *O vícehlasém zpěvu v Čechách rázu náboženského až do počátku století XVII.*,⁶⁴⁵ pronesené na sjezdu přátel církevní hudby v Poděbradech v roce 1906, je patrný její muzikologický charakter. Do bouřlivých debat o správné podobě církevní hudby a jejích estetických kritérií, probíhajících na stránkách časopisu *Nový život*, se Orel nezapojil.

Katolickým časopisem, v němž najdeme zmínky o Orlově přednáškové a publikační činnosti, je *Věstník katolického duchovenstva*.⁶⁴⁶ Jednou z propagovaných akcí na stránkách tohoto časopisu byla první výstava pomůcek pro katechety uspořádaná v Brně od 23. 8. 1909 do 4. 9. 1909. Mezi středoškolskými katechety, kteří reflektovali na výzvu a zaslali výstavní exponáty, byl „*prof. reálky Dobroslav Orel z Prahy VII., jenž zaslal fotografické snímky rorátních zpěvů jako kulturní ukázky malířské pro vyšší střední školy*“.⁶⁴⁷ Katolický deník *Hlas* na svých stránkách ocenil nečekaný zájem středoškolských profesorů náboženství, kteří musejí kupovat pomůcky z vlastních finančních zdrojů nebo je sami vyrábějí. Mezi exponáty zaslanými středoškolskými katechety převažovaly fotografie, diapozitivy, mapy a nástěnné diagramy. Mezi jmenovanými byl uveden rovněž Dobroslav Orel, který ovšem podle tohoto deníku na výstavu zaslal tabule zpěvu.⁶⁴⁸

Periodikem, v němž se Orel v letech 1907–1915 dělil se svými kolegy – katechety především o své hudebněpedagogické zkušenosti byl katechetský časopis *Vychovatel*, vydávaný družstvem Vlast'. Jeho redaktorem byl Orlův spolužák z pražského vyššího gymnázia Jaroslav Slaviček.⁶⁴⁹ V tomto periodiku můžeme mimo jiné sledovat Orlovy aktivity v *Českém odboru spolku profesorů náboženství*, do něhož vstoupil po svém

⁶⁴⁴ GABRIELOVÁ, Jarmila. 2000. Katolická moderna a hudba: Hudba na stránkách časopisu *Nový život*. In: MUSIL, Roman a Aleš FILIP (ed.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Praha: Argo, s. 264.

⁶⁴⁵ *Nový život: měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu*. Nový Jičín: Karel Dostál-Lutinov, 1906, roč. 11, č. 8, s. 293–296 a č. 9–10, s. 398–400.

⁶⁴⁶ *Věstník katolického duchovenstva: církevně-politický a zájmový orgán katol. kleru v zemích koruny České*. Praha: Jan Horák, 1900-1942.

⁶⁴⁷ *Věstník katolického duchovenstva: církevně-politický a zájmový orgán katol. kleru v zemích koruny České*. Praha: Jan Horák, 25. 10. 1909, roč. 10, č. 3, s. 39.

⁶⁴⁸ *Hlas: časopis církevní*. Brno: František Poimov, 27. 8. 1909, roč. 61, č. 195, s. 2.

⁶⁴⁹ ŠÍŠMA, František a kol. (eds.). *Sborník Masarykova Státního Reálného Gymnasia V Praze 2, Křemencova Ulice 1871–1946: Vzpomínky – Svědectví – Doklady – Vzory*. 1948. Praha: Sbor pro oslavu 75. výročí ústavu, s. 188.

Jaroslav Slaviček (30. 5. 1871 Pálec – 1. 1. 1944 Mělník), kněz, redaktor, spisovatel. Jako „*gymnasiální druh*“ Orlovi na stránkách *Vychovatele* blahopřál k dárku, který si Orel sám nadělil k *jubileu svého padesátiletí* – k *Českému kancionálu*.

Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství. Příloha: Věstník katechetský. Praha: Petr Kopal, 1921, roč. 36, č. 1, s. 8.

příchodu do Prahy, a v *Pedagogickém svazu*, jehož cílem bylo sdružit členy všech českých katechetských spolků do jedné organizace.⁶⁵⁰ Podle životopisu Tomáše Škrdleho, zakladatele a redaktora družstva Vlast', se ustavující schůze zúčastnil rovněž Dobroslav Orel. V monografii je uveden jako termín ustavující schůze 5. červenec, dobový tisk uvádí 5. srpen 1908. *Pedagogický svaz* trval až do roku 1913, kdy byl rozpuštěn.

Z hlediska zkoumané problematiky jsou nejcennější příspěvky a studie uveřejněné v časopisech *Cyril* a *Vychovatel*, na jejichž základě můžeme částečně popsat Orlovy metody práce a jeho pedagogické názory.

7.1 Hudebně pedagogické příspěvky v časopisu *Vychovatel*

První Orlovův příspěvek uveřejněný ve *Vychovateli* pochází z roku 1907. Je jím medailon k šedesátým narozeninám jeho učitele Otokara Hostinského. Orel se v něm odvolává na Nejedlého přednášku o činnosti Hostinského pronesenou na schůzi *Jednoty filosofické*, konané 7. ledna 1907.⁶⁵¹ Tento příspěvek se stal o tři roky později základem Hostinského nekrologu, který Orel uveřejnil v časopisu *Cyril*.⁶⁵² V nové verzi příspěvku vypustil zmínku o Nejedlém a patrně z diplomatických důvodů rovněž významnou závěrečnou pasáž zdůrazňující pozitivní vztah Hostinského k dílu Karla Konráda.

V letech 1908–1915 Orlovi vyšly v tomto časopise tři série hudebněpedagogicky zaměřených pojednání. První *O pěstění zpěvu a duchovní písně na školách národních* z roku 1908 byla určena učitelům obecných škol.⁶⁵³ Z pozice středoškolského učitele zpěvu Orel hodnotí na základě různé vstupní úrovně žáků, kteří přicházeli do jeho pěveckého sboru z různých obecných škol, jejich pěveckou vybavenost, snaží se analyzovat příčiny jejich případných hlasových problémů a pokouší se najít vhodná řešení. Apeluje na práci v odděleních, nabádá k systematické práci se všemi,

⁶⁵⁰ JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Tomáš Škrdle: jeho život, práce a působení ve družstvu Vlast a v katolickém životě v l. 1880-1913*. Praha: Družstvo Vlast, 1917, s. 41.

⁶⁵¹ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1907, roč. 22, č. 3, s. 32–34.

⁶⁵² *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 2, s. 17–18.

⁶⁵³ OREL, Dobroslav. *O pěstění zpěvu a duchovní písně na školách národních*. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1908, roč. 23, č. 10, s. 112–114; roč. 23, č. 11, s. 126–128; roč. 23, č. 12, s. 137–140, 228, 236, 245.

i s nezpěváky. Zdůrazňuje, že výuka zpěvu je povinná pro všechny a nelze od ní osvobodit.

Další dvě série byly určeny středoškolským katechetům: uveřejněnou třídílnou přednášku na téma *Kostelní zpěv na středních školách* (1911) a šestidílný cyklus *Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší* (1914 až 1915).⁶⁵⁴ Poslední jmenovaný cyklus je především cenným svědectvím Orlovy schopnosti velmi srozumitelným způsobem uvést žáky do dějin duchovní hudby. Dvě z nich věnoval svému životnímu tématu: zpěvům rorátním. Kapitulu o českých rorátních zpěvech uzavírá konstatováním, že nemají nic společného s dobou Karla IV., protože chorály jsou mnohem starší, a vložené menzurální kantilény mnohem mladší.⁶⁵⁵ Podnázev svědčí o tom, že Orel neztrácel čas historickými výklady při výuce zpěvu a přesunul je do výuky náboženství, respektive do exhort, v tomto případě promluv ke středoškolským studentům při ranních bohoslužbách!

7.1.1 Kostelní zpěv na školách středních – přednášky a studie

Přednáška *Kostelní zpěv na středních školách*⁶⁵⁶ patří mezi Orlova první uveřejněná pojednání o církevním zpěvu. Je velmi cenná ze dvou důvodů: jedná se o první vystoupení, v němž se Orel zabývá myšlenkou reformy výuky zpěvu prostřednictvím Battkeho a Dalcrozovy metody a současně v ní promlouvá Orel metodik, jenž nám dává touto formou nahlédnout do své vlastní praxe, ještě v době, než sám začal Battkeho metodu uplatňovat.

Zazněla v Praze dne 12. září 1919 na Valné schůzi *Ústředního spolku katolických učitelů náboženství na středních školách v Rakousku*.⁶⁵⁷ Součástí jednání byly odborné

⁶⁵⁴ OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, I. Církevní zpěv doby apoštolské, 1914, roč. 29, č. 21, s. 221–223; II. Gregoriánský chorál, 1915, roč. 30, č. 1, s. 4–6; III. Chorální a mensurální zpěv v Čechách, 1915, roč. 30, č. 2, s. 17–19; IV. Jednohlasé a vícehlasé zpěvy stol. XV. a první poloviny stol. XVI, 1915, roč. 30, č. 3, s. 29–31; V. [bez podnázu], 1915, roč. 30, č. 4, s. 41–43; VI. České rorátní zpěvy (Části chorální), 1915, roč. 30, č. 7, s. 77–80.

⁶⁵⁵ OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, V. [bez podnázu], 1915, roč. 30, č. 4, s. 43; VI. České rorátní zpěvy (Části chorální), 1915, roč. 30, č. 7, s. 80.

⁶⁵⁶ OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 21, s. 223–224, roč. 26, č. 22, str. 236–238, roč. 26, č. 23, s. 245–247.

⁶⁵⁷ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 17, s. 170.

Srov.:

přednášky a Orlova přednáška *Kostelní zpěv na středních školách* (s praktickými ukázkami) byla jednou z nich. V následujících číslech *Vychovatele* se dozvídáme o průběhu Valné schůze, na níž Orel doprovázel svou přednášku osmdesátičlenným sborem žáků reálky. Přednášce byl přítomen opat Emauzského kláštera Alban Schachleiter, ředitel konzervatoře Kàan z Albestu – Orlův nadřízený na jeho novém působišti, a také Alois Kolísek, který se přimlouval za uzákonění většího vlivu katechety na cvičení chrámového zpěvu, a Orel tu vybízel k předplácení časopisu *Cyril*. Jeho přednášku slíbil otisknout *Vychovatel* i rakouský, obsahově obdobný časopis *Christlich paedagogische Blätter*.⁶⁵⁸ Na příští schůzi se česká sekce spolku usnesla jednomyslně, „aby p. prof. Orlovi vzdán byl dík za obětavost, s jakou o prázdninách podjal se cvičení sborů, jeho žactvem na valné hromadě přednesených“.⁶⁵⁹

K uveřejnění přednášky skutečně došlo ve třech podzimních číslech *Vychovatele*. V první části se Orel zabýval především metodikou výuky. Význam této pasáže spočívá v tom, že se jedná o jedinou zprávu o postupech využívaných Orlem před přijetím Battkeho metody. Klade důraz na správné rozdělení žáků do oddělení. V prvních hodinách doporučuje pro motivaci začít nápodobou – naučit žáky z paměti několik písní „snadných a vzletných“, pokud možno mešních, aby je mohli žáci hned uplatnit v kostele. Současně doporučuje od začátku systematicky začít s výukou čtení notového zápisu – z kostelního zpěvníku na písních nacvičovat intervaly, „čímž se zabíjejí hned dvě mouchy“.⁶⁶⁰ Ve druhém pololetí pak stačí „ke konci hodiny několik minut na nacvičení nové písně pro budoucí neděli“.⁶⁶¹ Učitel zpěvu a katecheta mají zůstat ve stálém kontaktu, aby se domluvili na nácvičku písní pro nedělní bohoslužby.

V přednášce zaznívají nejzávažnější Orlovy myšlenky, které se v různé podobě a kontextu objevují v jeho dalších statích a studiích. Dnes probíhá diskuse, zda má být hudební výchova povinná na základních školách. Na jiných než pedagogicky zaměřených školách a jako volitelný předmět na gymnáziích se už hudební výchova

Původní název Orlovy přednášky zněl: „*O pěstování církevního zpěvu na středních školách.*“ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 13–14, s. 154.

⁶⁵⁸ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 20, s. 212.

⁶⁵⁹ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 21, s. 223.

⁶⁶⁰ OREL, Dobroslav. *Kostelní zpěv na středních školách*. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 10, s. 223.

⁶⁶¹ Tamtéž.

nevyučuje. Orel volá po systemizaci středoškolských učitelů zpěvu a zavedení povinného zpěvu alespoň v nižších třídách všech středních škol!

Jedním ze zásadních dobových cílů výuky zpěvu mělo být zvýšení úrovně chrámového zpěvu. To je důvod, jako klíčovou osobu při získávání žáků pro tento předmět vnímá katecheta:

*„Jen v intenci zákona bude jednati katecheta, když žákům vyloží vhodným způsobem účel a výhody tohoto vedlejšího předmětu, aniž by jim ovšem návštěvu zpěvu vnucoval a k tomu všelijak nepřímou na ně působil. Nejdůležitější jest, aby tímto ‚vhodným způsobem‘ dostal do hodin zpěvu všechny nebo aspoň skoro všechny primány.“*⁶⁶²

Na tehdejší dobu moderní a dodnes aktuální jsou jeho návody na práci s nezpěváky.⁶⁶³ I tento požadavek se v jeho studiích opakuje. Výuku zpěvu požaduje pro všechny. Zdůrazňuje, že s výjimkou skutečně nemocných se mohou naučit zpívat všichni. V té souvislosti se Orel odvolává na nezbytnou nutnost pěveckého zvládnutí rakouské hymny a na ministerské nařízení z 14. 4. 1856 č. 637, č. 4: *„Vyučováním zpěvu má se povznést i zpěv kostelní. Příslušných cvičení mohli by se účastniti i jiní žáci.“*⁶⁶⁴ Za účelem zapojení všech žáků doporučuje využít hodin náboženství a možnosti modlit se zpěvem „cantando“, neboť „kdo zpívá, dvakrát se modlí“.⁶⁶⁵ Za tím účelem doporučuje své vlastní zhudebnění *Zdravas Maria z Oltáře*.⁶⁶⁶

Nabádá, aby zpěváci zpívali společně s nezpěváky, tedy aby při bohoslužbách nebyli zpěváci odděleni na kůru: *„Uznávám, že zpívají, tam ti nahoře pěkně; ale vím, že, ti dole‘ mají dlouhou chvíli a vyvádějí pak různé neplechy.“*⁶⁶⁷ Ranní zpěv (při bohoslužbách) podle Orla zjemňuje hlas a uschopňuje ho k modulaci při přednesu:

⁶⁶² OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 10, s. 223.

⁶⁶³ Jednou ze současných autorit zaměřených na tuto problematiku je Alena Tichá.

⁶⁶⁴ Orel cituje ministerské nařízení z 14. 4. 1856 č. 637, č. 4: *„Vyučováním zpěvu má se povznést i zpěv kostelní. Příslušných cvičení mohli by se účastniti i jiní žáci.“*

OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 10, s. 224.

⁶⁶⁵ Tamtéž, č. 11, s. 237.

⁶⁶⁶ *„Pěkným dojmem působí, když ministrant před sv. přijímáním žáků u oltáře zpívá za průvodu varhan ‚Confiteor‘. Může je zpívat i česky, když druhý ministrant je po tichu při jeho zpěvu recituje latinsky.“* OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 11, s. 237.

⁶⁶⁷ Tamtéž.

„Přestal by nářek na jednotvárnost básní, kdyby každý žák zplna srdce i hrdla si aspoň při nedělní mši sv. zazpíval.“⁶⁶⁸

Pilířem výuky zpěvu na středních školách je podle něj výběr vhodného zpěvníku, který by měli všichni žáci, a systematická výuka liturgického zpěvu (*Veni sancte, Te Deum*).⁶⁶⁹ Za účelem probouzení lásky studentů ke zpěvu doporučuje budování notových archivů. Jako velice vhodný zdroj kvalitních materiálů doporučuje časopis *Cyril*.⁶⁷⁰

Stejně téma, tedy problematiku zpěvu na středních školách, Orel otevřel při přednášce na prvním cyrilském sjezdu brněnské diecéze, který se konal ve dnech 16. a 17. července 1913. Jeho přednáška byla parafrázovaná Adolfem Parmou v deníku *Našinec*. Orel se v ní dotkl všech hlavních témat: osobnosti pedagoga, který má vnímat svou profesi jako poslání, a ne jako výdělečnou činnost, zabýval se problematikou vzdělání vyučujících a jejich finančních odměn, pedagogickými cíli při výuce zpěvu, práci s nezpěváky i významem volby správných liturgických knih a učebnic, pro jejichž zakoupení doporučil použít výnosy ze žakovských akademií a podíl ze státní subvence (aspoň 50 K). S udáním příkladu holešovické reálky doporučil soustředit se na střední škole na trojí druh zpěvů: cyrilský (na chóře), kostelní (v lodi) a profánní (na koncertním podiu). K nácviiku lidového zpěvu chrámového podle Orla může katecheta využít také hodiny náboženství:

„Hlavní věcí jest stále a stále napomínati, aby všichni bez výjimky v kostele zpívali. (Výmluvy: „prosím, já neumím zpívat“ a pod. lze snadno odbýti: „zpívej, abys uměl“.) Nedovolte tedy v kostele bručení ani mlčení!“⁶⁷¹

Kde se podle Orla pěstuje liturgický zpěv, tam se vyvine student v choralistu, *„který pak ze zvyku, z potřeby vlastní chodí na kůr zpívat, i když k tomu dávno již není*

⁶⁶⁸ OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 11, s. 237.

⁶⁶⁹ OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 12, s. 245.

⁶⁷⁰ OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 12, s. 247.

⁶⁷¹ *Našinec*. Olomouc: Josefina Černochová, 27. 7. 1913, roč. 49, č. 174, s. 2.

povinen. Když i přijde jednou na techniku nebo na universitu, stále ještě vyhledává v neděli kostel, aby si tam zazpíval.“⁶⁷²

O pět let později Orel tuto přednášku znovu přepracoval, vypustil odlehčující popularizační pasáže a uveřejnil ji v časopise *Cyril* pod názvem *Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách.*⁶⁷³ Významně pozměnil část věnovanou metodickému návodu výuky zpěvu z not. Mezitím se totiž stal nadšeným stoupencem Battkeho intonační metody, kterou tvůrčím způsobem propojil s výukou pěvecké techniky podle zásad, které si sám osvojil od Jindřicha Pecha. Na něho se ve studii odvolává a dokonce uvádí konkrétní cvičení vedoucí k dosažení ušlechtilého tónu:

„Správná výslovnost samohlásek i souhlásek se nejlépe cvičí také na slabikách mi, ve, zo, ha, mu. Na těchto slabikách cvičil vokalisaci nynější nejlepší operní učitel, zvěčnělý pedagog zpěvu, Jindřich Pech, bratr Elišky Krásnohorské.“⁶⁷⁴

Pechovu metodu nepřejímá beze zbytku, ale přizpůsobuje ji potřebám pěveckého sboru:

„V názoru o výslovnosti snad se rozcházím s autoritami pěveckými. Než sborový zpěvák musí mnohem ostřeji vyslovovati než zpěvák solový. Zvláště vokály p, t, b, m, n, v, r nutno zostriti. Jsou jako kostrou, v níž pak se vkládají a, e, i, i, u.“⁶⁷⁵

V souvislosti s hlasovým vedením žáka upozorňuje na zdravotní aspekt:

„Praktický učitel na první otevření žákových úst pozná, že hoch trpí nosními mandlemi, zduřením sliznic a pošle žáka k odbornému lékaři; tím se mnohému ulehčí a prospěje i duševnímu stavu, protože podobné choroby mají neblahý vliv na nervovou soustavu a zaviňují roztržitost a hravost ve škole.“⁶⁷⁶

⁶⁷² *Našinec*. Olomouc: Josefina Černochová, 27. 7. 1913, roč. 49, č. 174, s. 2.

⁶⁷³ OREL, Dobroslav. *Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách.* *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 111–116.

⁶⁷⁴ OREL, Dobroslav. *Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách.* *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 112.

⁶⁷⁵ Tamtéž.

⁶⁷⁶ Tamtéž.

Ze současných pedagogů se otázkami hlasové hygieny zabývá například Marie Slavíková.

Součástí nové verze textu je statistika poměru celkového počtu žáků na pražských středních školách k počtu žáků přihlášených na nepovinný zpěv.⁶⁷⁷ Za procentuálně nejpočetnější vyhodnotil reálku v Karlíně, kde vyučoval profesor matematiky Václav Vosyka a reálku v Holešovicích, na níž vyučoval sám Orel. Lepších výsledků podle statistiky dosáhly školy, na nichž vyučovali zpěvu kmenoví vyučující ústavů oproti externistům.

Do Orlovy studie se odrazil i stávající válečný stav a proměna hodnot. V katechetském tisku byli profesori náboženství opakovaně nabádáni, aby se v těžkých dobách k žákům chovali co možná nejlaskavěji a aby neopominuli žádnou příležitost vlasteneckým projevům. V tomto kontextu se Orel odvolává na hudební poselství doby husitské a pohusitské, do něhož podsouvá cyrilistické myšlenky:

„Moderní hesla pokroku nebyla přízniva v době poslední církevnímu zpěvu ve středních školách. ... Dějiny husitské poskytují zcelený obraz liturgického církevního zpěvu hlavně inteligence českého národa při bohoslužbách. Studenti mají býti nositeli tradic literárních kališnických družin. Veřejné vystupování při domácích produkcích chrámových má i nesmírný pedagogický dosah. Ovšem musí býti pěstována literatura v pravdě klassická a stylově dokonalá.“⁶⁷⁸

Při vědomí Orlova kritického názoru na tzv. zčeštělý chorál se nabízí otázka, co mínil onou literaturou *vpravdě klassickou a stylově dokonalou*.

Orel dále apeluje na stavovskou čest pedagogů a nabádá je, aby věnovali svůj volný čas důkladné přípravě na výuku a nelitovali ani finančních obětí při obstarávání notového materiálu. Jeho oblíbený výraz *hodinář* pak charakterizuje pedagoga, který nepřekračuje rámec povinností, protože nechápe svou profesi jako poslání. *Hodinář* podle Orela nesvede na střední škole ničeho, navíc *„má sám v hodinách peklo a zabíjí nejvznešenější city mládeže“*.⁶⁷⁹ Za zcela zásadní Orel považuje kvalitu učitele, jeho odbornou úroveň, soustavné celoživotní sebevzdělávání – a jak opakovaně v různých

⁶⁷⁷ Orel prozrazuje i neobvyklý způsob, jakým data získal; využil dotazník, jehož cílem bylo zjistit počet pěvců k slavnosti junobraný na Letné dne 24. 6. 1916, jíž se účastnil jako dirigent.

⁶⁷⁸ OREL, Dobroslav. Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách. *Cyrlil*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 115.

⁶⁷⁹ Tamtéž, s. 112.

studiích zdůrazňuje – také následné odpovídající finanční ohodnocení.⁶⁸⁰ I tyto požadavky jsou stále aktuální, jak o tom svědčí kariérní řád pedagoga, který vstoupil v platnost v září roku 2017.

7.2 Hudebně pedagogické příspěvky v časopisu Cyril

Orel sám v letech 1910–1918 prezentoval své pedagogické názory a některé metodické postupy při výuce zpěvu v těchto příspěvcích [chronologicky řazeno]: *Pěstujme chlapecké hlasy!*,⁶⁸¹ projev na Prvním rakouském pedagogickém kongresu ve Vídni, *O vyučování zpěvu v kněžských seminářích a na theologických fakultách*,⁶⁸² zahajovací projev na prvním pěveckém kurzu Král. hlav. města Prahy pro pražské učitelstvo,⁶⁸³ studie *Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách*,⁶⁸⁴ nekrolog Maxe Battkeho,⁶⁸⁵ zahajovací projev na druhém pěveckém kurzu Královského hlavního města Prahy pro pražské učitelstvo⁶⁸⁶ a krátká studie *K reformě zpěvu na školách*.⁶⁸⁷

Na rozdíl od příspěvků uveřejněných v časopisu *Vychovatel*, které mají víceméně popularizační a instruktážní charakter, jsou příspěvky v *Cyriľovi* mnohem propracovanější a převažuje u nich odborný styl vyjadřování. Jedinou výjimku tvoří emotivně laděný úderný příspěvek *Pěstujme chlapecké hlasy!*⁶⁸⁸ Orel jej uveřejnil v roce 1910, tedy ještě v době, kdy nepoužíval Battkeho intonační metodu. Pod

⁶⁸⁰ Poprvé: První rakouský pedagogický kongres ve Vídni (20. až 23. dubna 1911). *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1911, s. 65–70, 83–87.

⁶⁸¹ [OREL, Dobroslav.] *Pěstujme chlapecké hlasy*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1910, roč. 36, č. 8, s. 146.

Toto provolání sice není podepsáno, ale dle obsahu a formulací doslovně citovaných v pozdějších Orlových obsáhlejších studiích je nepochybné, že autorem provolání je Dobroslav Orel.

⁶⁸² OREL, Dobroslav. *O vyučování zpěvu v kněžských seminářích a na theologických fakultách*. První rakouský pedagogický kongres ve Vídni (20. až 23. dubna 1911). *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1911, roč. 37, č. 5 a 6, s. 65–70 a 83–87.

⁶⁸³ *První pěvecký kurs král. hlav. města Prahy pro pražské učitelstvo*. *Cyriľ*, 1916, roč. 42, č. 3, s. 46 až 48.

⁶⁸⁴ OREL, Dobroslav. *Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 112.

Významnou část studie zahrnují doporučení ke zkvalitnění výuky včetně hlasových cvičení a metodických pokynů k pěveckému vedení chlapců.

⁶⁸⁵ OREL, Dobroslav. *Max Battke*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1916, roč. 42, č. 8, s. 138.

⁶⁸⁶ *Druhý pěvecký kurs Hudební Budče*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1917, roč. 43, č. 4, s. 60–61.

⁶⁸⁷ OREL, Dobroslav. *K reformě zpěvu na školách*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1918, roč. 44, č. 10, s. 153–155.

⁶⁸⁸ [OREL, Dobroslav.] *Pěstujme chlapecké hlasy*. *Cyriľ*. Praha: Obecná jednota cyriľská, 1910, roč. 36, č. 8, s. 146.

příspěvek se sice nepodepsal, ale podle obsahu i způsobu podání není o jeho autorství pochyb. Příspěvek je velmi hutný, plný konkrétních metodických pokynů ke správnému vedení chlapeckého hlasu (opět s odvoláním na Jindřicha Pecha). Promítá se do něj Orlova dlouholetá sbormistrovská zkušenost. V rozporu s tehdejší zažitou praxí Orel odrazuje od přestávky v době mutace: „... *Lítá po hřišti, křičí, až Bůh brání, pere se, vríská mimo školu. A ten nesměl by jemně, krytým hlasem cvičiti hlasivky za vedení zkušeného učitele ve škole?*“⁶⁸⁹ Za největší chybu považuje křik a řev. Doporučuje nácvik v pianissimu, texty přesně rytmicky vyslovovat. Z intonačních metod upřednostňuje tehdy rozšířenou solmisaci. Z dobového životního stylu vycházejí jeho názory na upřednostňování chlapeckého sboru před dívčím:

*„Dívky na venkově mají kromě školního zaměstnání ještě domácí: šijí, pomáhají v domácnosti a po 14 letech ty chudší jdou do služby. Chlapec po škole nemá co dělat; rodiče jsou vděční, když ho ředitel kůru aspoň trochu zaměstná zkouškami zpěvními. Také mu tak hned neuteče a pro nějaký ten ‚pardus‘⁶⁹⁰ se neurazí jako nastávající slečinka.“*⁶⁹¹

V závěru rekapituluje přednosti vedení chlapeckého sboru a odvolává se na starou zažitou praxi *starých kantorů*, s níž byl díky svému otci velice dobře obeznámen:

*„Proto jest třeba reformu zpěvu na kruchtách začítí cvičením dorostu chlapeckého. Chlapec dospěje a vyplní pak zející mezery sboru mužského. To byla praktika starých kantorů a osvědčila se. Není radno staré dobro opouštět.“*⁶⁹²

V příspěvcích uveřejněných v časopise *Cyril* lze sledovat vývoj jeho vztahu k Battkeho intonační metodě. Při budování pěvecké techniky ve své pedagogické praxi nikdy neopustil zásady italské pěvecké školy, které mu vštípil Jindřich Pech, pouze je

⁶⁸⁹ [OREL, Dobroslav.] Pěstujme chlapecké hlasy. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 8, s. 146.

⁶⁹⁰ Zde se nabízí otázka, zda Orel myslel *pardus* v původním smyslu slova a doznával se tím k užívání tělesných trestů.

⁶⁹¹ [OREL, Dobroslav.] Pěstujme chlapecké hlasy. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 8, s. 146.

⁶⁹² Tamtéž.

na základě empirie adaptoval pro potřeby sbormistrovské praxe.⁶⁹³ Přesto v projevu předneseném při zahajování prvního pěveckého učitelského kursu v *Hudební Budči*, řízeném Doubravkou Branbergerovou, pronesl tato slova:

„Doba koloratury italské přešla a nahrazena slohem recitačním, kde hlasu lidskému se vykazují takové tóny a stupně, jako hudbě instrumentální. A právě tento nový směr techniky hlasové si vynutil i nové směry ve vyučování zpěvu.“⁶⁹⁴

Doubravka Branbergerová sama byla odpůrkyní italské pěvecké školy a usilovala o založení školy vlastní, směřující především k interpretaci písňové tvorby. Orel měl pravděpodobně v úmyslu tento fakt zobecnit a jako oporu pro své tvrzení použil narážku na dobově populární spis *Nové směry ve vyučování zpěvu* propagující Battkeho intonační metodu od Františka Spilky.⁶⁹⁵

K problematice užití nových metod hudební výchovy se vrátil ještě o mnoho let později na půdě *Společnosti pro hudební výchovu*. V jeho pozůstalosti se nacházejí dva koncepty projevů z let 1934 a 1936, které obsahují řadu konkrétních metodických pokynů k hlasovému vedení žáků včetně analýzy intonačních metod. Svůj projev tehdy uzavřel výrokem, který by měl mít dobrý hudební pedagog na paměti i dnes: „Nejdůležitějším a nejtěžším problémem je vyškolení krásný a přirozený tón.“⁶⁹⁶

Orlovy úvahy o systémovém zdokonalení výuky a vzdělávání budoucích hudebních pedagogů vykrytalizovaly v relativně stručnou, ale obsahově závažnou studii *K reformě zpěvu na školách*.⁶⁹⁷ Vznikla bezprostředně po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku nového československého státu. S přihlédnutím k dalšímu vývoji Orlových názorů je překvapivé, že v ní připouští možnost získávání kvalifikace na varhanických školách. Zmiňuje probíhající reorganizaci pražské konzervatoře a připouští možnost získávat potřebnou kvalifikaci komisemi zřízenými

⁶⁹³ [OREL, Dobroslav.] Pěstujme chlapecké hlasy. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 8, s. 146.

⁶⁹⁴ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 111.

⁶⁹⁵ SPILKA, František, Jan NERUDA a Jan BRANBERGER. Nové směry u vyučování zpěvu. In.: *Holubův učitelský rádce*. Lysá n.L.: A. Holub, 1905, s. 5–36.

⁶⁹⁶ nedatovaný koncept k projevu na schůzi Společnosti pro hudební výchovu (dále také SHV), jaro 1936.

⁶⁹⁷ OREL, Dobroslav. K reformě zpěvu na školách. *Cyril*, Praha: Obecná jednota cyrilská, 1918, roč. 44, č. 10, s. 153–155.

při univerzitách i konzervatoři. Později, jako ředitel hudebněvědného semináře v Bratislavě, ve shodě s řediteli hudebněvědných seminářů v Praze (Zdeňkem Nejedlým) a Brně (Vladimírem Helfertem) prosazoval, aby budoucí středoškolští hudební pedagogové směli být zkoušeni výhradně komisemi při univerzitách.

Tuto změnu názorů pravděpodobně zapříčinily důsledky reorganizace konzervatoře, při níž se Orel sám pokoušel začátkem roku 1919 založit církevní hudební vědu. Jak již bylo zmíněno, konzervatoř, na níž se až do rozpadu Rakouska-Uherska prolínalo zaměření vědecké se zaměřením praktickým, se rozhodla podpořit směr praktický, jenž měl studenty vést k virtuozitě. Záslouhou Adolfa Cmírala bylo při konzervatoři zřízeno hudebněpedagogické oddělení. Získat oprávnění rozhodovat o aprobaci učitelů pro výuku na středních školách bylo otázkou prestiže i zachování atraktivnosti oboru jak pro konzervatorní oddělení, tak pro hudebněvědné semináře při univerzitách. Tento zásadní rozpor se později promítl do jednání o založení *Společnosti pro hudební výchovu* a vytvářel napětí po celou dobu její předválečné existence (1934–1939), v níž sehrál zakladatelskou i organizační úlohu jako ředitel hudebněvědného semináře při bratislavské Univerzitě Komenského také Dobroslav Orel.

8 Naplnění Orlových cyrilistických snah. Český kancionál (1921)

Výsledkem Orlova mnohaletého muzikologického bádání propojeného s hudebně pedagogickými cíli bylo vydání *Českého kancionálu*.⁶⁹⁸ Jednalo se o dlouhodobě připravovaný projekt řízený pražským arcibiskupstvím. Orlovo osobní nasazení v tomto projektu mělo hlubší kořeny. Jak již bylo zmíněno výše, ještě jako seminarista se podílel na tvorbě hudební stránky Brynychova *Oltáře* (1896), jehož některé části zapracoval do učebnice *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*.⁶⁹⁹ Paralelně můžeme v dobovém církevním tisku sledovat diskusi na téma připravovaného nového celocírkevního zpěvníku. Nejprve byla roku 1907 ustanovena vícečlenná komise. Práce na projektu se protahovala. V dobovém tisku můžeme sledovat diskusi o podobě budoucího kancionálu i projevy nespokojenosti kvůli průtahům. Ještě na počátku roku 1914 deník *Našinec* hájil členy komise:

*„Orel je zaměstnán až přes přiliš a i kanovník Müller nemá času nazbyt. Jest jen na kruzích směrodatných aspoň u nás v Pražské diecési, aby poskytnut byl odborníkům jako je prof. Orel a kan. Müller čas, který by mohli své práci zcela věnovati. Oba jsou výborní znalci písně kostelní, oba dobří přátelé, kteří by druh druhu nepřekáželi, ale takřka jedním dechem a jedním tepem srdcí svých sdružili by se nad starými kancionály. Zde třeba revise a profesor Dvořák, náš český Mistral s Benediktínem Bouškou, Jesuitou Žákem doplnili by jistě snahy hudebníků po stránce básnické...“*⁷⁰⁰

Nakonec byli přípravou kancionálu pověřeni Dobroslav Orel a Vladimír Hornof. V předmluvě Orel vyjmenoval jména všech, kteří přispěli radou nebo jinou pomocí. Profesor hudby a matematiky Václav Vosyka, žák Vítězslava Nováka, byl osloven, aby vytvořil varhanní doprovod písní. Ve vzpomínce na seznámení s Orlem mu připisuje zásluhu na svém zapojení do projektu: *„Orel byl také původcem toho, že mě Státní nakladatelství vyzvalo k harmonisaci Českého kancionálu a k spolupracovníctví na tomto díle vůbec.“*⁷⁰¹

⁶⁹⁸ OREL, Dobroslav (ed.). *Český kancionál*. Praha: Státním nakladatelství, 1921.

⁶⁹⁹ OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*. Praha: K. Reyl, 1903.

⁷⁰⁰ *Našinec*. Olomouc: Josefina Černochová, 18. 1. 1914, roč. 50, č. 14, s. 5.

⁷⁰¹ „Profesorem katolického náboženství byl tam mladý, energický P. František Vacek, příjemný společník, sám dobrý hudebník, violoncellista. P. Vacek mne také první upozornil na jméno

Nový kancionál byl doporučen *Spolky katechetů škol obecných a občanských škol* stejně jako *Spolkem středoškolských profesorů náboženství v republice československé*. Vydání *Českého kancionálu* se nakonec podařilo uskutečnit teprve po rozpadu Rakouska-Uherska, především zásluhou poslance Revolučního národního shromáždění ThDr. Aloise Kolíska. Po získání *Nihil obstat* z pražského arcibiskupství roku 1919⁷⁰² a dalších schválení⁷⁰³ vyšel v roce 1921 pod názvem *Český kancionál* a dočkal se celkem sedmnácti vydání. Nabídky uveřejňované na reklamních stránkách katolického tisku nabízely několik variant výtisku včetně levného Školního vydání s notami za 11 K (oproti vázaným výtiskům v celoplátěné vazbě za 65 K a celokožené za 130 K). Paralelně bylo vydáno osm druhů zvláštních otisků z *Českého kancionálu*, tzv. lístková vydání výňatků z kancionálu. Mezi nimi dodnes používané *Staročeské roráty*.⁷⁰⁴ Průvod varhan s předmluvou J. B. Foersterera byl vydán pouze v roce 1921.

Po desetiletích marných (ceciliánských) snah církve se jednalo o nejúspěšnější pokus sjednotit zpěvy, které zněly při katolických bohoslužbách, a naplnit požadavky na lidový duchovní zpěv formulované již 22. 11. 1903 v papežském reskriptu *Motu proprio „O posvátné hudbě“* Pia X. Pro Dobroslava Orla představoval takto univerzálně použitelný zpěvník vyvrcholení jedné z jeho celoživotních cyrilistických aktivit.

P. Dobroslav Orel. Orel byl tenkrát profesorem liturgického zpěvu v bohosloveckém semináři v Hradci Králové. S ním jsem se později – když byl profesorem na reálce v Praze VII. – seznámil a spřátelil.“ VOSYKA, Václav. Vzpomínky a úvahy bývalého učitele kostelecké reálky. In: REŽNÝ, Karel a kol. (eds.). *Padesát let Masarykova st. reálného gymnasia (dříve reálky) v Kostelci nad Orlicí: 1897-1947*. Kostelci nad Orlicí: Slavnostní výbor, 1947, s. 37.

⁷⁰² 28. 11. 1919 (č. j. 16. 813) dal svolení k tisku arcibiskup František Kordač na základě doporučení censored Václava Müllera.

⁷⁰³ *Ministerstvem školství a národní osvěty* dne 13. 8. 1920 na základě posudku Josefa Bohuslava Foersterera, *Spolkem katechetů obecných a občanských škol v Čechách* dne 28. listopadu 1920 a *Spolkem středoškolských profesorů náboženství v republice československé* dne 1. března 1921, dále *biskupským ordinariátem v Hradci Králové* výnosem ze dne 4. března 1921 č. 3144, *biskupským ordinariátem v Českých Budějovicích* výnosem ze dne 1. března 1921, č. 12.755, *biskupským ordinariátem v Litoměřicích* výnosem ze dne 2. března 1921, č. 3207.

⁷⁰⁴ OREL, Dobroslav (ed.). *Staročeské roráty* [hudebnina]. Praha: Státní nakladatelství, 1921.

9 Nové perspektivy – odchod na Slovensko

Vznik samostatného Československa Orlovi přinesl novou možnost seberealizace. Přestěhoval se na Slovensko a stal se jedním z prvních jmenovaných profesorů na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Odchodem na Slovensko Orel definitivně opustil praxi středoškolského pedagoga. Poté, co Vatikán zamítl otevření teologické fakulty při Univerzitě Komenského, s pomocí svého přítele a člena Revolučního národního shromáždění Aloise Kolíska se mu podařilo získat místo ředitele hudebněvědného semináře na nově založené filozofické fakultě. V žádosti královéhradeckému biskupovi o svolení k přijetí světského zaměstnání rekapituluje předchozí události a vyjadřuje zklamání nad nastalou situací, kterou v dopise označil jako *trapnou*: „*Do Bratislavy jsem totiž vůbec nežádal a teprv po delším váhání a svolení nejd. p. biskupa dra. Doubravy jsem dal souhlas.*“⁷⁰⁵ Z dopisu dále vysvítá, že v roce 1920 žádal o místo na pražské teologické fakultě, ale nedostal odpověď:

*„Lituji velmi, že mi není popřáno, abych mohl dále pracovati ve své zamilované církevní hudbě a že jsem byl oddálen od centra jejího, jiným jsa v cestě. Právě doba nynější by potřebovala prakticky i vědecky vychovaného kněžstva v církevní vědě v naší republice ... kteří by objektivitou a vědeckostí čelili subjektivismu a tendenci.“*⁷⁰⁶

Biskupův souhlas a požehnání Orlovi tlumočil ThDr. Jan Nepomuk Soukup.⁷⁰⁷ Po počátečních nejistotách se stal od r. 1921 ředitelem hudebněvědného semináře při nově zřízené Filozofické fakultě, vybudoval zde knihovnu o více než osmi tisících svazcích, průkopnický organizoval systematickou fotodokumentaci paleografických památek a propojoval činnost semináře s činnostmi dalších institucí, například *Ústavu pro lidovou píseň* nebo *Společnosti pro hudební výchovu*. Několikrát zastával funkci děkana a proděkana. V akademickém roce 1931–1932 byl zvolen rektorem univerzity a stal se prvním muzikologem ve střední Evropě, který zastával tuto vysokou akademickou funkci.

⁷⁰⁵ Dopis biskupu Karlu Kašparovi ze 14. 11. 1921. Za zprostředkování textu tohoto dopisu děkuji Matěji O. Havlovi.

⁷⁰⁶ Tamtéž.

⁷⁰⁷ NM – ČMH, krabice 31-B/II, sign. 58. Biskupské povolení k přijetí místa řádného profesora v Bratislavě, 29. 11. 1921.

V Bratislavě se významně podílel na spoluvytváření slovenského hudebního života. Napomohl uskutečnit návrat hudebního skladatele Jána Levoslava Belly na Slovensko a propagoval jeho tvorbu. Založil pěvecký sbor *Akademické pěvecké sdružení*, s nímž provedl vrcholné skladby především českých a slovenských skladatelů, například Vítězslava Nováka, Jána Levoslava Belly, ale také hudebních skladatelů spojených s činností *Akademického pěveckého sdružení*, především dlouholetého předsedy spolku Rudolfa Chlupa a dirigenta Zdeňka Hoblíka. Kněžskou funkci veřejně vykonával pouze při zvláštních příležitostech, mezi něž patřily návštěvy církevních prelátů, slavnosti nebo svatby, když jej o tuto službu požádali přátelé.⁷⁰⁸

Antonín Stříž správně upozornil na nové těžiště Orlovy činnosti, když napsal, že „*Hudebně vědecká činnost Dra Orla vydala zvláště bohaté plody za jeho pobytu v Bratislavě.*“⁷⁰⁹ Nový rozměr jeho činnosti získala roku 1929 s příchodem profesorky Anny Dočkalové, s jejíž pomocí začal při paleografickém bádání uplatňovat fotografickou metodu. Výsledkem jeho celoživotního badatelského díla se stal *Svatováclavský sborník*, na němž se – jako autor iniciály – výtvarně podílel jeho bývalý žák z holešovické reálky, malíř a celoživotní hudební nadšenec Cyril Bouda. Badatelské činnosti se věnoval hlavně o prázdninách. Jedním z míst, která navštívil zčásti rekreačně a zčásti pracovně, byl také ostrov Kašljun, odkud pochází následující vzpomínka:

„A ještě více vám u srdce hrálo, když jste byli na Košljuně v neděli 16. 7. na mši sv., za hlavním oltářem jest chor bratří. A odtamtud zněly varhany a zpěv. Hrál jeden z nejinteligentnějších českých kněží Dr. Dobroslav Orel, prorektor university bratislavské. Zpívala společnost Čechů, trávících s Drem Orlem prázdniny v Alexandrově, odkud plachetní bárka zanese vás na Košljun. Prof. Anna Dočkalová, Dr. Poslt s chotí, pí Gisella Hellmuthová, choť vrch. řed. Tatrobanky z Bratislavy, rada dp. Jakub Řezníček, jenž sólem křídlovkovým doprovázel ke konci mše sv. vložku

⁷⁰⁸ „5. července 1934 při svatbě br. dr. Plačka se s. Kiškovou zazpívaly před svatebním obřadem a po svatebním obřadu sóla s. Dočkalová a s. Lukášová. Svatební obřad vykonal br. prof. dr. Orel a na varhany hrál br. dr. Hoblík.“

SNM – HM, MUS CVII-11. Jednatelská zpráva z Valné hromady APS za rok 1933–34.

Srov.:

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Sbormistryně a pedagožka Anna Dočkalová (1886–1949) – blízká spolupracovnice Dobroslava Orla. In: *Malé osobnosti velkých dejín – velké osobnosti malých dejín. Příspěvky k hudobnej religionistike IV.* Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum Bratislava, 2018, s. 197.

⁷⁰⁹ STRÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orla. *Cybil.* Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97–99.

zpěvní jedné z dam a varhanní hru Dra Orla. Zpěvem pomáhali auditor Frant. Procházka, P. Arnošt ze Strahova a domský kurát z Lince – Němec ovšem, jenž s přesnou intonací a s velkým sebezapřením pro svůj německý jazyk vyslovoval všechna ta ‚ř‘, která v sobě má nesmírně jemná krásná česká mše ‚Hospodine, rozpomeň se‘. Zdálo se vám, jako byste v duchu viděli v choru bělovlasého mistra J. B. Foerster, jenž touto skladbou se vroucně celou duší modlí k Bohu, Hospodinu, Králi všehomíra. Mše zpívána z Orlova kancionálu. Když doznělo postludium, šli jsme z chrámu s duší plnou krásy a něhy.⁷¹⁰

Jak je patrné ze zpráv uveřejňovaných v časopise *Cyril*, přijížděl do Prahy na schůze *Obecné jednoty cyrilské*, v níž zastával funkci místopředsedy za Slovensko. V roce 1930 byl zvolen jejím čestným členem. V roce 1933 podal revoluční návrh, aby *Obecná jednota cyrilská* přistoupila k *Pěvecké obci československé* a ke *Svazu slovanského pěvectva*, ale návrh nebyl přijat kvůli finanční povinnosti odvádět za členy příspěvky.⁷¹¹

Orlova cyrilistická činnost směřující do Čech se v poválečných letech transformovala do boje za záchranu válkou poničených varhan a do boje za uznání *Českého kancionálu*.

⁷¹⁰ Črty z cesty a pobytu na Jadranu – Neděle na Kašljuně. *Stráž: orgán strany katolické národní na Západní Moravě*. Brno: Katolicko-politická jednota pro hejtmanství třebické, 8. 3. 1934, roč. 36, č. 10, s. 2.

⁷¹¹ *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1933, roč. 59, č. 1–2, s. 16–17.
Cyril. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1934, roč. 60, č. 3–4, s. 40.

10 Návrat do Čech (1938–1942)

Orlovu činnost uzavřelo až vyhlášení autonomie Slovenska v roce 1938, kdy zažádal ze zdravotních důvodů o předčasný důchod. Poslední léta svého života strávil v Praze a věnoval se především přípravě na vydání *Kodexu Speciálník*. Cyril Sychra v rozsáhlém Orlově nekrologu vyslovil naději, že dílo dokončí dědička práv na vydání díla Anna Dočkalová.⁷¹² Gracián Černušák, jeden z mála, komu se Orel v korespondenci svěřoval s osobními záležitostmi, v souvislosti s líčením posledních dní jeho života v Lidových novinách zmiňuje Orlovy obavy o osud *Speciálníku*:

„Ještě tři dny před svým odchodem hovořil o svých plánech. Byl krajně znepokojen, že jedinečně cenný materiál královéhradecký, jež svěřil v dobré víře zvolenému spolupracovníku, zůstává přes všechny sliby nezužitkován, ba že se mu ani nevrací přes všechny urgencye. Těšil se, že povolená podpora České akademie umožní alespoň věcně připravit publikaci jeho životní práce a vydat slavné svědectví o vysoké hudební kultuře města, k němuž přilnul za mladých let jako k druhému domovu...“⁷¹³

K tomu je třeba dodat, že se v Orlově pozůstalosti Černušákem zmiňované materiály nenacházejí. Dobroslav Orel zemřel v ranním spánku, na Popeleční středu 18. února 1942. Při rozloučení 21. února v pražském seminárním kostele sv. Vojtěcha mu splnil jeho bývalý žák Bohumil Špidra poslední přání, když s madrigalisty přednesl jeho dvě nejoblíbenější skladby z *Kodexu Speciálník*: *Náš milý svatý Václave* a *Pane Bože buď při nás, kdy budeme mřítí*. Antonín Stříž uzavřel nekrolog s názvem *Dr. Dobroslav Orel, průkopník obnovy chrámového zpěvu* slovy připomínajícími Orlův pedagogický význam i toho, kdo mu dal nejvýznamnější impuls v jeho celoživotním směřování:

⁷¹² „Ve své závěti svěřil Dr. Orel disposici s tímto jedinečně vzácným materiálem Anně Dočkalové. Její péčí, redakcí povolaných odborníků a za podpory České Akademie věd a umění dochází právě k vydání I. ukázkového sešitu.“ [K vydání díla nedošlo].

SYCHRA, Cyrill. Prof. PhDr. Dobroslav Orel (Pokus o výstih díla a činnosti.). *Cytil*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1942, roč. 68, č. 7–10, s. 74.

⁷¹³ ČERNUŠÁK, Gracian. Dobroslav Orel mrtev. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 20. 2. 1942, roč. 50, č. 92, s. 6.

„Mezi seminaristy začal svou hudebně výchovnou činnost, ze seminárního kostela nastupuje svou poslední cestu a vrací se k odpočinku do své rodné diecése k svým rodičům a k svému duchovnímu otci, velikému biskupu Brynychovi, jehož odkaz věrně vykonal.“⁷¹⁴

Po skončení války se proměnila společenská situace. Jedním z posledních projektů uskutečněných před komunistickým převratem a před zrušením *Křesťanské akademie*, tedy i *Obecné jednoty cyrilské*, bylo vydání mnohem praktičtějšího *Svatováclavského kancionálu* (1947), který až do druhého vatikánského koncilu nahradil kancionál tolik let připravovaný Dobroslavem Orlém. Ve stejném roce se uskutečnila patrně poslední veřejná vzpomínka na Dobroslava Orla. K odhalení pamětní desky na jeho rodném domě došlo při příležitosti velkolepých oslav stého výročí položení základního kamene kostela v Ronově nad Doubravou. Během slavnosti vystoupil pěvecký sbor *Městského dívčího gymnázia v Praze II, Lazarské ul.*,⁷¹⁵ vedený profesorkou Annou Dočkalovou. Slavnostním řečníkem byl dr. Břetislav Pražák, který zastoupil svého otce, univerzitního profesora dr. Alberta Pražáka.⁷¹⁶

Ateistická koncepce, na níž byl založen nově nastolený společenský systém, byla v přímém rozporu s hodnotami, které Dobroslav Orel vyznával a které se promítaly do výběru témat a do jeho díla. Nyní nastala doba, kdy jej znovu objevujeme: Orla muzikologa, žurnalistu, sbormistra, organizátora, a také pedagoga.

⁷¹⁴ STŘÍŽ, Antonín. Dr. Dobroslav Orel, průkopník obnovy chrámového zpěvu. *Lidové listy*, 22. 2. 1942. (Novinový výstřižek z Orlovy pozůstalosti v NM – ČMH).

⁷¹⁵ Do října roku 1941 Městské reálné gymnasium dívčí „Krásnohorská“.

⁷¹⁶ Kronika města I., do roku 1948. Městský úřad Ronov nad Doubravou, str. 479.

Závěr

Královéhradecký kněz, muzikolog, pedagog a propagátor cecilianismu Dobroslav Orel (1870–1942) pocházel po otci ze starobylého kantorského rodu z jihovýchodní Moravy. Genealogická sonda, navazující na bádání Jakuba Michla, ukázala, že se pedagogické profesi věnovali rovněž někteří příbuzní z matčiny strany, a výjimečně také ona sama. Významným potomkem této větve rodiny byl ostravský hudební skladatel, sbormistr a pedagog Dobroslav Lidmila (1926–2006).

Nález vlastního životopisu Františka Orla (1845–1919) v konfrontaci s údaji v dobovém pedagogickém tisku umožnil určit dobu, průběh i místa jeho vzdělání a také doplnit posloupnost všech míst jeho pedagogického působení (Žehušice, Heřmaň, Praha, Ronov nad Doubravou, Kraskov, Kladruby nad Labem, Bělečko u Třebechovic, Dolní Roveň). Z údajů o začátku školní docházky ve *Výkazech návštěv a prospěchu žáků obecné školy* vyplývá, že Dobroslav Orel začal chodit do školy již v roce 1875, ačkoliv oficiální záznamy o jeho prospěchu a docházce byly vedené teprve v letech 1877/1878–1880/1881. Podle nich se vzdělával ve třídě svého otce, řídicího učitele a regenschoriho, vynikajícího pedagoga vyučujícího podle zásad Komenského, absolventa Amerlingova učitelského ústavu a pražské varhanické školy. Učiteli zpěvu na jím studovaných gymnáziích byli: František Kmoch (Kolín), Julius Böhm (Videň) a Karel Knittl (Praha), profesor varhanické školy a pozdější ředitel konzervatoře.

Na základě archivně doložené Orlovy činnosti po příchodu do Hradce Králové (1890) lze nově konstatovat, že významný impulz ke svému dalšímu směřování Orel získal v době teologických studií po příchodu nového královéhradeckého biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynychy (1846–1902), jenž dokázal využít Orlův talent i organizační schopnosti a poskytnout mu možnosti seberealizace v rámci církve při prosazování hudební reformy. Orel sice od počátku s hlavními zakladateli *Cyrilské jednoty* spolupracoval z pozice docenta církevního zpěvu v kněžském semináři, ale výrazněji se začal projevovat teprve v následujících letech; zpráva o jeho vstupu do *Diecézní jednoty cyrilské* byla uveřejněna v tisku teprve v roce 1896 a jako oficiální přednášející vystoupil na cyrilských exerciciích až v roce 1897.

Kromě činnosti v *Obecné (a Diecézní) jednotě cyrilské* (cca 1896–1942) dokládají nové prameny Orlovy různorodé aktivity v dalších královéhradeckých spolcích, především v *Jednotě katolických tovaryšů* (1895 – cca 1902), v *Jednotě katolických*

učitelů (1898 – cca 1905) a ve *Spolku sv. Josefa pro nemocné kněží* (1903–1905) se sídlem v Gorici.

Porovnáním údajů z osobních dokumentů, uložených v Orlově pozůstalosti, s úředními tiskovinami královéhradecké diecéze (*Catalogus cleri*) a s dalším dobovým tiskem tak můžeme upřesnit náplň a délku Orlova působení v církevních institucích, sledovat dramatické okolnosti doprovázející konkurs na definitivní místo při královéhradecké C. k. vyšší reálné škole (1902), na níž působil až do roku 1905, kdy přestoupil na školu stejného typu v Praze Holešovicích-Bubnech.

Tehdejší ideový svár mezi přívrženci tzv. pokrokového směru a katolické církve se prokazatelně promítl ve sledovaném období do roku 1919 do Orlova života dvakrát; velmi dramaticky v souvislosti s nastudováním Wagnerovy opery Parsifal (1914) v Národním divadle, na němž participoval Orlem řízený vysoce ceněný pěvecký sbor žáků holešovické reálky, když jej tzv. pokrokový tisk obvinil z *intelektuálního* podílu na sebevraždě studenta.

Na základě zkoumání školní dokumentace královéhradecké a holešovické reálky lze poukázat na některé tehdejší Orlovy kolegy, s nimiž spolupracoval a kteří později dosáhli významného postavení v české hudební kultuře. Byli jimi především Hubert Doležil, Metoděj Doležil a Adolf Cmíral.

Do pražského období (1905–1919) spadá Orlova cesta k pedagogickému reformismu, prezentovaná zaujetím Battkeho intonační metodou. Na základě analýzy nově objevených hudebněpedagogických příspěvků popularizační povahy, obohacených o příklady z jeho vlastní praxe, a jejich porovnáním s odborně zaměřenými příspěvky z časopisu *Cyril* bylo možno konkretizovat Orlem využívané metody při výuce intonace (a sledovat jeho příklon k Battkeho intonační metodě, postupující od počátečního nadšení k upozornění na úskalí vzniklá povýšením metody na cíl). Při hlasovém vedení žáků vycházel ze zásad svého učitele zpěvu Jindřicha Pecha. Dodnes aktuální jsou jeho názory na práci s nezpěváky a na osobnost pedagoga, zejména požadavky na jeho odbornou kvalifikaci, pozici i finanční ohodnocení.

Zásadním, nově objeveným dokumentem, spojeným s Orlovým osmiletým působením na pražské konzervatoři (1911–1919), jsou Orlem vlastnoručně psané *Učebné osnovy církevního zpěvu*, propojující předmět církevní zpěv s liturgikou. Jeho úmysl otevřít při konzervatoři studium církevní vědy (1919) neměl vzhledem ke způsobu probíhající reorganizace pražské konzervatoře naději na úspěch.

Komparace ověřených údajů s informacemi z českých i zahraničních hudebních slovníků a z dobových životopisných medailonů umožnila jejich korekci. Nové poznatky vplynuly při rekonstrukci části historie některých spolků a institucí. Z těch hudebněpedagogicky zaměřených se jedná především o Hudební Budeč, v níž Orel dva roky působil jako předseda. Nově bylo zjištěno, že kromě podílu na organizaci prvních dvou tříměsíčních pěveckých kurzů určených pro pražské učitelstvo Orel založil ediční řadu Knihovna Hudební Budče.

Se zřetelem ke spolkům a institucím, v nichž Orel působil, se otevírají další možnosti bádání, především směrem k zpřesnění datace a hlubšímu poznání jejich historie, činnosti a případných dalších osobností s nimi spojených.

Dosavadní zúžený pohled na Dobroslava Orla se významně mění v následujících aspektech: Mimořádné zásluhy a průkopnické činy Orla řadí mezi přední české dirigenty a sbormistry té doby. Odkrývá se nový pohled na původně spolkový časopis *Cyril*, jenž se Orlovou zásluhou nestal pouze periodikem hudebně odborným, ale také hudebněpedagogickým. V pozadí rozmanitých Orlových počinů zaujímají neopominutelnou a často zásadní úlohu pedagogické motivy.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

ARCHIVNÍ PRAMENY A PAMĚŤOVÉ INSTITUCE

Archív UNIBA. Bratislava.

Knihovna a archiv Pražské konzervatoře. Praha.

Kronika města Ronov nad Doubravou, MěÚ Ronov nad Doubravou.

MěÚ. Býšť.

MěÚ. Ronov nad Doubravou.

Národní muzeum – České muzeum hudby (NM – ČMH). Praha.

Památník národního písemnictví – Literární archiv. Praha.

Pamětní kniha školy Bělečské, MěÚ Býšť.

Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum (SNM – HM). Bratislava.

SOA Zámrsk, SOKA Hradec Králové.

SOA Zámrsk, SOKA Pardubice.

MONOGRAFIE A STUDIE

ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Lubodrohi přecelo! Korespondence Dobroslava Orla a Bjarnata Krawce*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2017, 85 s. ISBN 978-80-7405-430-3.

BABIČKA, Václav. *Dějiny Akademie křesťanské 1875–1952*. Praha, 2009.

Diplomová práce obhájená na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy.

Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

BERÁNKOVÁ, Anna. *Pražští cyrilisté a jejich vztah k řezenskému cecilianismu. Komentovaná edice korespondence pražských cyrilistů F. X. Wittovi*. Praha, 2010.

Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Slavický, Ph.D.

BOHÁČ, Jan Nepomuk (ed.). *Český kancionál svatováclavský* [hudebnina]. Praha: Universum, 1947, 205 s. 1 zpěvník.

BRANBERGER, Jan. *Konservatoř hudby v Praze: pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Praha: Konservatoř hudby, 1911, 305 s.

BRANBERGER, Jan. *Strom života: vzpomínky na zesnulou ženu*. Praha: Mojmir Urbánek, 1945, 98 s., 10 obr. příl.

ČALA, Antonín. *Duchovní hudba*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1946, 227 s. Dominikánská edice Krystal, sv. 73.

ČERVINKA, František. *Roman Nejedlý a Litomyšl: z tradic pedagogické a osvětové práce našich učitelů*. Pardubice: Krajský dům osvěty, 1958, 89 s.

DUBSKÝ, Jiljí. *Eduard Brynych: biskup královéhradecký*. Olomouc: Obecná jednota cyrilská, 1941, 53 s. Dominikánská edice Krystal. Vítězové, sv. 2, roč. 8.

- GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. Praha: Supraphon, 1975, 99 s. Comenium musicum, sv. 13.
- GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Praha: Argo, 2000, 223 s. Každodenní život, sv. 6. ISBN 80-7203-278-X.
- GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2., dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990, 282 s. Comenium musicum, sv. 20. ISBN 80-7058-131-X.
- HAVEL, Matěj. *František Reyl: kněz, vědec, politik*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 225 s. ISBN 978-80-7465-250-9.
- HOLZKNECHT, Václav (ed.). *150 let Pražské konservatoře: sborník k výročí ústavu*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961, 317 s., 24 s. obr. příl. *Hudební zálety C[yrila] B[oudy]*. Praha: Supraphon, 1976, 111 s.
- CHLUM, František. *Cyrillská škola zpěvu*. Praha: F. Chlum, 1882, 126 s.
- JANEK, Marián. *Dobroslav Orel: muzikológ, hudobný pedagóg, osvetový pracovník*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2007, 122 s. ISBN 978-80-8083-389-3.
- JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011, 246 s. ISBN 978-80-7367-788-6.
- JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Tomáš Škrdle: jeho život, práce a působení ve družstvu Vlast a v katolickém životě v l. 1880–1913*. Praha: Družstvo Vlast, 1917, 72 s. Hlasy svatováclavské, roč. 17, č. 1–4.
- KLIMEŠ, Luboš. *Východočeské pěvecké spolky v devadesátých létech XIX. století*. In: KULÍNSKÝ, Bohumil a kol. (eds.). *Sborník pedagogické fakulty v Hradci Králové. Hudební výchova XXIII*. Praha: SPN, 1974, s. 37–74.
- KRLÍN, Josef. *Eduard Jan Nep. Brynych*. Praha: Svaz katolických novinářů, 1932, 122 s. Život, kn. 13.
- LEŠER, Václav. *Adressář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí: Bubeneč, Holešovic-Buben, Karlína, Smíchova, Kr. Vinohradů a Žižkova*. Praha: Důchody obce pražské, 1884, 552 s.
- LEXMANN, Juraj. *Teória liturgickej hudby*. Bratislava: nákladem vlastním, 2015, 578 s. ISBN 978-80-972049-4-5.
- MELIŠ, Emanuel Antonín (ed.). *Průvodce hudební. Ročník druhý*. Praha: E. Meliš, 1869, 83 s.
- MUSIL, Roman a Aleš FILIP (eds.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896–1907)*. Praha: Argo, 2000, 458 s. ISBN 80-7027-101-9.
- NÁJEMNÍK, Václav. *Roman Nejedlý a Litomyšl 1871–1901*. Praha, 2010. Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Ústavu českých dějin. Vedoucí práce PhDr. Jan Randák, Ph.D.
- NEJEDLÝ, Zdeněk. *Můj případ: k patologii české společnosti v republice*. Praha: časopis Smetana, 1919, 49 s. Hudební knihovna časopisu Smetana, sv. 29.
- NOVOTNÝ, Józsa. *Biskup Brynych: životopisné črty*. Hradec Králové: Tiskové družstvo, 1923, 428 s.

- Oltář, poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecesi královéhradeckou. Hradec Králové: Bisk. konsistoř, 1896, 351 s.
- OREL, Dobroslav. *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele círk. zpěvu*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 1899, 236 s.
- OREL, Dobroslav a Juraj POTÚČEK (ed.). *Príspevky k dejinám slovenskej hudby: antológia hudobných štúdií a príspevkov*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 1968, 124 s. Dokumenty k dejinám slov. hudby, zv. 18.
- OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro žáky c. k. středních škol*. Praha: K. Reyl, 1903, 264 s.
- OREL, Dobroslav (ed.). *Písně roratní a adventní*. Praha: K. Reyl, 1904, 29 s.
- OREL, Dobroslav (ed.). *Modlitby a zpěvy pro střední školy*. V. vyd. Praha: Císařský královský školní knihosklad, 1918, 258 s.
- OREL, Dobroslav (ed.). *Český kancionál*. Praha: Státní nakladatelství, 1921, xv, 688 s.
- OREL, Dobroslav (ed.). *Staročeské roráty* [hudebnina]. Praha: Státní nakladatelství, 1921, 96 s., 1 zpěvník.
- OREL, Dobroslav. *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele círk. zpěvu*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 1899, 236 s.
- PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Academia, 2017, 559 s. České moderní dějiny, sv. 2. ISBN 978-80-200-2771-9.
- PILNÝ, Jaromír. *Život starého kantora: vzpomínky žáků a přátel*. Milevsko: J. Pilný, 1938, 135 s.
- PLAVEC, Josef. *Čeští madrigalisté: deset let činnosti: [soubor programů ... čtyř jubilejních koncertů, doplněný článkem Josefa Plavce a soupisem provedených skladeb]*. Praha: Čeští madrigalisté, 1941, 29 s.
- Přítomnost: sdružení pro současnou hudbu v Praze*. Praha: Přítomnost, 1928, 20 s.
- REYL, František. *Biskup Edvard Brynych: na paměť 30. výročí jeho úmrtí*. Hradec Králové: Adalbertinum, 1932, 28 s. Časové úvahy, roč. 35, č. 5.
- REYL, František. *Jeden rok v novostavbě B. Borromaea*. Hradec Králové: nákladem vlastním, 1904, 30 s.
- ROMANSKÁ, Lydie. *Dobroslav Lidmila: hudební skladatel, sbormistr, pedagog*. Ostrava: Repronis, 2006, 235 s. ISBN 80-7329-120-7.
- ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867–1918*. Praha: Libri, 2007, 215 s. Otazníky našich dějin, sv. 14. ISBN 978-80-7277-163-9.
- Sedmdesátiny probošta a senátora (Msgra) Th.Dr. Františka Reyla, kněze-lidumila, politického, kulturního a sociálního pracovníka: [20.II.1865-20.II.1935]*. Hradec Králové: Tiskové družstvo pod ochranou sv. Jana Nepomuckého, 1935, 86 s.

SLEZÁK, Karel (ed.). *Památník zpěváckého spolku "Hlahol" v Praze, vydaný na paměť 75. výročí založení spolku, za období 1911-1936*. Praha: Pražský Hlahol, 1936, 237 s.

SPLKA, František, Jan NERUDA a Jan BRANBERGER. Nové směry u vyučování zpěvu. In: *Holubův učitelský rádce*, 80 s. Lysá n. L.: A. Holub, 1905, roč. 1, č. 2.

ŠPIDRA, Bohumil (ed.). *Čeští madrigalisté: jubilejní publ.: 30 let Pražského pěveckého komorního sdružení 1929-1959*. Praha: Práce, 1961, 76 s.

ŠULC, František (ed.). *Zpráva o prvním diecézním sjezdu katolíků a diecézním spolkovém domě Adalbertinum v Hradci Králové*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 1898, 80 s.

TEPLÝ, František. *Ze života J. Š. Baara*. Praha: Novina, 1937, 460 s.

TOLMAN, Jiří Vladimír. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové: (1868–1918): příspěvky k dějinám padesátiletí činnosti Jednoty divadelních ochotníků, později "Klicpera" v Hradci Králové: s připojením dějin divadla hradeckého od r. 1637 do r. 1868*. Hradec Králové: Jednota divadelních ochotníků "Klicpera", 1918, 164 s.

VÍDENOVÁ, Martina. *Cecilská jednota v pražském hudebním životě*. Praha, 2016. Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce prof. PhDr. Marta Ottlová.

VLČKOVÁ, Eva. *Příspěvek k dějinám cecilianského hnutí v Čechách*. Praha, 1996. Diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu hudební vědy. Vedoucí práce prof. PhDr. Jarmila Gabrielová.

VOCEL, Alois (ed.). *Gesangbuch: eine Sammlung von 51 Jugendliedern für die Schule*. Prag: Verlag der Anstalt, 1869, 40 s.

70 let Lumíru ve Vídni. Vídeň: s. n., 1935, 139 s.

SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIÉ

ČERNUŠÁK, Gracian, Zdenko NOVÁČEK a Bohumír ŠTĚDRŇ (eds.). *Československý hudební slovník osob a institucí. Svazek druhý, M–Ž*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1965, 1080 s.

ŘURANOVÁ, Ludmila a Alena TÁBORECKÁ (eds.). *Lexikón slovenských žien*. Martin: Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2003, 288 s. ISBN 80-89023-30-4.

HULL, A. Eaglefield (ed.). *A dictionary of modern music and musicians*. London: J.M. Dent & Sons, 1924, xvi, 543 s.

MACEK, Petr (ed.). *Slovník české hudební kultury*. Praha: Editio Supraphon, 1997, 1035 s. ISBN 80-7058-462-9.

PODLAHA, Antonín (ed.). *Český slovník bohovědný. Díl třetí*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926, 1008 s.

ČLÁNKY V SERIÁLOVÝCH PUBLIKACÍCH

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Hudebně pedagogická koncepce Dobroslava Orla v kontextu současné hudební výchovy. In: *Teorie a praxe hudební výchovy IV*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, s. 80–85. ISBN 978-80-7290-875-2.

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Pedagogická činnost Dobroslava Orla v Hradci Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd. 2015. V tisku.

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Význam Dobroslava Orla pro formování Společnosti pro hudební výchovu ve světle pramenů z jeho pozůstalosti. *Opus musicum*. Brno: Opus musicum, 2018, roč. 50, č. 2, s. 6–18. ISSN 0862-8505.

ANDRŠOVÁ, Kateřina. Sbormistryně a pedagožka Anna Dočkalová (1886–1949) – blízká spolupracovnice Dobroslava Orla. In: *Malé osobnosti velkých dejín – velké osobnosti malých dejín. Príspevky k hudobnej regionalistike IV*. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum, 2018. ISBN 978-80-8060-445-5.

BAŤA, Jan. Quod non fecerunt Gothi, fecerunt Scoti aneb Dva příběhy z rudolfínské Prahy. In: *Clavibus unitis*. Praha: NDKSE, 2014, č. 3 [cit. 7. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.acecs.cz/media/cu_2014_03.pdf

BOHÁČ, Jan Nepomuk. Prof. Dr. Dobroslav Orel šedesátníkem. In: *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1930, roč. 56, č. 9–10, s. 70–72.

BOHADLO, Stanislav. Dobroslav Orel a Hradec Králové. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. 2015. V tisku.

BRANBERGEROVÁ-ČERNOCHOVÁ, Doubravka. Paedagogický přehled literatury zpěvu. In: *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1915.

BUGALOVÁ, Edita. Poznámky k výstavě „Dobroslav Orel – československý muzikológ“. In: *Malé osobnosti velkých dejín – velké osobnosti malých dejín III. Zborník príspevkov z muzikologickej konferencie Bratislava 9.–10. novembra 2016*. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum, 2017, s. 210–230.

GABRIELOVÁ, Jarmila. Katolická moderna a hudba: Hudba na stránkách časopisu *Nový život*. In: MUSIL, Roman a Aleš FILIP (eds.). *Zajatci hvězd a snů: katolická moderna a její časopis Nový život (1896–1907)*. Praha: Argo, 2000, s. 251–266. ISBN 80-7027-101-9.

HABERL, Franz Xaver. *Magister Choralis: theoretisch-praktische Anweisung zum Verständnis und Vortrag des authentischen römischen Choralgesanges*. 10. verm. und verb. Aufl. Regensburg: Friedrich Pustet, 1893, vi, 252 s.

HOLOUBEK, Ladislav. Život a výuka v hradeckém semináři od roku 1714 do konce 19. století. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a Petr POLEHLA (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 459 s. ISBN 978-80-7465-160-1.

JÄGER, Pavel. Výuka a osobnosti diecézního teologického institutu ve 20. století. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a Petr POLEHLA (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 459 s. ISBN 978-80-7465-160-1.

- JANEK, Marián. Hudobnovedný odkaz Dobroslava Orla. *Opus musicum*. Brno: Opus musicum, 1999, roč. 31, č. 6, s. 20–31. ISSN 0862-8505.
- KAŠPAR, Bohumil. Hudebně paedagogický kongres ve Vídni. In: *Hudební revue*. Praha: Hudební Matice Umělecké besedy, 1911, roč. 4, č. 5, s. 286.
- MAÝROVÁ, Kateřina. Činnost hudebních spolků a sdružení z 19. století a 1. poloviny 20. století, jak je dokumentována ve sbírkovém fondu tiskové dokumentace Českého muzea hudby, s akcentací na hudební aktivitu tzv. Cecilské jednoty v Praze. In: BAŤA, Jan (ed.). *Miscellanea z výročních konferencí 2001 až 2005*. Praha: Agora, 2006, s. 144–183. ISBN 80-86820-02-5.
- MICHL, Jakub. František Orel a jeho odkaz. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. 2015. V tisku.
- MRÁČKOVÁ, Veronika. Dobroslav Orel a jeho práce s hudebními rukopisy 14.–16. století. (Dobroslav Orel and His Work with Musical Manuscripts of the 14th–16th Centuries). *Musicalia*. Praha: Národní muzeum, 2015, roč. 7, č. 1–2, s. 16–27. ISSN 1803-7828.
- MÜLLER, Václav. ThDr. Josef Mrštík. *Časopis katolického duchovenstva*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1915, roč. 54, č. 3, s. 277.
- OREL, Dobroslav. Pro které vydání chorálních knih máme se rozhodnouti? In: KASAL, Edvard, Václav LANKAŠ a František EISLER (eds.). *Almanach 1878–1898: na oslavu dvacetiletého trvání své literární řečnické Jednoty vydali bohoslovci královéhradečtí*. Hradec Králové: Literární řečnická jednota, 1898, 218 s.
- OREL, Dobroslav. Pro které vydání chorálních knih máme se rozhodnouti? Odpovídá Dobroslav Orel, učitel chorálního zpěvu. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1900, roč. 27, č. 9 a 10, s. 75–77; roč. 27, č. 11 a 12, s. 86–89; 1901, roč. 28, č. 1 a 2, s. 10–12 [pozn.: jedná se o doslovné znění pojednání uveřejněného v Almanachu bohoslovců v r. 1898].
- OREL, Dobroslav. K šedesátým narozeninám univ. prof. dr. O. Hostinského. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1907, roč. 22, č. 3, s. 32–34.
- OREL, Dobroslav. O pěstění zpěvu a duchovní písně na školách národních. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1908, roč. 23, č. 10, s. 112–114; roč. 23, č. 11, s. 126–128; roč. 23, č. 12, s. 137–140.
- OREL, Dobroslav. Hudební Budeč. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 4, s. 98 [pozn.: autor podepsán D. O.].
- [OREL, Dobroslav.] Pěstujme chlapecké hlasy. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, roč. 36, č. 9, s. 146 [pozn.: autor nepodepsán, ale z obsahu vyplývá, že je autorem D. Orel].
- OREL, Dobroslav. Kostelní zpěv na středních školách. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 21, s. 223–224; roč. 26, č. 22, str. 236–238; roč. 26, č. 23, s. 245–247.
- OREL, Dobroslav. O vyučování zpěvu v kněžských seminářích a na theologických fakultách. První rakouský pedagogický kongres ve Wienu (20. až 23. dubna 1911). *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1911, roč. 37, č. 5 a 6, s. 65–70 a 83–87.

- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: I. Církevní zpěv doby apoštolské, 1914, roč. 29, č. 21, s. 221–223.
- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: II. Gregoriánský chorál, 1915, roč. 30., č. 1, s. 4–6.
- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: III. Chorální a mensurální zpěv v Čechách, 1915, roč. 30, č. 2, s. 17–19.
- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: IV. Jednohlasé a vícehlasé zpěvy stol. XV. a prvé poloviny stol. XVI., 1915, roč. 30, č. 3, s. 29–31.
- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: V. [bez podnázvu], 1915, roč. 30, č. 4, s. 41–43.
- OREL, Dobroslav. Volné kapitoly z dějin církevního zpěvu. Středoškolské exhorty pro třídy vyšší. *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal: VI. České rorátní zpěvy (Části chorální.), 1915, roč. 30, č. 7, s. 77–80.
- OREL, Dobroslav. Max Battke. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 8, s. 138.
- OREL, Dobroslav. Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 111–116.
- OREL, Dobroslav. K reformě zpěvu na školách. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1918, roč. 44, č. 10, s. 153–155.
- OREL, Dobroslav. Reforma liturgie a liturgického zpěvu. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1918, roč. 44, č. 9, s. 138–140.
- OREL, Dobroslav. Lidový zpěv duchovní, jeho význam pro kulturní život národa. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1920, roč. 46, č. 7–8, s. 65–69.
- PECH, Jindřich. Několik praktických pokynutí o tvoření „krásného tonu“, o vokalisaci a o vyvinutí hlasu. *Hudební listy*, 1871, č. 41, 42, 43 a 44; pokračování téže série v *Dalibor*, 1874, č. 8, 9, 13, 16, 19 a 22.
- PERLÍK, Romuald. Cyrilské hnutí v uplynulém půlstoletí. Přednáška při slavnostní schůzi u příležitosti jubilejního sjezdu O.J.C. dne 3. VIII. 1929 v Obecním domě pražském. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1930, roč. 56, č. 1–2, s. 3–5.
- Prof. Dr. Dobroslav Orel padesátníkem [autor neznámý]. *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1920, roč. 46, č. 1–2, s. 83 a 86.
- REITTEREROVÁ, Vlasta. Proměny hudebněhistorické metody na příkladu vídeňských žáků Guida Adlera. In: *Miscellanea z výročních konferencí České společnosti pro hudební vědu 2007*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, Česká společnost pro hudební vědu, 2008, s. 11–36.
- REITTEREROVÁ, Vlasta. Čistého blouda příchodu vyčkej... (Parsifal). In: *Harmonie*. Praha: Nakladatelství Muzikus, 5. 9. 2012 [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné z:

<https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/cisteho-blouda-prichodu-vycekej-parsifal.html>

REITTEREROVÁ, Vlasta. Korespondence Guida Adlera a Dobroslava Orela. Svědectví vztahu učitele a žáka. (The Correspondence of Guido Adler and Dobroslav Orel. Testimony to the Teacher-Pupil Relationship). *Musicologica Slovaca*. Bratislava: UHV SAV, 2016, roč. 7, č. 1, s. 94–131 [cit. 29. 1. 2019]. Dostupné z: http://uhv.sav.sk/wp-content/uploads/2017/09/Musicologica2016_1.compressed.pdf

SLAVICKÝ, Tomáš. Dobroslav Orel a Obecná jednota cyrilská. In: *Pocta Dobroslavu Orlovi*. Praha: Akademie věd ČR. 2015. V tisku.

SLAVICKÝ, Tomáš. Píseň svatého Vojtěcha. Tradice písně Hospodine pomiluj ny, svatovojtěšská legenda a pražský Slovanský klášter. [The song of saint Adalbert. The tradition of the song Hospodine pomiluj ny (Lord, have mercy on us), Saint Adalbert legend and the Slavonic monastery in Prague.] In: KUBÍNOVÁ, Kateřina a kol. (eds.). *Karel IV. a Emmauzy. Liturgie – text – obraz*. Praha: Artefactum, 2017, s. 79 až 99.

SLAVICKÝ, Tomáš. Czech Rorate Chants, Missa Rorate, and Charles IV's Foundation of Votive Officium in Prague Cathedral: The Testament of Choral Melodies to the Long-Term Retention of Repertoire. *Hudební Věda*, 2018, roč. 55, č. 3–4, s. 239–264 [cit. 22. 3. 2019]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=134590490&lang=cs&site=ehost-live>

STRŽÍŽ, Antonín. K sedmdesátinám PhDr. Dobroslava Orela. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1940, roč. 66, č. 9–10, s. 97–99.

SYCHRA, Cyrill. Dru Dobroslavu Orlovi in memoriam. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1942, roč. 68, č. 1–4, s. 2–3.

SYCHRA, Cyrill. Prof. PhDr. Dobroslav Orel (Pokus o výstih díla a činnosti.). *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1942, roč. 68, č. 5–6, s. 49–61; č. 7–10, s. 69–98.

TESAŘ, Stanislav. Cyrilismus – administrativní princip nebo hnutí zdola? Dvě poznámky k doposud nenapsané historii jednoho hnutí. In: BUGALOVÁ, Edita (ed.). *Úloha spolkov, spoločností a združení v hudobných dejinách Európy*. Trnava: Západoslovenské múzeum v Trnave, 2001, s. 148–156. ISBN 80-85556-10-3.

VIČAROVÁ, Eva. Josef Nešvera und Musik im Wenzelsdom in Olmütz in den Jahren 1884–1914. In: LYKO, Petr (ed.). *Musicologica olomucensia 14.: In honorem Jiří Sehnal*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, č. 38, Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Philosophica – aesthetica, s. 53–72. ISSN 1212-119.

VOSYKA, Václav. Vzpomínky a úvahy bývalého učitele kostelecké reálky. In: REŽNÝ, Karel a kol. (eds.). *Padesát let Masarykova st. reálného gymnasia (dříve reálky) v Kostelci nad Orlicí (1897–1947)*. Kostelec nad Orlicí: Slavnostní výbor, 1947, s. 35–46.

WÜNSCH, Antonín. Po padesáti letech. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1924, roč. 50, č. 1, s. 2–4.

ZIMMERMANOVÁ, Markéta. Výuka katechetiky v hradeckém semináři podle biskupa Edvarda Jana Nepomuka Brynycha. In: KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství

královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 253–262. ISBN 978-80-7465-160-1.

SEZNAM CITOVANÝCH DOBOVÝCH PERIODIK

Denní tisk

Čech: politický týdeník katolický. Praha: Antonín Schmitt, 1869–1896, 1904–1937.

Hlas: časopis církevní. Brno: František Poimon, 1857–1918.

Hlas: Nejstarší list lidu českokatolického v Americe. St. Louis: Český literární spolek, 1872–1950. ISSN: 2379-6871.

Hlas lidu: časopis hájící zájmy čtvrtého stavu. Prostějov: M. Vlach, 1886–1948. ISSN 1803-9901.

Katolické listy. Praha: Josef Kratochvíl, 1897–1903.

Legie: časopis pro všelegionářské sjednocení: orgán jednoty neutrálních organizací čsl. legionářů. Praha: Jednota neutrálních organizací čsl. legionářů, 1920–1939. ISSN 1805-7381.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 1893–1945. ISSN 1802-6265.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1861–1941. ISSN 1214-1240.

Národní osvobození. Praha: Pokrok, 1924–1948. ISSN 1804-9168.

Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální. Masaryk, Tomáš Garrigue a František Drtina (eds.). Praha – Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894–1949.

Našinec. Olomouc: Josefína Černochová, 1869–1841. ISSN 1801-5107.

Obnova. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové v Hradci Králové, 1895–1922. ISSN 1803-1455.

Osvěta lidu: neperiodický list pro severovýchodní Čechy. Hradec Králové: František Červinka, 1896–1941. ISSN 1214-5114.

Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků. Praha: Josef Steiner, 1893–1948. ISSN 0862-5913.

Ratibor: list pro zájmy východního Podkrkonoší. Albieri, Pavel (ed.). Jaroměř: Jan Mucek, 1884–1916. ISSN 1214-6552.

Stráž: orgán strany katolické národní na Západní Moravě. Brno: Katolicko-politická jednota pro hejtmanství třebické, 1898–1937. ISSN 2336-6176.

Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 1906–1945. ISSN 1805-0905.

Wiener-Zeitung. Vídeň: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1780 – dosud.

Církevní periodika a almanachy

Catalogus alphabeticus personarum et locorum in dioecesi episcopali Reginae-Hradecensi, continens clerum in cura animarum expositum anno... Vetero-Pragae: Typis & expensis Francisci Caroli Hladky, typographi archi-episcopalis, 1751–1942.

Cyrill: časopis pro katolickou hudbu posvátnou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, zároveň organ Obecné Jednoty Cyrillské. Praha: F. J. Lehner, 1879–1948.

Časopis katolického duchovenstva. Praha: Arcibiskupství, 1860–1949.

KASAL, Edvard, Václav LANKAŠ a František EISLER (eds.). *Almanach 1878-1898: na oslavu dvacetiletého trvání své literární řečnické Jednoty vydali bohoslovci královéhradečtí.* Hradec Králové: Literární řečnická jednota, 1898, 218 s.

KATOLICKÁ CÍRKEV. Biskupství královéhradecké a POLEHLA, Petr (ed.). *350 let královéhradecké diecéze.* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 459 s. ISBN 978-80-7465-160-1.

Museum: list bohoslovců českomoravských. Brno: Růže Sušilova, 1866–1948.

Nova et vetera. Osvietimany na Moravě: Antonín Ludvík Stříž, 1912–1922.

Nový život: měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu. Nový Jičín: Karel Dostál-Lutinov, 1896–1907.

Stráž: orgán strany katolické národní na Západní Moravě. Brno: Katolicko-politická jednota pro hejtmanství třebické, 1898-1937. ISSN 2336-6176.

Věstník katolického duchovenstva: církevně-politický a zájmový orgán katol. kleru v zemích koruny České. Praha: Jan Horák, 1900-1942.

Pedagogická periodika

Beseda učitelská: týdeník pro učitele a přátele školství národního [mikrodokument]. Auštěcký, Josef (ed.). Praha: Beseda učitelská, 1869–1914. ISSN 1804-8943.

Český učitel: věstník Ústředního spolku jednot učitelských v král. Českém. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v král. Českém, 1897–[1941].

Hudba a škola: časopis pro hudební výchovu školskou a lidovou. Praha: Státní nakladatelství, 1928–1933.

Národ a škola: prostonárodní listy našemu lidu a vychovatelům jeho. Velké Meziříčí: Klement David, 1880–1906, 19. 6. 1897, roč. 18, č. 16, s. 323. ISSN 2336-5978.

Paedagogické rozhledy: věstník literárního a paedagogického odboru při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. Praha: Československá obec učitelská a Dědictví Komenského, 1888–1932.

Školník: časopis katolického učitelstva. Hradec Králové: Josef Ant. Šrůtek, 1861–[1879].

Učitel: list věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Brno: František Dlouhý, 1890–1908.

Věstník katolického učitelstva československého. Praha: Říšský svaz katolického učitelstva, [1923]–1941.

Věstník: ročenka pro Učitelstvo národních škol v diécesi Kralohradecké na rok Páně... Hradec Králové: J. Marek, [1864–1870].

Věstník českých profesorů. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1895–1921.

Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství. Praha: Petr Kopal, 1885 až 1935.

Hudební periodika:

Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního. Praha: Mojmír Urbánek, 1879 až 1927.

Hudební revue. Praha: Hudební odbor Umělecké Besedy, 1908–1920.

Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1992. ISSN 1210-3683. Dostupné také z: <http://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova>

Hudební zpravodaj: nezávislý informační časopis hudebnický. Praha: Jaromír Dolanský, 1932–1941.

Listy Hudební matice. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1921–1927.

Tempo: listy Hudební matice. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1927–1948. ISSN 0862-433X.

Věstník Pěvecký a hudební. Praha: Pěvecká obec československá, 15. 2. 1931, roč. 36, č. 5–6.

Výroční zprávy škol a školní dokumentace:

Auszug aus dem Generalversammlungs-Protokolle des Vereines zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen / Výňatek z protokolu valného shromáždění odbývaného jednotou ku povznesení hudby v Čechách dne... Praha: Jednota pro povznesení hudby v Čechách, 1910–1918.

EDLEN VON MARENZELLER, Edmund (ed.). *Normalien für die Gymnasien und Realschulen in Österreich: in zwei Theilen. II. Theil., Realschulen.* Wien: Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage, 1889, xxxvi, 835 s.

REŽNÝ, Karel a kol. (eds). *Padesát let Masarykova st. reálného gymnasia (dříve reálky) v Kostelci nad Orlicí: 1897–1947.* Kostelec nad Orlicí: Slavnostní výbor, 1947, 211 s.

Roční zpráva Matiční české reálky v Hodoníně za školní rok... Hodonín: Matice Hodonínská, 1895-1947.

SCHMIDT, Karl. *Jahres-Bericht über das k. k. Akademische Gymnasium in Wien für das Schuljahr 1885–86*. Vídeň: vlastním nákladem, 1886.

ŠÍŠMA, František a kol. (eds.). *Sborník Masarykova státního reálného gymnasia v Praze II Křemencova ulice 1871–1946: vzpomínky – svědectví – doklad – vzory*. Praha: Sbor pro oslavu 75. výročí ústavu, 1948, 217 s.

ŠETELÍK, Antonín (ed.). *Sbírka normalii platných pro české školy střední*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1902, 878 s.

Výroční zpráva c. k. jubilejní vyšší reálky císaře a krále Františka Josefa I. v Kostelci nad Orlicí: za školní rok... Kostelec nad Orlicí: Obecní reálná škola Františka Josefa I., 1905–1908.

Výroční zpráva c. k. vyšší reálné školy v Hradci Králové: za školní rok... Hradec Králové: C. k. vyšší reálná škola, 1897–1906.

Výroční zpráva c. k. české státní reálky v Praze, Holešovicích-Bubnech za školní rok... Praha: C. k. česká státní reálka v Praze, Holešovicích-Bubnech, 1908–1920.

Závěrečná zpráva o valné hromadě konané Jednotou ku povznesení hudby v Čechách dne 30. prosince 1918. Praha: Jednota ku povznesení hudby, 1918, 23 s.

Zpráva o cis. král. Českém reálném a vyšším gymnasiu v Praze ve Spálené ulici. Praha: nákl. vlastním, r. 1886–1890.

Internetové odkazy:

Amerlingův státní mužský ústav učitelský Praha II. In: *Archivní pomůcky Archivu hlavního města Prahy* [cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z:

<http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-550-amerlinguv-ustav.pdf>

MACEK, Petr a kol. *Český hudební slovník osob a institucí. Hudební publicisté, muzikologové a autoři textů o hudbě*. Praha: Koniasch Latin Press, 2011, 51 s. Musicologica.cz, sv. 4. ISBN 978-80-86791-95-1 [cit. 17. 1. 2019]. Dostupné také z:

<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/>

GMEINER, Siegfried (ed.). *Schwäbische Orgelromantik, Orgelmusikkomponisten und Organisten der Romantik aus dem deutschen Südwesten. Max Springer* [cit. 11. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.schwaebische-orgelromantik.de/personen/springer-max/springer-max.htm>

Hof- und Staatshandbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Jahr 1897–1909, Wien 1896–1908 [cit. 5. 1. 2019]. Dostupné z:

<http://alex.onb.ac.at/shb.htm>

Institut für Neuzeit- und Zeitgeschichtsforschung. *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950* [cit. 1. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes>

Jahresbericht Akademisches Gymnasium Wien, 1851–1919 [cit. 9. 3. 2019].

Dostupné z: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=jag&size=45>

Kolektiv SPŠCH (ed.). *100 let Křemencárny: almanach ke 100. výročí školní budovy*. Praha: Střední průmyslová škola chemická, 1994 [cit. 31. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.mssch.cz/sites/default/files/_hromada/almanachy/almanach1994.pdf

Kronika města Kolína 1886–1900 [cit. 6. 3. 2019]. Dostupné z:
<http://www.mukolin.cz/cz/o-meste/kronika-mesta/>

The Oxford Dictionary of Music. Tyrrell, John. Grove Music Online, January 01, 2001, Oxford University Press [cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z:
<http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000020424>

PIUS X., PIUS XI. *Motu proprio o obnově posvátné hudby z 22. listopadu roku 1903. Konstituce o liturgii, gregoriánském zpěvu a posvátné hudbě z 20. prosince roku 1928*. Praha: Knihovna „Cyril“, č. 18, 1938 [cit. 26. 1. 2019]. Dostupné z:
http://www.sdh.cz/sdh_htm/archiv/mo_pro.htm

Společnost pro církevní právo [cit. 25. 1. 2019]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/>

nahrávky:

Musicae Bohemicae Anthologia. Praha, 1947. OSA 042808 MBA 13001, OSA 042446 13005, OSA 042447 13005, OSA 042754 MBA 13009, OSA 042753 13009.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. Matriční záznam z 21. 10. 1783 o svatbě Jana Rongeho
2. Matriční záznam z 15. 12. 1870 o narození Dobroslava Orla
3. Orlovi rodiče
4. Podpisy Dobroslava Orla a jeho otce Františka Orla
5. Titulní list Pamětní knihy školy v Kladrubech nad Labem
6. Vlastní životopis Františka Orla
7. Kronika Bělečka u Třebechovic, zprávy za školní rok 1886
8. Ukázka záznamu o probraném učivu, poznámka týkající se Josefy Orlové jako industriální učitelky
9. Výpisy vysvědčení Dobroslava Orla z let 1877–1881
10. Popis průběhu oslav svatby následníka trůnu v Kladrubech nad Labem se zmínkou o proslovu Dobroslava Orla
11. Záznam o vyučujících na kolínském nižším reálném gymnáziu, učitel zpěvu František Kmoch
12. Jmenovací dekret z 13. 9. 1894; Orel jmenován vicerektorem v královéhradeckém Boromeu a docentem kněžského zpěvu v teologickém semináři
13. Podobizna Dobroslava Orla z tabla královéhradecké reálky
14. Pamětní kniha Boromea; charakteristika vicerektora Dobroslava Orla
15. Kronika reálky; záznam o průběhu oslavy výročí 70. narozenin císaře Františka Josefa I.; zmíněna Orlova kompozice
16. Vysvědčení o katechetské způsobilosti pro školy střední
17. Vysvědčení o způsobilosti k vyučování hudbě; zkouška ze zpěvu
18. Vysvědčení o způsobilosti k vyučování hudbě; zkouška ze hry na varhany
19. Curriculum vitae. Detail s výčtem Orlových učitelů a hudebních aktivit
20. Ustanovení skutečným učitelem na C. k. vyšší reálné škole v Hradci Králové
21. Ordinariátní uznání za práci vykonanou v semináři a Boromeu
22. Přehledová tabulka Orlových zaměstnání v Hradci Králové
23. Jmenování skutečným učitelem při C. k. české státní reálce v Praze, Holešovicích-Bubnech
24. Definitivní jmenování profesorem

25. Dopis od Spolku ku podporování chudých studujících C. k. české reálky v Praze VII
26. Žádost o přestup na konzervatoř
27. Učební osnova pro hodiny církevního zpěvu na konzervatoři
28. Novinové výstřižky spojené s Orlovými aktivitami v královéhradeckých spolcích
29. Kritika koncertu z 26. 6. 1915, na němž společně vystoupil pěvecký sbor reálky a studenti konzervatoře
30. Katechetský časopis Vychovatel
31. Orlovy příspěvky uveřejněné v časopisu Cyril
32. Pohlednice od Aloise Kolíska upomínající na Orla – varhaníka při pouti do Lurd r. 1903
33. Fotografie Orla dirigujícího při koncertu k 10. výročí Československé republiky
34. Dopis od Jana Václava Karla Růkly
35. Dopis od rodiny Růklových z Horního Bradla; náčrt křišťálového poháru
36. Sloupek o slavnostním koncertu Českých madrigalistů k Orlovým sedmdesátinám
37. Vzpomínky od Orlových žáků uveřejněné v dobovém tisku
38. Zpráva z kroniky města Ronov nad Doubravou o slavnostním odhalení pamětní desky na rodném domě Dobroslava Orla
39. Orlovi kolegové, přátelé, duchovní, učitelé
40. Fotografie Dobroslava Orla ze třicátých let v Bratislavě

Příloha č. 1

Matriční záznam ze dne 21. 10. 1783 o svatbě Jana Rongeho, od něhož rodina mylně odvozovala šlechtický a francouzský původ.

„Ronge Ioannes Sponsus adolescens filius Ioannis Ronge ex Dominis oberliebich equitum de Malta cum sua sponsa virgine Catharina post Michaelem Salficky...“⁷¹⁷

Ronge Jan, zletilý ženich, syn Jana Rongeho z hornolibchavského panství Řádu maltézských rytířů, s pannou nevěstou Kateřinou po zemřelém Michalu Salfickém...

232.

Matrica vel Consignatio Copulatorum in Ecclesia Parochiali
Heřman. Městečk. Anno 1783 in Mense octobri

Die	Copulans.	Sponsi.	Testes.	Religio	Locus.	Num. Do- mum.
21.	P. Josephus Kamarek + Catharina	Salfický Joannes hie- tus Sponsus adolescens filius Joannis Salfický cum sua sponsa virgine Catharina post Michaelem Salfický Junior. P. Sponsus	Adreas Klepický Juda Non schiz. Wenzeslaw Costo- vitz cum conjugine Catharina filie Jagti Topi Jeklo Larensej	S	Lana	111
21.	P. Joannes Hutla capit.	Ronge Joannes Sponsus adolescens filius Joannis Ronge ex Dominis Ober- liebich equitum de Malta cum sua sponsa virgine Catharina post Michaelem Salfický Junior. P. Sponsus	Joannes Kopecký consularius nuptus et Salský Schicko ex Cathol. cum Rosalia virgine filie Joannis Salský Junior. P. Sponsus Matthias Pechá	S	Heřman Městečk.	112
				S	Uhlirio	

Detail:

Ronge Joannes Sponsus
adolescens filius Joannis
Ronge ex Dominis Ober-
liebich equitum de Malta
cum sua sponsa virgine
Catharina post Michaelem
Salfický Junior. P. Sponsus

⁷¹⁷SOA Zámorsk, Sbírnka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Heřmanův Městec, okr. Chrudim, sign. 859, fol. 232. (1771–1784).

Příloha č. 2

Matriční záznam z 15. 12. 1870 o narození Dobroslava Orla.⁷¹⁸

Měsíc a den.	Dro. domu	Gmeno v dítěte.	Pábo- ženství		Po- hlavj		Rod- i-	
			kato- lického	ne- kato- lického	mu- žského	že- něného	man- želství	neman- želství
1870. prosince 15. narozen, 17. pokřtěn	126.	Dobroslav František	1	1	1	1		Jan Orel František, katolík učitel v Ronově, č. 126. manželka sya + Hynka Orel, místra pe- kařského v Čáslavi, č. 35. a jeho manželky + Anny, rodem Jaluba Slabáčka z Čáslavi, č. 35. Čáslavského hejtmanská vesměs katolíci.
		Křtěl: František Tomáš Křtěná baba: kaplan Anna Klára Lichár z Ronova, č. 178. Křtění: Orel Hejtmanská, 18. 12. 71						Dr. Dobroslav Orel, profesor a bývalý rektor univerzity v Bratislavě, minist. rada. Pevně oba země - zeměl v Praze, Dejvický dv. 18. č. 11. 1912 - přelován v Rovně u Pardubic 24. 1. 1942

394.

č o w é	R m o t ě j	
M a t ě a.	G m é n o.	S t a w.
Josefa Lidmilova, katolík, manželská dcera + Jana Lid- milová, místra kožešnického v Hei- manova Městci, č. 196. a jeho manželky Anny, rodem Josefa Ronge z Heřmanova Městce, č. 228. Chrudimského hejtmanská střední, všeměs katolíci.	Jan Lidmilovský, Anna Lidmilovská	hostinský v Ra- slavě, č. 58. v dcera je + Jana Lidmilová, místra kožešnického v He- řmanově, č. 14. katolíci.

⁷¹⁸ Matriční záznam SOA Zámorsk, Chrudim (1848–1870), sign. 133, fol. 394.

Příloha č. 3
Orlovi rodiče

a) František a Josefa Orlovi⁷¹⁹



b) František Orel⁷²⁰



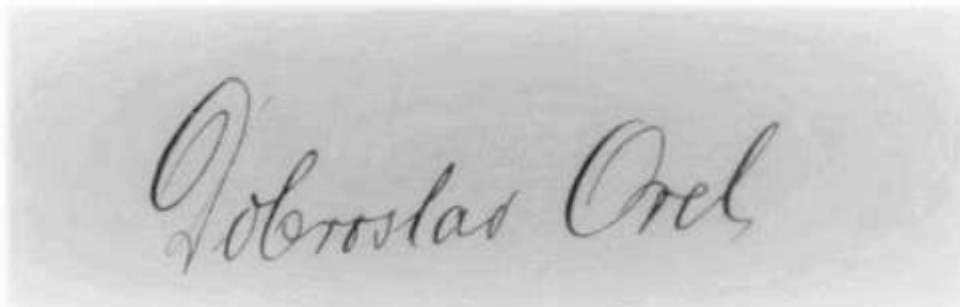
⁷¹⁹ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla.
František Orel (2. 8. 1845 Velké Bílovice – 17. 7. 1919 Dolní Roveň).
Josefa Orlová, roz. Lidmilová (18. 4. 1845 Heřmanův Městec – 22. 7. 1904 Dolní Roveň).

⁷²⁰ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla.

Příloha č. 4

Podpisy Dobroslava Orla a jeho otce Františka Orla. Při pouhém pohledu je nápadná jejich podobnost.


a) Podpis Dobroslava Orla na osobním výkazu z roku 20. 9. 1910.⁷²¹

A close-up photograph of a handwritten signature in cursive script that reads "Dobroslav Orle". The ink is dark and the paper is light-colored.

b) Podpis Františka Orla přejet z *Pamětní knihy školy bělečské*.⁷²²

A close-up photograph of a handwritten signature in cursive script that reads "František Orle". The signature is written on a horizontal line.

c) Podpis Františka Orla uzavírá *Výkaz o prospěchu a docházce žáků*. Součástí výkazu byly záznamy probraného učiva.⁷²³

A photograph of a handwritten table with a grid. The table has four columns and two rows. The text in the table is handwritten in cursive. The first row contains the text: "Škola", "il. invence.", "Ukončení školního", "ročníku 1877-78. sloužba.", "mi. božími schůzkami.", "Hřívem Ambrosiánským". The second row contains the text: "V Klavírěch, dnem 18. srpna 1878." and a large signature "František Orle" with "učitel" written below it.

Škola	il. invence.	Ukončení školního	ročníku 1877-78. sloužba.
		mi. božími schůzkami.	Hřívem Ambrosiánským
		V Klavírěch, dnem 18. srpna 1878.	František Orle
			učitel.

⁷²¹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 14. Osobní výkaz. C. k. česká státní reálka v Praze, Holešovicích – Bubnech.

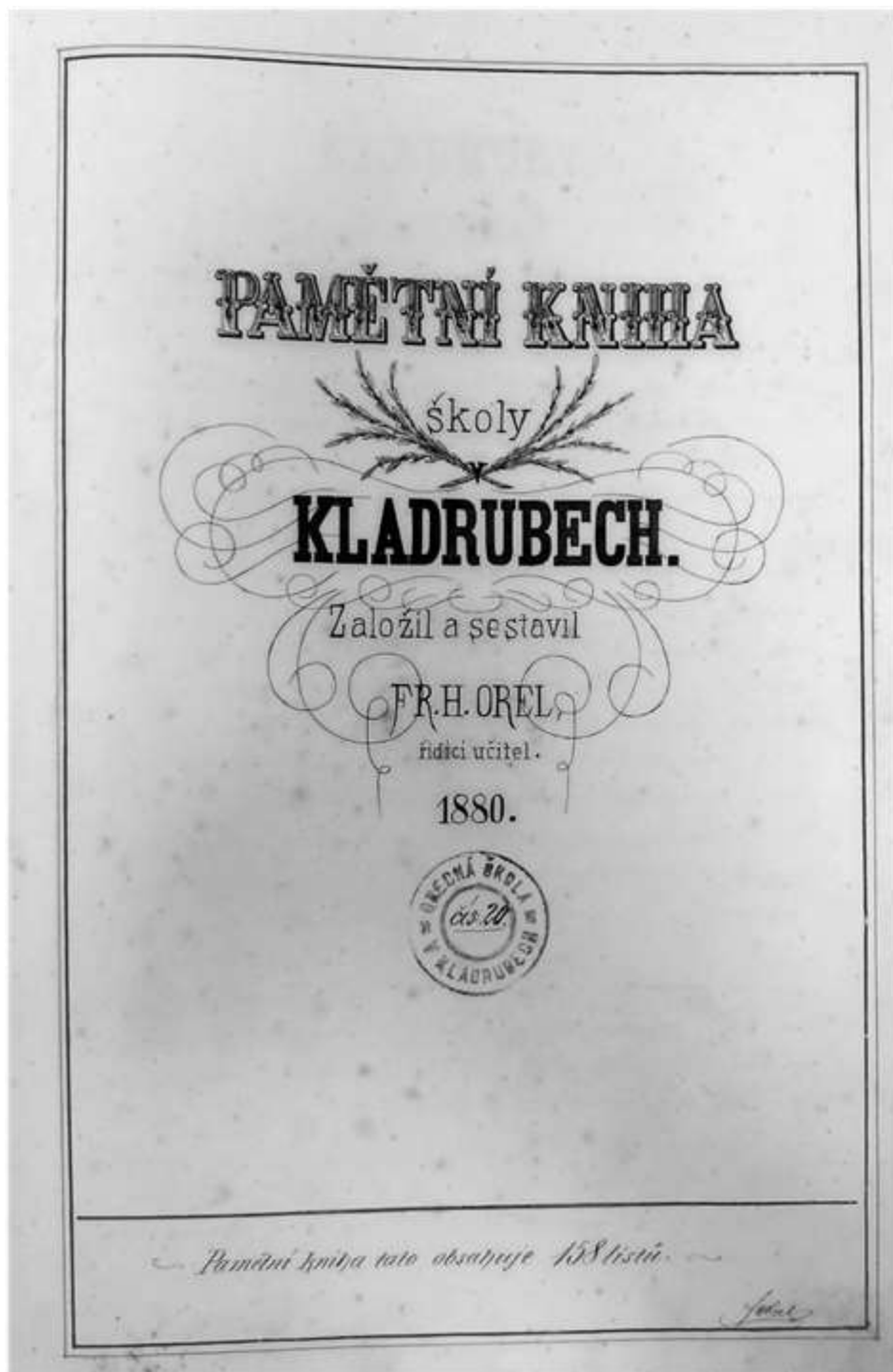
⁷²² *Pamětní kniha školy Bělečské*. Městský úřad Býšť, s. 20.

⁷²³ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Výkazy prospěchu a žáků školy za rok 1877–1878.

Zpěvem ambrosiánským je míněn závěrečný hymnus *Te Deum laudamus*, jímž se zakončoval školní rok.

Příloha č. 5

Pamětní kniha školy v Kladrubech. Založil a sestavil Fr. H. Orel, řídící učitel 1880. František Orel je také nejpravděpodobněji autorem kaligraficky vyvedené titulní strany.⁷²⁴



⁷²⁴ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruba nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1.

Příloha č. 6

Pamětní kniha školy v Kladrubech. Vlastní životopis Františka Orla.⁷²⁵

uvěřeno skutečným učitelem. Působil tu až do roku 1845, kdy stal se b. učitelem v Píleouci. Místo jeho nastoupil 28. července l. r. František Orel, bývalý učitel Stras. hrovský.

František Orel sestavovatel této pamětní knihy, narodil se 2. srpna 1845 v Bilovicích na Moravě. Školu hlavní a nižší reálnou navštěvoval v Čáslavi, v Čechách, kam se s vojny rodiči v r. 1857. přesídlil. R. 1861-63 studoval na českém ústavě učitelském v Praze. Na to prodávatelem se stal v Žehušicích, okr. Čáslavský, kdež působil

23.

Od 1. září 1863 do konce července 1865. Od 1. září do konce srpna 1868 působil v téže hodnosti v Hlívě u Chotěboře. Na to odebral se opět do Prahy, kdež se stal učitelem první třídy sokromě hlavní a vyšší dívčí školy paní Vilémny Šínové a v měsíci květnu 1869 i učitelem na ohl. ústavě pana Vocela. Tri tom navštěvoval varhanickou školu, kterou s výborným vysvědčením téhož roku, 1869, opustil, podvolil se zkouškám učitelským. Od 1. září 1869

⁷²⁵ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruba nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841-1848, sign. SK310, č. 1, fol. 22 a 23.

Do konce července 1874 byl starším vyučitelem při třídní škole v Ronově u Čáslavi; načež stal se učitelem na jednoúřední škole v Kraskově, kdež s chvalným prospěchem, jak potvrzuje list slavné okr. okresní školní Rady v Čáslavi ze dne 10. srpna 1874 čís. 1874 tomu navrhuje, — až dopředu 1875 přišel, odkudž vyzván jsa hlásiti se do Kladruha, zde také v témž roku dle Dekretu vysoce slavné okr. zemské školní Rady ze dne 29. března 1875 čís. 6700 se slušným 400 zl. správcem školy se stal. Mimo to stal se tu i ředitelem školy, za což Dekretem nejvyššího podkoního úřadu ve Vídni ze dne 31. srpna 1875 čís. 569 obdržel Deputát na dvě krávy a 3 měřice polí k užívání. Deputát ten záleží z 65 centů vid. obavy, 21 centů slámy, lesní pastvy a zelené práce pro dvě krávy; k tomu v hotovosti 23 zl. 16. ročně.

Příloha č. 7

Kronika Bělečka, zprávy za rok 1886.⁷²⁶

Nový řídící učitel
Dne 29. května odstěhoval se dosavadní říd. učitel p. Josef Šleha do Trébovic, kdež učitelem se stal a na jeho místo dosazen František Čel z Kladruha.
Z návrhem sl. okr. škol. rady měla se živě šk. budova opravit a 2 nové tabule poručiti. K žádosti nového říd. učitele byly třídy šedozelenou barvou

⁷²⁶ Pamětní kniha školy Bělečské. Městský úřad Býšť, s. 20-21.

natřeny a chodby jatků byl vymalován. Opravení
nách pak byž říd. učitel vymaloval na stěnách chodby
v prvním prochodu 3 mapy: mapu okresu hejtmanskí
Pardubického, mapu Čech a mapu Moravy a Slezska na
svůj náklad; na pozem pak zřídil celou školní za-
hradu, ve které mimo několika div. stromků a asi 30
zakolných pláňat ovocných, ničeho nebylo. K zahra-
ní zahrady zřídil okr. říditelství ústavu učitelství
tu v Hrádku Královí 7 rozličných stromků vysoké
kmenových a výbor hedv. jednoty lamelů a 7 zakolných.

Výlet školní

Dne 18. července uspořádán učitelstvem a m. št. ra.
Zou ške. Dittkám zájím výlet do lesa u Hložovic.
Výjezi kryty stítkou, kterou uspořádala m. št. rada,
pivovar Trábechovický zpravoval se hl. piva. Tri vý-
lety provedeny rozličné hry a předneseny některé
klamace a psaní. Veliké záhavy poskytl malým
i velkým lezení o závod pro hlazení bysů, na kter.
se nacházely se rozličné věci, jako šaška učení, sálky
a p. - Dětky pořádky byly učenkami, hroudkou a
šivem.

Příloha č. 8

Ukázka záznamu o probraném učivu z roku 1878. Poznámka týkající se Josefy Orlové,
která ve škole byla zaměstnána jako industriální učitelka.⁷²⁷

Dějepis		Jazyk		15.
Dobota 11. 1878.	Počty	Číslo 9.		
1. Glina 2.	Münchovitz	Impero skloně- ni předst. jim - de koncovit		
3.	Steví II	Cl. 3. Čechy, Morava a Slezsko		
4.	4. 4.	Compiott	Korunami a Krajině	
<p>Na přelomu choroby manželky povče- řování bylo učením, racionem vř. učováno.</p>				

⁷²⁷ SOA Zámorsk, SOkA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Výkazy prospěchu a žáků školy, 1877–1878.

Příloha č. 9

Výpisy z vysvědčení Dobroslava Orla v průběhu školní docházky. Přes rozdílný rukopis zápisů bylo vždy uvedeno, že vyučujícím v těchto třídách byl František Orel.⁷²⁸

a) 1877–1878. Hlavní matrika.

Číslo	Jméno žákovo (rodinné a křestní)	Den a rok narození	Rodiště, vlast	Nábo- ženství	Jméno, stav a obydlí otcovo aneb poručníka	Jméno, stav a obydlí stravovatele	Osvobozen-li od školného, či platí neb má-li stipendium
65.	Hofbauer Mladimír	28 května 1870.	Štátsko Čechy	katol.	František, č. správce Kladruby Č. l.		
66.	Orel Dobroslav	15. prosince 1870.	Ronov Čechy	katol.	František, řid. učitel Kladruby Č. l.		

Třída	Číslo žáků	Návštěva školy	Moravné chování	Přilost	Náboženství	P r o s p ě c h.										Poznámání				
						Vyučovací jazyk					Zkouška věci přirorodných	Znalost třech mluvnických jazyků	Psaní	Zpěv	Tělocvik		Ženská ruční práce	Počet namalovaných hodin	Z těch neobvyklých	Zevnější podoba posměných škol
						Čtení	Mluvnice a pravopis	Písemné proložení	Počty	Ze zeměpis a dějepisu										
II. 1.	I	/	/	2	2	1	2	1	2	2	2	1	1	1		0	-	1		
	II	/	/	1	2	1	1	1	2	2	2	2	1	1		-	-	1		
	III	/	/	1	2	1	1	1	2	2	2	1	1	1		200	-	1		
	IV	/	/	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	1		-	-	1		
II. 1.	I	/	/	1	1	2	2	2	2	3	3	2	2	2		2	-	1		
	II	/	/	1	1	1	2	1	2	3	2	2	2	2		-	-	2		
	III	/	/	1	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2		1/2	-	2		
	IV	/	/	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2		-	-	2		

⁷²⁸ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Výkazy prospěchu a žáků školy. Hlavní matrika.

b) 1878–1879. Hlavní matrika.

64.	Orel Dobroslav	15. prosince 1870.	Ronov Čechy	Katol.	Krantišek, říd. učitel Kladruhy č. 34.
I	1 1 2 1 1 1 1 1	3 3	2 2 2 1		1 - 1
II	1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2	1		- 1
III	1 1 2 2 1 1 1 1	2 2	1 1 2 1		6 - 2
IV	1 1 1 2 1 1 1 1	2 2	1 2 2 1		3 - 1

c) 1879–1880. Výkaz prospěchu a žáků školy. Průběžné měsíční hodnocení.

64.	Orel Dobroslav	15 ¹² / ₁₀ 1875	Krantišek, říd. učitel Kladruhy č. 34.	1 1 2 1 2 1 1 2 2 2 2 1											
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		
				1 1 2 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2	1 1 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 2 2		

Detail: U jména je poznámka, šedé [oči], rusé [vlasy], bílá [pleť], pravděpodobně pokyn pro fotografa kvůli kolorování fotografie.

64.	Orel Dobroslav	15 ¹² / ₁₀ 1875	Krantišek, říd. učitel Kladruhy č. 34.
	šedé rusé bílá		

d) 1880–1881. Hlavní matrika. Závěrečná vysvědčení.

Číslo	Jméno žákovy (rodinné a křestní)	Den a rok narození	Rodiště, vlast	Náboženství	Jméno, stav a obydlí otcovo aneb poručníka	Jméno, stav a obydlí stravovatele	Osвобоzen-li od školného, či platí neb má-li stipendium
57.	Orel Dobroslav	13. prosince 1870.	Ronov Čechy	katol.	František, říd. učitel Mladruhy č. 2.		

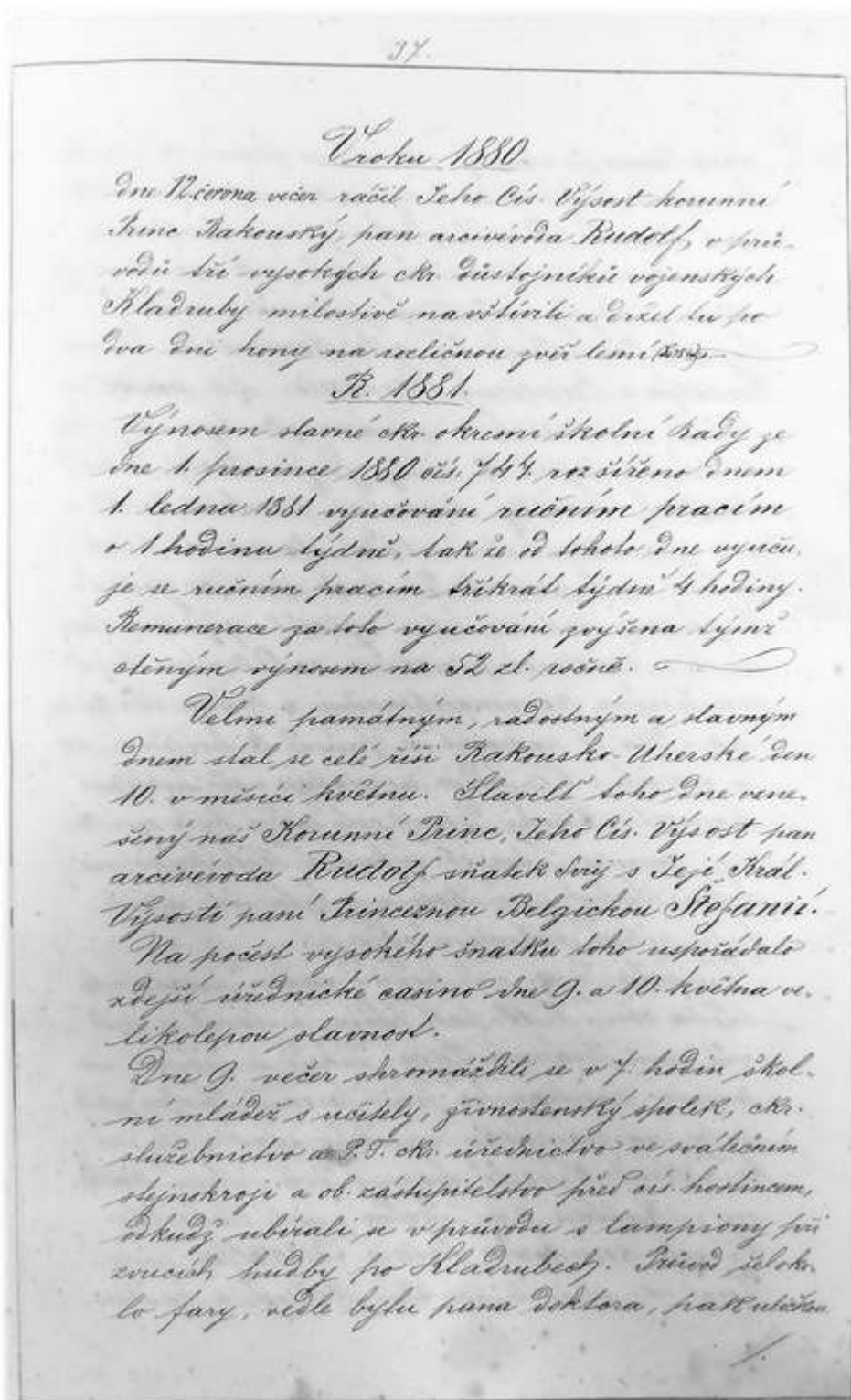
Třída	Čtvrťletí	Návštěva školní	Mravné chování	Plnost	Náboženství	P r o s p ě c h.													Počet namožených hodin	Z těch nezabavených	Zevnější podoba písemných škol
						Vyučovací jazyk			Počty	Zeměpis a dějepis	Znalost věcí přírodních	Znalost tvorů zvířecích a jich krmiv	Pěvní	Zpěv	Tělocvik	Ženské ruční práce					
						Čtení	Mluvnice a pravopis	Přeměně proslovení													
I	/	/	/	/	/	/	/	/	2	2	/	/	/	/	/	/	/	13	/		
II	/	/	/	/	/	/	/	/	2	1	/	/	/	/	/	/	/	9	/		
III	/	/	/	/	/	/	/	/	2	1	/	/	/	/	/	/	/	-	/		
IV	/	/	/	/	/	/	/	/	2	1	/	/	/	/	/	/	/	6	/		

e) 1880–1881. Výkaz prospěchu a žáků školy. Průběžné měsíční hodnocení.

Číslo	Jméno žákovy (rodinné a křestní)	Začal chodit do školy a) b) vůbec odjíždí	Stáří, rodiště, vlast a náboženství žákovy	Jméno, stav a obydlí otcovo aneb poručníka stravovatele	Žák byl propuštěn ze školy	P ř e d m ě t y u č e b n ě																						
						Oddělení	Návštěva školní	Mravné chování	Plnost	Náboženství	Vyučovací jazyk			Počty	Zeměpis a dějepis	Znalost věcí přírodních	Znalost tvorů zvířecích a jich krmiv	Pěvní	Zpěv	Tělocvik	Ženské ruční práce							
											Čtení	Mluvnice a pravopis	Sloha															
57.	Orel Dobroslav	4/9 1876	10 3/4 70 48 3/4 70 Ronov Čechy katol.	František, říd. učitel Mladruhy č. 2.		I	/	/	/	/	/	2	2	/	2	2	/	/	/	2	/	/	/	/				
						II	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/		
						III	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
						IV	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
						V	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
						VI	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
						VII	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
						VIII	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
						IX	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
						X	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Příloha č. 10

Pamětní kniha školy v Kladrubech. Popis průběhu oslav svatby následníka Rudolfa. Dobroslav Orel měl krátký proslov.⁷²⁹



⁷²⁹ SOA Zámorsk, SOKA Pardubice. Národní škola Kladruby nad Labem, č. fondu 973. Kronika školní, 1841–1848, sign. SK310, č. 1, fol. 37–38.

okolo domu je staroby po silnici Semínské zpátky
 ku škole, odtud dále k rybníčku na Telníšstěže
 až k lesu; odtud zpět okolo bytu p. Kontrolora
 na velikej prostranství, kdež před zámkem vy-
 slaveny byly ověncené průsvitné obrazy
 Jejich Cís. a Král. Výsosti Korunního Prince
 Rudolfa a Princzny Stefanie. Tož postavil se
 průvod v půlkruh a zpívána cis. hymna. Na
 to přečten zák. II. školy zdejší školy, Dobro-
 slav. Ciel, krátký slavnostní proslov, po kte-
 rím zpívala školní mládež slavnostní píseň.
 Tož koto měl pan sk. dv. hosp. správce Frant.
 Hofbauer řeč, ve které vyložil význam slav-
 nosti; ku konci povolána s nadšením sláva
 veněšeným novosnoubencům a hrána cis. hym-
 na. Na to navrátil se průvod k hostinci, kde
 se rozesel. V 7. hodin uspořádán v cis. hostinci
 koncert. Všicky domy celé vsady byly osvětle-
 ny, mimo Dům ob. výbora S. Holičskýho na
 Telníšstěže; ve škole a v bytu říd. učitelé
 byly pěkné průsvitné obrazy.

Prvního dne o 5. hodině ranní procházela
 hulba obci. V 10. patř hodin sestavil se prů-
 vod před chrámem Páně, odkud se ubíral na
 menší prostranství před farou a školou, kde
 byly na památku vysokého snášku Jejich
 Cís. a Král. Výsosti vsazeny dva pěkné kaš-
 tany. Kaštan před školou značí Jeho Cís.
 Výsost Korunního prince Rudolfa (zastu-
 povat zd. úředník pan Rud. Mollach) a kaštan

Příloha č. 11

Záznam o vyučujících na kolínském nižším reálném gymnáziu. Dole: František Kmoch od r. 1878 vedlejším učitelem zpěvu.⁷³⁰

106

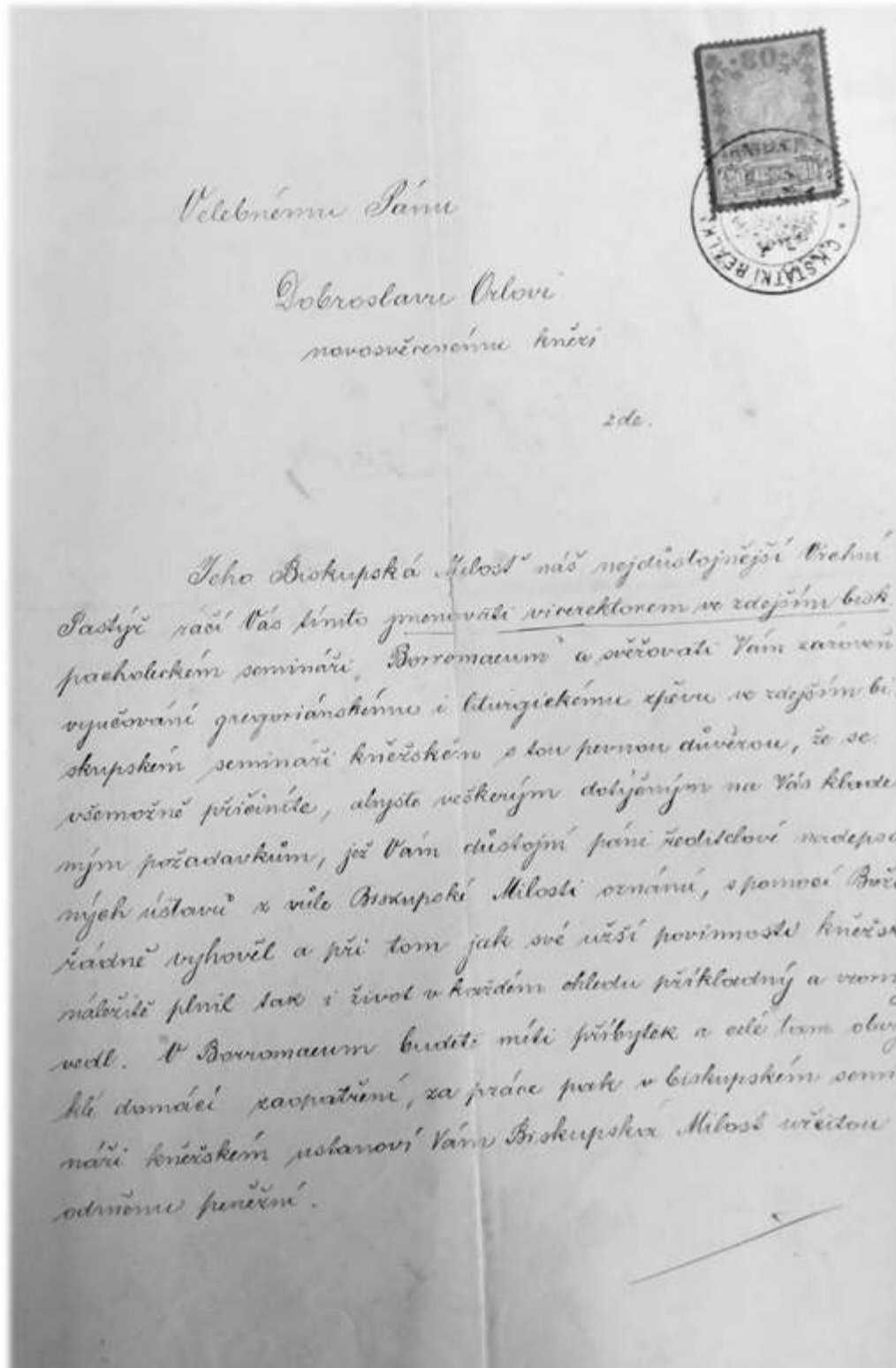
Sbor učitelský.

- Vškolním roce 1872. Barb. Pavliček říd., Jos. Čížek, Věř. Hlavatý katech. Frt. Potuček, Frt. Haník, Jos. Vávra.
R. 1873. Pavliček, Čížek, E. J. E. E. Jan katech., Potuček, Mikuláš Hofman, Vávra, Emanuel Milbauer.
R. 1874. Sbor slyšá jako v. 1880 kromě M. Hofmana, odešel do Rakovníka.
R. 1875. Jos. Vávra zatím řídil. Čížek, P. J. E. J. E. Jan Krouza sup. od r. 1874 to Frt. Potuček, Jos. Vacek od roku 1874 1/2 skutečný učitel
R. 1876. Jos. Čížek řídil. P. E. J. E. Vojt. Javírek, zdejší rodák, Jan Krouza Jan Kulka, Potuček, Vacek. - (Kulka nastoupil 17. 1875 odešel 1876.
R. 1877. K sboru přibyli: Frt. Bartovský zvolen 18. 1876, odešel koncem 1877 o. r. Jan Hejzman, Jan Pafránek zvolen 15. 1876
R. 1878. P. J. E. J. E. stal se farářem na Strážkovi, odešel 28. 1878. Adam Fleischmann řídil, katecheta P. Frt. Sylaba a D. Javosl. Vlach přibyli.
R. 1879. Sbor rokem předešlého přibyl Frt. Neduka.
R. 1880. Sbor jak rokem předešlého, přibyl Otokar Saitz (S)
R. 1881. vto přibyli: Frt. Krsch zvolen 2. 1880 a Frt. Haas Vedlejší učitele: Cen. Dušek evang. ref. farář zdejší fotorren 23. 1874 Jos. Gugenheimer mistri rabbi fotorren r. 1862 27. Sílsoviku vyučoval r. 1871 a 1872 Josef Šebesta, obligátním Sílsoviku Jan Prager od r. 1875- 79, učitel Sokola. Frt. Kmoch vyučuje od r. 1878 zpěvu.

⁷³⁰ Kronika města Kolína 1886–1900, s. 105. Oficiální webové stránky města Kolín [cit. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.mukolin.cz/cz/o-meste/kronika-mesta/>

Příloha č. 12

Jmenovací dekret z 13. 9. 1894; Dobroslav Orel jmenován vicerektorem v královéhradeckém Boromeu a docentem kněžského zpěvu v teologickém semináři, údaje o dalších povinnostech a odměnách za vykonanou práci.⁷³¹



⁷³¹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 23.

Konečně Vám zde T. připojujeme iurisdictivní
sekret zprovidniaký v té věci, že zejména při zprovidni
mládeže a při návalu vojácké v jednom neb druhém
zdejších obcích Páni ochotně pomáhati budete.

Biskupské Konsistorium u Sv. Křížové dne 13. září 1894.

J. Prašinger
gen. v. l. d. l.

Ant. Bryskly
předs.

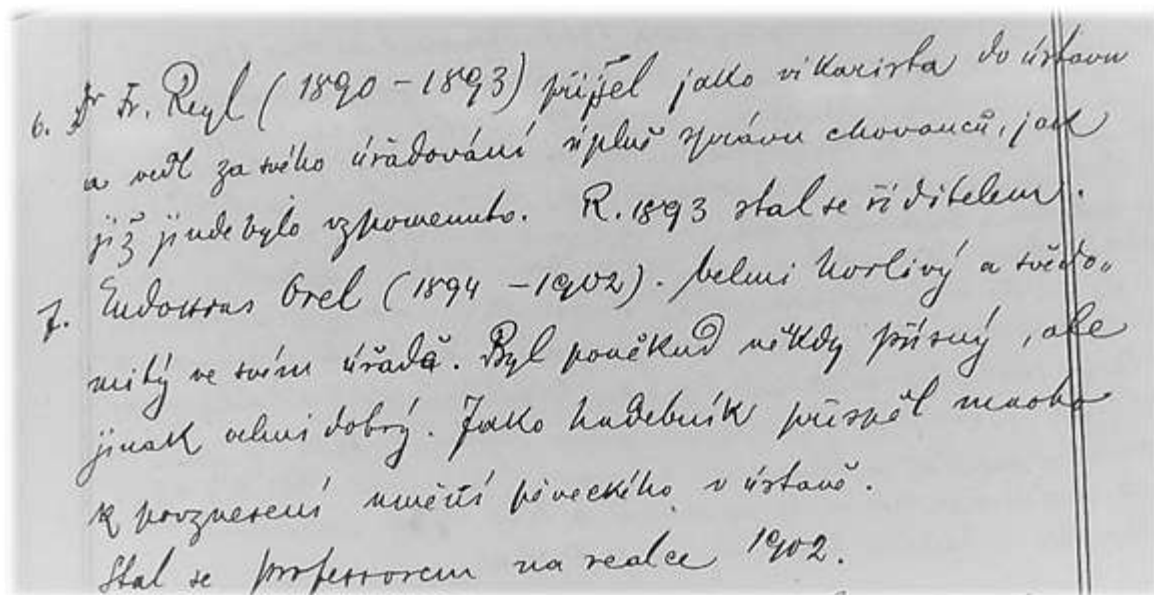
Příloha č. 13

Fotografie Dobroslava Orla. Výřez z tabla vyučujících reálky. Podle podobizny tehdejšího ředitele reálky Richarda Branžovského ji lze datovat mezi léta 1902–1905.⁷³²



Příloha č. 14

Pamětní kniha Boromea. Kapitola Vice-Direktorem. Autorem textu je František Reyl.⁷³³



⁷³² NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla. Výřez z tabla.

⁷³³ SOA Zámorsk, SOKA Hradec Králové, fond Borromaeum, sign. 1. Memorabjilienbuch, s.295.

Příloha č. 15

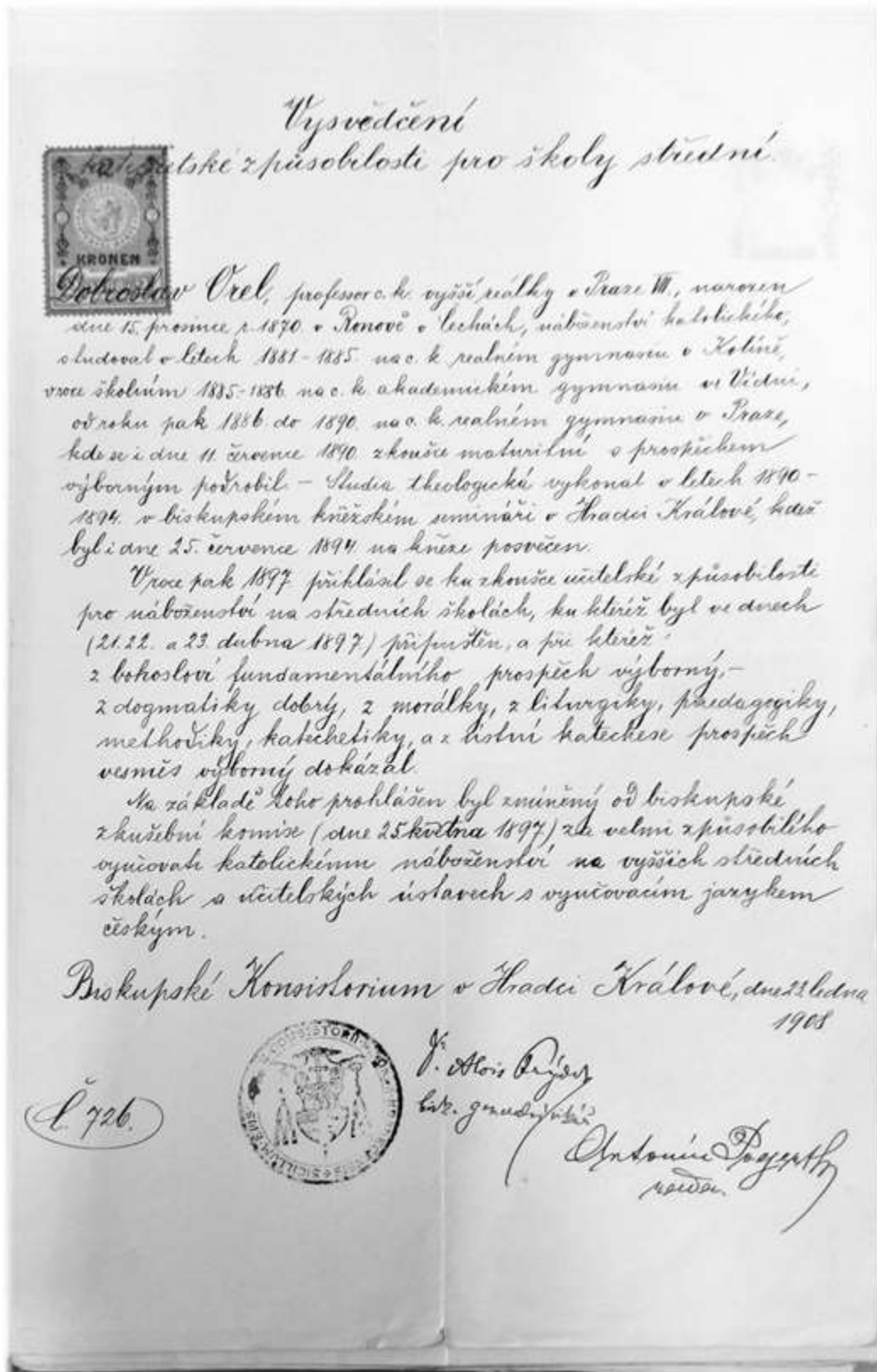
Kronika reálky. Záznam tehdejšího ředitele reálky Karla Brože ze dne 4. 10. 1900 o průběhu loajální oslavy výročí 70. narozenin císaře Františka Josefa I. Zmíněna Orlova kompozice, čtyřhlasé *Graduale*.⁷³⁴

V 9 hod. ráno sloužil mši sv. rektor biskupského semináře p. J. Franc. Reyl, zpěvní část řídil a koordinoval ochotou vicedirektor biskupského semináře a vedlejší učitel zpěvu p. P. Dobrota Orel.
Nejprve se zpívali částí II. oddělení entroit chorální z římského *graduale*, pak zpívali částí III. odd. Haydnova čtyřhlasého polyfonního a Fr. Koenena, *Gloria* a *Credo* dvojhlasé s přívodem harmoniá od kapelníka Michala Hallera, *Graduale* smíšený čtyřhlasý od P. Dob. Orel (II. a III. odd.), *Offertorium* dvojhlasé s přívodem harmoniá od Fr. Schildknechta. *Sandus* a *Benedictus* polyfonní mužský čtyřhlasý od J. Pennera op. 34 (III. odd.), *Agnus* dvojhlasé s Hallerovy mší IV. (III. odd.) *Communio* chorální (II. oddělení) *Pange lingua* chorální (II. a III. odd.) Na konci se zpívali vříckými částmi hymnu císařskou.
Veškeré zpěvní části byly p. Dob. Orel vypracovány.
Po mši sv. uvedeni byli vříckými částmi katolíci a katolíci do katedrály, kterou vyvedli prof. J. Vančina a asistent E. Bronec. V popředí umístěn byl poprsí Jeho Veličanstva uprostřed kámen. K zátkám promluvil řeč profesor P. František Toncl-Sarkis: ... 18.

⁷³⁴ SOA Zámorsk, SOkA Hradec Králové, fond Reálka Hradec Králové 1870–1951. Školní kronika „Kronika vyšší realky v Hradci Králové“ 1880–1928, inv. č. 2., s. 352.

Příloha č. 16

Vysvědčení o katechetské způsobilosti pro školy střední.⁷³⁵



⁷³⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 21.

Příloha č. 17

Vysvědčení o způsobilosti k vyučování hudbě. Zkouška ze zpěvu.⁷³⁶

Pražská cis. kr. zkusební kommise pro učitele hudby na školách středních a ústavech učiteckých.

Číslo 787
1901.



Vysvědčení o způsobilosti
k vyučování hudbě.

 *Učitel* pan *P. Dobroslav Orel,*

narozený dne *15. prosince 1870*
náboženského vyznání *katolického*
podnikl v měsíci *dubnu 1901* před podepsanou cis. kr. komisí
zkoušku způsobilosti učiti hudbu *ve zpěvu*

a prokázal:

a) *prací domácí*

z oboru dějin hudby a z nauky o harmonii znalost *výbornou,*

b) *zkouškou ústní*

znalost a hotovost *výbornou,*

c) *pokusem zkušebním*

dovednost a methodickou způsobilost *výbornou.*

⁷³⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 10.

Hledíc k těmto výsledkům zkušebním prohlašuje se pan

P. Dobroslav Orel

za s vyznamenáním způsobilého k samostatnému vyučování

zpěvu na školách středních a ústavech
učitelských

s vyučovacím jazykem českým.

Dáno v Praze dne 26. m. dubna l. 1901.

Cís. král. zkušební kommise pro učitele hudby na školách středních
a ústavech učitelských.

Ředitel
zkušební komise:

Fr. Ševčík
profesor hudební
hudby a Kapelník
domovní

Členové
zkušební komise:

M. v. p. Orel

Vl. Novák

Prof. O. Ševčík



Příloha č. 18

Vysvědčení o způsobilosti k vyučování hudba. Zkouška ze hry na varhany.⁷³⁷

Právní cis. kr. zkusební kommissie pro učitele hudby na školách středních a ústavrech učitelových.

Číslo 296
1902.



**Vysvědčení o způsobilosti
k vyučování hudbě.**

 *Lutibojný pan P. Dobroslav Orcl,*

narozený dne *15. prosince 1870.*
náboženského vyznání *katolického*
podnikl v měsíci *říjnu 1902.* před podepsanou cis. kr. kommissí
zkoušku způsobilosti učiti hudbě ve hře na varhany

a prokázal :

a) *prací domácí*
z oboru *dějín hudby, z nauky o harmonii pak o základní nauky kontrapunktu
jednoduchého a dvojnásobného a taktů z o základní nauky fugy znalost výbornou*

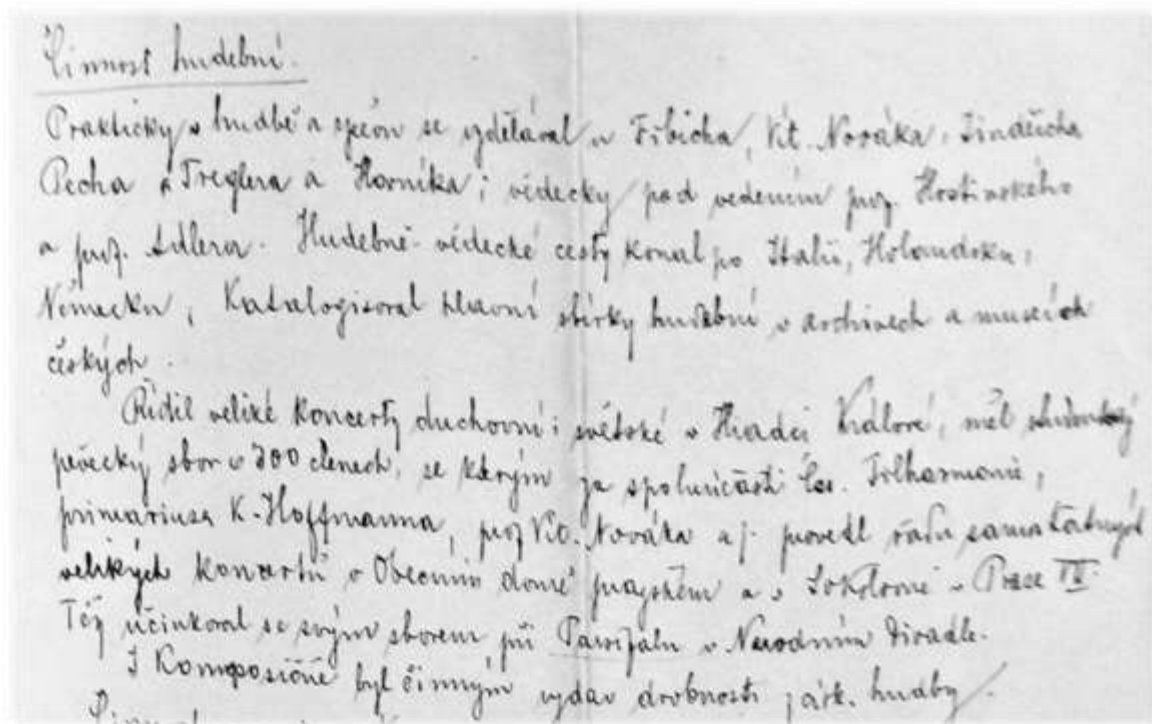
b) *zkouškou ústní*
znalost a hotovost *chvalitebnou,*

c) *pokusem zkušebním*
dovednost a methodickou způsobilost *chvalitebnou.*

⁷³⁷ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 27.

Příloha č. 19

Curriculum vitae. Profesní, vlastnoručně psaný životopis Dobroslava Orla s výčtem jeho učitelů a hudebních aktivit. Výřez.⁷³⁸



b) Životopis je nedatovaný, ale podle podpisu pochází z doby po 15. březnu 1932, kdy mu bylo uděleno vysoké rumunské státní vyznamenání druhého stupně zmíněné v podpisu.⁷³⁹

Dr. Dobroslav Orel
velko důstojník řádu Rumunské Koruny

⁷³⁸ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 4.

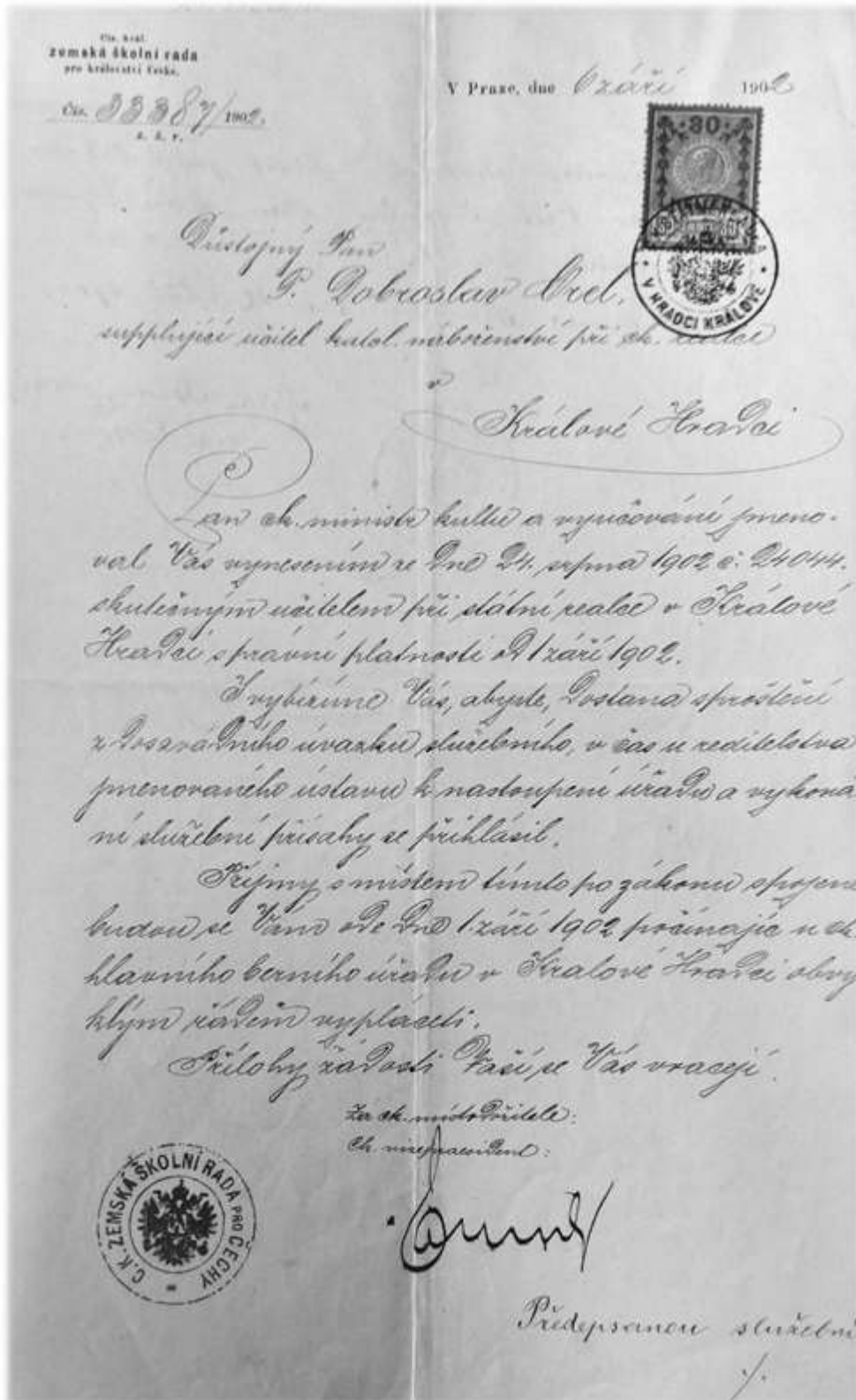
⁷³⁹ Arhiva Sfântului Sinod, Fond Casa Regala, dosar nr. 189/1932, vol I, f. 99. 1. D. Dobroslav Orel, Rectorul Universitatii Comenius din Bratislava, 2. D-I Dr. Vaclav Chaloupecky, Profesor de Istoria Cehoslovaciei..."

Podrobněji v:

CIOBANU, Viorel. Conferirea ordinului national coroana romaniei unor cetateni straini (1919-1940), *Perspective istorice*, Asociatia profesorilor de istorie din Romania "Clio" Filiala Hunedoara, 2011, s. 99.

Příloha č. 20

Ustanovení skutečným učitelem na C. k. vyšší reálné škole v Hradci Králové.⁷⁴⁰



⁷⁴⁰ NM – ČMH. Pozůstalost Dobroslava Orla, krabice 31-B/1, sign. 7.

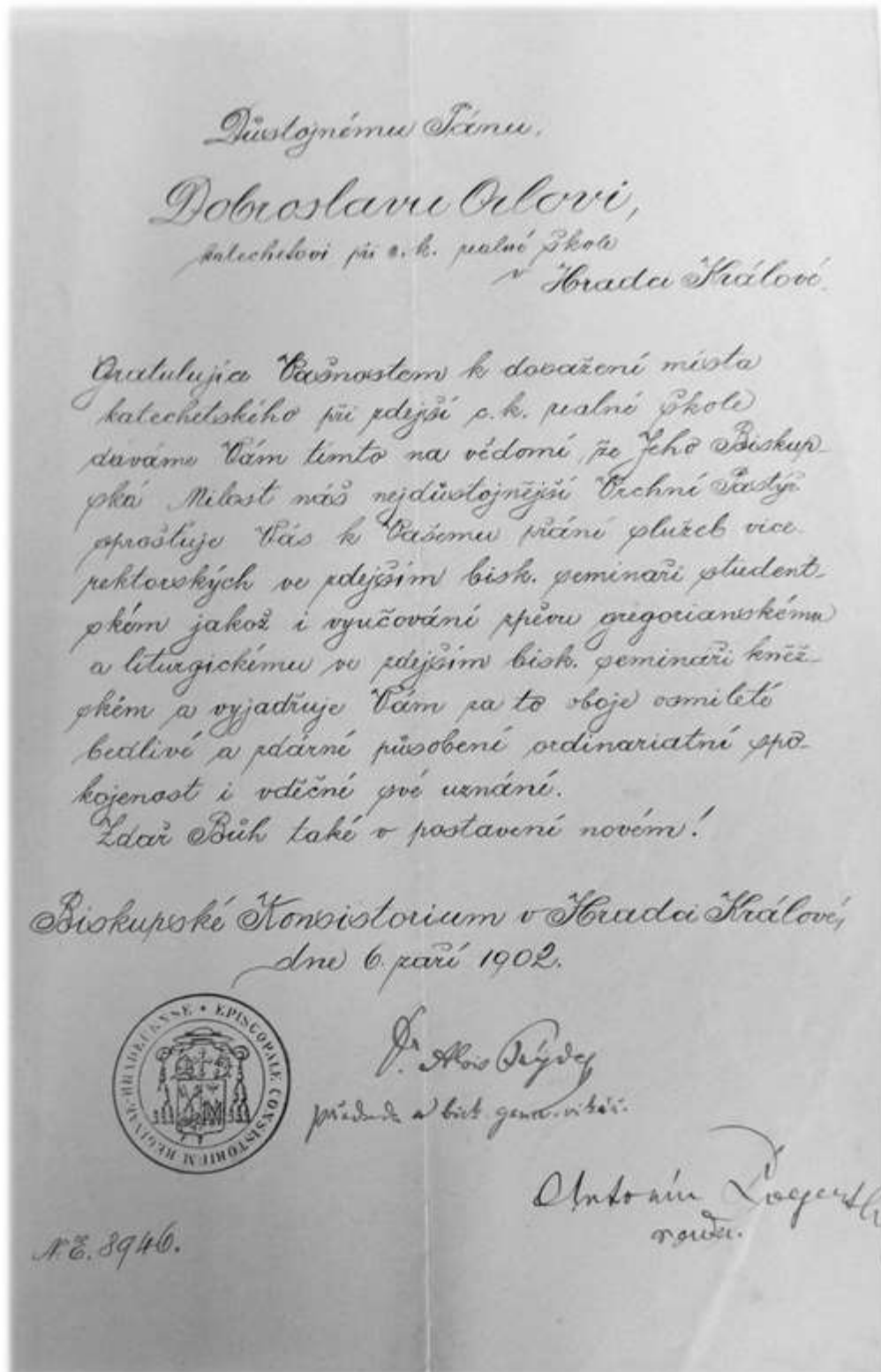
přísahou skutečný učitel pan P. Dobro-
slav Oel Iněšního Ine v ruce podle
psaného složil.
V Hradci Králové dne 18. září 1902.

Rich. Branžovský,
c. k. ředitel.



Příloha č. 21

Ordinariátní uznání z 6. září 1902 za práci vykonanou v semináři a Boromeu.
Gratulace k dosažení definitivy na královéhradecké reálce.⁷⁴¹




⁷⁴¹ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 17.

Příloha č. 22

Přehledová tabulka Orlových zaměstnání v Hradci Králové.⁷⁴²

1917. 10

(Př.) Dobroslav Orlov, narož. 14. 11. 1870 v Ronově v Čechách



od $\frac{16}{9}$ 1894 - $\frac{15}{9}$ 1903 představený bisk. diec. somnárů v Hradci Králové, celkem 7 r. 5 m, součástí

od $\frac{16}{9}$ 1894 - $\frac{15}{9}$ 1902 dočasným theorie a praxe knihy a chorál zpívá při diec. bisk. škol. tiskárně, celkem 7 r. 5 m

od $\frac{16}{9}$ 1899 - $\frac{15}{9}$ 1902 výpomocným katechetou st. reálny školy, celkem 2 r. 5 m.

Školní rok	dobu	vynesení (desetilet)	počet hodin státní reálna	počet hodin bisk. škol. škola	duchovní správa	Celkový počet hodin	(Poznámka)
$\frac{16}{9}$ 1894 - $\frac{15}{9}$ 1895	1 rok	$\frac{15}{9}$ 1894-7411 bisk. somnárů H. Králové	-	8		8	
$\frac{16}{9}$ 1895 - $\frac{15}{9}$ 1896	1 r.	"	-	8		8	
$\frac{16}{9}$ 1896 - $\frac{15}{9}$ 1897	1 r.	"	-	8		8	
$\frac{16}{9}$ 1897 - $\frac{15}{9}$ 1898	1 r.	"	-	8		8	1901
$\frac{16}{9}$ 1898 - $\frac{15}{9}$ 1899	1 r.	"	-	8		8	
$\frac{16}{9}$ 1899 - $\frac{15}{9}$ 1900	- 5 m	$\frac{15}{9}$ 1899 2. r. č. 37377	8	} 8	Představený bisk. somnárů diec. somnárů H. Králové	16	
$\frac{16}{9}$ 1900 - $\frac{15}{9}$ 1900	- 7 m	$\frac{15}{9}$ 1900 2. r. č. 3929	12			20	
$\frac{16}{9}$ 1900 - $\frac{30}{4}$ 1901	- 7 m 15 d	$\frac{24}{10}$ 1900 2. r. č. 36851	8	} 8	Představený bisk. somnárů diec. somnárů H. Králové	16	
$\frac{1}{5}$ 1901 - $\frac{15}{9}$ 1901	- 7 m 15 d	$\frac{8}{9}$ 1901 2. r. č. 14918	10			18	
$\frac{16}{9}$ 1901 - $\frac{15}{9}$ 1902	- 5 m	$\frac{10}{9}$ 1901 2. r. č. 37529	6	8	14		

V Bratislavě, dne 2. ledna 1921.

502

⁷⁴² NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 13.

Příloha č. 23

Jmenování skutečným učitelem při C. k. české státní reálce v Praze, Holešovicích – Bubnech. 12. 7. 1905.⁷⁴³

Čís. 29786 1905.
z. k. p.

Prace dne 7. srpna 1905.

Pan
Dobroslav Orel,
skutečný učitel náboženství při státní reálce

Přísluší do Prahy
Popis: úřad. hl. města Prahy,
dne 28. II. 1931.

Hradec Králové.

Panu c. k. ministru kultu a vyučování vidělo se vynesením ze dne 12. července 1905, č. 25015, jmenovati Vás k vlastní žádosti učitelem náboženství při státní reálce v Praze-Holešovicích-Bubnech s příjmy stanovenými v §: 4. zákona ze dne 19. září 1898, f. z. č. 173, s platností od 1. září 1905.

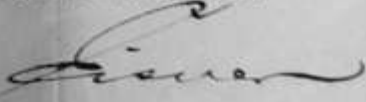


Čehož vědomost Vám dáváme s podotknutím, že jak Vám také již na základě ministerského vynesení ze dne 15. června 1905, č. 18525, /:č. 25223 z. s. r.:/ dáno bylo na vědomí, posavadní Vaše služební doba, jako učitele skutečného, pokud pro stabilizaci a přiřčení kvinkvénálek k ní lze přihlížeti, se přerušuje a k uvedeným účelům teprv svým časem by mohla připočtena býti k té době služební, kterou strávíte při státní reálce v Praze-Holešovicích-Bubnech po otevření poslední třídy.

I vybízíme Vás, abyste dostana sprostění z dosavadního závazku služebního, v čas u ředitelství jmenovaného ústavu k nastoupení úřadu se přihlásil.

Příjmy s místem tím po zákonu spojené budou se Vám ode dne 1. září 1905 počínajíc, u c. k. hlavní zemské pokladny v Praze obvyklým řádem vypláceti, kdežto dosavadní příjmy Vaše koncem měsíce srpna 1905 se zastavují.

Přílohy žádosti Vaší se Vám vracují.

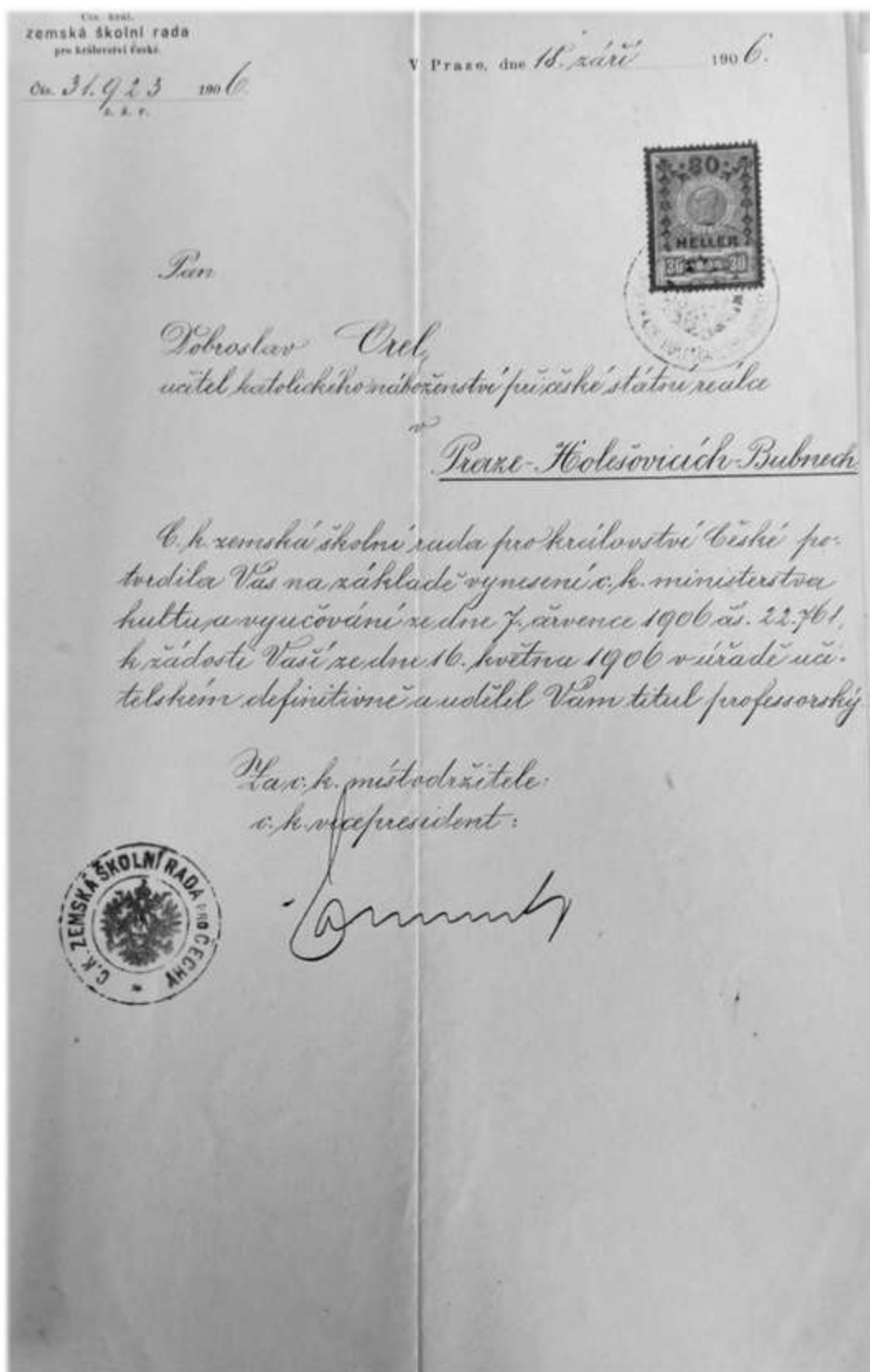
Za c. k. místodržitele:



⁷⁴³ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 9.

Příloha č. 24

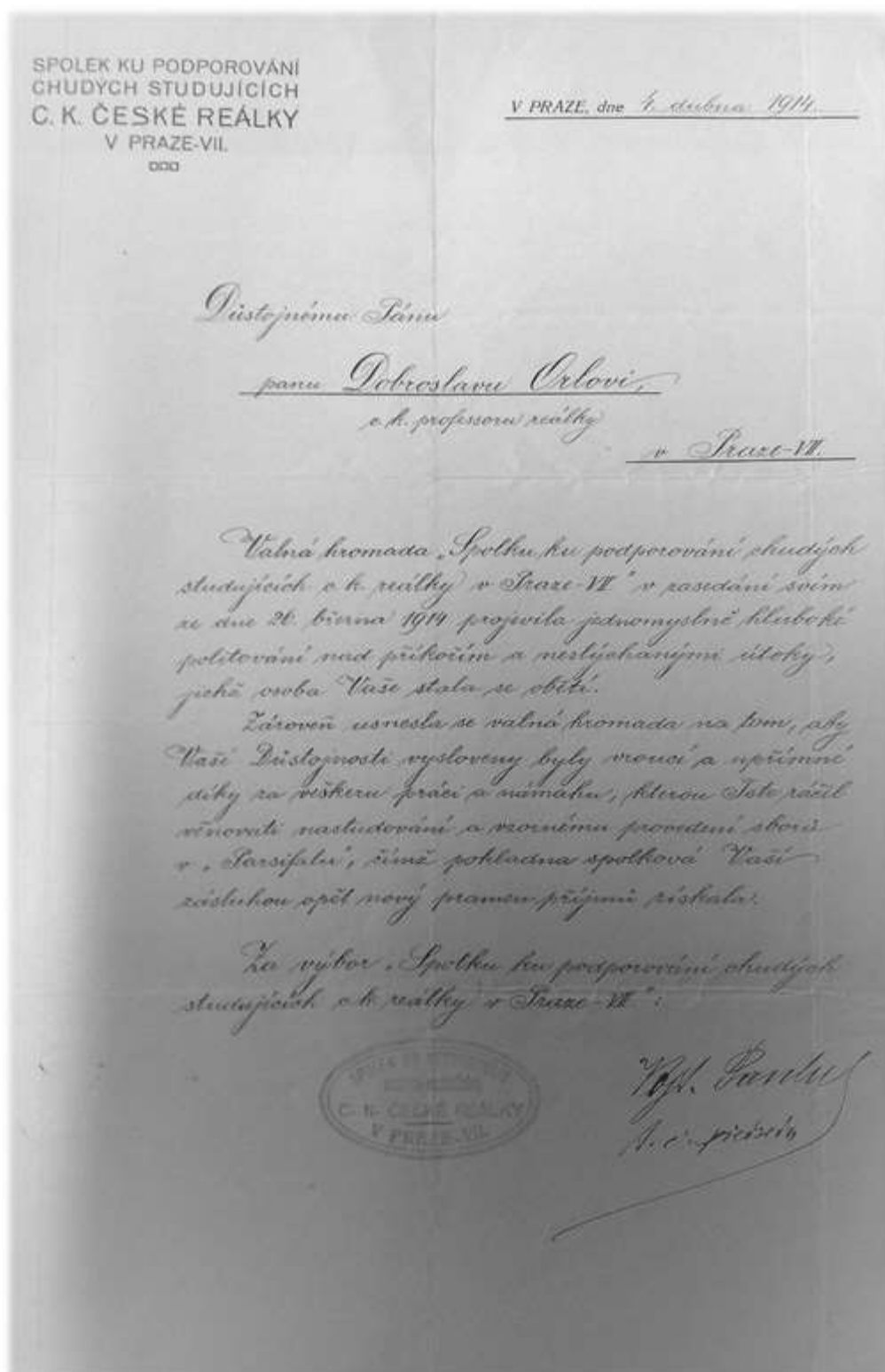
Definitivní jmenování profesorem 18. 9. 1906.⁷⁴⁴



⁷⁴⁴ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 26.

Příloha č. 25

Hluboké politování nad příkořím a neslychanými útoky, jehož se Orlova osoba stala obětí, poděkování za práci a námahu při nácvičku sborů z Wagnerova Parsifala a za příjmy, které tím spolková pokladna získala, 4. 4. 1914.⁷⁴⁵



⁷⁴⁵ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 70.

Příloha č. 26

Žádost o přestup z holešovické reálky na konzervatoř ze dne 30. 3. 1919. Detaily o jeho působení i jím vyučovaném oboru, zřízeném nově na konzervatoři v roce 1910.⁷⁴⁶

REÁLKA ... E-VII
Praes. dne 3/4 1919 čis. 214
1919

Ministerstvo
školské a národní osvěty
Praze!

Podpsaný žádá, aby byl slibem definitivně přikázán jako řádný profesor se svým dosavadním právy a automatickým postupem konzervatoři hudby pro obor církevní hudební vědy (cirk. zpěm) jako předmět klavírní, a k případnému dovození žádaného maxima hodin byl pověřen správou hudební knihovny a archivu. Jest ochoten přijít i estetiku hudby nebo hudební seminář.

Jest ve statutu sloužil jako profesor od 1/10 1900, dříve v Hradci Králové nyní při reálce v Praze, Holešovické - Bubněch. Od sk. r. 1910 působí zároveň na konzervatoři hudby, kde učí na min. část uvedeného oboru, cirk. zpěm (3 hod. ve III. roč.) a pro študi. př. O. Horníka obor celý (9 hodin ve všech třech ročnících a kladivním v III. roč.).

Žádost za přidělení ke konzervatoři a sprostění povinností na reálce v Praze III. podporuje vedle důvodů věcných svojí hudební kvalifikací a činností.

Místo profesora cirk. zpěm byl při konzervatoři definitivně. Obor Horníka byl ustanoven pro tento obor jako řádný profesor. Podpsaný zastává již obor dva roky plně a před tím 7 let částečně. Činnost vedl nyní na konzervatoři devátým rokem. Byl povolán na místo, aby vedl v život reformu ve vyučování cirk. zpěm, kterou by pražská konzervatoř měla čelit právě jižně vyšší škola pro cirk. hudbu v Klosterneubrunnu jako součásti vídeňské akademie.

⁷⁴⁶ NM – ČMH, krabice 31-B/1, sign. 35.

II. ročník (I. část)

- Teorie
- 1) Historická cena a hodnota chorálu.
Státní chorál, meliorace, rozšíření
žánru a melodický vývoj.
Rozbor form chorálu
 - 2) Stručný nástin dějin chorálu a
obratů v duchu církevního zpěvu
na výjevi písní a papírových verzí. Mnoho
poznámek 7. 2. 1963. - Dějiny a výklad
notová chorálu a suveréniteta
 - 3) Literatura církevních písní a
žánrů (polyfonie, homofonie,
à capella, s písní) - Rozbor skladb
 - 4) Národ a písně, harmonizace lid. písní
písní.

raději v III. ročníku!

B. jáci se svým nádelem
 navrhují první odpovídající funkce
 v rámci, nachází se po prvním
 kritickém zhodnocení produkce a
 metrické a poetické i poetické
 aspektů a literárně-kritické.

Teorie:
 B) úst. 2. 4. se nové zavazují, domní
 byli c. 1. prvok u III. r., úst. 2. úst. 3.
 nebylo, c. 4. prvok u státní, se
 potvrdilo u II. r.

úst. 3. snad se děje (se jinými, ale
 polyfonie a rozšíření)
 se nás neproveditelné; i státní se
 rozmysla vzhledem k žánru!

Praxe

- ~~žánr písní, částí písní a~~
- 1) Praktické cvičení ve žánru chorálu
meliorace (pionéři, církevní písně, a) klavír
ale notová chorál - transponice chorálu - a vzhledem k rozvoji?
 - 2) Průběh chorálu na ranním de dnu
průběh - i písně, písně, písně, písně, písně, písně.
 - 3) klavír, part. a harmonizace lid. písní
písní (domácí i písní)

Knižky:
 Sprungel Orel - Graduale parvorum
 Graduale Kyriale schol. notová
 Sprungel: Orgelbegleitung zum Grad. parvorum.
 Orel, Písně pro třetí státní.

Sprungel - Graduale parvorum.
 Marma, Graduale für Notena...

II ročník (3 hodiny)

Teorie

- 1) Isabelika chorálů*
- 2) Manža o chorálů pro předání metodické.
- 3) Liturgické zákony o všech chrámových obřadech se platným zřetelom k posvěcení svědectví křesťanů a věřících.
- 4) Číslo rok
- 5) Národ a primární komunistické harmonizované chorálů a lidové písně
6. Liturgické pravidla o hře na varhany.

1) Nové a světlé

Učební plán a zhrnutí došlo
Měny učebního plánu a zřetelom
na učební program z 22/11/1983.

Harmonizované primární
písně metodické - nejednotné
v stylu!

Praxe

Součástí je praktickými dovedami
cirk. pohybového je praktický všechny
způsoby a funkce. Sabě se liturgických
vědních praxí i theoretické vědní
základů inová z roku I. a II.

Knihy

Typický jazyk I. a II. ro.

Cirk. kalendář (diakóni)

Pravidla Romanum, význam posvěcení*) Nové a světlé

Prům. Jáci kaplan učební program
lidem při mši n. se učební práce III, program a písně
způsob liturgie se navštěvují významně domněl s harmonizací.

Prinášky

Čiže, záleží především na učitelích, kteří
předávají, přednášejí a vypracovávají školu klavírní,
aby se pliktorství nemaršilo špatně
čím.

Je třeba, aby disciplína byla učitel
a žáků hodnocení, nejvíce se
na práci klavírní, harmonice, klavírní
při rozpracování klavírní partitury pro
učební chorálky.

Při učebních částech by měl program
chorální práce, aby se ho mohli
učitelé.

tyto projekty při hodnocení
příliš široce.

Klavírní škola není školou
virtuozity a práce, proto měla
zvlášť.

Klavírní učitel na klavír, aby
se měl být při práci.

Po záleží, do jaké míry se při
dějích učitelé učí a III. učí.

} proč není nikde učitel?

} není možno učitel! učitel
učitel by byl dobrý.

} 2

} 2 ne učitel učitelů,
ale učitel učitelů!

zcela správně!
Přiložený program klavírní, který
mohl být učitelé.



Příloha č. 28

Novinové výstřižky spojené s Orlovými aktivitami v královéhradeckých spolcích.

a) První doložené veřejné vystoupení sboru *Jednoty katolických tovaryšů* pod Orlovým vedením, leden 1896.⁷⁴⁸

Z jednoty katol. tovaryšů. Naše jednota hradecká vystoupila letos poprvé na veřejnost se zpěvohrou „Jesličky“. Úspěch tohoto představení byl jak pro cvičitele zpěvu, dp. Orla, tak i pro pěvecký odbor jednoty velmi lichotivý. Jednotlivé solové partie jakož i sbory byly slušně předneseny, takže každý pěvecký spolek z povolání mohl by býti s přednesem tímto spokojen. Hlavní úlo-

hy byly v rukou pp. Poláka st., Poláka ml., Boukala, I. ejška, Jakubského, Lába, Malečka a Svatáka. Velmi pěkně podaly své úlohy sl. Kyselova, Chmelářova a Pokorná. Účast obecnstva byla tak značná, že mnozí musili se pro nedostatek místa vrátiti domů. Příští neděli, dne 26. t. m. bude představení „Jesliček“ opakováno a J. M. ndp. biskup Edvard Jan slíbil poctiti je svou návštěvou. Po třetí pro širší obecnstvo bude se hra opakovati dne 2. února.

b) Kompozice scénické hudby *Radostný živý růženec* pro harmonium, 1896.⁷⁴⁹

Duchovní hra. V internátě Skol. sester v Hradci Kr. provedly chovanky zdařilou náboženskou hru „Radostný živý růženec“. Na báseň „Růženec u Jesliček“, uveřejněnou v č. 5. v letošního brněnského „Obzoru“ složil průvod harmonia dp. vicerektor D. Orel. Živé obrazy, zobrazující jednotlivá tajemství radostného růžence, komponovány byly dle biblických kreseb. Hra tato byla pečlivě nastudována a s pravým porozuměním přednesena, takže budila značnou pozornost v obecnstvu a došla plného uznání. Představení poctil J. M. ndp. biskup Edvard Jan s mnohými členy vysocedůstojné kapitoly. Hru tuto doporučujeme pp. katechetům, protože jest výbornou pomůckou k rozšíření úcty Mariánské a ku vzbuzení náboženských citů. Provedení není tak obtížné a výsledek práce byl by potěšitelný. Radu při provozování této hry poskytl by jistě ochotně vdp. rektor semináře.

⁷⁴⁸ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 24. 1. 1896, roč. 2, č. 45, s. 4.

⁷⁴⁹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 14. 2. 1896, roč. 2, č. 48, s. 4.

c) Návčik operety od Romana Nejedlého *Sezení městské rady v Mrkvantících*.⁷⁵⁰

Pěvecký večírek v jednotě katolických tovaryšů. Pěvecký kroužek jednoty překvapil nás pečlivé nastudovanou a zdařile provedenou operetou „Sezení městské rady“ od Nejedlého. Jak jednotliví solisté (pp. Lejsek, Polák a Svaták), tak i čtverhlasý sbor uspokojovali i přísnější kritiku. Obětavý sbormistr, dp. vícerektor Orel a snaživý kroužek pěvecký zasluhují uznání. Tovaryšská jednota podala zdařilou touto produkcí opětně důkaz, že členstvo pěstuje ušlechtilou zábavu. K Dušičkám připravuje divadelní odbor jednoty případnou hru ze života „Modlitba na hřbitově.“ Zahájil tedy zábavný odbor čile zimní období a můžeme doufat, že tato horlivá snaha jeho potká se též se zdarem. Zdař Bůh!

d) Ohlášení cyklu přednášek *O teorii zpěvu*.⁷⁵¹

Z jednoty katolických tovaryšů. V neděli dne 22. t. m. jest valná schůze s obvyklým programem o 2. hodině odpoledne. Po několik týdnů vždy ve čtvrtek o 8. hodině bude dp. vícerektor Orel přednášet „O teorii zpěvu.“ I uvedeným hostům vstup volný. Zdař Bůh!

e) Nastudování hry Jana Evangelisty Zelinky *Narození Páně*.⁷⁵²

Jednota katol. tovaryšů v Hradci Králové. Pro vánoční dobu připravuje se oblíbená náboženská hra „Narození Páně“ od Zelinky. Pilné zkoušky řízením dp. místopředsedy Orla dějí se téměř každodenně. Při hře jest zaměstnáno 40 osob.

⁷⁵⁰ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 23. 10. 1896, roč. 2, č. 84, s. 4.

⁷⁵¹ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 20. 1. 1899, roč. 5, č. 3, s. 3.

⁷⁵² *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 21. 12. 1900, roč. 6, č. 51, s. 3.

Velký koncert diecézní jednoty cyrilské a pěveckého sboru studujících c. k. realky, pořádaný v neděli 10. března, vydařil se všestranně a nabyl významu velkého uměleckého činu pro Hradec. Zastoupil úplně duchovní koncerty, jinde dobou předvelkonoční dávané v kostelích, ba přinesl ještě více. Přes to zůstavil po sobě přání, aby některé věci byly opakovány v nové bezplatné produkci v některém ze zdejších kostelů; zvláště oratorium Perosiho „Umučení“, dávané na koncertě jen v prvních dvou částech, vyzývá k celistvému podání v prostorách chrámových, jež dojem takového díla nesmírně podporují. — Podnik připravený s takovou péčí a nákladem sil, za spolupůsobení tolika činitelů vzrostl skutečně na koncert „velký“, snad až příliš rozsáhlý. Ale znalecké rozstředění programu a hospodárné šetření prostředky vneslo do pořadu pestrost obsahovou i zevnější, stálým obměňováním kombinací a barev zvukových. Díl první po vstupním sboru Aiblingrově „Jubilate Deo“ a Křížkovského „Zpěvech vánočních“ zabočil v intimnější tony sopranového sola („Maria Panno“ z Dvořákových „Svatebních košil“), solového kvarteta (ukázky z duchovních písní českých, polských a chorvatských staršího data), a vybraného mužského sboru pánů bohoslovců (Palestrinovo śhlasé „Improperium“ a Gloria z Wittovy mše v u cti sv. Františka). Druhý díl pohyboval se v rozměrech větších: Dietz d'Arma: „Pěvec“, Novák: „Zakletá dcera“, L. Perosi: „Umučení Páně“ — ale i tu s měněným průvodem i obměňovanou silou sborů. Zvláště používání sborů různě silných — celkem 4 různé stupně — roztřídilo od sebe vokální výkony, v nemalý prospěch interpretace skladeb i různých zvukových efektů. Neskončeno nad to šablonovitým rozpoutáním všech sil — číslo poslední stává se tím často nejslabším — naopak právě sůžení sboru při oratoriu Perosiho na nejlépe kvalifikované síly způsobilo, že koncert posledním číslem skutečně se vyvrcholil. Podobně i orchestr

⁷⁵³ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 15. 3. 1901, roč. 7, č. 11, s. 4.

vystřídával různá obsazení, vyskytly se i housle solové a v průvodech vyměňovaly si úkol harmonium a piano. Pořad vykazoval čísla převážně duchovního rázu, pouze partie ze „Svatebních košíků“, „Pěvec“ a Nováková ballada tvořily výjimku, a zvláště poslední z nich svým lidovým, šťastně vystiženým balladickým rázem stala se osvěžující oasou mezi ostatními přísnými skladbami církevními a tlumenějších tonů. Nikoliv tedy na úkor celku, a dokonce ne ve vlastní neprospěch: právě v tomto okolí se zvláštní charakter skladby ostře narýsoval a odstínil. Umělecké vedení koncertu měl ředitel spolku dp. P. Dobroslav Orel. Dobył si plného úspěchu jak docílenou účinností celku, tak pečlivým, do posledních podrobností jdoucím propracováním výkonů sborových. Podání skladeb namnoze značně obtížných jak po stránce intonační, tak dynamické a zvláště deklamatorní, jakého bylo dosaženo jeho nastudováním, zasluhuje označení jako výkon vynikající nad průměrné. Nejuceleněji působily sbory užší, smíšený v oratoriu a mužský pánů bohoslovců, již objevili se sborem nanejvýše plastickým a přiléhavým pro utajené dynamické obtíže v polyfonních skladbách starých mistrů. Takových sborů věru bychom chtěli slyšet více a častěji. Z velkých sborů nejlepší provedení vykážalo číslo první, přednesené mohutnou silou od výtečně secvičených a tudíž jistých zpěváků. Řízení čísel s průvodem orchestrálním převzal a zkušenou, pevnou rukou vedl c. k. kapelník p. Vilém Riepl, jenž v ochotě své šel i dále, napsav instrumentální průvod ku Křížkovského „zpěvům vánočním“, vydaným jen s průvodem harmonia. Program proložen též některými čísly solovými. Sopranové solo „Maria Panno“ zapěla paní Jančová s celou dramatickou výrazností svého přednesu. Kvarteto blažácké předvedlo ukázkou starých lidových písní kostelních, z nichž odborníky i laiky zajímala hlavně píseň „Svatý Václav“, transkribovaná z kancionálu z roku 1475, chovaného nyní v museu kralohradeckém, tudíž ve starším znění než dosud známá. Harmonisace těchto písní k solovému přednesu mužskými hlasy upravil P. Dobroslav Orel. V oratoriu Perosiho zpíval part Krista pan Komárek, part evangelisty pan Souček, distingovaně a v duchu skladby, čímž nejvíce osvědčili své umění. Menší solový soprán ve Zpěvech vánočních svěřen slečnu Pětioké, jež jej zapěla výrazně a lahodně. Houslové solo v „Pěvci“, (vedoucí to a rozhodující činitel ve skladbě), zahrál studující VII. třídy realky p. Eman z Obereignerů velmi pevně a promyšleně. Klavírní a harmoniový průvod obstaral pan prof. Doležil. Koncertní klavír i harmonium ochotně zapůjčila firma A. H. Lhota.

g) Hudební večer cyrilské jednoty v Adalbertinu. Kněžské kvinteto.⁷⁵⁴

Hudební večer v Adalbertinu. Produkce cyrilské jednoty dovedou shromáždit ve dvo-
raně Adalbertina značný počet posluchačstva, protože
předvádějí vždy vybrané novinky s uměleckým poro-
zuměním. Také tentokrát hudební večer dne 15. února
pořádaný umožnil nám pokochati se pravými skvosty
předních našich hudebních skladatelů Fibicha, Nováka,
Horníka a Novotného. Pěvecký sbor řízený vp. vika-
ristou Říbem imponoval přesnou intonací, dynamickým

odstínováním a jistotou nástupů. V solových partiích
podaly výkon v pravdě umělecký sl. Novohradská
Horníkovou balladou „Sbtedáním“ a sl. Kulhánková
třemi solovými skladbami. Tiba celého večera neu-
navným průvodem na klavír při všech sborech i so-
lových partiích nesl obdivuhodné dp. prof. Orel. Velmi
vděčně přijaty byly Gaalovy suity na české a ruské
písni, které na klavíru, harmoniu, houslích, viole a
cellu přednesli pp. Orel, Sekera, Jurkovič, Dr. Reyl a
Sahula. Po zdařilém tomto večírku vzdán byl též
tribut velmoci masopustu několika ryčnými tanečky.
S úspěchem hudebního večera může býti cyrilská
jednota spokojena.

h) 1898 Slavnost při svěcení katedrálního chrámu Sv. Ducha. Orel uveden jako autor
vícehlasých skladeb.⁷⁵⁵

**Zpěvy při svěcení katedrálního
Chrámu Páně v Hradci Králové** obstarali
p. bohoslovci za laskavého účastenství předsedy cy-
rilských jednot, p. prof. Dr. Mrštíka. Menší sbor
pěvecký přednášel při svěcení samém veškeré anti-
fony a žalmy chorálně dle pontifikálu kromě zpěvů
při průvodech kolem kostela a se sv. ostatky, jež
upraveny byly D. Orlem ve vícehlas. Při pontifikální
mši sv. zpíval celý sbor pěvecký čítající 40 p. boho-
slovců. Chorálně byl přednesen introit, graduale, Cre-
do IV. a communio. Kyrie a Gloria bylo z čtverhlasé
polyfonní mše Dieboldovy op. 27, Sanctus, Bene-
dictus a Agnus z čtverhlasé polyfonní mše sv. od J.
Rennera op. 37., Offertorium „Domine Deus“ dvoj-
hlasně s průvodem varhan od P. Utto Kornmüllera.
Při odpoledních slavných vesperách, při nichž officia-
torem byl vys. p. prelát Hampl, byl umístěn sbor
precentorů v presbytáři a s vys. důstojným panem
officiatorem dělil se o zpěv antifon a prvních veršů
žalmových. Pěvecký sbor na kůru zazpíval „Domine
ad adjuvandum“ čtverhlasně od Caes de Zachariis
(XVI. stol.) Magnificat od Cimy a žalmy střídavě
s celým alumnátem v lodi jsoucím chorálně. Zpěvy
při svěcení pontifikálce řídil dp. Dobroslav Orel, při
vesperách praefekt p. Jurkovič.

⁷⁵⁴ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 20. 2. 1903, roč. 9, č. 8, s.2–3.

⁷⁵⁵ *Obnova*. Hradec Králové: Politické družstvo tiskové, 4. 11. 1898, roč. 4, č. 44, s. 4.

Příloha č. 29

Koncert dne 26. 6. 1915. Společné vystoupení pěveckého sboru holešovické reálky a studentů konzervatoře. Orel je zde dáván za vzor jako reformátor církevního zpěvu u nás.⁷⁵⁶

DIVADLO A HUDBA.

Církevní hudba. Páteční lokálka o provedení Doušovy mše pěveckým sborem (150 zpěváků) c. k. reálky holešovické, vedením dra Orla za průvodu orchestru České Filharmonie a žáků varhaníků pražské konservatoře, slibovala požitek prvního rádu; a skutečně nezklamala. Zažité okamžiky byly vyvrcholením nábožensko-uměleckých požadavků, jež církev žádá na hudebním umění, stojícím v jejích službách. Při provedení, jež působilo dojmem svrchovaně uceleným, duše dirigenta se úplně zrcadlila v produkci oddaných jemu zpěváků a virtuosních sil České Filharmonie. Hlubokým dojmem působilo zvláště přesné liturgické provedení všech částí mše sv., na kúrech našich dodnes tak značné. Studenti realisté, neznající latiny, recitovali latinu tak správně, že naplněn jest člověk podivem, s jakou všestrannou pílí vychovává dr. Orel své zpěváky; co se týče pak chorálního zpěvu samého, možno říci, že sbor holešovické reálky snad jest jediný vedle emauzského u nás, jenž zná správně zpívat vatikánský chorál. Ukazy skutečně zajímavé a povšimnutí hodné. Proměnlivé části mše sv. (až na Offertorium, zpíváno dvojhlasné Offertorium od Modimayera), Te Deum a Pange lingua bylo zpíváno chorálně dle edice vatikánské. Při provedení těchto chorálních částí měl jsem jen jediné přání, totiž, aby si byli všichni „bojící

se“ chorálu poslechli přesně, hudebně i rytmicky správně zpívány chorál a zároveň aby zažili onoho posvátného a mocného dojmu, jaký působí zpívány chorál na každého i laika, v hudebním umění církevním nevyškoleného. Zde skutečně beze všeho pochlebování možno říci, že dru Orlovi máme býti co vděčnými v reformě církevního zpěvu u nás, že jeho pěvecký sbor svojí zdatností a uměleckou potenci stává se za vzor všemu reformnímu hnutí ve zpěvu na našich středních školách, a konečně že možno zde zříti, jak vytrvalou pílí, láskou k věci a duchaplnou vynalézavostí účinků se luští problémy u nás tak často za nerozluštitelné pokládáné. Mistr Douša může býti spokojen premiérou úplného provedení své krásné mše a povolnými interprety, jež tak s oddanou láskou a úctou k jeho dílu uplatnili vše, co v jeho mši tak krásné a povznášející. A náš „český abbé Liszt“? Stýskal si kdysi, že se svými chlupci nebude moci letos provést žádný koncert — nuže tedy, může býti jist, že koncert ten provedl, že přání své uskutečnil svojí pověstnou energií, velikou, nezištnou láskou k Bohu, mládeži a k posvátnému umění, že nám připravil dne 26. června požitky, jež navždy zůstanou skvělým bodem v jeho uměleckém působení a nám nezapomenutelnou upomínkou, za níž sám Bůh budiž mu odplatitelem! —áč.

⁷⁵⁶ Čech: politický týdeník katolický. Praha, 29. 6. 1915, roč. 40, č. 178, s. 7.

Příloha č. 30

Katechetský časopis *Vychovatel*.

a) Výňatek z medailonu z roku 1907, věnovaného Otakaru Hostinskému k jeho šedesátinám. Tato pasáž o jeho vztahu k dílu Karla Konráda byla v nekrologu uveřejněném v časopisu *Cybil* vypuštěna.⁷⁵⁷

Jak H. vážil si zesnulého Konráda a dovedl jeho práci oceniti, vysvítá z uvedené knihy: »Jan Blahoslav a Jan Josquin.« Od str. III. vypisuje spisovatele, kteří psali o Blahoslavovi a muzice jeho většinou nerozuměli. Ale o Konrádovi dí takto na str. V. »Pokud mi je známo, z našich spisovatelů hudebních zesnulý *K. Konrád* byl jediný, jenž netoliko blíže znal spisy ty, nýbrž v »*Dějích posvátného zpěvu staro - českého*« (1881 a 1893) se jich dovolává, v úvodu druhého dílu výslovně o nich pravě, že byly mu *bezpečným vůdcem a osvědčily se spolehlivými.*«

Jestliže Hostinský praví o Konrádovi, že on byl jediný, který blíže znal tyto důležité památky, může to býti jeho snahám ke cti.

Hostinský dovedl ve své *kritické činnosti* býti sice bezohledně objektivním, ale vždy ke práci další pobádal; dovedl rozohniti.

Také ve svých přednáškách upoutá každého posluchače digressemi, jež hlavní body látky osvětlí a přísně vědecké výklady popularisují. Toho dokladem jest vděčnost žactva z průmyslové školy, akademie umění, konservatoře hudby, ze školy dramatické Národního divadla, kde všude působil. Jeho jméno zapsáno do srdcí všech těch posluchačů, kterých mnoho odchoval na universitě.

Nejen umění klassické ale i umění křesťanské nalezlo v něm vždy spravedlivého interpreta. I bez útoků na církev dovedl si získati sympatií všech, což jest dnes úkazem vzácným.

K další činnosti prof. Hostinského zvláště té, ke které se uvázal jako předseda komise pro sbírání lidových písní v Čechách, přejeme mnoho zdaru a spolupracovníků.

⁷⁵⁷ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1907, roč. 22, č. 3, s. 34.

b) Výňatek zprávy o Orlově přednášce *O kostelním zpěvu na středních školách* ze dne 12. září 1919 v Praze na Valné schůzi *Ústředního spolku katolických učitelů náboženství na středních školách v Rakousku*.⁷⁵⁸

Opravdovou okrasou valné hromady byla přednáška *prof. D. Orla*: »*O kostelním zpěvu na středních školách*,« již pan řečník provázel praktickými ukázkami, prováděnými 80 členným sborem žactva své školy.

Přednáška, již přítomni byli: nejdůst. opat kláštera Emauzského, *Schachleiter*, c. k. vl. rada a ředitel konservatoře, p. Kaàn z Azbestu, a řed. malostranského gymnasia, p. Hanzl, vyjde v úplném znění ve »*Vychovateli*« a v »*Christlich-paedagogische Blätter*.« Znamení výkony solistů a sboru provázeny byly živou pochvalou a vzbudily svou bezvadností obecný podiv. V debatě po přednášce zahájené přimlouval se Dr. Kolísek o uzákonění větší ingerence katechetovy na cvičení zpěvu chrámového. Prof. Orel vybízel k hojnému předplácení časopisu »*Cyrilla*« z peněz na knihovnu nebo na zpěv povolovaných, ježto ústav získá časopisem hojnost vhodných skladeb, a pro zpěv liturgický upozorňuje na »*Kyriale*«, jež vydala za 1 Kor. Obecná jednota cyrilská.

Příloha č. 31

Orlovy příspěvky uveřejněné v časopisu *Cyrl*.

a) Výňatek z projevu předsedy *Hudební Budče* Dobroslava Orla.⁷⁵⁹

První pěvecký kurs král. hlav. města Prahy pro pražské učitelstvo,

pořádaný *Hudební Budčí*, zahájen byl slavnostně ve středu 15. března 1916 o půl 6. hodině večerní v Sladkovského sále Obecního domu. Po chorálu svatováclavském, předneseném žákyněmi H. B. za řízení Ant. Mikuláše ujal se slova předseda stálého výboru Dr. Orel a pravil:

Hudební Budeč, škola pro pěstování sluchu a buzení vkusu hudebního u školní mládeže založena v září 1909 při komitétu pro uměleckou výchovu v Praze. U kolébky její stála tehdy paní Doubravka Branbergrová-Černochová, bývalý člen solistů N. D., a univ. prof. Dr. Čada, jako předseda komitétu pro uměl. výchovu. H. B. chtěla býti a chce dosud býti doplňkem a pokračováním škol obecných, měšťanských, případně středních po stránce výcviku pěveckého. Hned s počátku zvolila H. B. metodu Battkeovu z Berlína za prostředek k dosažení svých cílů. Šla bez kompromisů, ale také bez hledání a tápání vědomě vytyčenou cestou.

Každý národ má své geniální lidi. Co nového přinesli k rozšíření kultury, není pouze majetkem jeho národa, ale má se státi majetkem národů všech. Lidstvo přes všechnu národnostní a státní rozštěpenost tvoří přece jen jediný celek. Rozmach kultury každého národa je právě tím nejvíce podporován, že přijal nové popudy, názory a vzněty od druhého, je promísl individualitou svou, promítl je duchem národním a jich pilně využil.

To stalo se u nás i s pěveckou methodou Battkeovou, jejíž základní myšlenky pojaty jsou i v nové osnovy české, jako byly již dříve přijaty ministerstvem pro celé Rakousko. Dnes se stala pro svou jednoduchost a bezpečné vedení hlasu lidského majetkem celého kulturního světa zvláště tam, kde se jedná o sborový zpěv.

Není žádně novum metoda tato. Sáhla do staré zásobárny vokálního zpěvu a do bývalého umění intonace, jak ji začal pěstovati před 900 lety slavný *Quido* ze severoitalského města *Arezza*. Jeho nauka o hexachordu poskytla pevný základ nynějšímu postupu v methodice zpěvu.

⁷⁵⁸ *Vychovatel: list věnovaný zájmům křesťanského školství*. Praha: Petr Kopal, 1911, roč. 26, č. 17, s. 170.

⁷⁵⁹ *Cyrl*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7. s. 111.

b) První příspěvek v časopise *Cyril* s metodickými poznámkami o pěvecké výchově uveřejněný sice bez podpisu, ale se zjevným Orlovým autorstvím.⁷⁶⁰

* PĚSTUJME CHLAPECKÉ HLASY! Jest neustálý nářek, zvláště na venkově, že nelze zpívat ve smíšeném sboru, poněvadž jest veliký nedostatek sopránů a altů. Nejcennějším a trvalým materiálem jest sbor chlapeckého hlasu. Chlapců jest všude dost a také mají po skončení školního vyučování více kdy, než dívky. Chlapecký hlas jest schopen nejvyšších poloh sopránových i hloubky altové. Několik chlapců vydá za celý sbor dívcí. Chlapce lze zařaditi do chrámového sboru již v desíti letech jeho věku. Dobře školený chlapecký hlas ve falsetu zpívá soprán do 14, 16 let. Jsou příklady, že ještě sextán na reálce má vysoký soprán. Intonace chlapců jest neomylná, hlas zvučný a pevný. Při zkouškách za žádnou cenu nedopustíme, aby chlapci křičeli. Vše cvičme v pianissimu! Vokalisaci přesnou navučíme, když napřed dáme texty vyslovovati šepčím, a to v rytmu, který jest ve skladbě vyznačen trváním tónů. Správná výslovnost samohlásek i souhlásek se nejlépe cvičí také na slabikách mi, ve, zo, ha, mu. Na těchto slabikách cvičil vokalisaci nynější nejlepší operní učitel, zvěčnělý pedagog zpěvu, Jindřich Pech, bratr Elišky Krásnohorské. Mimo to pilně solmisujeme! Dovede-li chlapec hned v útlém mládí hlas ve vyšších polohách krýti, lehce stoupá k tónům nejvyšším. Jen žádný křik, jaký slyšíme často při hodinách zpěvu na obecných školách. Theorií dlouho chlapce netrapme! Lépe hned ho hodit do vody, vřadit ho do sboru, tam se naučí intonovat. O mutaci jsou různé náhledy. Většina učitelů nedovoluje při změně hlasové dětem vůbec zpívat. Podepsaný nezná nějakého vysazení mutantů ze zpěvu. Především všichni hoši musí ovládati krýti hlasu. Kdo toto nedovede, nemůže vůbec býti schopen dalšího rozvoje svého hlasu. S tím pryč hned na počátku! Falsetem nabývá hlas rozpětí co největšího. Mutace u chlapce takto cvičeného odbude se velmi rychle a jest mu dobře, když se cvičí i v době mutace. Proč? Hned povím svůj důvod. Smí mutant mluvit? Ano, ba musí. Představme si takového mutantu-kluka v jeho privátním životě. Lítá po hřišti, křičí, až Bůh brání, pere se, vříská mimo školu. A ten nesměl by jemně, krytým hlasem cvičiti hlasivky za vedení zkušeného učitele ve škole? Nesmí v rozsahu kvarty, kvinty cvičiti objem hlasový v době, kdy právě hlasivky tohoto uměleckého cviku nejvíce potřebují? Venku smí křičeti ve všech možných polohách a ve školním zpěvu nesmí se učiti, jak se tvoří správný tón? Nesmí-li v době mutace zpívat, nemá ani mluvit, poněvadž i při mluvě vyžaduje se aspoň rozsah kvarty. Řeknu mu: »Co tě namáhá, vynech, nekřič; zpívej jemně jen tóny střední polohy!« Dbám jeho rychlého měnění hlasu, dle toho jej umísťuji u tenoru nebo basu, zkoumám barvu jeho tónu v té době pro něj choulostivé a za krátko se již pozná, co z něj bude. Jen, pro Bůh, ať se již jednou pro vždy odloží ta stará báchorka, že ze sopránů se rodí bassy a z altů tenory. Největší

⁷⁶⁰ OREL, Dobroslav. Pěstujeme chlapecké hlasy. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1910, č. 8, s. 146.

chybou sborového zpěvu obecných škol je křik a řev. Tím se hlasy nadobro zničí. Jest vykřičený hlas jako přefoukaná flauta, falešný, hrubý, bezbarvý, bez výšky i bez hloubky. Křičet není žádné umění; chlapecký hlas vždy dovede rozvinouti sílu, ale k umění patří hlas ovládati a zpívatí slabě. Kde se nedovolí chlapcům a děvčatům křičeti, tam neexistuje klesání hlasu. Jest jediný a neomylný prostředek proti distonaci: »nekřič!«. Kolikrát by člověk z kostela utekl, když děti při školní mši stabilně zpívají o čtvrt, ba o půl tónu níže. Transponovati píseň níž a níže nepomůže. Lépe jest hráti výše, když zpěváci v kostele klesají, je z lethargie vyburcovati okamžitou transposicí do výšky. Ani není správnou zásada, altový part přidělití chlapcům a sopránový dívkám. Nejlépe je hlasy dívčí mísiti s chlapeckými, kde to možno. Chlapec dá do sborův a sílu, dívka lahodu a měkkost, ač i chlapecké hlasy vynikají lyrikou. Nedávno prolétla zpráva veřejnosti, že chlapec svým koncertním zpěvem vydělal si 2000 dolarů. Chlapec ani netuší, jaké mnohdy přemáhá překážky intonační. Obvyčejný ženský sbor nesvede tu akkuratessu v přednesu crescenda a decrescenda, jako sbor chlapecký. Pro chlapce jest hračkou zpívatí hořejší a h, je-li hlas jeho dobře cvičen. Dívky na venkově mají kromě školního zaměstnání ještě domáci: šijí, pomáhají v domácnosti a po 14 letech ty chudší jdou do služby. Chlapec po škole nemá co dělat; rodiče jsou vděčni, když ho ředitel kuru aspoň trochu zaměstná zkouškami zpěvními. Také mu tak hned neutěče a pro nějaký ten »pardus« se neurazí jako nastávající slečinka. Proto jest třeba reformu zpěvu na kruchtách začítí cvičením dorostu chlapeckého. Chlapec dospěje a vyplní pak zející mezery sborův mužského. To byla praktika starých kantorů a osvědčila se. Není radno staré dobro opouštět.

c) Výňatek z Orlovy studie *O vyučování zpěvu na středních školách*. Pasáž s konkrétními příklady Orlem doporučených pěveckých cvičení.⁷⁶¹

Někdy s pláčem přijde primán, že by rád chodil do zpěvu, ale v obecné škole prý měl přikázáno mlčet, aby zpěvu nekazil. I ten se přijme. Má sluch, ale nevyčvičený. Cvičení sice dá práci, ale odměnou jest vděčnost žákov a jeho pokroky ve zpěvu. Z takových bývají nejsvědomitější zpěváci. V prvním oddělení výbornou službu prokáže Battkeova metoda za vedení výborného učitele. Hoši naučí se lehko a snadno intonovat samostatně a tvoří dost slušně vokály; vyučování se spěstří církevní i národní písní a samostatnost hlasová se utvrzuje akkordickým vícehlasem a nabude se tak v primě potřebné přípravy pro sborový zpěv v oddělení II. V prvé řadě však nutno míti na zřeteli, že tón a co možno největší rozsah hlasový musí býti stálým předmětem, s něhož ani žák ani učitel nesmí sleviti ničeho. V primě neznám celkem rozdílu mezi altem a sopránem; vedu nenápadně hlasy do nejkrajnějších poloh, ovšem nesmírně opatrně. Žáci toho ani nepoznají; na základě takové přípravy později pak vybrané soprány lehce zpívají vysoké h a c (Stabat mater). V názoru o výslovnosti snad se rozcházím s autoritami pěveckými. Než sborový zpěvák musí mnohem ostřeji vyslovovati než zpěvák solový. Zvláště vokály p, t, b, m, n, v, r nutno zaostřiti. Jsou jako kostrou, v níž pak se ukládají a e i o u.

Bratr slavné básnířky Elišky Krásnohorské, výborný učitel předních našich světových zpěváků a zpěvaček, Jindřich Pech, jeden z posledních učitelů t. zv. italské školy, učil vyslovovati na slabikách ha, ve, mu, mi, zo. Přední vokál uspůsobí správné utváření dutiny ustní a tím i správnou artikulaci, další to nezbytnou složku sborového zpěvu. Ostatní podmínky správného zpěvu podává sama metoda Battkeova, kterou ministerstvo k. a v. doporučilo pro školy obecné a měšťanské. Doufejme, že se ujme všude, i na školách středních, zvláště v I. oddělení.

⁷⁶¹ OREL, Dobroslav. Několik slov o vyučování zpěvu na středních školách. *Cyril*. Praha: Obecná jednota cyrilská, 1916, roč. 42, č. 7, s. 12.

Příloha č. 32

Pohlednice z Lurd od Aloise Kolíska upomínající na Orlovu aktivní účast v roli poutního varhaníka při první české pouti do Lurd v roce 1903. V čele královéhradecké skupiny tehdy stál František Reyl.⁷⁶²



Příloha č. 33

Piešťany 1928. Jedna z mála fotografií, na níž je Orel zachycen jako dirigent.⁷⁶³



⁷⁶² NM – ČMH krabice 32-B/II, sign. 424.

⁷⁶³ Český svět: ilustrovaný čtrnáctidenník. Praha: Karel Hipman, 3. 7. 1928, roč. 24, č. 41, s. 17.

Příloha č. 34

Blahopřání k 70. narozeninám od Orlova příbuzného Jana Václava Karla Rükla.⁷⁶⁴

Č. Prudim; 14/12 40.
Drahý bratře,
Konečně mohu zase duout;
abych Ti nejprve poděkoval za
pořádání na slavný večer, jistě
jsem se k službě nemohl říci, a
za druhé abych podal Ti
zprávu o výsledku soudovního
zhoštění.
Byl jsem v Praze 4. prosince
a sice ušly toho, se by mi z
oblasti Prahy velké oblé

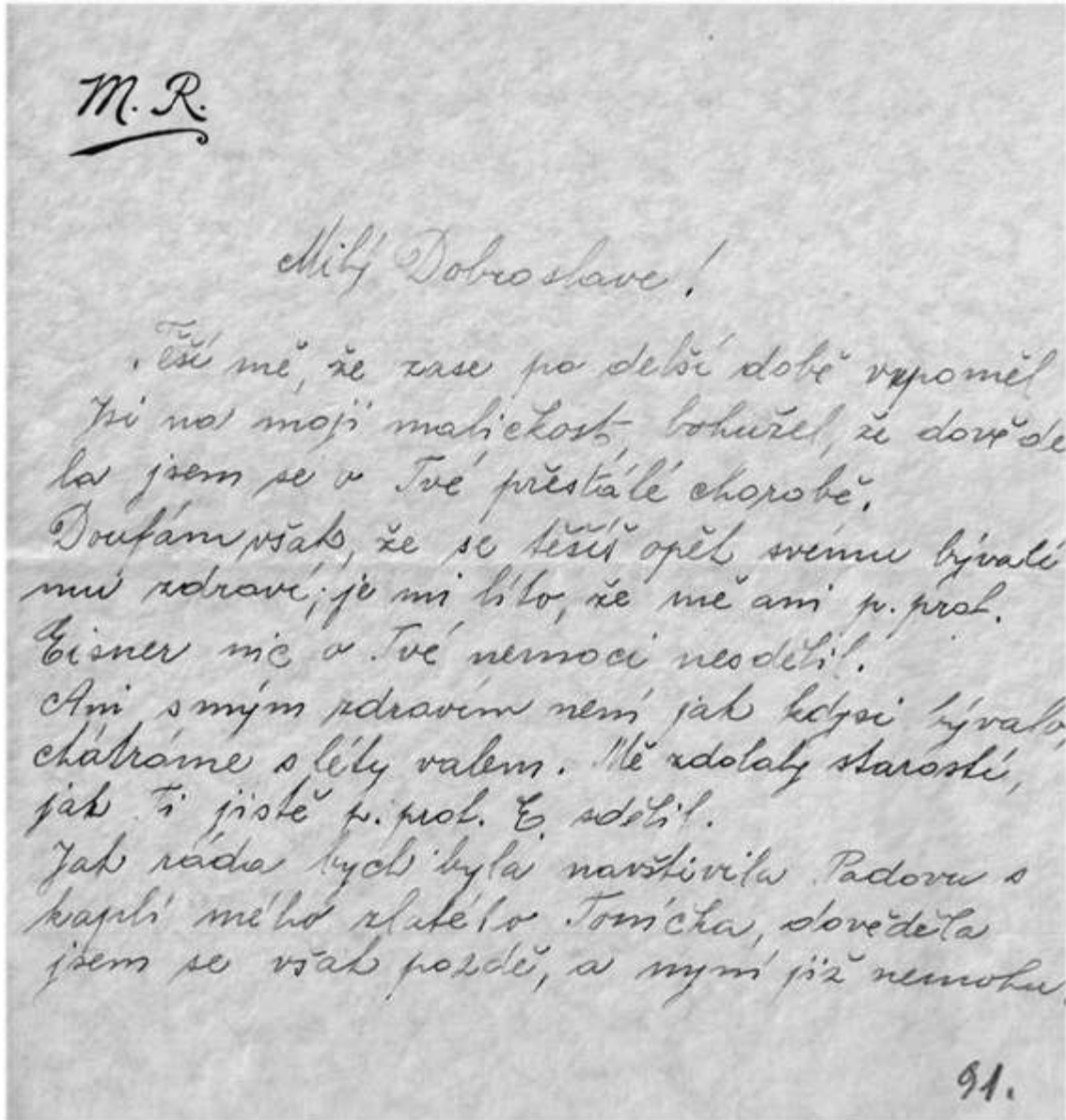
⁷⁶⁴ NM – ČMH, 32-B/III, sign. 640; dopis je datovaný 14. 12. 1940 a podepsaný Jenda R. Autorem dopisu je JUDr. Jan Václav Karel Růkl (14. 5. 1906 – 22. 10. 1975). Totožnost pisatele potvrdil jeho syn Jan Růkl.

jiště bych nebyl se vyprávěl.
Lhouška dopadla vel. dobře, ale
huťe to dopadlo se zdivotín.
Měl jsem pramá štrůpku v uchu
mzkvětu a jel jsem do Prahy
v hrůze, vrtav & postele.
Proto jsem se tam vůbec ne-
řoval a hned po zkašce odjel.
Pěsno užel & postele dopadl vřel
huťe nejmým mysl. Přesvědčen
jsem konal a doud se uenou
vzpomínání: Věra! Chci to
inudital - no kabo se - uedá se

že i tu bylo dorazeno a le Tova
záškrtem. Když se měla psát
mozaika z lakových listů, jistě
byl by Tova obraz velmi podobný stu-
lečnickovi. Radujeme se i sebou + ka-
ždého očividně Tova a i s jím proslavil.
Kdo by neviděl, jak to muselo
taneční obkaly se Tova je porady!
Vemte si zase důkazem, že v těchto
dobách hledají se jím opravdové
kroky? Je v současném osobní jazyk
když si vzpomenu, že jím je v Buden-
dpsku už v letech 1920-25, kde jím by sám?
Zjednotím Ti velkými důkazem
a s jím jím předháním. Vše
můžeš být i jím jím.
Tova vltáv, Eudag.

Příloha č. 35

Dopis od rodiny Rüklových z Horního Bradla. Náčrt křišťálového poháru objednaného pro vítěze běhu Děvín–Bratislava; předává se dodnes jako *Věčně putovní pohár rektora Dobroslava Orla*.⁷⁶⁵



⁷⁶⁵ NM – ČMH, 33-B/1-8, sign. 1032. Dopis rodině Rüklových.

chystám, že budu odkládat tak
 dlouho, až se s oběma sejdu tam nabore.
 Starost s odpovědí má milý Frýj dopis po-
 stoupilo jsem měmú nejstaršímu synu
 od Něho dovís se následující:



Milý Frýjčku,

Ze Frého milého dopisu
 vidím že se ti jedná o nějaký
 umělecký kus skla. Poněvadž v
 továrně nyní nepracujeme, nemohu
 ti nabídnouti nic víc na
 výběr, doukám však, že právě to,
 co zde je ještě na skladě, se
 velmi dobře pro Frýj načít hodí.
 Je to pohár z nejlepšího olomáckého
 skla, jehož obrábek jsem vedle
 nasmáčil. Je zatím neobroušený

a v případě, že by se hodil, napiš lask.
obratem. Koncem týdne pojedou totiž do
Boru, a mal bych tam pohár ke jednomu
bursi-uměleci vybrusit. Pohár tento má se
neobyčejně krásně brusem i gravírováním odobit
a sám o sobě je kdekoliv cennou odobou.
O svou vybrusov bych se ti sám postaral a
ujistuji tě, že při tom, že by ~~se~~ cena jeho
nepřekročila Kč 1.000.-, byl by to skutečný
reprezentační kus. Mohu ti dodat také ~~jiné~~
kaleš bez poklice, s poklicí, tak, jak je
nakreslen se však lépe hodí.

Heleďm tvým milým spravám roční
a proleň v poschraniji
P.p.: Šel mi, záda by si přál na mne
kaleš dát napřít nějaké renovace.
Byra' to vyřkem.
N
Sona Růžky

Tu konci přeji upřímně zdraví,
síly a boží požehnání při všem
všem počínání a těším se, že se
v brudimí sejdeme, když jinak
není možno. Tduchví Ti více líbne
a líbá Te v přátelské lásce odaná Tza R.

Vážený pane stýjku, Drušim, že mi lékařé dovolí,
jako přání svého přítele, abych Vás faktó směl jmenovat.
A pomínadí Vás psám p'čestlivo vyprávění naší matinky,
nějak se těším, že Vás osobně poznám, až, jak z Vašeho listu
vyplývá, navštívíte to naše krásné město Brudimí.

Vášeho Vědomí udržování Vám i nám všem přeji

Váš nejhorší přítel
Wladislaw R.

Brudimí, 8. června 1931.

Příloha č. 36

Sloupek o slavnostním koncertu *Českých madrigalistů* k Orlovým sedmdesátinám uspořádaným dne 7. 12. 1940.⁷⁶⁶

Oslava sedmdesátky prof. dr. D. Orla.

ČTK. Praha, 8. prosince. — Vědecké a umělecké instituce uspořádaly v sobotu 7. prosince večer koncert českých madrigalistů k oslavě 70. narozenin hudebního historika univ. prof. dr. Dobroslava Orla.

Úvodní proslov univ. prof. dr. Alberta Pražáka připomněl účastníkům večera, kteří naplnili sál Smetanova musea, vědeckou a organizační činnost oslavencovu. Ronovský rodák, který vystudoval v Praze a působil pak jako profesor náboženství v Hradci Králové, věnoval se od počátku studiu a zkřížení církevního zpěvu. Úžasná pracovitost byla provázena na všech působištích, ať v Hradci, nebo později v Praze, ale hlavně na bratislavské universitě, vědeckými úspěchy objevitelského významu a nesmírných historických i kulturních hodnot. V Bratislavě položil prof. dr. D. Orel základní kameny slovenské hudební vědy. Seminář university, jejímž byl děkanem a později i rektorem, povznesl k evropskému významu. Odborná publikační činnost byla v roce 1937 vyvrcholena mohutným svazkem Svatováclavského sborníku, v němž prof. Orel sleduje hudební prvky svatováclavské od pramenů staroslověnských a inkvokace Kyrie eleison, až do století XVI. Zjistil, že nejstarší duchovní píseň Hospodině pomiluj ny a píseň svatováclavská jsou nesporně původu románského a jejich dataci posunul zpět až do roku 1055. Jako katolický kněz vynikal prof. Orel vždy vzácnou nestranností a mnoho jeho objevů a prací se týká kancionálů kališnických.

Společnost akademických i církevních hodnostářů, přátel a žáků oslavencových vyslechla pak v krásném provedení českých madrigalistů za řízení Boh. Špidry Orlovy přepisy starých českých vokálních skladeb ze XVI. století, o jehož poznání se prof. Dobroslav Orel tolik zasloužil, a pohnutě přijala i závěrečnou skladbu Adama Michny z Otradovic, „Chtíc, aby spal“. Přítomný učený „abbé“, jak oslavence nazval prof. Pražák, poděkoval řečníkovi, zaslouženým umělcům a všem návštěvníkům.

⁷⁶⁶ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 9. 12. 1940, roč. 80, č. 50, s. 2.

Příloha č. 37

Vzpomínky od Orlových žáků uveřejňované v dobovém tisku

a) Blahopřání k sedmdesátinám od bývalých Orlových studentů z bratislavské univerzity.⁷⁶⁷

Prof. dr. Dobroslavu Orlovi k sedmdesátinám

Vzácný pane doktore,

v těchto dnech veškerý kulturní tisk věnuje zaslouženou pozornost Vašemu významnému jubileu, kterého se poměrně zdráv a dobře myslí dožíváte dnes 15. prosince, kdy před 70 lety spatřil jste světlo světa v domě svého otce, ronovského učitele. Na oslavném večeru, pořádaném řadou kulturních institucí, k nimž máte po léta těsný vztah a k němuž sešlo se tolik Vašich ctitelů, přátel a známých, že sám Smetanova musea nestačil je pojmuti, promluvil k Vám a o Vás univ. prof. dr. Albert Pražák, jehož životní cesta shodou okolností vedla blízko cesty Vaši. V poděsáti pěti minutách řekl nám mnoho a přece málo, vytýčiv hlavní úseky Vašeho životního díla, stěžejní práce Vaši tváří činnosti literární a shrnuv nejdůležitější fakta a výsledky, které znamenají tak vynikající podíl pro hudební historii naší. Řekl Vám za všechny tam shromážděné, za všechny nepřítomné, ba za celou hudební, vědeckou a uměleckou veřejnost českou, jaký význam a jaké vynikající místo zaujímáte a jaké úcty jste získal badatelskými objevy v historii české hudby jako zakladatel naší hudební vědy, v pravém toho smyslu slova.

Po skvělém příkladu univ. profesora dra Pražáka jistě také jiní, k tomu oprávnění a povolání vynasnaží se rozhodnutí u příležitosti významného jubilea Vaši úžasnou práci, kterou jste začal již jako student a později docent církevního zpěvu na semináři královéhradeckém, jako profesor na reálce v Praze VII., a současně činný, upraveně činný člen mnohých hudebně-kulturních institucí a konečně jako profesor a rektor university. Tam všude rostla čelná Vaše díla literární, šťastné výsledky pilného hledání pramenů a spojitosti, studie jednotlivých zjevů hudebních, a badání století za stoletím stále nazad s objevováním nových a dalších poznatků. Vaše úžasná, vytrvalá a neomítná píle dala české hudební vědě velkolepě ucelené dílo, korunované monumentálním památkem starobylosti naší kultury „Hudební prvky svačovačské“, knihou, která sama o sobě sáčí proslavit jméno svého autora. A co znamenal jste pro Slovensko, co tam jste zachránil, vytvořil, ba vykouzlil přímo, to nemůže krátkozraká současnost ani dostatečně oceniti.

Jako učitel vedl jste pevnou a laskavou rukou celé legie mladé inteligence a mnohým z nich, které přizval jste ke svým pracem v archivech a museích, zůstanou ne-

zapomenutelnými dojmy z těchto výprav do hudebního dávnověku. Také ti, kteří bývali svědky či účastníky Vašich prázdninových cest do ciziny, kde hledal jste spojitost, souvislost domácí vzdělanosti české s proveniencemi tamějšími, přivážíte po každé bohatou zeň ze starobylých liturgických knih a zpěvníků, zachycenou na litmovém proužku, také ti nezapomenou ani těch hodin úžasného soustředění a obdivuhodné badatelské energie Vaši, ani těch milých, družných chvil odpočinku po práci, kdy dával jste se unést kouzlem vzpomínek, a vyprávěl mnohé, vždy tak zajímavé, originálním způsobem reprodukované příběhy a prožitky ze života. A v těch chvilích býval jste také, jindy tak vážný, v sebe zabloubaný, nařtlen upřímnému smíchu a dobrému vtipu, lehce ironizujícím humoru se nevyhýbaje.

A co říci o Vašem lidsky dobrém, soucitném srdci? Prozrazuje je řádka pravidelně začátkem měsíce odesílaných složenek s obnoy až překvapivě vysokými na různé charitativní účely. Mnoho i významných osobností ve veřejném životě vděčí za své postavení, někteří i za svou existenci právě Vašemu dobrému srdci, které nikdy neoděpelo radu, přimluvu i pomoc tam, kde mohl jste věci i člověku prospěti, vědce nečebaje, kterého se Vám zlatně jen zřídká dostalo. Vaše velkorysá, neosobní, vždy k vysokým cílům směřující plány a úmysly často křížila malichernost denního hemžení, a v bojích, které statečně a nekompromisně jste podstupoval za své přesvědčení, nesa rytliřsky, bez bázně a hany svůj vždy zářivě čistý štít, ale jsa bezbranný proti lsti a úskočnosti, utrpěl jste mnohdy i bolestnou ránu. Třebaže poct ne-milujete, nenal jste jim, ať to byl rektorský talár, vysoký řád, diplomy, adresy, medaile. A přece všechny tyto pocty a vědecké díky naše za všechno, co jste pro nás a budoucí nastromáždil, nejsou s to, odměnit Vás za Vaše nehybnou zásluhu o hudbu, zvláště pak hudbu liturgickou, o posvátné zpěvy duchovní, které zaznívaly našimi chrámy před stálatimi, pozndějše zhořelé mysle našich předků, a které Vy, slavný pane profesore, přepsáním do moderní notace jste vyzvedl z prohlubně zapomenní, vyvolal k životu, zachránil pro naše i budoucí časy. Za to odměni Vás jedině dobrotlivý Bůh zesláním klidné pohody a spokojenosti nad dobře vykonanou prací, do všech dalších Vašich dnů. A za to se zbožně modlí vřelými, Vás věčně vzpomínající lidci.

⁷⁶⁷ NM – ČMH, krabice 33-B/I-8, sign. č. 878.

b) Zlaté srdce profesora. Nekrolog od bývalých žáků holešovické reálky.⁷⁶⁸



⁷⁶⁸ NM – ČMH, krabice 33-B/I-8, sign. č. 887.

Příloha č. 38

a) Zpráva z kroniky města Ronov nad Doubravou o oslavách stého výročí položení základního kamene k místnímu kostelu sv. Vavřince. V rámci slavnosti byla odhalena pamětní deska na rodném domě Dobroslava Orla.⁷⁶⁹

V rámci slavnosti byla též odhalena pamětní deska
slavnému příjmu podání, mluví prof. Ilu Dobroslava Orla, di-
kamu a rektorovi university Komenského v Bratislavě na jeho
podání domo. Slavnostním řečníkem byl v místě ochlucen-
ého mluví prof. Dr. Alberta Pražáka jeho syn Dr. Bělorost
Pražák. K pávěrní dopolední slavnosti, respívaly studentky
středního národního gymnasia z Prahy krásný sbor, který, řídila
pani. lektorka, profesorka Anna Dočkalová.
Při příležitosti obou zjmenovaných slavností konal se i
jezd farníků a městských podání, jezd evob. svistický a
dopoledne dne 1. čírna 1. r. slavnostní, náctostný přívod
mluviní města.

Odkalení desky
Ilu Dobroslava
Orla

Červen

b) Fotografie z průběhu slavnosti.



⁷⁶⁹ Kronika města I., do roku 1948. Městský úřad Ronov nad Doubravou, str. 479.

Příloha č. 39

Orlovi kolegové, přátelé, duchovní, učitelé. Korespondence a fotografie.

a) František Reyl. Výřez z tabla vyučujících reálky z let 1902–1905.⁷⁷⁰



b) Vladimír Hornof.⁷⁷¹



⁷⁷⁰ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla. Výřez z tabla.

⁷⁷¹ Vladimír Hornof (10. 5. 1870 Holice – 26. 7. 1942 Praha).

Fotografie převzata:

Památník Brynychovy župy Československého Orla v Hradci Králové: 1906-1907, 1931-1932. Hradec Králové: [Brynychova župa Československého Orla, 1933], s. 19.

c) P. František Tondl. Výřez z fotografie profesorského sboru královéhradecké reálky z let 1875–1876.⁷⁷²



d) Královéhradecký biskup Edvard Jan Nepomuk Brynych.⁷⁷³



⁷⁷² P. František Tondl (17. 1. 1842 Česká Bělá – 8. 7. 1907 Hradec Králové).

Fotografie převzata:

Padesát let české reálky v Hradci Králové: 1874–1924. Hradec Králové: Slavnost. výbor, 1924, s. 8a.

⁷⁷³ Edvard Jan Nepomuk Brynych (4. 5. 1846 Vlášnice-Drbohlavy – 20. 11. 1902 Chrast).

Fotografie převzata:

Památník Brynychovy župy Československého Orla v Hradci Králové: 1906-1907, 1931-1932. Hradec Králové: [Brynychova župa Československého Orla, 1933], s. 13.

e) Skupinová fotografie kněží královéhradecké diecéze z 30. let 20. století. V dolní řadě druhý zleva je Dobroslav Orel.⁷⁷⁴



⁷⁷⁴ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla.

f) Nedatovaný lístek Karlu Hoffmeisterovi.⁷⁷⁵

. 04 . 64 / 121

Magnifce,
především Vám děkuji za velký dopis, z něhož vyjdou
naše staré přátelství a Vaši jemnou vřelost a plně nuzi. Vaše
duše. Ve Vašem smyslu také v našem seminárním poacijem,
ne nuzi by nuzi. A K tomu přidávám i kni.
paleografii, u nás popelku, by nuzi není jisté ne Slovaku
možno bádati ve staré kni. Byly to petru dny, kdy

Kamradovi jsem se předkládal, Vy Magnifce se Heidem -
but. romá já chudě. Cipitku jsem pozvedl a pak
Také tose zabýval svým vlastním edici kni. Opisu pro
budet, jiny jsem byl přetvoren. A nyní máte i tose měl
sám jít u nás je Slovaku, zmiřujících jeji kni
stojor i skus. Vzpomínám si jaro. -
Teď: Vy Magnifce, tose plynácom nám na
Slovaku - jme Vám děku.
Ale i zde je obava z možnosti a papírové kni by mohly a
inspiare. Inzímne ji ušetř na cestě bezpečí.
Svěcím Vám děku. Váš zela od Pavl Orel
pavl@brd

⁷⁷⁵ Památník národního písemnictví. Literární archiv, č. inv. 121, č. přír. 4/44, Orel (Dobroslav) Hoffmeisterovi Karlu. 1 dopis. b. d. nedatováno.

g) Fotografie rodiny Graciana Černušáka.⁷⁷⁶ Díky korespondenci s ním se dozvídáme některé významné události z Orlova osobního života. Černušák byl autorem medailonů k Orlovým životním výročím i jeho nekrologu uveřejňovaných v *Lidových novinách*.⁷⁷⁷



h) Výňatek dopisu Emilu Axmanovi⁷⁷⁸ z 27. 2. 1937.

Trávil jsem poslední vspomínku, jež mi byla vypravována, ježto některé slovo.

Právě tímto směrem děkuji. Sám víte, že náš národ má radost, když je pyšnost, protože je pyšný bohovníkem na pány za pánů a dříve po druhé. Sám nám radost dvojnásobnou, když přijde tato pyšnost od vás, jako od starého Hamarada stejného národa jistě a náležitě přišedem. Řekněme si to tedy přímě.

Zohradě nyní je křehký zručný, tímto minulými nečestky. Sice, uvery, celý - to má zachránit, tak se ubíjíme cestovat se vřady. S chutí přivítá oběže - zacháty - motanice - na deminu pořádku. Mnoho má má přebít. Přečtejte si také i celé práce vřady. Líba Vás Váš Orlov

⁷⁷⁶ Gracian Černušák (19. 12. 1882 Ptení – 13. 10. 1961 Prostějov).

⁷⁷⁷ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla. Fotografie rodiny Černušákových.

⁷⁷⁸ Emil Axman (3. 6. 1887 Rataje – 25. 1. 1949 Praha).

ch) Dobroslav Orel a Ján Levoslav Bella v roce 1928 na festivalu *Pěvecké obce československé* v Praze, kde Orel dirigoval premiéru Bellovy kantáty *Svadba Janošikova*.⁷⁷⁹



i) Bratislava – posezení s přáteli. Vedle Dobroslava Orla profesorka Anna Dočkalová, v popředí Rudolf Chlup, dlouhodobý předseda *Akademického pěveckého sdružení*, lektor právnické fakulty, hráč na violu d'amour a příležitostný hudební skladatel. Počátek 30. let 20. století.⁷⁸⁰



⁷⁷⁹ *Český svět: ilustrovaný čtrnáctidenník*. Praha: Karel Hipman, 3. 5. 1928, roč. 24, č. 32. s. 6.

⁷⁸⁰ Za poskytnutí fotografie děkuji panu knihovníkovi obce Bousín Josefu Julínkovi, jenž se dlouhodobě zabývá biografií Anny Dočkalové [a bydlí v jejím, rodném domě, bývalé škole].

Příloha č. 40

Dobroslav Orel ve 30. letech v Bratislavě.⁷⁸¹



⁷⁸¹ NM – ČMH, ikonografická část pozůstalosti Dobroslava Orla.